

ZAHİD QARALOV

HEYDƏR ƏLİYEVİN ELMİ İRSİ

(NƏZƏRİYYƏ VƏ TƏCRÜBƏ)
I CİLD

Şərq East
Qərb West
1986-cı ildən since 1986

"Şərq-Qərb"
Bakı-2013

MÜNDƏRİCAT

Giriş	8
-------------	---

BİRİNCİ FƏSİL

Heydər Əlirza oğlu Əliyevin həyat yolu barədə yığcam məlumat	14
---	----

İKİNCİ FƏSİL

Siyasi və mənəvi təkamül	38
--------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

Heydər Əliyevin siyasi partiya quruculuğu üzrə fəaliyyəti

Sov. İKP sıralarındakı fəaliyyəti	62
Azərbaycanda çoxpartiyalılığa keçid	69
Azərbaycan Sizin sözlünüzü gözləyir (Heydər Əliyevə müraciət)	73
Yeni müstəqil Azərbaycan uğrunda (Heydər Əliyevin Azərbaycan ziyalılarının müraciətinə cavabı)	78
Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan Təsis konfransı.....	83
Yeni Azərbaycan Partiyası barədə Heydər Əliyevin fikirlərindən seçmələr	91
Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan Təsis konfransında (21.11.1992-ci il) qəbul edilmiş Nizamnaməsi	96
Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan Təsis konfransında	

(21.11.1992-ci il) qəbul edilmiş Proqramı	102
Çoxpartiyalı siyasi mühitdə Yeni Azərbaycan Partiyasının yeri barədə	109
Naxçıvan Respublikasının dövlət quruculuğunun və MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əlirza oğlu Əliyevin Müdafiəsi Komitəsinin yaradılması (protokol № 1, 1992-ci il 24 oktyabr)	129
Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasından keçən 5 ilin uğurları barədə	137
Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasından keçən 6 il	144
Yeni Azərbaycan Partiyasının I Qurultayı	154
Yeni Azərbaycan Partiyasının II Qurultayı	164
Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının on illiyi	173
Yeni Azərbaycan Partiyasının III Qurultayı	189
Yeni Azərbaycan Partiyasının IV Qurultayı	194
Heydər Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyasının Qızıl Fondu – “91-lər” barədə söylədiyi fikirlərdən seçmələr	202

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

Xüsusi ilə ümuminin vəhdəti	206
Heydər Əliyev insan haqlarının ən etibarlı qoruyucusu olub	207
İnsanlararası səmərəli əlaqələr qurmaq prinsipi	218

Heydər Əliyevin yeni cəmiyyət quruculuğunda modernləşmə siyasəti	222
Müharibələr, soyqırımlar məsələsi	226
SSRİ-nin dağılmasının səbəbləri barədə	238
Dünyada gedən durulma prosesi barədə	244
“Korrupsiya” və ona qarşı mübarizə barədə	246
İnsan haqları və hüquqları barədə	247
Gənclərə yalnız düz yol göstərilməlidir	248
Problemlər: yaranma səbəbləri, həlli yolları	249
“Mənəviyyət”, “əxlaq”, “ədəb” kateqoriyaları barədə	254
Dinlərə və inanlara hörmət	257
Azərbaycan-Ermənistan, Dağlıq Qarabağ problemi barədə	263
Şəxsiyyət azadlıqları barədə	267
Qarşılıqlı soyqırım və terror anlayışları barədə	269
Qlobal təhlükələr necə yaranır?	271
“Milli mentalitet” və “ziyalılıq” barədə	274
Heydər Əliyev Azərbaycanla Gürcüstan arasında əlaqələrin inkişaf strategiyası barədə	278
Heydər Əliyevin sivilizasiyalara, mədəniyyətlərə münasibəti barədə	281
Kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə problemi	295

“Biz bütün sahələrdə bugünkü Azərbaycan reallıqlarında Heydər Əliyevin izini görürük. Güclü və möhkəm təməl, milli dəyərlər üzərində müasir dövlətin qurulması Heydər Əliyev siyasətinin əsas istiqamətlərindən biridir. Onun təşəbbüsü ilə dövlətimizin ideoloji əsasları formalaşmışdır. Azərbaycançılıq məfkurəsini cəmiyyətə təqdim edən məhz Heydər Əliyev olmuşdur. Bu gün azərbaycançılıq fəlsəfəsi bizim əsas ideoloji dayaqlarımızdan biridir”.

(Ulu öndərin anadan olmasının 89-cu ildönümü və Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyətə başlamasının 8 illiyi münasibətilə 10 may 2012-ci il tarixdə keçirilən təntənəli mərasimdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin nitqindən).

GİRİŞ

Tarixən dünyasını dəyişən hər bir insan barədə iki suala cavab axtarılıb. Birinci: “Bu dünyada nə qoyub getdi?”, ikinci: “Axirət dünyasına nə gətirdi?”

Birinci sual yaşanan dünyada qalan insanlar, ilk növbədə onun qohum-əqrəbası, dost-tanışları və digər maraqlı insanlar, bir-birini əvəz edən nəsillərin nümayəndələri, tarixçilər, siyasətçilər, müxtəlif elm adamları tərəfindən verilir. İkinci sualı isə axirət dünyasını tənzimləyən mələklər verir. Suallara axtarılan cavablar əsasında həmin şəxs barədə fikir formalaşdırılır, tarixə salınır. Araşdırma metodlarının düzgün seçilməsindən, tədqiqatçıların səriştəsindən, obyektivliyindən və digər amillərdən asılı olaraq, eyni insan haqqında qiymətlər müxtəlif cür ola bilər:

- doğru-düzgün, tam real, obyektiv yüksək qiymət;
- əsasən real, obyektiv yaxşı qiymət;
- qismən real, az obyektiv orta qiymət;
- reallıqdan uzaq, qeyri-obyektiv, qərəzli pis qiymət.

Dərəcəsinə görə:

- normal qiymət;
- şişirdilmiş qiymət;
- dəyərindən aşağı endirilmiş qiymət.

İnsanın bu dünyada qoyub getdiyi maddi və mənəvi dəyərlərə verilən qiymətlərdə ziddiyyətlik halları da çoxdur. Belə hallar çox yüksək səviyyələrdə (dövlət və hökumət rəhbərləri, siyasi və ictimai xadimlər, ordu sərkərdələri, sənətkarlar və başqa peşə sahibləri) və müxtəlif elm sahələrində çalışmış alimlərə verilən qiymətlərdə özünü daha çox büruzə verir.

Yuxarıda deyilən həqiqətləri ona görə xatırladıyıq ki, haqqında fundamental elmi əsər ortaya qoymaq niyyəti ilə tarixi şəxsiyyət, böyük siyasi xadim – Heydər Əlirza oğlu Əliyevin bu dünyada nələr qoyub getdiyini, axirət dünyasına nələr apardığını, əbədi yaşayacaq elmi zənginlikləri elmi gücüm və dərrakəm səviyyəsində sistemə salım, onları tam obyektiv, zərrə qədər şişirtməyə və ya qərəzli yanaşmaya yol vermədən qiymətləndirim, müasirlərimə və bizdən sonra gələn nəsillərə

son dərəcə dəyərli, hamı üçün örnək və istinad mənbəyi olan elmi əsər təqdim edirəm.

Heydər Əliyev sözün həqiqi mənasında böyük tarixi şəxsiyyət olmaqla yanaşı, yüksək səviyyəli dövlət başçısı, insansevər, iti zəkalı, zəngin iqtisadi-sosial, siyasi-mədəni, elmi fikir mühərriki idi. Düşüncəsi, sözü və əməli bir-birini tamamlayan, qərəzsiz, uzaqgörən, dünya hadisələrinin gedişini, cəmiyyət həyatının inkişaf istiqamətlərini öncədən görən, peşəsi daim xalq üçün qurub-yaratmaqdan ibarət olan, həqiqətsevər, dünyagörmüş bir şəxsiyyət idi. Bu səbəbdən də Heydər Əliyev mövzusunda dəyərli həqiqəti olduğu kimi əks etdirməyi yalnız o şəxslər bacarar ki, onun həyat-yaradıcılığını, fəaliyyətini yaxşı bilsin. Zəhəri və sistemsiz müşahidələr, yaxud "...deyirlər...", yəni başqalarından eşitdikləri barədə yazılar isə əlbəttə, səthi və səhv olacaq.

Heydər Əliyevin sağlığında və dünyasını dəyişəndən sonrakı vaxtlarda Onun həyat-fəaliyyətinə aid çox kitablar, yüzlərlə jurnal, minlərlə qəzet məqalələri çap olunub, poemalar, şeirlər yazılıb, mahnılar bəstələnib, albomlar tərtib edilib, kinofilmlər çəkilib, əsərlər səhnələşdirilib əsərlər meydana çıxarılıb. Mümkün daxilində onların bir çoxları ilə tanış olmuşam, oxumuşam, təhlil etmişəm. Heydər Əliyevlə uzun illər bir yerdə çalışmış insanlarla fikir mübadilələri aparmışam, onların xatirələrini dinləmişəm, ekran vasitələrinə, lent yazılarına dəfələrlə baxmışam. Heydər Əliyev barədə əlim çatan bütün mənbələrdən faydalanmağa çalışmışam. Onun özü ilə dəfələrlə görüşmüşəm, saatlarla müxtəlif məsələlər barədə söhbət etmişəm. Keçirdiyi kütləvi tədbirlərdə olmuşam. Heydər Əliyev barədə yazılmış əsərlərin bir çoxu barədə məlumatı əlavə 1-də əks etdirmişəm. Lakin həmin əsərlərə bu kitabda təhlil verməyi nəzərdə tutmamışam. Ümumilikdə bunları deyə bilərəm:

- Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyətinin bir çox sahələrini əhatə edən, obyektivliyi əks etdirən, böyük axtarışların nəticəsi kimi meydana gəlmiş xeyli əsərlər var. Mən ilk növbədə yaradıcılığına və şəxsiyyətinə hörmət bəslədiyim Azərbaycanın əməkdar jurnalisti Elmirə Axundovanın "Heydər Əliyev. Şəxsiyyət və zaman" çoxcildli əsərini qeyd edirəm. Uzun illər Heydər Əliyevlə birlikdə çalışmış Nikolay Zenkoviçin "Heydər Əliyev. Tale yolları" əsərində də böyük tarixi

həqiqətlər əksini tapıb. Heydər Əliyevə hörmət-əhtiram ifadə edilmiş əsərlər də az deyil.

- Heydər Əliyevə yaltaqlıq açıq-aşkar hiss edilən, konyuktura xarakterli, təhrif olunmuş məzmunlu materiallar da az çap olunmayıb. Bunlar əsasən Heydər Əliyevin Azərbaycanın prezidenti olduğu dövrdə meydana gəlmişdir. Heydər Əliyevlə uzun illər bir yerdə çalışmış Eduard Amvrosiyeviç Şevardnadze ilə, Heydər Əliyevin yetirmələri olan mərhum Həsən Seyidovla, dosent Aydın Məmmədovla, professor Həsən Həsənovla, akademik Ramiz Mehdiyevlə, professor Ramiz Məmmədzadə ilə, mərhum professor İsa Məmmədovla, professor İbrahim İsmayılovla, akademik İsmayıl İbrahimovla, mərhum general Akim Abbasovla, uzun illər Naxçıvanın maarif naziri işləmiş, Azərbaycanda böyük nüfuz sahibi kimi tanınmış Məmməd Bəktəşi ilə və başqa siyasi xadimlərlə söhbət etmişəm, onların ulu öndər barədə çox dəyərli yüksək fikirlərini eşitmişəm. Onların söylədikləri ilə öz müşahidələrimin nəticələrinin çox zaman üst-üstə düşməsi, əlbəttə, sevindirici haldır.

- Əsərlərin bir çoxu təsvir xarakterlidir, xatirələrdir, arxiv materialları və şəkillər toplusudur, elmi təhlil zəifdir, ya da heç yoxdur. Bununla, yanaşı onlarda elmi nəticələr çıxarmaq üçün zəngin məlumatlar var.

- Heydər Əliyevin çıxışları, məruzələri, müsahibələri, əlyazmaları, rəy və təklifləri, əsərləri, məktubları, imzaladığı fərmanlar, qəbul etdiyi qərarlardır. Bunlar əslində zəngin bilik mənbələridir.

- Övladları, ailə üzvlərinin, yaxın adamlarının, xarici ölkə siyasətçiləri və ictimai-siyasi xadimlərin, Onunla uzun müddət bir yerdə və rəhbərliyi altında işləmiş şəxslərin xatirələri, canlı söhbətləri, şəxsi fikirləridir.

Mən bunların hamısından faydalanmışam, Heydər Əliyevin elmi-nəzəri və praktik irsinin dinamik inkişaf istiqamətinin tarixi mərhələləri barədə müəyyən bilgilər əldə etmişəm. Odur ki, Heydər Əliyev mövzusunda yazıb-yaratmış insanların hamısına dərin minnətdarlığımı çatdırıram.

Heydər Əliyev barədə xoş niyyətlə aparılmış tədqiqatlar, çap materialları ilə yanaşı, bəd niyyətli, təhrif edilmiş, böhtan xarakterli,

Heydər Əliyevin şəxsiyyətinə uyğun olmayan, Onun fəaliyyətini və xidmətlərini kölgə altına almağa yönəlmiş yazılar, fikirlər də az deyil. Bunları eşitmək, görmək mənim üçün ağır olsa da, onları oxuyuram, dinləyirəm, zəngin elm-mərifət mənbəyinə daşların haradan, nə məqsədlə atıldığını müəyyənləşdirməyə çalışıram.

Heydər Əliyev barədə açıq şər-böhtan, uydurma, təhqiredici yazılar Onun 1987-ci ilin oktyabr ayında Moskvadakı vəzifə postları M.Qorbaçov tərəfindən əlindən alınandan dərhal sonra başladı. Əvvəlcə mərkəzi mətbuat: “Pravda”, “İzvestiya”, “Nedelya”, “Literaturnaya qazeta”, “Sotsialisticheskaya industriya”, “Selskaya jizn”, “Uchitel'skaya qazeta” qəzetləri, “Smena” və digər jurnallar hədyanlar yazdı. Dərhal Azərbaycan Respublikası mətbuatında: “Kommunist”, “Kənd təsərrüfatı”, “Azərbaycan gəncləri”, “Azərbaycan müəllimi”, “Vışka” və digər dövlət qəzetlərində, bir çox jurnallarda, teleekranlarda, radio verilişlərində kütləvi böhtan kampaniyası başladı. 1992-ci ilin sonuna qədər bu proses davam etdi.

İkinci böhtan-şər-yalan-təhqir dalğası Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçildəndən sonra müxalifət qəzet və jurnallarında aparılmağa başladı və bu gün də davam etdirilməkdədir.

Dünya ölkələrinin birinci şəxsləri barədə həmin ölkələrin müxalifəti üçün bu hal təbii hesab olunsa da, Azərbaycanda hələ sivil siyasi savadı, təcrübəsi, mədəniyyəti olmayan müxalifətin yetişmə dövrünü yaşadığı indiki vaxtda bunlar yolverilməzdir. Dünyasını dəyişmiş, zəngin elmi-siyasi irs qoymuş böyük şəxsiyyətin kölgəsini qılınclamaq bir növ ədəbsizlikdir.

Məni maraqlandıran tamam başqa məsələdir. Belə ki, sağlığında özlərini Heydər Əliyev məktəbinin yetirmələri adlandıran, onun əli ilə yüksək vəzifə mərtəbələrinə çıxarılmış, söz demək imkanı və şəraiti yaradılmış şəxslərin, onların rəhbəri olduğu kütləvi informasiya vasitələrinin ağızlarına su alıb oturmalarına, “əyşi, biz onların səviyyəsinə enmək istəmirik” deyib lovğalanmalarına, “ağayanalığına” heç cür haqq qazandıra bilmirəm. Odur ki, çalışmışam ki, heç bir ad çəkmədən Heydər Əliyev barədə yazılan, danışılan bütün hədyanları alt-üst edən nəzəriyyə və təcrübəni bu əsərimdə dolğunluğu ilə əks etdirim. Əminəm ki, bugünkü oxucular, gələcək nəsillər mənim

yazdıqlarımı Heydər Əliyev üçün etibarlı mənbə kimi qəbul edəcək, O, böyük şəxsiyyətin bu dünyada nələr qoyub getdiyi, o dünyaya nələr apardığı suallarına burada birqiymətli həqiqi cavabları ala biləcəklər.

Heydər Əliyev faktik olaraq ictimai-siyasi quruluşu müxtəlif olan iki dövlətə rəhbərlik etmişdi: sosialist-kommunist rejimli və müstəqil, suveren Azərbaycan Respublikası dövlətinə. Ona görə də Heydər Əliyev barədə indiyə qədər yazıb çap etdirdiyim, oxucular tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş əsərlərimdən, eləcə də Onun haqqında çap olunmuş kitablardan bir qədər fərqli olaraq, Onun fəaliyyətini dövrlər üzrə deyil, ayrı-ayrı sahələr üzrə yüksələn xətlər halında yazmışam. Çünki fəaliyyəti dövründə tutduğu vəzifələrdən, ictimai-siyasi quruluşun formasından asılı olmayaraq, Onun, eyni hadisələrə, məsələn, ictimai-siyasi, iqtisadi-sosial problemlərə, maarifə, mədəniyyətə, insan inkişafına, mədəniyyətlərin qarşılıqlı inkişafına, aqrar və sənaye sahələrinə baxışları müvafiq elmi prinsiplərə, təbii inkişaf dialektikasına əsaslanmışdı. Onun elmi nəzəriyyəsi, təcrübəsi də həmin prinsiplər əsasında formalaşmışdı.

Bəlli idi ki, həyatın tələbindən, ehtiyacdən asılı olaraq insanda müəyyən istək, tədbir görmək fikri yaranır, bu fikri həyata keçirməyə yönələn təfəkkür formalaşır, müəyyən nəzəri müddəalar meydana gəlir, elmi nəzəriyyə irəli sürülür, sonra bu, həyata tətbiq edilir, yoxlanılır, korrektə olunur, praktik gerçəkliyə çevrilir. Nəzəriyyəyə əsaslanan təcrübə yaranır.

Başqa yol da var: bir və ya bir çox insanların təbiət və cəmiyyətlə qarşılıqlı təsirinə əsaslanan təcrübələr meydana gəlir, sonradan bu təcrübələr ümumiləşdirilir, nəzəri səviyyəyə yüksəldilir. Deməli, təcrübədən nəzəriyyə formalaşdırılır. Bunların hər ikisi doğrudur – elmi yoldur. Empirik yolla nəzəriyyə yaranır.

Deməli, nəzəriyyələri iki qrupa bölmək olar: riyazi, qrafik, analitik yolla formalaşdırılan nəzəriyyələr və çoxsaylı təcrübələrin ümumiləşdirilməsindən formalaşdırılan nəzəriyyələr.

Bu yolların hər ikisi: nəzəriyyədən → təcrübəyə və təcrübədən → nəzəriyyəyə formulları Heydər Əliyevin yaradıcılığında, elmi irsində yer almışdı. Əsərdə həmin formulların hər ikisinin yeri, formalaşma dialektikası da öz əksini tapmışdır.

Heydər Əliyevin hazırladığı, həyata tətbiq etdiyi, yüksək nəticələrə nail olduğu bütöv bir elmi irs cəmiyyətin, insan təfəkkürünün inkişaf dialektikasına, elmi-texniki və texnoloji tərəqqiyə əsaslandığından mükəmməl sistemdir, həyatidir, tərəqqi yoludur. Əlbəttə, bu sistem o zaman fayda verir ki, onu düzgün tətbiq edəsən, avtomobil sükanı kimi daim diqqətlə əldə saxlayıb təhlükəsiz irəliləyəsən, bütün maneələri (bu, həmişə var) ağılla, tədbirlə aşasan. Əsərdə Onun idarəçiliyi dövründə formalaşdırdığı nəzəri və təcrübi bilik-bacarıqları necə tətbiq etməsi barədə də müəyyən məlumatlar verilmişdi.

Əsərdə bir çox problemlərə aid mövzular olmasına baxmayaraq, hamısına aid olan ümumi elmi prinsiplər onları zəncir həlqələri kimi bir-birinə bağlamışdı.

Əsərin oxucular tərəfindən ləyaqətlə qarşılanacağına, qiymətləndiriləcəyinə inanıram.

Əsər, siyasətlə, dövlət idarəçiliyi ilə məşğul olan, cəmiyyətin inkişaf proseslərini araşdıran mütəxəssislər, məktəblilər, tələbələr, müəllimlər, Heydər Əliyevin elmi irsini öyrənən, təbliğ edən və digər sahələrdə çalışan şəxslərin istifadəsi üçün nəzərdə tutulmuşdu.

Əsər barədə irad və təkliflərini müəllifə birbaşa və ya çap olunduğu nəşriyyat vasitəsilə çatdıracaq hər kəsə əvvəlcədən minnətdarlığımı bildirirəm.

BİRİNCİ FƏSİL

Heydər Əlirza oğlu Əliyevin həyat yolu barədə yığcam məlumat

*Məni yaşadan, məni siyasi uzunömürlü
edən ən əsas amil odur ki, mən həmişə xalqın
dəstəyinə əsaslanmışam.*

Heydər Əliyev

Heydər Əliyev son dərəcə çətin, enişli-yoxuşlu, mürəkkəb, zəngin və şərəfli həyat yolu keçmişdir. Əyalət uşaqlığından ümummilli lider səviyyəsinə yüksəlmək, ulu öndər adına layiq görülmək, bütün dünyada yaxşı ad qazanmaq, özündən sonra gələn nəsillərə zəngin elmi irs bəxş edən şəxsiyyətləri barmaqla saymaq olar. Heydər Əliyev bu cür nadir şəxsiyyətlərdən biri idi.

1923-cü il may ayının 10-da Azərbaycanın Naxçıvan şəhərində anadan olmuş, çoxuşaqlı ailədə (atası Əlirza kişi, anası İzzət xanım, qardaşları: Həsən, Hüseyn, Aqil, Cəlal; bacıları: Sura, Rəfiqə, Şəfiqə) böyüyüb tərbiyə almışdı.

Məktəb yaşı çatanda Naxçıvan şəhərindəki 1 nömrəli “beynəlmiləl” məktəbin 1-ci sinfinə, Azərbaycan bölməsinə daxil olur.

Yeddinci sinfi bitirəndən sonra Naxçıvan pedaqoji məktəbində təhsilini davam etdirir.

1939-cu ildə – 16 yaşında pedaqoji texnikumu “əla” qiymətlərlə bitirir. Həmin il Bakı şəhərinə gəlir, Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indiki Neft Akademiyası) arxitektura fakültəsinə qəbul olur. O vaxt instituta daxil olmaq üçün 13 imtahanı keçmək tələb edilirdi (dil-ədəbiyyat yazılı və şifahi, riyaziyyat yazılı-şifahi, fizika, kimya, tarix, coğrafiya, anatomiya, biologiya, rəsm və rəsmxətt, astronomiya).

Heydər Əliyev imtahanların hamısından “əla” qiymətlə çıxmışdı. Bir il (iki semestr) oxuyur. Birinci kursu başa vurandan sonra institutdan uzunmüddətli möhlət götürərək doğma Naxçıvan şəhərinə qayıtmalı olur.

Heydər Əliyevin özü, qardaşları və bioqrafları bildirir ki, möhlət götürməsinə səbəb həm o vaxt maddi imkanın azlığı ucbatından Bakıda yaşamağın çətinliyi (yemək-geymək, tədris ləvazimatı, ev kirayəsi və s.), o biri tərəfdən Naxçıvanda özündən kiçiklərin güzəranının qeydinə qalmaq, işləyib ailəyə kömək göstərmək istəyi olmuşdur. Əlbəttə, İkinci Dünya müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar ərzaq qıtlığının və hər şeyin bahalaşmasının da buna təsiri var idi.

Heydər Əliyev Bakıdan Naxçıvana qayıdan zaman təhsilli, sağlam, dövlətə sadıq olan ailələrdə yetişmiş gənc kadrlara böyük ehtiyac var idi. Ona görə də Naxçıvan Muxtar Respublikasının NKVD-sinin (народный комиссар внутренних дел) arxiv şöbəsinin məxfi hissəsində işə götürülür. İşlədiyi qısa müddətdə özünü intizamlı, işgüzar gənc kimi göstərdiyindən irəli çəkilərək, 1941-ci ildə arxiv şöbəsinin məxfi hissəsinin müdiri vəzifəsinə təyin olunur.

Bu səbəbdən ona NKVD-dən bron verilir – ordu sıralarında xidmətə çağırış vaxtı müəyyən müddətə qədər uzadılır. Əslində onun tutduğu bu vəzifə dövlətin mühüm qulluqlarından biri hesab edilirdi. Pedaqoji kadr qıtlığına görə müharibə dövrü məktəb direktorlarına və müəllimlərə də bron verilirdi. Bu güzəşt nəinki müharibə dövründə, eyni zamanda müharibədən çox sonraya qədər də saxlanılırdı. Məsələn, mən

1956-cı ilin iyul ayında V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin) fizika və riyaziyyat fakültəsini bitirdim, “orta məktəbdə fizika və riyaziyyat müəllimi” statusunu aldım. O vaxt həm Azərbaycanda, həm də Gürcüstanda ali təhsilli müəllimlərə böyük ehtiyac var idi. Gürcüstanın o vaxtkı maarif naziri N.Laşkarəşvilinin Azərbaycanın Təhsil Nazirliyinə müraciəti əsasında təyinatım Gürcüstana, – təhsil aldığım Qışilkilsə kənd onbirillik məktəbinə fizika və riyaziyyat müəllimi təyin edildim. Orduya çağırışçı idim, tələbəlik dövründəki bronun müddəti bitmişdi. Orduda xidmətə hazırlaşırıdım. Lakin ehtiyaca görə məni 1956-cı ilin avqust ayında doğulub boya-başa çatdığım Ormeşən kənd səkkizillik məktəbinə direktor təyin etdilər. Mənə yenidən bron verildi, ordu sıralarında xidmətə göndərilmədim. 1959-cu ildə isə Dmanisi Rayon Komsomol Komitəsinin birinci katibi, Rayon Partiya Bürosunun üzvü, şəhər deputatı seçildiyimə görə mənə kiçik leytenant hərbi rütbəsi də verilmişdi. Əyani aspirantura dövründə (1961-1964) isə bir neçə dəfə 30-40 günlük zabitlik kursuna cəlb olunmuşam, hərbi rütbələrim tədricən artıb.

Özüm haqqında haşiyəyə çıxmağımın səbəbi budur ki, Heydər Əliyevin bədxahları yazır və şaiyə yayırdılar ki, guya Heydər Əliyev gəncliyində ordu sıralarından yayınıb. Məncə, bunu yalnız tarixdən xəbərsizlər və böhtançılar söyləyə bilərdilər.

Heydər Əliyevin özü yazıb ki, 1941-ci ildə mən Naxçıvan MSSR-in NKVD-sində arxiv şöbəsinin məxfi hissəsinin müdiri vəzifəsində işləmişəm. Sonra Muxtar Respublikanın Xalq Komissarları

Sovetində şöbə müdiri, 1944-cü ildən isə NKVD-DTH-DTK-da əməliyyat işində işləmişəm.

1944-cü ilin may ayında Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Təhlükəsizliyi Komissarlığında əməliyyat müvəkkili vəzifəsinə təyin olunur. O, artıq zabit idi.

1949-cu ilin may ayında Heydər Əliyev Leninqrada SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyi operativ rəhbər heyətin yenidən hazırlanması məktəbində oxumağa göndərilir. O, artıq baş leytenant hərbi rütbəsi almışdı. Bir ildən

çox sürən xüsusi təhsil Heydər Əliyevin təhlükəsizlik xidmətində qazandığı 7-8 illik təcrübəsinin nəzəri cəhətdən zənginləşməsinə çox kömək etmişdi. Bunu özü də dəfələrlə xatırlayırdı. O, artıq qapalı sistemin nəzəriyyə və təcrübəsini mükəmməl mənimsəməklə yanaşı, təşkilatçılıq, rəhbərlik etmək bacarığı da qazanmışdı.

Heydər Əliyevin Leninqrad məktəbini necə bitirməsi barədə sənəddə, o cümlədən məktəbin rəhbərliyi tərəfindən imzalanmış xasiyyətnamədə Onun nə qədər yüksək istedadı, intizama, məənəviyyətə sahib olduğunu hiss etmək mümkündür.

Məktəbi bitirərkən ondan götürülmüş dörd imtahanın hamısından “əla” qiymət almışdır.

Xasiyyətnamədə yazılanlardan:

“Baş leytenant H.Ə.Əliyev məktəbdə oxuduğu müddətdə özünü yalnız müsbət tərəfdən göstərmişdir. Dərslərə ciddi yanaşmışdır. Tədris materiallarının öyrənilməsinə ciddi yanaşmış, inadla işləmişdir... Oxuduğu müddət ərzində dərslər əlaçısı olmuş, məktəbin rəisi tərəfindən ona təşəkkür elan edilmiş, adı əlaçılardan şərəf lövhəsinə yazılmışdır.

... Yoldaş Əliyev operativ məsələlərin həllində əsas mahiyyəti bacarıqla üzə çıxarır, əməliyyat şəraitində sərbəst və düzgün hərəkət edir, doğru qərarlar qəbul edir, əməliyyat sənədlərini dolğun və əsaslandırılmış şəkildə tərtib edir...

Xidməti vəzifədə irəli çəkilməyə layiqdir”.

Xasiyyətnaməni 1950-ci il iyun ayının 21-də məktəbin rəisi, polkovnik Pinçuk imzalamışdır.

Xüsusi məktəb təhsilini alandan sonra Naxçıvana gəlmiş və əvvəlki vəzifədə çalışmaq davam etdirmişdir.

1950-ci il iyul ayının axırlarında Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin mərkəzi aparatına işə keçirilir, 2-ci əks kəşfiyyat şöbəsinin 6-cı bölməsinə rəis müavini təyin edilir. Buna görə Naxçıvandan ailəliklə Bakı şəhərinə köçür.

Heydər Əliyev DTK-da çox dəqiq, qüsursuz, bacarıqlı işçi kimi həm hərbi rütbəyə, həm vəzifə pillələrinə sürətlə irəliləmişdi. 1956-cı ildə kapitan, 1958-ci ildə mayor, 1960-cı ildə podpolkovnik, 31 mart 1965-ci ildə polkovnik, 1967-ci ildə general mayor rütbəsinə layiq görülmüşdü. Çoxsaylı orden və medallarla, fəxri fərmanlarla, qiymətli hədiyyələrlə, təşəkkürlərlə mükafatlandırılmışdı.

1953-cü ilin sonlarında DTK-nın əks-kəşfiyyat şöbəsinin rəisi vəzifəsinə təyin olundu. Bu zaman Heydər Əliyevin hansı şəxsi keyfiyyətləri, iş təcrübəsi nəzərə alınmışdı? Bu barədə DTK-nın o dövrdə kadrlar işinə rəhbərlik etmiş çəkistlər bunları göstərmişdir: Heydər Əliyev çox hazırlıqlıdır, çox ağıllı insandır, qətiyyətlidir, çəkist funksiyalarını çox yaxşı bilir və düzgün yerinə yetirir, savadlıdır, oxumuş adamdır, Azərbaycan şəraitinə yaxşı bələddir, “Şərq” istiqaməti proqramında yüksək peşəkarlıqla iş aparıb, işlərinin yaxşı gedəcəyinə şübhə yoxdur, ona bel bağlamaq olar.

Heydər Əliyev 1958-ci ildə Azərbaycan DTK-sında bütün əks-kəşfiyyata rəhbərlik etmişdi.

1953-1958-ci illər bütövlükdə SSRİ-də, o cümlədən Azərbaycanda ən mürəkkəb, ziddiyyətlərlə dolu, düşüncələrdə əsaslı siyasi-mənəvi dönüş dövrü, kütləvi repressiyalar dövründən aydınlaşma dövrünə

keçid mərhələsi idi. Dövlət və partiya işçi fəaliyyətinin yenidən qiymətləndirilməsi dövrü idi. Rəhbər kadrların xəlbirlənməsi zamanı gəlib çıxmışdı. Bu, bir sıra hadisələrlə bağlı idi.

Mircəfər Bağırovun və dəstəsinin Dzerjinski klubunda açıq məhkəməsi başladı. Mən sonuncu kurs tələbəsi idim. Bina çekistlərin tam mühasirəsində idi. API bu bina ilə üzbəüz olduğundan, bizim instituta gediş-gəlişimiz xeyli çətinləşirdi. Məhkəmə zalına yalnız buraxılış vəsiqəsi ilə daxil olmaq mümkün idi. Ona görə də biz tələbələr üçün proses çox maraqlı olsa da birbaşa müşahidə etməyimiz olçatmaz idi. Bizi maraqlandıran nə idi? Bütün fakültələrdə, o cümlədən mənim oxuduğum fizika-riyaziyyat fakültəsində I kursda “OMEL” (Osnova marksizma-leninizma), sonrakı kurslarda sosializm və kapitalizm siyasi iqtisadi, dialektik və tarixi materializm, Kommunist (Bolşevik) partiyasının tarixi və digər siyasi fənlər keçilir, bunlara fizika, riyaziyyat və astronomiya kimi ixtisas fənlərindən də çox saat ayrılır, hamısından da hər semestrdə imtahan-zaçot götürülür, qiymət məsələsində çox xəsislik edilirdi. Tələbələrin çoxu bunları əzbərləməli olurdu, cansıxıcı mühit var idi. Nəhayət, Sov.İKP tarixindən dövlət imtahanı verməli idik. Maraqlanırdıq ki, dörd il öyrəndiklərimiz ictimai-siyasi elmlər, səcdə etdiyimiz böyük dövlət xadimləri barədə nələr bəlli olur. Elə bil hər şey alt-üst olmuş kimi görünürdü.

Sonralar bizə məlum oldu ki, “Dzerjinski”də gedən tarixi məhkəmənin bütün təhlükəsizlik işinə çekist Heydər Əliyev məsul edilibmiş.

Mühitin çətinlikləri, Heydər Əliyevin gərgin vəzifə fəaliyyəti ilə bərabər, 1951-1957-ci illərdə o, Azərbaycan Dövlət Universitetinin qiymətləndirilməsi olmuş, 1957-ci ildə oranı “əla” qiymətlərlə bitirmiş və ali təhsilli çekist kimi fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Heydər Əliyev 1954-cü ildə – 31 yaşında ailə qurmuşdu. Gec evlənməyinin əsas səbəbini “özümdən kiçik qardaş-bacılarımı böyütmək, əllərini çörəyə çatdırmaq” və dövrün tələbini nəzərə almaq kimi izah etmişdi. N.S.Xruşşov 1953-1964-cü illərdə bütün sahələrdə, xüsusilə ictimai-siyasi, partiya quruculuğu, hüquq mühafizə orqanları,

kənd təsərrüfatı, sənaye, nəqliyyat, təhsil və səhiyyə sahələrində bir sıra islahatlar həyata keçirdi. İnsanların xaricə gediş-gəlişi xeyli genişləndi, mütəxəssislərin canından Stalin qorxusu tədricən azaldı, sərbəst yaradıcılığa imkan genişləndi. “Aşağıdan tənqidə” yol açıldı. Yalnız yuxarıdan tənqid “iş” üslubu ikiqütblü oldu.

Sov.İKP-nin leninizm dövrü (1917-1924), stalinizm dövrü (1925-1953, mart), Xruşşov dövrü (1953-1964), Brejnev üsul-idarəsi dövrü (1964-1982), Andropov, Çernenko üsul-idarəsi (1982-1985), M.S.Qorbaçovun “perestroyka”, nəhayət ölkəni, partiyayı satıb-dağıtdığı dövr (1985-1991) arasında müəyyən fərqlərlə bərabər, ən ümumi prinsiplər eyni idi.

Leninizm dövrü bütün bacarıqlı, təcrübəli, var-dövlətli istehsalçıları, sahibkarları, “burjuyları”, Nikolayın tərəfdarlarını, “sosializm düşmənlərini” maddi, mənəvi və fiziki cəhətdən məhv etmək, hamını “bir boyda”, “bir ölçüdə” yenidən yaratmaq – hamını kasıblarla, dilənçilərlə eyniləşdirmək. Buna da əsasən nail oldu.

Stalinizm dövründə leninizm əməlləri saxlanılmaqla bərabər, xalq üzərində yeni şimşəklər çaxdı – dili söz, əli qələm tutan, başı normal işləyən kişiləri “xalq düşmənləri” elan edərək, sürgünlərə göndərmək, güllələmək, yox etmək. SSRİ-ni “natəmiz qüvvələrdən təmizləmək” naminə. Bu qanlı prosesin pik nöqtəsi 1937-1938-ci illər oldu. Proses İkinci Dünya müharibəsindən dərhal sonra təkrarlandı. Bu dəfə ən çox məhv edilənlər müharibədə əsir düşənlər (məcburi və ya könüllü), kapitalist ölkələrinə “casusluq edənlər”, “sovet əmlakını dağıdanlar”, “partiya xəttindən kənara çıxanlar” və başqaları oldular.

Xruşşov dövrü stalinizm dövrünün bütün paxırlarını açdı, günahsız qırılan milyonların haqqını özünə qaytardı. N.S.Xruşşovun 1956-cı il Sov.İKP MK plenumundakı çox geniş, faktlarla zəngin məruzəsi repressiyanın miqyasını, metodlarını, təşkilatçılarını, icraçılarını və günahsız məhv edilənlərin siyahılarını təqdim etdi. Belə bir cəsarəti ortaya qoymaq, repressiyaya uğradılmış milyonlarla insanların qohum-əqrəbasını, övladlarını “xalq düşməninin balaları, qohumları” dinazından qurtarmaq, onları reabilitasiya etmək kimi böyük insani

humanizmlik N.S.Xruşşova nə qədər başağrısı verdiyinin şahidiyəm. 9 övlad dünyaya gətirmiş, ruhani təhsilli, ömründə dilindən pis kəlmə, ürəyindən bir pis fikir keçirməyən, əlinin dülgər əməyi ilə ailə saxlayan, hamıya xeyirxahlıq göstərən, Gürcüstanın ən ucqar dağ kəndlərinin birində çalışan atam Qaraloğlu Molla İbrahim Hümət oğlunun və bununla birlikdə təkcə Başkeçid rayonundan 1937-1938-ci illərdə tutulub aparılan, məhv edilən yüzlərlə mömin insanların saf ruhunun qoruyucusu kimi N.S.Xruşşova mənim kimi minlərlə insanlar minnətdarlıq etsələr də, stalinizm cəlladları bu plenumdan sonra onun üzərinə təzyiqlərini artırdılar. Həmin il mən artıq ali təhsilimi başa vurmuşdum. Qurultayın materiallarını əhali arasında geniş təbliğ etməkdən heç yorulmurdum.

Doğrudan da, zülmkar nə qədər böyük, zülmü nə qədər dəhşətli olsa da, bir gün olur ki, ondan da güclüsü meydana çıxır, zülmkarın iç üzünü açıb-tökür, zülmü aradan götürür.

1953-1964-cü illərin təcrübəsində biz bunları gördük, bir daha inandıq.

N.S.Xruşşovun, onun siyasətini gözdən salan 1959-1963-cü illərdə yaranmış ərzaq böhranı oldu. Nə qədər tədbir görsələr də ət, yağ, yumurta, hətta acınacaqlı çörək qıtlığı yarandı. Yadımdadır, aspirant idim, 1963-cü ildə “Sovetski” küçəsində yaşayırdım. Gecə səhərə qədər qışda çörək növbəsində durdum. Növbənin ucu-bucağı yox idi. Səhər saat 8-də mağazaya bir maşın çörək gətirdilər, Sovetskinin “ceyilləri” maşına elə cumub talan etdilər ki, evə yuxusuz, soyuqdan donmuş, əliboş vəziyyətdə qayıtdım. Onda təkcə Mehriban balam var idi. Bir az yatdım, sonra şəhərə düşdüm, çətinliklə 1-2 çörək alıb gətirə bildim. Bu vəziyyət Xruşşov hakimiyyətinin sonunu gətirdi. “Dostları” onun kreslosunu altından çəkib yerə yıxdılar, kürsüyə Leonid İliç Brejnevi əyləşdirdilər. Brejnev dövrü 1982-ci ilə qədər davam etdi. O, 1981-ci ildə Azərbaycana gələndə tamam əldən düşmüşdü, ağır xəstə idi.

Heydər Əliyev 1958-1964-cü illərdə DTK-nın əks-kəşfiyyat idarəsinin rəisi olduğu dövrlərdə baş verən çoxsaylı gözlənilməz hadisələrin səbəblərinin açılması, profilaktik tədbirlərin görülməsi

barədə çox zəngin materiallar var. Bunların çoxu hadisənin bilavasitə şahidi, iştirakçısı olmuş şəxslərin söylədikləri və tarixi orijinal sənədlərin təhlilidir.

Heydər Əliyevin DTK-da 2-ci əks - kəşfiyyat şöbəsinin rəisi işlədiyi dövrdə onun barəsində yüksək rütbəli Moskva rəhbərlərinin rəylərində bunlar ifadə olunmuşdur: Heydər Əliyev sözünün sahibi idi, kifayət qədər nüfuz qazanmışdı, mərkəzi aparatda ona hörmətlə yanaşıldı, heç vaxt, heç kimi pis vəziyyətdə qoymazdı, onunla istənilən problemi müzakirə etmək olardı, çox səmimi idi, həmişə hər işdə optimal çıxış yolu tapa bilirdi, vəzifəsini dəqiq və səliqəli yerinə yetirirdi.

Heydər Əliyev 1965-ci il yanvar ayında Azərbaycanın Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin sədr müavini təyin olunmuşdur (sədr Semyon Kuzmiç Sviqun idi). O zaman o, artıq podpolkovnik (polkovnik-leytenant) rütbəsində idi. Həmin ilin mart ayının 31-də ona polkovnik rütbəsi verilir.

1967-ci il iyun ayının 22-də Heydər Əliyev Azərbaycanın Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin olunur. 30 oktyabr 1967-ci ildə ona general-mayor hərbi rütbəsi verildi (SSRİ Nazirlər Soveti yanında DTK-nın 136 sayılı əmri). Bu, Azərbaycanın təhlükəsizliyi tarixində ilk hadisə idi. O vaxt Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Vəli Yusif oğlu Axundov idi.

Heydər Əliyevə qədər Azərbaycanda təhlükəsizlik orqanına 15 nəfər rəhbərlik etmişdir. Heydər Əliyevin bunlardan hansı şəxsi və rəhbərlik keyfiyyətlərinə görə necə fərqləndiyini oxuculara aydın çatdırmaq üçün siyahı təqdim edirik.

Yarandığı gündən 1969-cu ilin ortalarına qədər Azərbaycanda təhlükəsizlik orqanlarına rəhbərlik etmiş (“İnqilabi qanunların keşikçiləri”) şəxslər və onların aqibəti barədə:

1. Şeyxzamanov Məmmədbağır Saleh oğlu – ilk rəis – 1919-cu il 11 noyabr-15 avqust. O zaman bu təşkilat “Əksinqilabla mübarizə təşkilatı” adlanırdı. Güllələndi.

2. Şeyxzamanov Nağı Saleh oğlu (Məmmədbağırın kiçik qardaşı) 15 avqust 1919-cu il – 28 aprel. Türkiyəyə qaçdı.

3. Pankratov Semyon Andreyeviç –
 4. Əliyev Baba Əliyoldaş oğlu –
 5. Xanbabayev Əyyub Şirin oğlu –
- } Artıq müstəqil orqan idi.
1920-1921-ci illər
arasında bir-birini
əvəz edib.
- 1938-ci ildə B.Ə.Əliyev və Ə.Ş.Xanbudaqov “xalq düşməni” kimi güllələnilib.
6. Bağirov Mir Cəfər Abbas oğlu iki dəfə – 1921-1927-ci illərdə və 1929-1930-cu illərdə. 1956-cı ildə “xalq düşməni” adlandırılaraq güllələndi.
7. Rizayev Novruz Kərim oğlu – 1927-1929-cu illərdə. 1938-ci ildə “xalq düşməni” adlandırılaraq güllələnilib.
8. Frinovski Mixail Petroviç – 1930-1933-cü illərdə. 1938-ci ildə arvadı və məktəb yaşlı oğlu ilə birlikdə güllələnmişdir.
9. Aqrba Aleksey Sergeyeviç – 1933-1934-cü illərdə.
10. Sumbatov (Topiridze) Yuvelian Davidoviç – 1934-1938-ci illərdə.
11. Rayev-Kamenski Mixail Qriqoryeviç – 1938-ci ildə.
12. Yemelyanov Stepan Fyodoroviç – 1939-1953-cü illərdə. 1956-cı ildə 25 il həbs cəzası aldı.
13. Quşkov Anatoli Mixayloviç – 1953-1956-cı illərdə.
14. Kapulov Fyodor İvanoviç – 1956-1959-cu illərdə.
15. Kardaşev Aleksandr Vasilyeviç – 1959-1963-cü illərdə.
16. Sviqun Semyon Kuzmiç – 1963-1967-ci illərdə. İntihar etdi.
17. Əliyev Heydər Əlirza oğlu – 22 iyun 1967–15 iyun 1969. Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi...

Siyahıdakı şəxslərin son aqibətindən görüldüyü kimi, Heydər Əliyev Azərbaycanda yeganə şəxsdir ki, Milli Təhlükəsizlik sistemindən Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Siyasi Bürosunun üzvlüyünə qədər yüksələ bildi, SSRİ hökumətinin ikinci rəhbəri oldu, sonra bütün postlarını itirdi, Sov.İKP üzvlüyündən də imtina edərək, bitərəf vətəndaş kimi doğma Naxçıvana qayıtdı, az müddət keçdi yenidən siyasətə qayıtdı, müasir müstəqil Yeni Azərbaycan Partiyasını yaratdı, onun ilk rəhbəri seçildi, təkrar Bakı şəhərinə qayıdaraq əvvəl parlamentə rəhbərlik etdi, sonra on

il sərasər – ömrünün son gününə qədər Azərbaycanın prezidenti oldu, ulu öndər Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, əbədiyaşar tarixi şəxsiyyət səviyyəsinə yüksəldi, müasir dünyanın ən güclü, ağıllı dövlət və partiya xadimi kimi ad qazandı. Keçmiş SSRİ-nin, eləcə də Azərbaycanın tarixində belə həyat yolu keçmiş dövlət başçısı olmamışdır. Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nın 1969-cu il iyul ayının 14-də keçirilmiş plenumunda Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçildi (10 il bu vəzifəni yerinə yetirən Vəli Yusif oğlu Axundovu əvəz etdi). O, bu vəzifədə işlədiyi 13 il müddətində Azərbaycanı 15 müttəfiq respublika sırasındakı sonuncu yerdən ön cərgəyə çıxardı, böyük inkişaf mərhələsi yaratdı. Bu barədə özünün çox geniş məlumatlarını, hesabatlarını oxumaqla daha dolğun dərk etmək mümkündür.

1933-cü ilə qədər Azərbaycan Kommunist (bolşevik) partiyasına Sergey Mironoviç Kirov da daxil olmaqla qeyri-azərbaycanlılar rəhbərlik etmişdi. Bu vəzifəni tutan ilk azərbaycanlı Mir Cəfər Bağırov oldu (1933-1953). 1953-cü ildə M.C.Bağırovu Mir Teymur Yaqubov əvəz etdi. Onu isə 1954-cü ildə İmam Daşdəmir oğlu Mustafayev əvəz etdi (1954-1959). Heydər Əlirza oğlu Əliyev 1969-cu il iyul ayının 15-də V.Y.Axundovun yerinə seçildi, 1982-ci il dekabr ayının 3-nə kimi – Moskvaya daha yüksək vəzifəyə gedənə qədər (1969-1982) bu vəzifəni çox ləyaqətlə yerinə yetirdi.

Sonrakılar: Kamran Bağırov, Əbdürrəhman Vəzirov, Ayaz Mütəllibov Sov.İKP ilə paralel olaraq Azərbaycan KP-ni də son mənzilə doğru (avqust 1991-ci il) sürüklədilər. Sonra mərhum Əbülfəz Əliyev 11 ay Azərbaycanın prezidenti oldu.

Əlbəttə bunların hər biri Azərbaycanın inkişafında bu və ya digər faydalı işlər görmüşlər. Lakin ən böyük işin Heydər Əliyev tərəfindən görüldüyünü heç kəs dana bilməz, çünki, bütün işlər tarixə olduğu kimi həkk edilmişdi.

Heydər Əliyevin 14 iyul 1969-24 avqust 1979-cu illərdəki partiya rəhbəri kimi fəaliyyəti ona birinci dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adı verildəndə çox yığcam və aydın ifadə olunmuşdu:

“Xalq təsərrüfatının inkişafı, ictimai istehsalın səmərəliliyinin

yüksəldilməsi, hər il bütün növdən olan kənd təsərrüfatı məhsullarının dövlətə satılması üzrə plan və sosialist öhdəliklərinin artırılması ilə yerinə yetirilməsinin təmin edilməsi üzrə XXV partiya qurultayının qərarlarının uğurla həyata keçirilməsi üçün respublikanın kommunistlərinin və bütün zəhmətkeşlərinin səfərbər edilməsindəki böyük təşkilatçılıq və siyasi fəaliyyətinə görə Sov.İKP MK Siyasi Bürosuna namizəd, Azərbaycan Kommunist Partiyası MK-nın birinci katibi yoldaş Heydər Əlirza oğlu Əliyevə Lenin ordeni və “Oraq və çəkiç” qızıl medalı təqdim olunmaqla Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adı verilsin.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri L.Brejnev,

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi M.Qeorqadze

Moskva, Kreml, 24 avqust 1979-cu il”.

Heydər Əliyev sırası işçi və ya kiçik rütbələrdə qruplara rəhbərlik etdiyi, Azərbaycanda yüksək vəzifələrə təyin olunduğu və seçildiyi zamanlarda təbəçilik və rəhbərlik iş üslubu barədə çoxlu yazılı mənbələr var. Bu mənbələr içərisində onun dostlarının, yaxın silahdaşlarının, iş yoldaşlarının səmimi etirafları xüsusi yer tutur. Onun iş üslubunun, insanlarla qarşılıqlı münasibətlərinin ən ümumi göstəricilərini diqqətə çatdırırıq.

- Son dərəcə intizamlı, tapşırılan işlərə böyük məsuliyyətlə, ciddi yanaşmaq, işi səliqəli, vaxtından əvvəl keyfiyyətlə yerinə yetirmək, yığcam və konkret hesabat vermək Heydər Əliyevin iş üslubunun ana xətti idi.

- Ciddi iş rejimi üzrə işləyirdi: qanunla müəyyən olunmuş 6-8 saatlıq iş əvəzinə, 12-18 saat Heydər Əliyevin özünün tərtib etdiyi iş rejimi olmuşdur.

- Həmişə yalnız ciddi və konkret problemlərin həlli ilə məşğul olmuşdu. Problemlərin müəyyənləşdirilirdi və qiymətləndirilməsi, problemin yaranma səbəbləri, bunların həll olunma metodikası, problemin həllinə kimlərin cəlb ediləcəyi, məsuliyyəti birbaşa kimin daşacağı, onun həlli üçün zəruri vasitələrin cəlb olunması, icraya nəzarət, icra müddəti, gözlənilən və alınmış real nəticə Heydər Əliyevin özü tərəfindən müəyyənləşdirildi.

- Gündəlik, həftəlik, aylıq, kvartallar üzrə, yarımillik, illik, 4-5 illik, uzun müddət üçün strateji plan hazırlamaq, bunları yerinə yetirmək, hesabat hazırlayıb işi qiymətləndirmək metodunu özünün daimi iş metodu kimi seçmişdi, tabeliyində çalışanların da belə metoddan istifadə etməsi tələbini qoyurdu və buna nail olurdu.

Özü bütöv bir şəxsiyyət olduğundan, silahdaşlarından da eyni keyfiyyət tələb edirdi. İstədiyinə nail olurdu. Yarımçıq işlərdən və insanlardan xoşu gəlməzdi.

- Respublika rəhbəri olduğu dövrlərdə ölkədəki real vəziyyəti mükəmməl öyrənirdi; hər rayonda, şəhərdə, hətta kənd və qəsəbələrdə hansı hadisələrin baş verməsini, sahə rəhbərlərinin fəaliyyətini dəqiqliyinə qədər təhlil edirdi, müxtəlif səviyyəli yığıncaqlarda məsələlərin şərhini verir, qiymətləndirir, növbəti vəzifələri göstərirdi. Bir qayda olaraq çıxışlarında kəskin tənqid olardı. Ən çox da profilaktik tədbirlər görər, səhvlərə görə cəza verməyə tələsməzdi. Rəhbər işçilərin etirafına görə hər bir müşavirədən, böyük tədbirdən sonra, hamı yeni enerji, perspektiv planla iş yerlərinə qayıdardılar. Belə bir hissiyyəti mən özüm də dəfələrlə yaşamışam. Hərə özünə belə suallar verir, cavablar axtarardı: bu günə qədər işlədiyimi rəhbər necə qiymətləndirdi? Bundan sonra hansı konkret işləri görməliyəm?

- Heydər Əliyev rəhbər işçilərin gözdən pərdə asmaq, yalan məlumatlar vermək kimi, o dövrlərdə kök salmış hallara qarşı qəti etirazını bildirir, hətta ağır cəzalarla onları “mükafatlandırırdı”.

- Yaxşı işləyənləri, vəzifəsini vicdanla yerinə yetirənləri, səmimi insanları maddi və mənəvi cəhətdən mükafatlandırmaq məsələsində Azərbaycana Heydər Əliyev kimi rəhbər gəlmədiyi barədə ciddi şəxsiyyətlərin etirafları bu gün də dünya mətbuatında xatırladılmaqdadır.

- Heydər Əliyev möhkəm yaddaşlıq baxımından nadir dövlət xadimi idi. Hər şeyi dəqiq deyir, təhlil verir, misallar gətirir, çoxsaylı vacib rəqəmləri əzbərdən deyirdi. Üzündən oxumurdu, sinədəftər idi. 1950-1980-ci illərdə SSRİ-də, Sosializm birliyi ölkələrində, Azərbaycanda, bütün dünyada baş vermiş tarixi hadisələri 1990-2003-cü illərdə incəliyinə, detallarına qədər elə şərh edir, qiymətləndirirdi ki, elə bil bu

gün baş verir. Yaş səviyyəsi onun yaddaşını nəinki zəiflətməmiş, hətta onu cilalamış, möhkəmləndirmişdi.

- Çox vacib problem barədə Heydər Əliyevə bir “qaralama” təqdim etmək kifayət idi ki, o, həmin problem barədə hərtərəfli əsaslandırılmış məruzə hazırlasın, auditoriyalarda onu yüksək peşəkarlıqla dinləyicilərə təqdim etsin. Bunun dəfələrlə şahidi və iştirakçısı olmuşam.

- Heydər Əliyev yüksək şəxsi mədəniyyətə malik olduğu kimi, yüksək səviyyədə ünsiyyət qurmaq, tapşırıq vermək, işləmək, hesabat dinləmək və işi qiymətləndirmək mədəniyyəti var idi.

- Tapşırılmış işin, vəzifənin yerinə yetirilmə səviyyəsinə, keyfiyyətinə görə də insanlara qiymət verərdi. Keyfiyyət, dəqiqlik, düzlük həmişə Heydər Əliyevin ölçü vahidlərinin, qiymətləndirmə metodunun tərkib hissəsi olmuşdu.

- Cəmiyyət içərisində baş verən prosesləri aydın görmək, onların səbəblərini anlamaq, səbəbləri aradan qaldırmaq üçün ağıllı və humanist yol seçmək Heydər Əliyevin iş üslubunda əsas yer tutmuşdu.

- Heydər Əliyevin ən yüksək şəxsi keyfiyyətlərindən biri öz üzərində hakim olması idi.

- Tanıdığı, inandığı insanlara münasibəti həmişə səmimi idi.

- Heydər Əliyev güclü bir insan, işinə və işçilərinə tələbkar olan bir rəhbər idi.

- Məsuliyyətli, işini yaxşı bilən və səliqə ilə yerinə yetirən insanların fəaliyyətini yaxşı görən və qiymət verməyi bacaran yüksək mədəniyyətli şəxsiyyət, rəhbər olmuşdur.

- Heydər Əliyev ən böyük və yeni strateji layihələrin hazırlanmasına və həyata keçirilməsinə nail olan nadir rəhbərlərdən biri idi.

- Planlaşdırılmış çox vacib bir məsələni təxirə salmağı sevmirdi, bütün çətinliklərə və maneələrə baxmayaraq onu vaxtında həll edirdi.

- Heydər Əliyev öz şəxsi təhlükəsizliyini heç vaxt birinci plana çəkməzdi, xalq içinə istədiyi vaxt, hətta ən mürəkkəb şəraitdə belə çıxıb bilirdi.

- Sadə insanlar və onların taleyi Heydər Əliyev üçün həmişə öndə olub.

- Heydər Əliyev əsl millət atası, dahi bir insan idi.
- Heydər Əliyev milyonlarla insanın taleyini çox ədalətlə, qayğıkeşliklə, hörmətlə həll edə bilən bir şəxs olmuşdur.
- Heydər Əliyev çox güclü və xarakterli bir siyasətçi idi.
- Heydər Əliyev ədəbiyyatı, incəsənəti, rəsm əsərlərini çox sevir, daim mütləq edir, bu sahələrin çox bacarıqlı xadimlərinə xüsusi sevgi və qayğı göstərir, əməklərini yüksək qiymətləndirir, onlarla dostluq edirdi.
- Heydər Əliyev çox sadıq, etibarlı, köməyə tələsən, ehtiyacı olanlara daim əl tutan, sözünə bütöv bir şəxsiyyət idi.
- Heydər Əliyev sənətkarlarla yaxşı münasibət yaratmağı bacarırdı. Ən incə məsələləri, daxili düşüncələri onunla məsləhətləşmək olurdu. Həmişə kömək əlini uzadırdı.
- Heydər Əliyev ziyalıları millətin ən qiymətli sərvəti hesab edir və cəmiyyətdə, ölkə rəhbərliyində onlara xüsusi münasibət bəslənməsini istəyirdi, özü isə daim belə münasibəti nümayiş etdirirdi.
- Heydər Əliyevə görə, tanınmış yaradıcı şəxslərə, alimlərə qarşı güc tətbiq etmək, onlara inzibati təzyiq göstərmək nəinki xeyir gətirməz, eyni zamanda o şəxsi düşməyə çevirə bilər.
- Böyük istedadların sayca çox olmadığını nəzərə alaraq, Heydər Əliyev deyirdi: "...onları qorumaq, qədrələrini bilmək lazımdır... Həyatda yaradıcı fəaliyyət adətən pis qarşılanır, çünki insanların əksəriyyəti mühafizəkardır, sakit yaşamağa çalışırlar... İstedadlı adamlar çox vaxt "ağır xasiyyət" olurlar". Ona görə də onların emosiyalarını başa düşmək, şəxsiyyətlərinə hörmət etmək, səbirli olmaq lazımdır. Həç kəs istedadların yolunu kəsməməlidir, imkan yaratmaq lazımdır ki, daha da inkişaf etsinlər. İstedadların mənəvi nemət zənginliyi yaratmaqlarına kömək göstərilməlidir.
- Heydər Əliyev əsl idmançı idi, saatlarla dənizdə üzməyi sevirdi. Həmişə də sahildən çox uzaqda – ən təmiz dəniz suyunda çimirdi.
- Heydər Əliyev bütün vəzifələrdə çox fəal və dürüst işləyib.
- Heydər Əliyev SSRİ üçün lazımlı və faydalı şəxsiyyət idi.
- Heydər Əliyev xidmət və nəzarət funksiyalarının yerinə yetirilməsi üzrə iş apararkən belə bir sistemlə fəaliyyət göstərirdi: neqativ hal-

lar, nöqsanlar; bunların baş vermə səbəbləri və konkret səbəbkarlar; neqativ hadisələrin miqyası və vura biləcəyi ziyanların dərəcəsi; bütün qeyri-sağlam hallara qarşı mübarizə vasitələri; vəziyyətin, mühitin sağlamlaşdırılması yolları; neqativliyin aradan qaldırılması.

- Heydər Əliyev irəliləyişdə nəyə nail ola bilirdisə, heç vaxt həmin səviyyədə dayanmır, yeni mərhələyə yüksəlmək üçün imkanlar, yollar və vasitələr axtarır, yeni məqsədlərə çatmaq naminə bütün qüvvələri səfərbər edirdi.

- Heydər Əliyev gənclərlə öz təcrübəsini bölüşməyə xüsusi əhəmiyyət verirdi.

- İşdə məsuliyyət, nizam-intizam, vəzifəyə vicdanla yanaşmaq, işi dəqiq planlaşdırmaq, günün hər dəqiqəsindən səmərəli istifadə etmək, özünə və tabelliyində olanlara qayğı və yüksək tələbkarlıq kimi keyfiyyətlər Heydər Əliyevə məxsus idi, başqalarından da bunları gözləyirdi.

- Heydər Əliyev çox istiqanlı, adamlara qaynayıb-qarışan insan idi. Bütün səviyyələrdə olan auditoriya ilə ünsiyyət yarada bilirdi.

- Heydər Əliyev milli kadrların tərbiyəsinə xüsusi qayğı ilə yanaşırdı. Təcrübəsini onlarla bölüşür, işə həvəsləndirirdi.

- Heydər Əliyev ən mürəkkəb məsələ barədə də fikrini elə sadə şəkildə, aydın, tez anlaşılan məntiqlə ifadə edirdi ki, ele bil bir qanunun yığcam şərhini verir.

- Heydər Əliyev özü bürokrat olmadığına görə bürokratiyaya qarşı qəti mübarizə aparırdı.

- Heydər Əliyev verdiyi sözə çox məsuliyyətlə yanaşır, başqalarından da eyni münasibət gözləyirdi.

- Heydər Əliyev sadəliyi, insanlara diqqət və qayğıları ilə seçilən nadir şəxsiyyət, rəhbər işçi idi.

- Heydər Əliyev başladığı hər bir işi sona çatdırmağı sevirdi, son dərəcə məsuliyyətli, işə can yandıran şəxsiyyət idi.

- Heydər Əliyev dostluğa sadıq şəxsiyyət idi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin ulu öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 88-ci il dönümü və Heydər Əliyev Fondunun

fəaliyyətə başlamasının 7 illiyi münasibətilə “ Buta ” sarayında keçirilən mərasimdəki çıxışından seçmələr:

“Heydər Əliyev bütün dövrlərdə doğma xalqına sədaqətlə xidmət etmişdir. Ümummilli lider ictimai-siyasi quruluşdan asılı olmayaraq bütün dövrlərdə Azərbaycanın inkişafına çox böyük töhfələr vermişdir”.

Heydər Əliyev “1987-ci ildə siyasi səhnədən gedəndən sonra Azərbaycan üçün böyük problemlər başlanmışdır... Ulu öndər siyasi hakimiyyətdən gedəndən sonra iki həftə keçməmiş erməni millətçiləri Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanla birləşdirmək üçün artıq fəal işlərə başlamışdılar. Əvvəlki illərdə onları bu əməllərdən çəkindirən məhz Heydər Əliyev amili olmuşdur”.

“Heydər Əliyevə qarşı təzyiqlər və təqiblər güclənəndə o, təbii ki, doğma Vətənə üz tutdu. Ancaq əfsuslar olsun ki, o vaxt Azərbaycanın siyasi hakimiyyətində təmsil olunanlar imkan vermədilər o, Bakıda yaşasın və məcbur qalıb doğulduğu yerə – Naxçıvana üz tutdu. Ulu öndər Naxçıvanda yaşadığı dövrdə Naxçıvanın inkişafına öz töhfəsini verdi, eyni zamanda, naxçıvanlılar da Heydər Əliyevi qorudular”.

“Heydər Əliyev qətiyyəti, cəsarəti və siyasi nüfuzu olmasaydı, müstəqilliyimiz əldən gedə bilərdi”.

“Biz deyəndə ki, Heydər Əliyev müasir müstəqil Azərbaycanın qurucusudur, tam haqlıyıq”.

“Bu günkü Azərbaycan müstəqil Azərbaycan Heydər Əliyevin əsəridir”.

“Bugün Azərbaycan, uğurla inkişaf edən ölkəyə çevrilibdir. Azərbaycan bu gün Heydər Əliyev yolu ilə gedir. Heydər Əliyev siyasəti Azərbaycanda yaşayır və özünü bütün istiqamətlərdə göstərir”.

Heydər Əliyevin böyük siyasətə qayıdışı, Naxçıvandan Bakıya dəvət olunaraq əvvəl Azərbaycan Ali Sovetinin sədri, bir qədər sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsi ölkəmizin düçar edildiyi bir çox fəlakətlərdən qurtarmasına imkan və əlverişli şərait yaratdı.

Bunu nəzərə alaraq, 1993-cü il iyun ayının 15-nin “Qurtuluş” günü kimi rəsmiləşdirilməsi və hər il onun dövlət səviyyəsində keçirilməsi fikri

yarandı. Bununla əlaqədar olaraq, respublikanın bütün bölgələrindən ictimaiyyət nümayəndələrinin, eləcə də, Yeni Azərbaycan Partiyası şəhər və rayon təşkilatlarının bir çoxu, İdarə Heyyətinin üzvləri Milli Məclisə, Prezident Aparatına yazılı müraciətlər göndərdilər.

Xalqın tələbini, təkliflərini nəzərə alaraq, Heydər Əliyev belə bir məsələnin Milli Məclisdə baxılmasına etiraz etmədi.

Məsələyə deputat komissiyalarında baxıldıktan sonra Milli Məclisin plenar iclasının gündəliyinə salındı və müzakirəyə çıxarıldı.

Heydər Əliyevin Naxçıvandan Bakıya dəvət edilməsində, Yeni Azərbaycan Partiyası yaratmaq barədə müraciətlərdə fəal iştirak etdiyimi, o ağır, faciəli günləri həyəcanla yaşadığımı, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 1993-1997-ci illərdə ürəkaçan dəyişmələrin, köklü islahatların, inkişafın ölçüsünü və əhəmiyyətini nəzərə alaraq, YAP Səbail rayon təşkilatı adından mən də müraciət hazırladım, rayonun partiya fəalllarının toplantısında müzakirədən sonra Milli Məclisə təqdim etdim. Həmin tarixi sənədi bu kitabıma daxil edirəm.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq, Heydər Əliyevin 1993-cü il iyunun 15-də Respublika rəhbərliyinə qayıdış gününü Azərbaycan xalqının və müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurtuluşunun başlanğıcı kimi qiymətləndirərək **qərara alır:**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev cənablarının ölkənin dərin ictimai-siyasi və iqtisadi böhrandan çıxarılmasında, vətəndaş müharibəsinin qarşısının alınmasında, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin qorunmasında və möhkəmləndirilməsində, dövlətimizin beynəlxalq aləmdə böyük uğurlar qazanmasında, Azərbaycan dövlətçiliyinin nailiyyətlərində müstəsna xidmətləri qeyd edilsin və 15 iyun günü Azərbaycan xalqının milli qurtuluş günü elan edilsin.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin sədri
M.ƏLƏSGƏROV

Bakı şəhəri, 27 iyun 1997-ci il.

**Azərbaycan xalqının milli qurtuluş gününün elan edilməsi
ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik
aktlarına əlavələr edilməsi haqqında**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

“15 iyun – Azərbaycan xalqının milli qurtuluş günü” elan edilsin.
Bu qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər ƏLİYEV**

Bakı, 27 iyun 1997-ci il.

Heydər Əliyevin şəxsiyyəti, işgüzarlığı, bacarığı, ətrafında işləyənlərə münasibəti və digər keyfiyyətləri barədə fikir söyləyən insanlar çox olub. Lakin, nəhəng sovet rəhbərlərinin fikirləri qədər diqqətçəkən həqiqətlər barədə böyüyən nəsə dəyərlı fikir söyləyənlər azdır.

Eduard Şevardnadze ilə uzun illər mən də işləmişəm, lakin vəzifəcə ondan aşağı vəzifələrdə fəaliyyət göstərmişəm. Onun özü çox işgüzar, xeyirxah, güclü təfəkkür sahibi olmaqla yanaşı, Heydər Əliyevi həmişə özünün müəllimi, xeyirxahı kimi təqdim etmişdir. E.Şevardnadze öz memuarında Heydər Əliyev barədə belə yazıb:

“Mənim Gürcüstan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinə birinci Katib Postuna namizədliyim irəli sürüləndə ilk dəstəkləyənlərdən biri məhz Heydər Əliyev oldu. Onda o, Azərbaycanin rəhbəri idi. Sov. İKP MK-nın Baş Katibi L.İ.Brejnev mənim təyinatımla bağlı Heydər Əliyevlə məsləhətləşib. Bunu sonradan mənə L.İ.Brejnev dedi. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyevin sovet və partiya rəhbərləri arasında, o cümlədən L.İ.Brejnevın yanında xüsusi hörməti və nüfuzu var idi. Ona görə Qafqaz bölgəsi ilə ümumiyyətlə, həyatı vacib məsələlərlə əlaqədar L.İ.Brejnev mütləq Heydər Əliyevlə məsləhətləşərdi”.

SSRİ Xalq Nəzarəti Komitəsinin sədri Viktor Mironenko :

“Heydər Əliyevin Moskvaya dəvət olunması məsələsi L.İ.Brejnevın vaxtında həll olunsə da, apardığı iqtisadi islahatlar, korrupsiya və rüşvətxorluğa qarşı ciddi mübarizəyə görə Andropov ona etimad göstərdi. Heydər Əliyev korrupsiya ilə mübarizə aparmağı çox gözəl

bacarırdı. O, təhsil sahəsində ciddi şəffaflığa nail olmuşdu. Ali təhsil müəssisələrinə qəbulla bağlı rüşvətxorluğun kökünü kəsmişdir.

Korrupsiya ilə mübarizədə Heydər Əliyev iki mindən çox məmuru işdən azad etmişdi. Onların bəziləri həbs olunaraq, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmişdi.

V.Andropova isə bütün bunlar məruzə edilirdi. Mərkəzdə bu təcrübədən yararlanmaq qərarına gəldi. Ona görə Andropov Heydər Əliyevin Moskvaya gəlməsinə və yüksək vəzifəyə təyin olunmasına razılıq verdi”.

SSRİ Nazirlər Sovetinin sədri Rıjkov etiraf edir ki:

“Məni 1985-ci ilin sentyabrın 25-də Nazirlər Sovetinə sədr təyin etdilər. Heydər Əliyev mənim birinci müavinim idi. Bir çox məsələlər var idi ki, bunları ən yaxşı bilən, idarəetməni bacaran, yerlərdə qayda-qanun yaratmaqla böyük prinsiplilik nümayiş etdirən Heydər Əliyev idi və çətin problemlərin həllini mən ona tapşırırdım”.

SSRİ Yol Nəqliyyat naziri Nikoloy Konorev:

“V.Andropov kadr seçməyi gözəl bacarırdı. O, Nazirlər Sovetinin yaşlanıb əldən düşmüş sədri Tixonovun yerinə cavan, enerjili və islahatçı kadr təyin etmək istəyirdi. Məhz buna görə, o, Heydər Əliyevi Azərbaycandan Moskvaya dəvət etdi. Andropov ölməsəydi, Heydər Əliyevi Nazirlər Sovetinə sədr təyin edəcəkd”.

Heydər Əliyevin qızı Sevil xanım Əliyeva 1987-1990-cı illərdə Moskvada Heydər Əliyevlə Mixail Qorbaçevin münasibətlərini, ailənin böyük çətinliklərlə üzləşməsini çox incəliklərinə qədər qələmə almışdı. Onun dediklərindən seçmələri oxuculara təqdim edirəm.

“M.Qorbaçev MK-nın katibi olarkən Heydər Əliyevlə çox isti münasibətləri olub. Onlar həmişə yanaşı oturur və fikir mübadiləsi aparırdılar. O, birinci katib seçilərkən atam onu ilk dəstəkləyənlərdən biri oldu. Sonra hər şey dəyişdi. Qorbaçev atama paxıllıq etməyə başladı. Çernenko öləndə hamı fikirləşdi ki, birinci katib kim olacaq. Avropa və Amerika mətbuatı atam haqqında silsilə məqalələr çap edirdi və yazırdılar ki, onun birinci katib olmasına mane olacaq yeganə səbəb rus olmamasıdır. Ümumiyyətlə, mətbuat atam haqqında çox

yüksək fikirdə idi. Qorbaçev isə təbiətən çox paxıl və əclaf adamdır. Bu, onun üzündə yazılıb. Qorbaçev atama təqaüdə çıxmağı tələb edəndə o, bizimlə məsləhət etdi:

– Mən hansı addımı atım? Bu dəqiqə mən sağlamlığıma görə onlardan asılıyam.

Ona görə də Heydər Əliyev məcbur oldu ki, öz xoşu ilə təqaüdə çıxsın.

Atam danışdı ki, mən təqaüdə çıxmaq üçün yazdığım ərizəmi Qorbaçevə təqdim edəndə sevincinin həddi-hüdudu yox idi. O, sevincdən ayağa qalxıb məni qucaqlayıb öpdü və “sağ ol” dedi”.

Sevil xanımın bu fikrindən bir daha aydın olur ki, illər uzununu dünyaya ağıllı məsləhət verən böyük şəxsiyyət həyatının ən çətin anlarında da övladları ilə məsləhətləşib sonra qərar verirmiş.

Heydər Əliyevin 1987-ci ildə məcburi istefaya göndəriləndən sonrakı vəziyyəti barədə Sevil xanım bunları demişdi:

“Təqaüdə çıxandan sonra atam üçün çətin oldu. Ümumiyyətlə, həmin illər bizim üçün ağır keçdi. Atamın işdən çıxarılmasını əsaslandırmaq üçün ona qarşı mətbuatda qarayaxmalara başladılar. Sifarişli yazılar təşkil edərək, ağıla gəlməyən böhtanlar atdılar. Həkimlər də bir yandan ona hələ sağalmadığını və diabetli olmağını bildirirdilər. Həmin illər ağır infarkt keçirən atama qarşı çox güclü mənəvi və psixoloji təzyiqlər edirdilər. Bu isə, təbii ki, onun fiziki cəhətdən zəifləməsinə də səbəb olurdu.

Həmin illər çoxları onu atdı. Mənim yadıma gəlir. Atam xəstə olanda vaxtı ilə çörək verdiyi, vəzifəyə çəkdiyi kəslərdən bir nəfər belə nə onun yanına gəldi, nə də zəng etdi. Politbürodan da bir nəfər belə, – Nikolay Rijkovdan başqa, – heç kim onun yanına gəlmədi...

1988-ci ildə dedilər ki, yaşadığınız hökumət evindən çıxmalısınız. Baxmayaraq ki, qaydaya görə, Politbüronun üzvləri işdən çıxandan sonra yaşadıkları mənzil, bağ evi onların ixtiyarında qalırdı. Amma bizdən yaşadığımız bağ evini boşaltmağı, özü də bunu yeni il ərəfəsi tələb edirlər. İş onda idi ki, biz moskvalı deyildik. Bura gələndə hər şeyi Bakıdan gətirmişdik. O cümlədən mən öz ailəmlə və İlham ailəsi

ilə burada bir yerdə yaşayırdıq.

Ev əşyalarından əlavə atamın çox böyük kitabxanası və arxivi var idi...”

Xəstəliyinə baxmayaraq, Heydər Əliyev ilə binanın komendantı Yuri Petroviçlə birlikdə bu ağır yükləri zirzəmiyə hansı çətinliklə daşıdığını xatırlayan Sevil xanım söhbətinə davam edir:

“Ümumiyyətlə, əgər anam sağ olsaydı, atam bu zərbələri daha yüngül qəbul edərdi. Amma təəssüf ki, o, həmin vaxtlar həm sevdiyi insanı, həm işini, həm də dostlarını eyni vaxtda itirdi. Bu isə ona çox pis təsir etdi. Yaxşı ki, biz övladları onun yanındaıdıq.

Ümumiyyətlə, həm bizim həyatımız, həm də onun həyatı bir-birinə çox bağlı olub.

Yadıma gəlir ki, o, özü haqqında sifarişlə çap etdirilən məqalələrə cavab yazırdı. Biz ona kömək edirdik. Qəzet redaktorları ondan qaçıb gizləndilər. Elə Politbüroonun üzvləri də həmçinin”.

Bunlar da bir yana, hətta Heydər Əliyevi fiziki məhv etmək istəyirlərmiş. Bu məqsədlə killer tutub onu izlədirlərmiş. Lakin işi başa çatdırmağa cəsarət etməyiblər. Heydər Əliyevdən sonra övladlarına zərbə endirməyə başlayırlar. M.Qorbaçev Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunda dərs deyən bacarıqlı, talantlı gənc müəllim İlham Əliyevi işdən azad etdirir.

Heydər Əliyevlə əlaqə saxlayan hər kəs izlənilirmiş. Özü də təkcə Moskvada deyil, Bakıda da belə güdmələr təşkil olunubmuş.

Sevil xanım Bakıda naşir, gözəl ziyalıımız Xanbabayevin nə səbəbə qətlə yetirilməsi barədə belə nəql edir:

“1990-cı ilin yanvarında atam Barvixədə istirahət edirdi. M.Qorbaçev ona zəng etdi və çox aqressiv danışdı. Atamın isə heç nədən xəbəri yox idi. Bakıda baş verən faciəni eşidən kimi evə gəldi. Bizi yığıb dedi ki, ya mən indi Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyinə gedib baş verənlər haqqında çıxış etməliyəm və bundan sonra nə olacaq bilmirəm, ya da heç nə olmamış kimi yaşamalıyam. Təbii ki, o, özü üçün yox bizim üçün qorxurdu. Buna görə o, bizim fikrimizi bilmək istəyirdi. Biz isə bildirdik ki, get, onsuz da bizim başqa çıxış yolumuz yoxdur.

Və biz də onunla birgə ora getdik. Bundan sonra M.Qorbaçov və onun adamları daha da azğınlaşdı.

Məhz bu hadisədən sonra atam qərara gəldi ki, tədricən siyasətə qayıtsın. Həmin vaxtlar mən ilk dəfə olaraq Əjdər Xanbabayevi gördüm. O, bizə atamın yanına həm evə, həm də bağa gəlirdi. Ziyalı və xeyirxah adam idi. O, çox istəyirdi ki, atam öz ölkəsinə – Azərbaycana qayıtsın. Və o, qayıdışı hazırlayan, təşkil edən adamlardan biri idi.

Atamın Bakıya qayıdışını 30 may 1990-cı ilə təyin etmişdilər. Bir gün əvvəl isə Bakıya İlham getməliydə. Amma 29 mayda Əjdər Xanbabayevi qətlə yetirdilər.

Buna baxmayaraq, atam Azərbaycana qayıtdı.

Qayıtmazdan əvvəl bizə dedi ki, mən artıq bu cür yaşamaq istəmirəm. Ona görə Vətənə dönürəm”.

Heydər Əliyevin bu dönüşü nə qədər bəlalardan keçsə də, sonradan Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının ağır bəlalardan qurtuluş dönüşü oldu.

Heydər Əliyevin Moskvadan dönüşü nəticə etibarilə həm Azərbaycanın zülmətdən aydınlığa doğru dönüşünün başlanğıcı, həm də özünün qüdrətli, iradəli bir şəxsiyyət kimi yenidən böyük siyasət həyatının dönüş nöqtəsi, yenidən özünütəsdiqinin sübutu oldu. Haqq-ədalət öz yerini tapdı, ləyaqətsizlərin sifəti hamıya bəlli oldu.

Heydər Əliyevin dediklərindən:

“Biz Azərbaycanda demokratik, müstəqil respublika quraraq, sivilizasiyalı cəmiyyət uğrunda mübarizə apararaq, ümumi dünyəvi, bəşəri dəyərlərin hamısından istifadə etməliyik. Biz çalışmalıyıq ki, Azərbaycan uzun illərdən, əsrlərdən sonra, ilk dəfə müstəqilliyini aldıqdan sonra bütün dünyaya öz tarixi nailiyyətlərini, öz milli ənənələrini nümayiş etdirə bilsin. Güman edirəm ki, Azərbaycan xalqının bu barədə həm tarixi, həm müasir potensialı olduqca böyükdür. Bunların hamısından səmərəli istifadə olunarsa, Azərbaycan həm tam müstəqil, demokratik bir dövlət olacaq, bizim cəmiyyətimiz tam demokratik, hüquqi ümumbəşəri dəyərlərin əsasında qurulan demokratik bir cəmiyyət olacaq. Bunun üçün həm elmimiz, həm mədəniyyətimiz,

həm tarixi ənənələrimiz, həm dini mənbəyimiz olan islam dini – hamısı birlikdə çox böyük əsas yaradır. Vəzifəmiz bundan ibarətdir ki, bunlardan səmərəli istifadə edək”.

“Azərbaycan Respublikası demokratik dövlət kimi bütün dövlətlərlə bərabərhüquqlu münasibətlər yaratmalıdır. Hansı dövlətin daxili quruluşu, daxili siyasəti hansı istiqamətdə getməsindən asılı olmayaraq, biz normal münasibətlər yaratmalıyıq. Birinci növbədə, bizim yaxın qonşularımızla lazımi mədəni, iqtisadi, dövlət münasibətləri yaradılmalıdır. Bu baxımdan Türkiyə Cümhuriyyəti ilə olan əlaqələr şübhəsiz ki, respublikanın əhalisi tərəfindən bəyənilir. Qonşu İran İslam Respublikası ilə bizim münasibətlərimiz yaxşılaşdırılmalıdır, inkişaf etdirilməlidir. Rusiya çox böyük dövlətdir, şimalda olan qonşumuzdur. Şübhəsiz ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında müstəqil prinsiplər əsasında münasibətlər bundan sonra daha da yaxşı, daha da geniş, səmərəli olmalıdır. Keçmiş Sovetlər İttifaqına daxil olan, indi müstəqil dövlətə çevrilən bütün dövlətlərlə – Ukrayna, Belarus, Gürcüstan, Orta Asiya dövlətləri, Qazaxıstan, Pribaltika dövlətləri, Moldova ilə biz daha geniş qarşılıqlı əlaqələr yaratmalıyıq. Bizim üçün bu çox lazımdır. Çünki, bu dövlətlərlə bizim iqtisadi əlaqələrimiz, mədəni əlaqələrimiz, insani əlaqələrimiz, uzun illər, yüzilliklər boyu çox yaxın olub. Bunları qırmaq olmaz, əksinə, inkişaf etdirmək lazımdır. Şübhə etmirəm ki, məhz belə siyasət Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi formalaşmasına və inkişaf etməsinə kömək edəcəkdir”.

“Azərbaycan Respublikası artıq ümumi dünya miqyasına çıxıbdır”.

İKİNCİ FƏSİL

Siyasi və mənəvi təkamül

Müxtəlif elmi ədəbiyyatlarda, səma kitablarında (dünya dinlərinin ən mötəbər kitablarında) əksini tapmış insani keyfiyyətlərin etalonu mövcuddur. Cəmiyyətlərin və dövlətlərin, insanlığın, elmi texniki və texnoloji inkişafın səviyyəsini əsas götürməklə, bu etalonla dəyişikliklər, yeni göstəricilər meydana gəlir. İnsanların, xüsusilə müxtəlif səviyyəli idarəedicilərin, ictimai prosesləri, insan inkişafının tənzimləyicilərinin keyfiyyət göstəricilərinə olan tələblər daim yüksəlir, mürəkkəbləşir, yeni-yeni məsuliyyətlər yaranır. Buna görə də hər hansı insanı olduğu kimi qiymətləndirmək üçün onun məxsusi keyfiyyətlərini üzə çıxarmaq və mövcud etalonla tutuşdurmaq zərurəti yaranır. İstənilən şəxsin insani keyfiyyətləri əsasən təbiət, cəmiyyət və fərdlərlə qarşılıqlı münasibətlər və birgə fəaliyyət prosesində meydana çıxır.

Heydər Əliyevin özünəinam əsasında dilə gətirərək təsdiq etdiyi, Onun həyat-fəaliyyətini araşdıranların üzə çıxardığı, eləcə də özümün uzun illər apardığım ardıcıl və sistemli müşahidələrin və tədqiqatların sayəsində müəyyən etdiyim, Heydər Əliyevə məxsus insani keyfiyyət göstəricilərini sistemə salmağa çalışdım, kitabın əvvəlinə daxil etməyi qərara aldım. Ona görə belə etdim ki, sonrakı bölmələrdə təkrarçılıq olmasın.

Heydər Əliyevin gördüyü nəhəng işlərin, həyata keçirdiyi böyük islahatların, ümumiyyətlə, xalq taleyinin həlli istiqamətində atdığı addımların heç biri təsadüfi xarakter daşmamışdı, kənar diqtələr əsasında kor-koranə qərarlar qəbul olunmamışdı. Hər addım dərin ölçülüb-biçildikdən sonra real tədbirlər həyata keçirilmişdi.

Heydər Əliyevə uğur qazandıran da onun şəxsi insani keyfiyyətləri əsasında məsələlərin həllinin daha optimal yollarını, forma və metodlarını seçmək, nəzəri ideyasını cəsarətlə, güclü inamla həyata

keçirmək bacarığı olmuşdu.

Heydər Əliyevin fərdi insani keyfiyyətlərinin tərkib hissəsinə bu dəyərlər daxildir:

- Mənəvi saflıq, sağlam mənəviyyatdan kənara çıxan bütün təzahürlərə qarşı barışmazlıq. Hamının bəyəndiyi təmiz əxlaq, hər cür əxlaq pozğunluqlarına qarşı mövqe nümayişi. Milli və ümumbəşəri xeyirli mənəvi dəyərlərə dərin hörmət, onları qorumaq, öyrənmək, dəyərlərin zənginləşdirilməsinə və təbliğinə çalışmaq. Özünə, valideynlərinə, yaxın qohumlarına, dostlarına, xalqın gücünə, Tanrının varlığına və qüdrətinə dərin inam, hörmət.

- Halallıq, insanları hər cür haramlıq təzahürlərindən çəkəndirməyə cəhd göstərmək.

- Dərin zəka, sağlam, məntiqi düşüncə tərz, yaddaş möhkəmliyi.

- Həqiqi demokratiya, plüralizm. İnsanları axıra qədər dinləmək, müsahiblərinin də onun sözünü kəsmədən, fikrinə müdaxilə etmədən dinləməyə sövq etmək. Hərtərəfli, ensiklopedik biliyə sahiblik, zəngin söz ehtiyatına malik olmaq. Ən yüksək mədəniyyət daşıyıcılığı. Ədalətlik və uzaqgörənlik. Bütün sahələr üzrə yaradıcı insanlara, onların yaratdıqları dəyərli maddi və mənəvi nemətlərə hörmət və rəğbət. Rəhmədillilik, ehtiyacı olanlara, xəstələrə, qocalara və uşaqlara hər cür maddi və mənəvi sosial yardım göstərmək. Müəllimə, alimə, incəsənət ustalarına dərin rəğbət bəsləmək, onların ehtiyaclarının ödənilməsinə çalışmaq. Yolunu azmış insanları düz yola qaytarmaq, onların səhvlərini bağışlamaq, islah etmək və ictimai mühitə daxil etmək. Tolerantlıq, bütün dinlərə və bunlara qulluq edən insanların hamısına – aralarında fərq qoymadan hörmət bəsləmək. Müxtəlif dinlərin və mədəniyyətlərin ən ümumi ortaq nöqtələrini tapmaq, bunlara istinad etməklə inanclararası rahat elmi körpü qurmaq. İnsanları, millətləri və xalqları bir-birinə yaxınlaşdırmaqla bilən iş formaları tapmaq, əməli olaraq tətbiq etmək bacarığı.

- Qadın azadlığı, cəmiyyətin idarəçilik sistemlərində onların yerinin, rolunun və fəaliyyətinin daim genişləndirilməsi üzrə ülvə istəklərin həyata keçirilməsinə nail olmaq (Gender probleminin

İKİNCİ FƏSİL

Azərbaycanda yüksək səviyyədə həllinə çalışmaq).

- Təhsilə və səhiyyəyə, bu sahədə çalışan insanlara: müəllim və tərbiyəçilərə, həkimlərə və bütün tibb xidmətçilərinə sistemli qayğı. Bunların daim inkişafının elmi əsaslarını yaradan alimlərin əməyinin yüksək səviyyədə qiymətləndirilməsi.

- Ölkədə, dünyada sülhün, əmin-amanlığın bərqərar olması üçün bütün imkanlardan səmərəli istifadə etmək bacarığı.

- İnsanların, xalqların həyat tərzinin, dolanışığının daim yüksələn xətt üzrə inkişafı naminə ardıcıl və təsirli tədbirlər görmək bacarığı.

- Vətən və xalq sevrlik, milli mənlıyın dərkı. Milli ayrı-seçkılıyın (şovinizmin, rasizmin, ultramillətçiliyın və b.) təzahürlərinə qarşı mübarizə aparmaq.

Milliliklə ümumbəşərililiyın düzgün əlaqələndirilməsi, qarşılıqlı zənginləşdirilməsi. Azərbaycan mədəniyyətinin, iqtisadiyyatının inteqrasiyası problemlərinin elmi surətdə həllinə nail olmaq.

- Azərbaycanın müstəqilliyinin, suverenliyinin, ərazi bütövlüyünün tam bərpası, möhkəm-ləndirilməsi və problemlərinin ardıcıl həllinə çalışmaq.

- Azərbaycanın yerüstü və yeraltı sərvətlərinin insanların rifahının yüksəldilməsinə yönəldilməsinin ən humanist təşkilatçısı səviyyəsinə yüksəlmək bacarığı.

- Mübarizlik, mətinlik, düşüncədə və işdə ardıcılıq, zəhmətkeşlik, həssaslıq, gələcəyə inam, ideoloji-siyasi təxribatlara qarşı cəsəratli döyüşkənlik, çətinliklərdən və ağır sınaqlardan uğurla çıxmaq, şərəf qorumaq, ziddiyyətləri dərin düşüncə və ağıllı tədbirlərlə həll etmək, azadlığın yolunu düzgün seçmək, demokratiya və ədalət prinsiplərinə hər yerdə əməl edilməsinə nail olmaq Heydər Əliyevin məxsusi insani keyfiyyətləri sırasındadır.

Heydər Əliyev xilaskar, qurucu-yaradıcı, sağlam ruhda yaşamağı və yaratmağı bacaran görkəmli siyasi xadim, ədalətli, tədbirli, ayıq-sayıq dövlət başçısı idi.

Böyük təmkinlilik, hər işdə ağıllı tədbir görmək, siyasi uzaqgörənlik, təcrübəli mütəxəssislərlə məşvərət-məsləhət keçirməklə müstəqil

düzgün qərarlar qəbul etmək Heydər Əliyevin uğurları, qələbələri ilə nəticələnirdi.

Demokratik ictimai-siyasi mühiti bərqərar etmək və demokratik, dünyəvi dövlət qurmaqla milli dövlətçilik ideyasını zənginləşdirən, müxtəlif çətinliklərdən qurtuluş yolu tapan Heydər Əliyev bütün şəxsi keyfiyyətlərinə görə dərin xalq rəğbətində, əbədiyaşarlığa layiq olmuşdu. Onun zəngin elmi irsi milli-mənəvi dəyərlər sistemində xüsusi yer tutmuşdu.

Öz tarixini sağlığında özü yazmış şəxsiyyətləri barmaqla saymaq mümkündür. Xüsusilə də Heydər Əliyev kimi yeniyetməlik dövründən başlayaraq, ömür boyu müxtəlif səviyyələrdə ləyaqətlə çalışmış böyük dövlət xadimlərinin çıxışlarında, nitqlərində, bəyanatlarında, məktublarında, müşahidələrində, yazdığı əsərlərdə, görüşlər zamanı şəxsi söhbətlərində fəaliyyətinin əsas məzmununu, düşüncə və niyyətlərini dolğunluğu ilə mərhələlərlə aşkarlamış çox nadir insanlar var.

Heydər Əliyevin tədqiqatçıları dağa-daşa düşmədən, böyük zəhmətə qatlanmadan, arxivlərdə əlləşmədən onun özünün dedikləri əsasında ümumiləşdirmələr aparmaq imkanı qazandıqlarına görə ulu öndər həmişə minnətdarlıqlarını ifadə edirlər.

Heydər Əliyevin elmi irsini dərinləndirən dürüst aşkara çıxarıb, nəzəri məsələləri sistemə salmaq, təcrübədən yaranan nəzəri ümumiləşdirmələr aparmaq, qiymətləndirmək üçün hər yerdə Onun özünə istinad etməyi düzgün tədqiqat metodu, doğru yol kimi seçdim. Fikirlərimi əsaslandırmaq üçün isə hər yerdə Onun dediklərindən iqtibaslar gətirdim, həyatda özünü doğrultmuş nəzəriyyələrin praktik nəticələrini nümunə göstərməyə çalışdım.

Heydər Əliyevin özü barədə dediklərindən:

“Hörmətli millət vəkili, hörmətli prezident! Mənə bu gün böyük etimad göstərdiyinə görə Milli Məclisin üzvlərinə, Azərbaycanın Ali Sovetinə minnətdarlığımı bildirirəm və sizi əmin edirəm ki, bütün imkanlardan istifadə edib, bu böyük vəzifəni, ağır bir yükü aparmağa çalışacağam və bu vəzifənin ləyaqətlə yerinə yetirilməsinə səy edəcəyəm. Bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının

İKİNCİ FƏSİL

bugünkü ağır, mürəkkəb və gərgin vəziyyətini tam məsuliyyətlə dərk edirəm. Bu vəzifəni üzərimə götürərək öz məsuliyyətimi anlayıram və bunların hamısını rəhbər tutaraq əlimdən gələni edəcəyəm... Ali Sovetin sədri kimi Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyəti olan Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qorumağı, möhkəmləndirməyi, inkişaf etdirməyi özüm üçün ən əsas vəzifələrdən biri hesab edirəm...”

(Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin iclasındakı çıxışdan, 15 iyun 1993-cü il).

“...heç kəsin şübhəsi olmasın ki, ömrümün bundan sonrakı hissəsini harda olursa-olsun, yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişaf etməsinə həsr edəcəyəm...” (yenə orada).

“Bəzi dairələrdə mənim haqqımda belə söhbətlər gedir ki, Heydər Əliyev əgər yenidən Azərbaycanda bir vəzifəyə gələrsə, kimdənsə qisas alacaq. Kimsə onun əleyhinə vaxtilə olub, yaxud kimsə ona pis münasibət göstərüb, ona qarşı pis münasibət göstərəcək. Mən sizin qarşınızda tam məsuliyyətlə deyirəm və bütün Azərbaycan xalqına elan edirəm ki, ümumiyyətlə, mənim təbiətimdə qisasçılıq hissiyyəti yoxdur. Bunu sadəcə olaraq ayrı-ayrı adamlar süni surətdə yaradıblar və görsənir ki, bir mənə ləkə vurmaq üçün yox, ümumiyyətlə, bizi parçalamaq üçün. Sizə söz verirəm ki, heç vaxt qisasçılıq hissiyyətinə qapılmayacağam. Əgər kimsə, nə vaxtsa mənə qarşı düzgün münasibət bəsləməyib, nəşə edib, inan ki, mən onların hamısını çoxdan bağışlamışam. Mən özümü o hissələrin səviyyəsinə heç vaxt salmamışam və salmayacağam. Ona görə yox ki, siz mənə indi etimad göstərdiniz, mən belə bir vəzifəyə gəldim. Yox. Mən sadəcə bir vətəndaş kimi də heç vaxt heç kəslə ədavət aparmaq, qisas almaq, yaxud da ki, kiməsə pislik etmək istəməmişəm və istəməyəcəm. Ancaq vəzifə çərçivəsində, şübhəsiz ki, biz hamımız nizam-intizama tabe olmalıyıq, biz hamımız qanuna tabe olmalıyıq, biz hamımız qanuna riayət etməliyik, qanunun aliliyini təmin etməliyik və bu yolda şübhəsiz ki, mən öz əqidəmdən dönməyəcəm” (15 iyul 1993-cü il).

“...Mən heç bir kreslo tutmaq istəmirəm, heç bir vəzifə tutmaq

istəmirəm. 1991-ci ilin fevral ayında bu salonda, bu tribunadan çıxış edərkən demişdim. Mən Azərbaycana xalqımla bir yerdə olmaq və xalqımın bu ağır günündə ona kömək olmaq üçün qayıtmışam. Onda məni qəbul etmədilər. Ondan sonra da dəfələrlə demişəm. Mən heç bir vəzifə tutmaq iddiasında deyiləm. Bu gün də deyiləm. Bu dəqiqə burdan çıxıb gedə bilərəm. Ancaq bəzi adamların heç bir iş görmədən zalda oturub bu ağır vəziyyətdə məsələni mürəkkəbləşdirməsi məni hiddətləndirir”.

O vaxtki deputat İbrahim İbrahimov Milli Məclisdə Heydər Əliyevə belə bir sual vermişdi: “Heydər bəy, - Sizin Ali Sovetin sədri olmanız vəziyyətdən çıxmaq üçün bizə - mənə və mənim yoldaşılarıma, bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarant ola bilərsiniz, ya yox?”

Heydər Əliyevin cavabı belə oldu:

“Mən heç kəsə heç bir qarantıya vermirəm, mən özümü peyğəmbər hesab etmirəm. Fəqət bu ağır vəziyyətdən çıxmaq üçün, vətəndaş kimi, Ali Sovetin deputatı kimi, Ali Sovetin sədrinin müavini kimi, əgər etimad göstərsəniz, baxmayaraq ki, mən bunu istəmirəm, Ali Sovetin sədri kimi fəaliyyət göstərməyə hazıram. Mən bu yola ancaq xalqın ağır vəziyyətdən çıxmasında müəyyən fəaliyyət göstərmək üçün gedirəm, başqa məqsədım yoxdur. Burda danışan adamların bəziləri ancaq məqsəd üçün bura gəlirlər. Ona görə də mən heç kəsə heç bir qarantıya vermirəm. Ancaq hesab edirəm ki, Azərbaycan xalqı müdrik xalqdır. Millətimizdə böyük potensial var, hamını birləşdirib, bu vəziyyətdən çıxmaq olar” (15 iyun 1993-cü il).

15 iyun 1993-cü ildə təkrar hakimiyyətə gəlişinin səbəbləri barədə “Ostankino” dövlətlərarası televiziya şirkətinə müsahibəsində Heydər Əliyev belə demişdi: “Əvvəla, deməliyəm ki, daşdığım vəzifəyə gəlişimi konstitusiyaya zidd hesab etmirəm. İyunun 15-də parlamentin bir çox deputatlarının, habelə prezident Əbülfəz Elçibəyin özünün tövsiyələri ilə mən Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçilmişəm. Bu konstitusiyaya tam uyğun olan qərardır.

İkincisi, mən hakimiyyətə özüm gəlməmişəm, məni dəvət etmişlər. Məni təkidlə dilə tutmuşlar. Gəncə hadisələrindən sonra bir neçə gün

ərzində Azərbaycan əhalisinin müxtəlif qruplarının, ziyalılarının nümayəndələri, nüfuzlu ağsaqqallar mənə müraciət etmişlər. Azərbaycan prezidenti Əbülfəz Elçibəy də mənə təkidlə müraciət etmişdir. O, üç dəfə – ayın 7-də, 8-də, 9-da Naxçıvana xüsusi təyyarə göndərmişdi və telefon söhbətlərində ısrarla xahiş edirdi ki, mən Bakıya gəlim. Mən 7-də, 8-də də imtina etdim. Nəhayət, vəziyyətin getdikcə kəskinləşdiyini duyaraq, iyunun 9-da bu dəvəti qəbul etdim və Bakıya gəldim”.

1993-cü il iyunun 17-dən 18-nə keçən gecə prezident Əbülfəz Əliyevin Bakını xəlvəti tərk edərək öz təyyarəsi ilə Naxçıvana uçması və dağ kəndi olan Kələkidə məskunlaşması səbəbindən respublikada yaranmış çətinliyi Heydər Əliyev belə qiymətləndirmişdi:

“Mən onu ısrarla Bakıya dəvət edirdim. O, dəvətimizi qəbul etmədi... Prezidentin demək olar ki, bütün vəzifələrinin Ali Sovetin sədrinə həvalə edilməsi haqqında fərmanı da elə onun özü imzalamış, öz fərmanında yalnız vətəndaşlığa qəbul və qanunların imzalanması hüquqlarını özündə saxlamışdır. Qalan hər şeyi o, Azərbaycan Ali Sovetinin sədrinə həvalə etmişdir”. (5 iyul 1993-cü il).

“...Açığını desək, respublika, demək olar, idarəedilməz olmuşdu, çünki prezident yoxdur; baş nazir yox idi – o, artıq çoxdan istefa vermişdi, tək mən qalmışdım, bir çox məsələlər isə prezidentin səlahiyyətindən istifadə edərək həll olunmalı idi. Bax belə bir vəziyyətdə mən həmin vəzifələri öz üzərimə götürdüm. Təkrar edirəm, mən buna can atmırdım, mən bunu istəmirəm. Əgər günü bu gün Əbülfəz Elçibəy buraya qayıdarsa, o, öz prezident vəzifələrini yerinə yetirə bilər”. (Yenə orada).

Əlbəttə, Əbülfəz Əliyevin yenidən Bakıya gəlib ölkə prezidenti kimi fəaliyyət göstərə bilmək imkanı, müəyyən səbəblərə görə, tamamilə tükənmişdi, mümkün deyildi.

Tarix sübut etdi ki, doğrudan da hakimiyyəti əldə saxlamaq hakimiyyətə gəlməkdən qat-qat çətindir. Əgər xalq bir nəfərə etimad göstərərək onu özünə rəhbər seçirsə və ona hüdudsuz səlahiyyətlər verirsə, bu o deyən söz deyil ki, etimad göstərilmiş şəxslərin hamısı xalqın ümidlərini doğrulda bilərlər. Azərbaycanın son bir yüz illik tarixində bu etimadı axıra qədər mərdliklə, axıra qədər ləyaqətlə

yerinə yetirən dövlət başçısı Heydər Əliyev olmuşdu. qalanları isə ya bacarıqsızlığı, yaxud özündən asılı olmayan səbəblər üzündən hakimiyyət müddətlərini sona qədər başa çatdırı bilməmiş, siyasi-ictimai səhnədən yarımçıq getmişdi.

“Rossiyski fermer” qəzetinin müxbiri ilə söhbətindən: “Mənim üçün asudə vaxt şərti anlayışdır. Gördüyünüz kimi, indi gecədən xeyli keçib, saat ikinin yarısıdır. Biz isə işləyirik. Özü də təkcə bu gün yox, hər gün belədir, gecəni gündüzə qatıb çalışırıq. İşə səhər tezdən başlayıram. onu, bir qayda olaraq, gecə saat dörd radələrində qurtarıram. Əlbəttə, ölkədə vəziyyət elədir ki, gərək istirahət barəsində düşünməyəsən. Bir də ki, mən həmişə bu qayda ilə işləməyə öyrənmişəm. Bu iş rejimi mənim üçün adi bir rejimdir.

...Görünür, təbiətin özü mənə hansısa bir qüvvə verib. Xarakterim isə qüvvə və bacarığımı səfərbərliyə almağa vadar edib. Ömrümdə heç vaxt siqaret çəkməmişəm. İçkini də rəmzi olaraq dilimə vurmuşam – sağlınq deyiləndə bədəni ancaq qaldırmaqla kifayətlənmişəm”.

“Bu qədər dağınıq, viranəlik olduğu bir şəraitdə işə başlamaq, iş görmək çox çətindir.

Əlimdən gələni edəcəyəm. Mən heç kəsə söz verməmişəm və vəd etmək fikrində də deyiləm. Parlamentdə söhbət mənim seçilməyimdən gedərkən mənə belə bir sual verdilər: mən nə vaxt və nə etmək niyyətindəyəm? Cavab verib dedim: heç nə vəd edən deyiləm. Bu hakimiyyət mənə gərək deyil, mən ona can atmamışam, elə bu dəqiqəcə çıxıb gedə bilərəm. Getdim də. Amma məni saxladılar və yekdilliklə seçdilər”.

Heydər Əliyev Moskvadakı vəzifələrinə istefa verəndən sonra özünə qarşı olan ədalətsizliklərdən, təqiblərdən, üzüdünlüklərdən danışarkən hiss edirsən ki, bir çox insanlar nəinki yaxşılıqları dərk etmir, eyni zamanda “yaxşılığa – pislik” rəmzinə çevrilirlər. Özünün dediklərindən:

“Mən həyatda çox sarsıntılar keçirməli oldum. Onlara yalnız möhkəm əsəblər və güclü xarakter sayəsində dözmək mümkün idi. Yüksək vəzifələrə irəli çəkdiyim, təyin etdiyim, inandığım adamlar mən istefa verdikdən sonra birdən məndən üz döndərdilər, mənə xəyanət etdilər.

...Onlar öz yerlərində qalmağa, vəzifələrindən bərk-bərk yapışb onu əldən verməməyə və öz ailələrinin yağ-bal içində üzməsini təmin etməyə var qüvvələri ilə çalışırdılar”.

“...Praktikamın göstərdiyi kimi, əvvəlki sistem (sovetlər rejimi nəzərdə tutulur – Z.Q.) yaman amansız və qəddar idi. Eybi yoxdur, mən özüm çox təqiblərə, böhtanlara məruz qalmışam, mənə çox şər atıblar. Lakin hər şeyə dözmüşəm. Bəs qohum-əqrəbamın nə günahı? Təəssüflər olsun ki, onlar da az əziyyət çəkməmişlər. Oğlum İngiltərə üzrə mütəxəssisdir. Oraya işləməyə getməli idi, özü də bütün rəylərə və obyektiv göstəricilərə görə buna tamamilə layiq idi. Halbuki, İngiltərəyə getsəydi, bunun işə xeyri olardı. Amma mən istefaya çıxan kimi, onun karyerasının üstündən çalın-çarpaz xətt çəkildilər. Gözəl bir mütəxəssis olan oğlum öz çörək pulunu kommersiya strukturlarında qazanmaq məcburiyyətində qaldı. Kürəkənim əks kəşfiyyatda xidmət edirdi, o da əla perspektivli mütəxəssis idi. Amma mənim gözdən salınıb qəzəbə düşər olmağım onun da karyerasının üstündən xətt çəkdi”.

Həyatda hər kəsin öz xarakterini, inkişaf yolunu seçməsi, fərqli davranışlar nümayiş etdirməsi məsələsinin şəxsin öz ixtiyarında olmasını, insan azadlığını, seçim azadlığını Heydər Əliyev dəfələrlə göstərmiş, əsaslandırmışdı. Bu barədə belə demişdi:

“...Həyatda şərəflə şərəfsizliyi, şəxsi rifahla ictimai borcu, tamahkarlıqla vicdanlılığı hər bir kəs özü seçir. Mənim üçün burada suallar yoxdur. O ki qaldı bu adamlara (Ona xain çıxan adamlar nəzərdə tutulur – Z.Q.) – Allah özü hər şeyi görür. Mən kinli adam deyiləm, heç kəsi də gözümçixdıya salmaq, təqib etmək fikrim yoxdur”.

Bütün kommunistlər, siyasi xadimlər kimi Heydər Əliyev də ateist, materialist idi. Bu, ideoloji-siyasi rejimin mütləq göstəricilərindən biridir.

Lakin sonralar Heydər Əliyev dinlərə, xüsusilə islam dininə, islam mədəniyyətinə, islam mədəniyyətinə və elminə dərin inamını söylədi, Azərbaycanda dini inam azadlığının tam bərpasına nail oldu.

Belə bir köklü çevrilişin, qütblərin yüz səksən dərəcə – ateizmdən dini inanca doğru dəyişməsinin səbəbini çoxları başa düşmürdü və bu

gün də onun arxasınca “KQB generalı, ateist” deyə rişxəndlə yanaşanlar var. Çox nahaq!

Heydər Əliyevin özü bu barədə belə deyir:

“Bəli, mən Allaha inanmağa başlamışam. Məni bu inama həyatla qarşılaşdığım sınaqlar, ictimai şüurda baş vermiş köklü və böyük dəyişikliklər, digər şəxsi səbəblər gətirib çıxarmışdır”.

Heydər Əliyev dövlət və partiya postlarından istefasından sonra yüksək vəzifələrə irəli çəkdiyi məmurların dönük çıxmasına təəssüflənməklə bərabər, “aşağı təbəqə”dən olan insanlar tərəfindən necə rəğbət və hörmətlə qarşılandığını belə təsvir etmişdi:

“...Bu illər ərzində neçə-neçə gözəl, cəsarətli, prinsipial adamlar gördüm, onlarla tanış oldum. Övvəllər onlar mənə tanış deyildilər. Bu adamlar mənə axtarır tapır, mənə ürək-dirək verir, gözdən salınmış xadimlə ünsiyyət üstündə özlərinin də rusvay ediləcəyindən qorxmurdular. Bu, adamın qəlbini rıqqətə gətirir və unudulmazdır. Xalqa isə elə minnətdaram ki, bunu ifadə etməyə söz tapmıram. Axı mən Naxçıvana gəldikdə on minlərlə adam meydana axışdı və bütün günü bir ağızdan mənim familiyamı ucadan çəkib tələb edirdilər ki, mən əməli dövlət fəaliyyətinə qayıdım. Məgər mən imtina edə bilərdimmi? Əlbəttə, mən çox böyük bir ölkənin – SSRİ-nin rəhbərlərindən biri olduğdan sonra Naxçıvanın rəhbəri olmaq sanki elə bir iş deyildi... Amma məsələ əsla miqyasda deyildi. Əgər mən insanlara lazımamsa, əgər onlar mənə ümid edirlərsə, deməli, mənim borcum sırada durmaqdır, fəaliyyət göstərməkdir”.

“Sobesednik”in müxbirinə müsahibəsindən (6 avqust 1993-cü il):

“Mənim haqqımda çox şey deyirlər. Lakin hamısına inanmaq lazım deyil... O ki, qaldı gündə mənim 14-16 saat işləməyimə, gənclik illərindən özümü buna alışdırmışam. İndi yaşımın o vaxtı deyil ki, vərdislərimi dəyişim... Papiros çəkməmişəm, spirtli içkilərə də meylim olmayıb...”

“...İndi Azərbaycanda vəziyyət belədir: iqtisadiyyat bəsbütün dağılmışdır. O ki, qaldı ictimai-siyasi vəziyyətə, bundan pisini ağıla gətirmək olmaz... Sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalı, tikinti sıfır

İKİNCİ FƏSİL

həddindədir. Adamlar harada işləsin, nə ilə dolansın, ailələrini necə saxlasınlar? Axı keçmiş SSRİ-nin heç bir respublikasında belə vəziyyət yoxdur. Elçibəyin başçılıq etdiyi əvvəlki rəhbərlik də öz işini görmüşdür. Onların bir “müqəddəs” prinsipləri vardı: rəhbər vəzifəni yalnız Xalq Cəbhəsindən olan tuta bilərdi: dövlət işi səriştəsiz adamlara, adi aşpaza belə etibar olunurdu. Bunun tək bircə nəticəsini deyim: 35 nəfərin ölümü ilə qurtaran Gəncədəki iyun hadisələri zamanı şəhərə 23 milyard rubl zərər dəymişdir. Bütün bunlar üçün keçmiş rəhbərlik ciddi cavab verməli olacaq.

...Naxçıvanda ilk vaxtlar mənə mənə müavinlərim Xalq Cəbhəsinin adamları idi. Baş nazir də həmçinin. Günlərin birində məlum oldu ki, onlar ən adi fırıldaqçılar imiş. Qovmaqdan başqa çarəsi yox idi. Onlar güman edirdilər ki, cəbhəçilərin nümayəndələridirsə, deməli, istədiklərini edə bilərlər. Lakin mən tələbkər adamam. Boyunlarının ardından vurub yola saldım...

Lakin əvəzində Türkiyə və İran rəhbərləri ilə olan köhnə şəxsi əlaqələr kara gəldi. Axı biz onlarla qonşuyuq.

Türkiyədən elektrik xətti çəkdik. Ərzaq üçün on milyon dollar kredit, cürbəcür humanitar yardım da aldıq. Qışda saxta mənfəət otuz dərəcəni keçirdi... Yada salmalı deyil, səhərlər əl-üz yumaq olmurdu, üz qırxmaq

üçün su qızdırmağa belə bir şey tapılmırdı...

Xalq Cəbhəsi həmyerlilərini diz çökdürmək istəyirdi: fikirləşirdi ki xalq boğaza yığılacaq və özü Əliyevi kənar edəcək. Adamlara dedim: Mən sizinləyəm, acından ölsək də, birlikdə oləcəyik. Lakin inanırdım ki, qışdan çıxacağıq...

...Hakimiyyətin ləzzətini görmüşəm – düşünülüyü qədər şirin deyil. Bəzilərinə elə gəlir ki, yenidən bu ləzzəti dadmaq istəmişəm. İstəmirəm. Hakimiyyətdən çəkilməyə də hazıram... Lakin bu gün adamlar mənə baxırlar. Özü də ümidlə baxırlar... Mən Elçibəy deyiləm... bu dəhşətli anda hər şeyi atıb getmək – adamlara xəyanət etmək deməkdir”.

Heydər Əliyev hesab edirdi ki, siyasətçi üçün möhkəm iradəlilik mühüm keyfiyyətdir. Elmi siyasətdə riyakarlıq olmur. Süni siyasətçidə riyakarlıq çox olur. Elmi siyasətçinin uğurlarının əsasında səbir, təmkin, özünəinam, şəxsi keyfiyyətlər, xalq mənafeyini hər şeydən üstün tutmaq, iradə ardıcılığı dayanır.

Müxbir (Mixail Serdyukov) belə bir maraqlı sual vermişdi:

“ – Tabeliyindəkilərin rüşvətxorluğa qurşanmaları barədə verilən məlumatlara Elçibəyin necə yanaşdığını mənə danışınlar, deyirmiş ki, qorxmaq lazım deyil. Doyandan sonra dayanacaqlar. Bu da realıqdır. Belə məlumatlara siz necə yanaşmaq niyyətinizdəsiniz?”

Heydər Əliyevin cavabı qısa olub:

“ – Onu deyim ki, keçmiş prezidentin baş prokuroru həbsxanada oturur. İndi həmin vəzifəyə təyin etdiyimiz adama bu barədə ən ciddi göstərişlər verilmişdir”.

İndi həmin cəbhəkratlar özlərini “təmiz siyasətçi”, “təmiz adamlar”, “əsil demokrat”, “xalqın qurtuluş yolunu bilən” və s. kimi özlərinə xas olmayan keyfiyyətləri xalqa, xüsusilə onların keçmiş əməllərini bilməyən gənclərə sırımağa cəhd göstərirlər. Alınmaz. Tarix geri dönmür, əməllər tarixə olduğu kimi – başbilənlərinin yuxarıdakı etirafı, “çıxış yolları” kimi yazılmışdı. Onlar hazırda özlərinin bəd əməllərini Yeni Azərbaycan Partiyasının, Heydər Əliyevin, İ.Əliyevin adına yazmaq istəyirlər. Özlərini 20 il əvvəl rusvay etmişlərin gəlişgözlə sözlərinə yalnız əbləhlər inana bilər. Onlar özlərini “yeni təfəkkürlü

siyasətçilər” kimi təqdim etdikləri bir vaxtda peşəkar siyasətçi olan Heydər Əliyev bildirdi ki, bu gün ölkəyə sizin kimi yalanı siyasətə bərabər tutan boşboğazlar deyil, milli-mədəni siyasət yeridən şəxslər lazımdır. Heydər Əliyev özü yeni dövrün milli-mədəni siyasətin əsasını qoydu, ətrafına bu siyasəti qəbul edən, yeni cəmiyyət quruculuğuna nəzəri və praktik cəhətdən hazır olan sağlam düşüncəli şəxsiyyətlər topladı, Azərbaycanın bələlərdən qurtuluş proqramını uğurla yerinə yetirməyə başladı. O, həqiqətən gecəsini gündüzünə qatdı, istirahətin, məzuniyyətin, kef məclislərinin nə olduğunu bilmədi. Həmişə cəmiyyət içərisində oldu, insanların ehtiyaclarını öyrəndi, xalqın ağır günlərində, psixoloji sarsıntılar və səksəkə içərisində çapaladığı bir vaxtda onların qəlbini oxşadı, ürək-dirək verdi, gələcəyə ümidlərini artırdı, dövlətə inam yaradı. Onun xalqa olan məhəbbəti, ürəkyananlığı yalnız mənəvi dayaq kimi qalmadı, eyni zamanda maddi təminat qeydinə qaldı. Özü demişkən sıfır səviyyəsinə enmiş iqtisadiyyatı tədricən dirçəltmək, iş yerləri açmaq, dağıntıları aradan qaldırmaq, əldə olunan az-çox yaşayış vasitələrini saraclarından (çəyirtkə sürülərindən) qorumaq kimi vacib məsələlərlə məşğul oldu. Azərbaycan dövlətini yaradı. Yeni cəmiyyət – azad, demokratik, dünyəvi, hüquqi bir ictimai-siyasi mühitin formalaşdırılması üçün əlindən gələni etdi.

İnanıram ki, bizdən sonra gələn nəsillər bu xidmətin nə qədər milli dəyər olduğunu daha düzgün dərk edəcək, Ulu Öndərin elmi irsini dərinlən öyrənərək, onu inkişaf etdirərək, cəmiyyətimizi irəlilədəcəklər.

Dövlət ağıllı siyasətlə qurulur və idarə olunur.

Ağıllı siyasət xalqı tərəqqiyə aparır.

Ağıllı siyasət insanı sağlam ruhda tərbiyə etməyə, onu kamilləşdirməyə, fəal həyat mövqeyi seçməyə kömək edir.

Bunun əksinə olan – dərinlən düşünölməmiş, elmi əsas olmayan, reallığa söykənməyən siyasət nizam qurulmuş dövləti də, dövləti qurmuş xalqı da, xalqın bir damlası olan fərdləri də məhvə sürükləyir, min illərlə yaranmış gözəl nemətləri, o cümlədən mənəviyyatı da dağıdır. Bunlar nəinki keçmişlərdə olub, bu gün də belə hallar Yer kürəsinin

müxtəlif bölgələrində baş verməkdədir. Məsələn, ərəb dünyası dəyişir – totalitar rejimləri, diktaturanı xalq rədd edir. Misirdə, İordaniyada, Suriyada, Livanda, Tunisdə baş verən hadisələr bunu bir daha təsdiqlədi. Xalqlar diktatura yaradan siyasətə “Yox!” deyir. Bu gün Ərəbistan yarımadasında həqiqi mənada ictimai-siyasi zəlzələ baş verir. Özü də təkcə burada yox, Afrikanın, Asiyanın, Avropanın müxtəlif bölgələrini xalq inqilabları bürüməkdədir.

Mən bunların baş verməsinin əsasını son 40-50 ildə bir çox dövlət başçılarının səhv siyasət yürütməsində görürəm. Onlar siyasətdə xalqın mənafelərini nəzərə almır, özbaşınalığa yol verir, özlərini mütləqi hakim, hər şeyə qadir varlıq sayırlar. Xalq isə buna dözmür, üsyan edir, dövlət çevrilişlərinə nail olurlar. Xalq tələfat verir, amma azadlıqları nəminə ölümə də gedirlər.

Heydər Əliyev həmişə xalqla bir olub. Onun yeritdiyi siyasət xalq tərəfindən müdafiə olunub. Onun siyasi tərəqqisinin əsasında mənəvi yüksəlişi durub. Saf mənəviyyat sağlam siyasət yürütməyə imkan yaradır.

Heydər Əliyevin böyüdüüyü ailə mühiti Onun mənəviyyatının sağlam bünövrə üzərində inkişafına kömək etmişdi. O, geniş ictimai mühitə saf mənəviyyat potensialı ilə daxil olmuş, tədricən siyasi və mənəvi cəhətdən zənginləşmişdi. Ona görə də çalışdığı vəzifələrdə həmişə reallıqdan çıxış etmiş, ədalət yolunu tutmuş, hər addımını, hər sözünü ölçüb-biçdikdən sonra inkişafın daha optimal saydığı istiqamətdə hərəkət etmişdi. Heç vaxt əsassız, başqatan vədlər verməmişdi. Real vəziyyəti – çətinlikləri də, uğurları da olduğu kimi xalqa çatdırmış, onun məsləhətlərini, təkliflərini istəmişdi.

Siyasi və mənəvi təkamül yolu keçmiş, müdrikləşmiş şəxsiyyətin, dövlət xadiminin keçdiyi yol nümunə olaraq özünün yetirmələrinə də dərs olmuşdu. Belə dərsləri həyatdan, öz zəhmətindən qazanmış şəxsin dediklərini, göstərişlərini böyüyən gənclər, bütün müasirləri həmişə inamla yerinə yetirməyə cəhd göstərmişdi. Çünki onların özləri də həyatda yaxşı iz qoymaq arzusunda olmuş, yaxşılıqları öyrənməyə can atmışlar.

Siyasətçiləri düşüncə tərzinə görə bir neçə qrupa bölmək olar:

Birinci qrup. Bir neçə onilliyi qabaqcadan proqnozlaşdırıb bilən və bu proqnozların 90-95 faiz özünü doğrultduğunu praktikada təsdiqləyən siyasətçilər.

İkinci qrup. Yaxın 5-10 ili proqnozlaşdırıb bilən və bu proqnozların yalnız 50-60 faiz özünü doğrultduğunu təsdiqləyən siyasətçilər.

Üçüncü qrup. Burnunun ucundan o yanı görməyi bacarmayan, amma özünü az qala peyğəmbər uzaqgörənliyi səviyyəsində təsəvvür edən siyasətçilər.

Dördüncü qrup. Əsl siyasətin nə olduğunu bilməyən, amma özünü siyasətçi siyahısına daxil edən siyasətçilər.

Azərbaycanda son 20 ildə yuxarıdakı dörd qrupun hər birində təmsil olunan siyasətçilərin siyahısını da təqdim etmək mümkündür. Belə siyahını oxucuların öhdəsinə atmağı məqsədəuyğun sayıram.

Təkcə mən yox, bəlkə də yüz minlərlə mənim kimi müşahidəçilər, təhlilçilər bir həqiqəti etiraf edər ki, Heydər Əliyev birinci qrupa daxil olan ən müdrik siyasət xadimi kimi, uzağı görür, proqnozu ən azı 95-98 faiz özünü doğrulturdu. Təkcə 1969-cu ildə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçildiyi vaxt verdiyi bəyanatla 20 il ərzində görülmüş işlərin yekunlarını müqayisə etsək Heydər Əliyevin uzaqgörənliyi aydın olacaq. O, vəzifəyə seçiləndə hansı proqnozu vermişdisə, 20 il ərzində onu da əməldə təsdiq etdi.

Bunun kimi də, Heydər Əliyev 1991-ci ildə Azərbaycanın müstəqilliyi dövründə nələrə nail olmağın mümkünlüyünü söyləmişdisə, artıq 2000-ci ildə deyilənlər reallığa çevrilmiş, inkişaf strategiyası 2010-cu ildə əsasən özünü doğrultmuşdu.

Bunların əsas səbəbi Heydər Əliyevin dövlət siyasətini elmi əsasda qurması idi.

Başqa qrup siyasətçilər boş vədləri siyasət kimi qələmə verməklə, siyasət meydanının çuxurlarında batıb qaldılar. Onların bir qismi hələ də siyasi dəlallətlərini davam etdirməkdədirlər.

Heydər Əliyevin dövlət quruculuğu, xalqın ədalətlə qorunub inkişaf etdirilməsi, Azərbaycanın qloballaşan dünya proseslərinə inteqrasiyası

barədə elmi siyasətinin iyirminci əsrin ikinci yarısında olduğu kimi, iyirmi birinci əsrin də aparıcı siyasət olacağını artıq birinci onillik sübut etmişdir.

Heydər Əliyev düzlüyü, doğruluğu, səmimiliyi sevən, qiymətləndirən, özünün həyat tərzinə çevirən nadir şəxsiyyət və rəhbər idi.

Jurnalistlərdən biri (M.Serdyukov) Ona sual verir: “Heydər Əliyeviç Sizə kələk gəlmək olmaz?”

Heydər Əliyev cavab verir:

“ – Heç cəhd göstərmək də lazım deyil”.

Başqa bir sual: “Sizin barənizdə çox şey məlumdur. Həm də heç nə məlum deyil. Siz kommunist ideallarına inanırdınız. Bu gün nəyə inanırsınız?”

Heydər Əliyevin cavabı:

“ – Haqq-ədalətə. Mən ki, qayıtmışam, deməli, təcrübəm, zəkam, biliyim adamlara lazım olmuşdur. Deməli, dünya xali deyil, haqq və ədalət var. Axı, məni istefaya göndərməklə insafsızlıq etmişdilər. Sevdim, inandığım adamların 95 faizi birdən-birə mənə arxa çevirdi. Çünki başqa adam gəlmişdi və fərdi maşının, bağın əldən çıxmasının, uşaqların yerbəyer edilməsinin və i.ə. qayğısına qalmaq lazım idi. Onlar vicdanlarını da şeylərə satdılar”.

Müxbir: “ – Belə şeyi bağışlamaq olar?”

Heydər Əliyev: “ – Mən onların hamısının günahından keçmişəm”.

Müxbir: “ – Bəs Siz adamlara hansı keyfiyyətlərinə görə hörmət edirsiniz?”

Heydər Əliyev: “ – Ağılına, elminə, ziyalılığına görə”.

Müxbir: “ – Həyatınız boyu heç nə dağıtmamısınız?”

Heydər Əliyev: “ – Bakıdakı uçuq-sökük daxmaları dağıtmışam. Adamlar həmin daxmalarda yaşamır – zillət çəkirdilər. Biz həmin adamları abad mənzillərə köçürdük. Həyatım boyu yaxşı çox şey tikmişəm. Uçurduqlarım isə adamlara mane olanlar idi...Adamlar bunu unutmamışlar”.

Müxbir: “...yəqin Siz Allaha inanmırsınız...”

Heydər Əliyev: “ – Övvəllər bu barədə sadəcə olaraq düşünmürdüm.

İndi inanıram”.

Müxbir: “ – Nə vadar etmişdir?”

Heydər Əliyev: “ – Yəqin ki, yaş. Bundan əlavə, son vaxtlar mənə əziz olan çox adamı itirmişəm. Həyat yoldaşım Zərifə Əzizovna 1985-ci ildə vəfat etmişdir. Moskvada Novodeviçye qəbiristanında dəfn olunmuşdur. Tanınmış oftalmoloq idi. Üstəlik musiqi də bəstələyir, gözəl piano çalır, oxuyurdu. Biz otuz il birlikdə ömür sürmüşdük... Bu yaxınlarda böyük qardaşlarım və bacım dünyalarını dəyişmişlər. Ailədə səkkiz uşaq idik. Atam dəmir yolunda fəhlə idi, gecə-gündüz işləyirdi. Bizi anamız boya-başa çatdırmışdır. Məndən böyük qardaşlarımdan biri akademik idi. Azərbaycanca Elmlər Akademiyasını yaratmışdı, o biri rəssam idi... Kiçik qardaşım və bacılarıım sağdır. İndi Bakıda onlardan birinin mənzilində yaşayıram. Uşaqlarından birinin çox da böyük olmayan otağını məndən ötrü ayırmışlar. Orada taxt var. Mənə bəs edir”.

Müxbir: “ – Bəs uşaqlarınız nə ilə məşğuldur?”

Heydər Əliyev: “ – İki uşağım var. Qızım Sevil Şərqşünaslıq İnstitutunun aspiranturasını bitirmişdir. Oğlum İlham isə Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunu qurtarmışdır. İngiltərəyə getməyə hazırlaşır, lakin buraxmadılar. Bax, budur, bizim keçmiş sistemin yaramazlığı: atasını vəzifədən götürdülər, oğluna da mane oldular...”

Göründüyü kimi, Heydər Əliyevin sağlam həyat tərzinin formalaşması, siyasi və mənəvi təkamülü maneəsiz, hamar yolla asan baş verməmişdi. Səmərəli əmək, möhkəm iradə, Tanrının insana imkan yaratdığı bütün inkişaf yollarından düzgün, halallıqla istifadə etməklə yüksək zirvələrə qalxmışdı. Onun fəth etdiyi ən yüksək zirvə insanlığa ləyaqətlə xidmət göstərmək, zəngin elmi irs yaratmaq olmuşdur.

Dünya hadisələrinin 70 illik fəal müşahidəçisi, ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, mənəvi-mədəni inkişafın elmi baxımdan təhlilçisi, çoxsaylı təbiət-riyaziyyat, pedaqoji-psixoloji, ictimai elmlər üzrə dərin tədqiqatlar aparmış alimlərin tədqiqatlarının müxtəlif mövzular baxımından araşdırıcısı kimi belə bir ümumi nəticəyə gəlmişəm:

ixtisasından, ictimai-siyasi təsir sferasının böyük-kiçikliyindən, əqidəsindən, dini və milli münasibətindən asılı olmayaraq, ən böyük

şəxsiyyət odur ki, düşüncəsi, əməli fəaliyyəti, məntiqi ümumiləşdirməsi, elmi kəşfləri insanların dünyanı düzgün dərk etməsinə və mənəvi saflaşmasına, həyat tərzini ləyaqətli qurmasına, qorxusuz və cəmiyyətdə sağlam mövqe tutmasına, dərin inamla yaşamasına və digər həyatı əhəmiyyətli xeyirli istəklərə çatmasına kömək göstərir, bu köməkdən bütün insanlar, cəmiyyətlər faydalanır, bu xeyirxahlıq nəsildən-nəslə ötürülür.

“İnsanın azad seçim haqqı” nəzəriyyəsi bu gün bəşəriyyətin ən böyük qurtuluş yolunun göstəricisi hesab olunur. Filosoflar, siyasətçilər, dövlət başçıları, ictimai elm xadimləri, ilahiyyat alimləri, bir sözlə, azadlıqsevən hər insan (məncə, azadlıq sevməyən insan təsəvvür etmək mümkün deyil, lakin azadlığın mahiyyətini tamamilə dərk etməyənlər hələ çoxdur) bu nəzəriyyənin faydalı meyvələrindən dadmaqdadırlar. Müasir dövlətlərin əsas qanunları – konstitusiyaları, hüquq kodeksləri, məhz, bu nəzəriyyə əsasında hazırlanır.

“Azad seçim” anlayışına daxil olan komponentlər bunlardır:

- azad həyat tərzini seçmək;
- azad təfəkkür tərzini seçmək;
- azad inam məbədi seçmək;
- azad fikir söyləmək;
- azad məşğuliyyət növü, peşə seçmək;
- azad mətbuat sahibi və ya öyrəncisi olmaq;
- azad sevgi, azad ailə qurmaq;
- azad ölkə və cəmiyyət qurmaq, azad vətəndaş olmaq;
- azad fikirli insanların birliyini yaratmaq;
- ömür boyu azadlıq yolu ilə getmək;
- azad seçkilər keçirmək;
- azad ticarət, istehsal prosesi qurmaq;
- azadlıqların qorunması, möhkəmlənməsi, həyat normasına çevrilməsi uğrunda mübarizə aparmaq, azad dünya yaranması istiqamətində yorulmadan çalışmaq; bilik, bacarıqlarını və vaxtını əsirgəməmək; azadlığı təbliğ etmək.

İnsan azadlığı, ailə azadlığı, milli azadlıq, dövlət azadlığı, dünyanın

azadlığı – aşağıdan yuxarı, təkdən cəmə və hamıya, dünyaya azadlıq yolu nəticə etibarilə, azad Allaha aparıb çıxarır. Bütün dinlər, bütün alimlər, bütün siyasətçilər, mütəfəkkirlər, nəticə etibarilə insanları bu istiqamətdə dönmədən irəliləməyə sövq edir. Biri nəzəri, biri əməli, başqa biri nəzəri və əməli olaraq hərəkətverici qüvvə kimi çıxış edir.

İctimai-siyasi və mənəvi xarakter daşıyan və müşahidə etdiyim bir hadisə barədə yazmaqla fikrimi əsaslandırmaq istərdim.

Yəqin oxucuların bir çoxu da bilir ki, ən qədim ölkələrdən biri olan Hindistanda (hind alimləri sübut edirlər ki, Adəm peyğəmbərin qəbri də bu torpaqda uyuyur) 300 il türk xalqlarının ən güclü qollarından biri – moğollara (çox ədəbiyyatda bunlar səhvən monqollarla eyniləşdirilir. Moğol monqol deyil, türkdür, Çingizxanın, Hüləxixanın, Əmir Tey-murun, Uluqbəyin, Baburun, Şah Cahanın nəslidir. Monqol həmişə monqol olub, bu gün də monqoldur) 200 il ingilislər hökmranlıq edib. Hindlilər öz azadlıqlarını, müstəqil milli dövlətlərini 1947-48-ci illərdə əldə edib. Bu azadlığın təmin olunmasının, Hindistan üçün milli azadlıq fəlsəfəsinin və ideologiyasının, hindlilərə azadlığın mahiyyətini dərk etdirən Mahatma Qandinin olduğunu isə bəlkə də çoxları bilmir.

Mən 1987-ci ildə bir ay Hindistanı gəzmişəm. Mahatma Qandinin yaşadığı, dünyasını dəyişdiyi ev-muzeyində olmuşam, əl yazmalarının bir qismini də orijinaldan öyrənmişəm. Qəbrini ziyarət etmişəm. Son dərəcə sadə, bizim anlamımızla kasıb bir mənzildə yaşayıb-yaratmış insanın azadlıq üçün nə qədər nəhəng bir mühərrik olduğunu təsəvvürə belə gətirmək çətindir. Onun iş kabinetində jurnal stolları hündürlüyündəki yazı masasının (hündürlüyü 45-50 sm olduğundan kiçik döşəkcənin üstündə oturub yazırmış) üstündə yan-yana düzülmüş dörd kitab var: buddizm, Tövrat, İncil, Quran.

Mənzil-muzeydə çalışan bir hind professoru izah etdi ki, M.Qandi bu müqəddəs kitabları hər gün vərəqləyər, müqayisəli qeydlər aparardı. Onun kitabxanası da çox kasıbdır. Burada tarixə, siyasətə, fəlsəfəyə aid seçmə kitablar var. Bədii ədəbiyyatdan ən çox oxuduğu Lev Tolstoyun, hind yazıçısı Robindranat Taqorun əsərləridir. Eynşteynin elmi-populyar yazılarını da yüksək qiymətləndirirdi.

Hindistanın 47 ştatının hamısını əsasən piyada, minik heyvanları, bəzən nimdaş maşınlarla gəzmişdi, hər yerdə, hətta bazarlarda, ticarət yerlərində, düşərgələrdə xalqla görüşər və çox qısa söhbət aparardı. İnsanlara əsas sualları da təxminən belə olurmuş: “Necə dolanırsınız, nədən çətinlik çəkirsiniz?”, “Sizin hakimiyyətə münasibətiniz necədir?”, “Necə yaşamaq istərdiniz, yaxşı yaşamaq üçün nə fikirləşirsiniz?” və s.

M.Qandi kimliyini izah etmədiyinə, xüsusi təbliğatçı alim olduğunu həmsöhbətlərinin xəbəri olmadığından, onu da özləri kimi sıradan bir qoca hindli olduğu qənaətinə gəlirdilər. Amma onun “Yaxşı yaşamaq üçün siz də, bütün Hindistan xalqı da, ölkə də azad olmalıdır. İngilislər ölkədən getməlidirlər. Siz ingilislərin dediyini yox, özünüzdün düşündüyünüz yolla gedin. Hindistan ingilis müstəmləkəçiliyindən qurtarmalıdır!”

M.Qandinin böyüklüyünü, onun məsləhətlərinin nə qədər insani bir düşüncə məhsulu olduqlarını sonralar – Hindistan müstəqillik, suverenlik, azadlıq əldə edəndən sonra bildilər. Ona böyük məhəbbətlərini harada söhbət etmişdilsə, orada öz gücləri daxilində kiçik və sadə heykəl, büst qoymaqla bildirdilər.

Bu da o zaman baş verdi ki, qara qüvvələr 80 yaşlı müdrik hindlini toplantıların birində odlu silahla qətlə yetirmişdi.

Mahatma Qandi Lev Tolstoyu özünün müəllimi hesab edirdi. Buna səbəb Lev Tolstoyun ömrünün sonuna yaxın islam dinini, islam fəlsəfəsini qəbul edərək, Quranın mahiyyətini anlayaraq və bunlara istinad edərək insana azad seçimi, haqqı dərk etməsi məqsədi daşıyan fundamental əsərlər yazması olmuşdu. Həqiqətləri yazdığına, islamı qəbul etdiyinə görə kilsə onun dəfninə yaxın durmamışdı. Rus yazarlarının Tolstoyun müsəlman olmasını dillərinə gətirməməsinə baxmayaraq, onu dünya yüksək səviyyədə qəbul edir, öyrənir, dərslər alır.

M.Qandi hind xalqının azadlığı uğrunda şəhid olduğu kimi, Martin Lüter Kinq də bütöv Afrika xalqlarının (“qara – zəncilərin”) azadlığı uğrunda şəhid olmuşdur. Dünən “qara” uşaqları ilə “ağ” uşaqların bir sinifdə oxumasına, bir vaxtda yol getməsinə imkan verməyən “ağ amerikalıların” qara Obamanı özlərinə prezident – dövlət başçısı seçməsinə görə Kinqin uzaqgörənliyini, zəhmətini insanlar nə

dərəcədə dərk edirlər?

Belə misalların sayını çoxaltmaq da mümkündür. Məncə, böyük öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana, Azərbaycan xalqına, bütün keçmiş sosialist birliyi ölkələrinə, azadlıqsevər lakin hələ də azadlıq həsrəti çəkən dünya xalqlarına XX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəllərində bəxş etdiyini bu misalla da anlatmaq mümkündür.

Heydər Əliyev təkcə “insan, vətən, xalq üçün azadlıqdan böyük nemət olmaz” fikrini təsdiqləmədi, faktik olaraq, Azərbaycan nümunəsində bunun gerçəkliyini təsdiq etdi. O, sübut etdi ki, azadlıq nəyəsə nail olmaq üçün arzu yox, insan haqqıdır və bu haqqa çatmağın öz yolları var. Biz bu yolu bildik, çətinliklərlə rastlaşsaq da, ona nail olduq!

Heydər Əliyev bütün dövrlərdə Azərbaycan xalqının xilaskarı, qoruyucusu, inkişafetdiricisi olmuşdur. Onun bu xidməti tutduğu vəzifələrdən asılı deyildi. O, hakimiyyətin ən yüksək pillələrində çalışdığı vaxtlarda da, işsiz olduğu, qərəzli şəkildə nüfuzunu endirməyə total şəkildə cəhd göstərildiyi vaxtda da mövqeyi, istəyi eyni idi – azərbaycanlıların azad, yaxşı yaşamağa, milli-mənəvi dəyərlərini qorumağa, ona söykənməyə haqqı var.

1993-cü ilin iyunundan, haqq dünyasına qovuşduğu günə qədər azərbaycanlıların sərbəstlik, azadlıq haqlarının bərpası, inkişafı üçün dövlət səviyyəsində böyük tədbirlər həyata keçirdi. Həmin tədbirlər davam etdirilir, dünyanın inkişaf dinamikasına uyğunlaşdırılır.

1908-ci ildən başlayaraq, dünya çalxalanmaqdadır. Xalq demokratiya, azadlıq istəyir, avtoritar quruluşu istəmirlər. Afrikada, Avropada, Asiyada gedən proseslər göstərir ki, tarixi proses Heydər Əliyev kimi böyük insansevər şəxslərin insan azadlıqları haqqında söylədikləri ideyalar dünyanın hər yerində özünü doğrultmaqdadır.

Buradan da bir inam yaranır:

Əgər insan haqları, azadlıqları Allah tərəfindən verilibsə, hökmdarların bunların nə vaxt, harada, hansı qüvvə ilə qarşısını almaq, məhdudlaşdırmaq cəhdləri boşa çıxacaq. Çünki insanın azad yaşamaq haqqını verən Allahdır. Onun bu əbədi haqları müvəqqəti tapdansa da, nəticədə Allah bu haqqı qaytaracaqdır.

İnsan dünyaya bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə və qarşılıqlı təsirdə olan iki varlığın – təbiət və icmanın (insan qrupunun) eyni vaxtda fəaliyyət göstərdiyi bir real mühitdə göz açır. Doğulduğu gündən hər iki varlığın – təbiətin və icmanın birbaşa təsiri altında böyüyür. Onun dünyaya baxışı, varlıqları dərk, əhatə olunduğu mühitlə qarşılıqlı münasibətləri, fəaliyyət istiqamətləri bu mühitdə formalaşır. Bilik və bacarıqlar, əxlaq və mənəviyyət, sosial və siyasi mədəniyyət də həmin mühitin məhsuludur.

İnsan ətrafında olan hər şeylə - təbiətdə və cəmiyyətdə baş verən dəyişmə və hadisələrlə maraqlanır, onları öyrənməyə can atır. Tədricən böyüdükcə onun maraq dairəsi də genişlənir. O, maraqlandığı hər şeyin dəyişmə mexanizmini və səbəblərini olduğu kimi dərk etmək istəyir. Təbiətin və cəmiyyətin real qanun və qanunauyğunluqlarını olduğu kimi anlamaq istəyir. Belə istək, axtarış insanı başlanğıclar axtarışına vadar edir. Allaha – dünyanı yaradana inamın da şüurlu surətdə yaranması prosesi başlayır.

Şərq və Qərb filosoflarının, dünyanın böyük təbiətşünaslarının əsərlərindən də aydın olur ki, insanlara varlıqları birbaşa müşahidə etmək, təcrübələr aparmaq əsasında müstəqil nəticə çıxarmaq bacarığı aşılamaq vacibdir. Yalnız bu yolla varlıqların dərinliklərdəki sirrlərini üzə çıxara bilən şəxsiyyətlər yetirmək mümkün olacaq. Bu, həm təbiətin, həm də cəmiyyətin düzgün, birbaşa öyrənilməsi yoludur. Təhsil, bütün informasiya mənbələri (teleradio, kitab, dövrü mətbuat və s.) yaş səviyyəsini nəzərə almaqla insanın formalaşmasına kömək edən vasitələrdir.

Amma, nədənsə həyatda başqa yol da tutulub: reallığın özü yox, onun sadələşdirilmiş, bir çox hallarda isə təhrif olunmuş əksi təbliğ olunur. Bədii ədəbiyyatın, səhnə əsərlərinin, xüsusilə teatr və kinoların bir çoxu bu istiqamətə – real varlığı dolayısı ilə təlqin etməyə yönəldilib. İnsanlar reallıqlardan uzaqlaşdırılır, real hadisələr əvəzinə uydurulmuş, bənzədilmiş fikirləri həqiqət kimi qəbul etmək mühiti ilə əhatə olunur.

Bunu nəyə bənzətmək olar?

Təsəvvür edin ki, çiy yumurtanın qabığını sındırmadan başını iynə ilə deşib içindəki ağ və sarı maddəni tamam çıxarıbsan, içiboş qabığı yumurta kimi təqdim edirsən ki, “uşaqlar baxın, bu yumurtadır”.

Deməli, nə təbiət, nə də cəmiyyət qanunlarının mahiyyətini çıxarıb əvəzinə onun təhrif edilmiş qabığını təqdim etməklə kamil, yaradıcı, ictimaiyyəti haqq-ədalətlə idarə edə biləcək şəxsiyyət yetişdirmək müşkül məsələdir.

Tərs kimi, bu gün dünyada informasiya mənbələrinin “açarı” psevdo elm, psevdo və saxta siyasət, kəm elm nümayəndələrindədir. Teleradio kanallar, milyonlarla tirajlı gündəlik mətbuat, qalaq-qalaq kitablar qeyri-elmi, təhrif olunmuş gerçəkliklər hər astronomik gün – sutkada 24 saat, astronomik günəş ili – 365-366 gün insanların beyninə yeridilir. Adamların təbiəti, cəmiyyəti elmi dərk etmə imkanının əlindən alır.

Belə bir ümumiləşdirməni ona görə vacib saydım ki, Heydər Əliyev həmişə reallığı öyrətməyi vacib sayıb. Öz həyatı barədə verdiyi dolğun məlumatlardan da bəlli olur ki, O, uşaqlıqdan ətraf mühiti olduğu kimi dərk etməyə, real varlıqları düzgün mənimsəməyə çalışıb. Ona görə də Onun siyasi və mədəni yüksəlişində dünyanı həqiqi elmi məzmununda dərk etməsi mühüm rol oynamışdır.

Artıq real bilik mənbələrindən bəhrələnmək üçün kütləvi informasiya vasitələrinin açarı cəfəngiyat yayanların əlindən alıb həqiqi elm adamlarının, elmi siyasətçilərin ixtiyarına verilməlidir ki, xalq, xüsusilə böyüyən gənc təbii “balla” qidalana bilsin, saxta bal istehsal edən, xalqı zəhərləyən insanlar ictimai arxivə göndərilməlidir.

Əxlaqsızların efirdən əxlaq dərsi verməsinə, oğruların doğrulara yol göstərməsinə, falabaxanların insan taleyindən danışmasına, yalançı siyasətçilərin elmi siyasətdən dəm vurmasına, qanuna məhəl qoymayanların qanundan mühazirələr oxumasına, bir sözlə, antipodların məlumat efirini zəhərləməsinə heç cür imkan verilməməlidir. Mühit həmişə təmiz saxlanmalıdır. Yalnız belə mühitdə normal düşünə bilən insan yetişdirmək olar.

Heydər Əliyevin də istəyi, amalı belə idi. Onun ömür boyu mübarizə apardığı antipodlar olmuşdur. Təmiz, şəffaf mühitin hər yerdə: dövlət və partiyada, iqtisadiyyatda və sosial sahələrdə, hüquq-mühafizə orqanlarında, bütün idarə və müəssisələrdə bərqərar edilməsi yolunda çox işlər görmüşdü, əməli nəticələrindən hamı kimi Onun özü də

faizləndiyinə inanmışdı.

Heydər Əliyev ətraf aləmi müşahidələrindən, kitablardan, müəllim və məktəblərdən, valideynlərindən, böyüklərin söhbətlərindən, ictimai-siyasi mühitdən, kütləvi informasiya vasitələrindən, ən əsası ictimai-siyasi, idarəetmə təcrübəsindən və digər təfəkkür mənbələrindən zərrə-zərrə topladığı bilik, bacarıq, vərdislər əsasında zəngin elm mütəfəkkiri, dövlət xadimi, ordu sərkərdəsi, Ümummilli Lider səviyyəsinə ucalmışdır. Onun fəlsəfə, mədəniyyət, tarix, dil, ədəbiyyat, psixologiya, pedaqogika, iqtisadiyyat, əxlaq və məənəviyyat, məntiq, təhsil, səhiyyə, ideologiya, siyasət, cəmiyyəti idarəetmə, ekologiya, aqrar sahə elmləri, dövlət sistemləri, hüquq, insan inkişafı və digər humanitar elmlər sahəsinə aid söylədiyi bütün fikirləri, yazdığı əsərləri, böyük məclislərdə etdiyi məruzə mətnlərini, müsahibələrini, tövsiyələrini sistem halında təhlil edərkən belə bir nəticəyə gəliрсən:

Heydər Əliyev özlüyündə ən zəngin, müasir İctimai-Siyasi Elmlər Akademiyasıdır. Bu akademiyanın əsas məzmunu Onun elmi irsidir. Burada həm nəzəriyyə, həm də təcrübə zənginliyi əhatə olunmuşdur.

Heydər Əliyevin İctimai-Siyasi Elmlər Akademiyası dövlətin maliyyələşdirdiyi klassik Elmlər Akademiyasından bir neçə xüsusiyyəti ilə fərqlənir.

Birincisi, bu akademiyanın indiyə qədər topladığı elmi-siyasi biliklər, böyük elmi kollektivlərin yox, bir şəxsin ömür boyu fəaliyyəti, çalışması, ümumiləşdirmələri əsasında toplanmışdır.

İkincisi, elmi irsin məzmununda keçmiş dövrlərin ibrət dərsləri, bu günün aktual məsələləri və gələcəyin inkişaf strategiyası kompleks halında cəm olduğuna görə həyatidir, həratərarəfli inkişaf potensialına malikdir.

Üçüncüsü, elmi ümumiləşdirmələr müxtəlif ictimai-siyasi quruluşların təcrübəsi əsasında aparıldığına, milli-mənəvi dəyərlərlə ümumbəşəri dəyərlərin sintezindən ibarət olduğuna, demokratik prinsipləri özündə cəmləşdirdiyinə görə dünyanın müxtəlif ölkələrində tətbiq edilə bilər.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL. HEYDƏR ƏLİYEVİN SİYASİ PARTİYA QURUCULUĞU ÜZRƏ FƏALİYYƏTİ

1. Sov. İKP sıralarındakı fəaliyyəti

Heydər Əliyev 1943-cü ildə SSRİ-də yeganə və hakim siyasi partiyanın – Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının (Sov.İKP) üzvlüyünə namizədliyə qəbul edilmiş, bir il sonra partiyanın üzvü olmuşdur. O, özünün əməksevərliyi, intizamlılığı, işgüzarlığı, etibar olunan vəzifələri məsuliyyətlə yerinə yetirmək bacarığı əsasında böyük dövlətin mərkəzindən – Moskvadan çox uzaqda yerləşən bir əyalət şəhərindəki ilk partiya təşkilatının

sırası üzvlüyündən dünyanın siyasi mənzərəsinin dəyişməsinə əsaslı təsir göstərməyə qadir olan, SSRİ və sosializm birliyi ölkələrində siyasi taktika və strategiyanı hazırlayıb həyata keçirən 15 nəfərlik siyasi büronun həqiqi üzvü-pilləsinə qədər yüksəlmişdir. 13 il SSRİ-nin tərkibindəki 15 müttəfiq respublikadan birinin – Azərbaycan Kommunist partiyasının birinci katibi işləmişdir.

Heydər Əliyev Sov.İKP-də həlledici sözü və yüksək nüfuzu olan siyasi xadim idi. O, sırası üzvü və müxtəlif səviyyələrdə rəhbəri olduğu kommunist partiyasının ölkəni, dünya sosializm lagerini, eləcə də inkişaf etməkdə olan ölkələrin mütərəqqi qüvvələrini siyasi cəhətdən düzgün istiqamətləndirdiyinə inanır, bu siyasətin həyata keçirilməsinə

çalışırdı. Lakin 1985-1987-ci illərdə SSRİ-də və dünyada baş verən iqtisadi-siyasi gərginliklər, sosialist ölkələrində kommunist rejiminə qarşı yaranan inamsızlıq Heydər Əliyevin partiyaya münasibətini yenidən qiymətləndirmək meylini doğurmuşdu. Xüsusilə də Baş katib M.Qorbaçevin ona olan şəxsi münasibətindəki qərəzliyi, ədalətsizliyi aydın dərk edəndən sonra belə qənaətə gəlmişdi ki, partiya rəhbərliyi düzgün yolla getmir. Sosializm lageri parçalanır, xalqlar Sov.İKP-nin siyasətində özünün yaxşı gələcəyini görmürlər.

Bütün bunlara baxmayaraq o, 1991-ci ilə qədər partiya üzvlüyündə qalmağı lazım bildi.

Heydər Əliyevin kommunist partiyasına inamının səbəbləri, partiya rəhbərlərinin səhvləri, həmin partiya sıralarını tərk etməyi barədə tarixi məktub tərtib etdi, Naxçıvandan Moskvaya gedərək həmin məktubu Mərkəzi Komitəyə çatdırdı, bununla da 68 illik partiya fəaliyyətinə xitam verdi.

Partiya biletini nümayişcəsinə yandıran, mitinqlərdə xalqın gözü qarşısında cırıb atan, beləliklə də özlərinin siyasi mədəniyyətini bürüzə verən və bunu “yeniləşmə” sayan bir sıra partiyaçılardan fərqli olaraq, Heydər Əliyevin partiyaya könüllü gəldiyi, uzun illər xidmət etdiyi kimi, yüksək siyasi mədəniyyət göstərərək, ondan könüllü surətdə də imtina etdi. Hansı yolla partibilet almışdısı, həmin yolla da onu könüllü təhvil verdi. Bunların hamısını Onun özünün tərtib etdiyi məktubdan oxuya bilərsiniz.

Heydər Əliyevin Sov.İKP sıralarından istefa ərizəsinin məzmununu təqdim edirik.

“SSRİ Nazirlər Kabinetinin partiya təşkilatına.

Nəzərinizə çatdırıram ki, mən Sov.İKP-dən çıxmaq qərarına gəldim. Bunun bir neçə səbəbi var.

Birinci səbəb, hələ 1990-cı il yanvarın 20-də Mərkəzin və Azərbaycan KP MK-nın siyasi rəhbərliyi altında Azərbaycan xalqına qarşı edilmiş hərbi təcavüzdən sonra məndə Sov.İKP sıralarından çıxmaq fikri yarandı. Yanvar hadisələrində yüzlərcə günahsız dinc sakin öldürüldü və şikəst edildi, onların arasında qocalar, qadınlar və uşaqlar da var idi.

Bu antihumanist, konstitusiyaya və hüquqa zidd hərəkəti ittiham edərkən Sov.İKP və Azərbaycan KP MK-nın bu cinayətin üstünü açacağına və günahkarları üzə çıxaracağına ümid bağlayırdım. Özümü ələ alıb səbirlə gözlədim. Çıxışlarıma cavab əvəzinə çox çəkmədi ki, “Pravda”dan başlayaraq partiyanın mətbu orqanlarında mənə qarşı hücumlar təşkil edildi. Mənə qarşı yönəlmiş uydurma faktları əsaslandırılmış şəkildə də həmin kütləvi informasiya vasitələrinin özlərindəcə təkzib etmək cəhdlərim boşa çıxdı. Yenidənqurmanın əsas nailiyyəti olan aşkarlıq özünü birtərəfli göstərirdi.

Yanvar faciəsinin günahkarlarını üzə çıxarmaq və cəzalandırmaq haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin, ayrı-ayrı vətəndaşların, görkəmli ziyalıların müraciətlərini Azərbaycanın kommunist rəhbərliyi rədd edirdi.

Artıq il yarım keçib. Nəinki bu dəhşətli cinayətlərin hamıya çoxdan məlum olan günahkarları üzə çıxarılmayıb, əksinə, bunları ört-basdır etmək üçün əllərindən gələni edirlər. Ümid edirlər ki, zaman keçdikcə bu faciə unudulacaq. Ancaq tarix dəfələrlə sübut etmişdi ki, doğma xalqa qarşı yönəldilmiş qanlı cinayətləri on illər keçsə də, unutmaq və bağışlamaq mümkün deyil.

İkinci səbəb, üç ildən artıqdır ki, Mərkəzin ikiüzlü siyasəti nəticəsində Sov.İKP MK-nın havadarlıq etdiyi erməni millətçiliyinin səyi ilə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ vilayətində yaranmış kəskin münaqişəli vəziyyət saxlanmaqdadır. Vilayət əslində tamamilə Azərbaycanın dövlət idarəçiliyindən çıxıbdır.

Azərbaycanın dövlət suverenliyi, ərazi bütövlüyü konstitusiyaya zidd olaraq kobud şəkildə pozulubdur. Ermənistan və Azərbaycan arasında elan edilməmiş müharibə gedir, demək olar ki, hər gün iki tərəfdən də adamlar ölür. Bütün bunlar “humanist ideologiyalı” sovet dövləti üçün adi haldır.

Əminəm ki, partiya rəhbərliyi istəsəydi, 1987-1988-ci illərdə üzdənirəq Qarabağ problemi ətrafında milli münaqişə təzə başlayanda onun qarşısını ala bilərdi, getdikcə güclənən qarşıdurmaya və həm Azərbaycan, həm də erməni xalqına ağır fəlakət və müsibətlər gətirmiş

bu qırğınlara imkan verməzdi. Deməli, siyasi mərkəzə bu münaqişə lazımdır.

Üçüncü səbəb, bütün cəmiyyətin demokratikləşdiyi, siyasi azadlıqların və plüralizmin bəyan edildiyi bir dövrdə Azərbaycanda 1988-ci ildə ərəzi bütövlüyünün müdafiəsinə qalxmış geniş demokratik hərəkət və cəmiyyətin demokratikləşməsi Sov.İKP Mk-nın rəhbərliyi altında Azərbaycan KP MK-nın səyi ilə boğulur. Bu illərdə nə qədər adam siyasi fəaliyyətinə görə repressiyalara məruz qalır.

İl yarımdır ki, Azərbaycanın iki milyonluq paytaxtı heç bir əsas olmadan fəvqəladə vəziyyət rejimində yaşayır. Məhz belə bir şəraitdə respublika Ali Sovetinə üzdənirəq “demokratik seçkilər” və nəticələri İttifaqın xeyrinə irəlicədən həll olunmuş referendum keçirilmişdir. Fəvqəladə vəziyyət şəraitində hər hansı demokratikləşməyə və xalqın öz iradəsini sərbəst ifadə etməsinə ümid bağlamaq avamlıq olardı. Demokratik təşkilatlar dəfələrlə seçicilərin mütləq əksəriyyətinin referendumda iştirak etməməsi və referendumun nəticələrinin saxtalaşdırılması barədə məsələ qaldırmışlar. Ancaq Azərbaycanın kommunist rəhbərliyi bu müraciətlərə hətta baxmağa belə lüzum görməyib.

Hər hansı suveren dövlətin tərkibində bir neçə suveren dövlət və eləcə də bundan irəli gələn azadlıqlar, səlahiyyətlər və funksiyalar ola bilməz.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının və Azərbaycanın xalq deputatı kimi öz çıxışlarımda bu məsələləri dəfələrlə qaldırdım. Təklif etdim ki, xalq arasında nüfuzunu tamamilə itirmiş Azərbaycan Kommunist Partiyası təkhakimiyyətlikdən imtina etsin, bütün siyasi qüvvələrin azad və bərabərhüquqlu fəaliyyətini təmin etsin, demokratik cəmiyyətin təşəkkülünə, siyasi plüralizmə və aşkarlığa şərait yaratsın.

Ancaq bu çıxış və təkliflərinə Azərbaycan kommunist rəhbərliyi nəinki baxmır, əksinə, mənim ünvanıma təşkil edilmiş və hazırlanmış hücumlar şəklində cavab verir. Azərbaycanda mənim çıxışlarımı dərc edən qəzet redaktorları, jurnalistlər işdən çıxarılır, təqiblərə məruz qalırlar.

Mən kommunist ailəsində böyümüşəm və bütün şüurlu həyatım

Kommunist Partiyası ilə bağlı olub. 1943-cü ildə iyirmi yaşında ikən öz taleyimi bolşeviklər partiyası ilə bağlamışam.

Kommunist Partiyasının ideallarına varlığımla inanmışam və onun planlarının həyata keçirilməsində fəal iştirak etmişəm. İndi bütün bu inanlarım məhv olub.

Yeniləşmə partiya və respublikaların yeniləşən ittifaqı haqqında saysız-hesabsız bəyanatlar yenə də xalqı aldatmaqdır.

...bizim ölkədə kommunizm eksperimenti, sosializm yolu özünü doğrultmadı, zorakılıqla yaranan və saxlanan respublikaların ittifaqı süquta uğramaqdadır...

Bütün əsasları gətirəndən sonra bildirdi ki, "...artıq mən bu partiyada qala bilmərəm".

Maraqlıdır ki, məktubu Moskvaya Heydər Əliyevin özü aparıb, ünvana birbaşa təqdim etmişdi. Bir nüsxəsini də Azərbaycanın kommunist rəhbərliyinə ünvanlamışdı.

Kommunist partiyası 74 il hakimiyyətdə oldu. Bu partiyanın ali orqanı qurultay, qurultaylararası plenum, gündəlik fəaliyyət göstərən Siyasi Büro idi. Siyasi Büronun üzvləri (11-15 nəfər) və Siyasi Büro üzvlüyünə namizədlər (7-9 nəfər) faktik olaraq SSRİ-ni və Sosializm Birliyini idarə edirdi. Kadr məsələsi tamamilə Siyasi Büronun ixtiyarında idi.

Sov.İKP-nin 74 illik hakimiyyəti dövründə cəmi dörd nəfər Siyasi Büro üzvü öz ərizəsi ilə Sov.İKP sıralarından çıxmışdı. Bunlardan birincisi, Boris Nikolayeviç Yeltsin (1990-cı il, Sov.İKP-nin sonuncu – XX-VII qurultayında), ikincisi, Eduard Amvrosiyeviç Şevardnadze (3 iyul 1991-ci il) üçüncüsü, Heydər Əlirza oğlu Əliyev (19 iyul 1991-ci il), dördüncü, Kommunist Partiyasının və SSRİ-nin axırına çıxan, Sov.İKP MK-nın sonuncu Baş katibi Mixail Sergeyeviç Qorbaçov (24 avqust 1991-ci il) olmuşdu.

Əgər B.N.Yeltsin, E.A.Şevardnadze və H.Ə.Əliyev tamamilə partiyanın nizamnaməsinə uyğun olaraq partiyayı ədəb-ərkanla tərk etmişdilərse, M.S.Qorbaçov tamamilə qanunsuz, savadsızcasına hərəkət edərək Sov.İKP MK-nın Baş katibi vəzifəsini üstündən götürmüş və

Sov.İKP MK-nı buraxmaq qərarını vermişdir. Buna onun ixtiyarı yox idi. Çünki, Baş katib vəzifəsinə onu XXVII qurultay seçmişdi. O, ya Qurultaya, yaxud Plenuma, heç olmasa Siyasi Büroya ərizə verməli idi ki, “məni vəzifədən azad edin”.

XXVII qurultayda 15 müttəfiq respublikadan seçilmiş 4683 nümayəndə iştirak etmişdi. Bunlar ölkədə olan 20 milyona qədər Sov. İKP üzvünü təmsil edirdilər. Bunlardan 1116 nəfəri Qorbaçevin Baş katib seçilməsinin əleyhinə səs vermişdi. Bu, partiyanın tarixində ilk rusvayedicı hadisə idi.

Əslində M.Qorbaçev Sov.İKP-nin XXVIII Qurultayını çağırmalı, Baş katib vəzifəsindən azad olunması barədə əsaslandırılmış ərizəsini müzakirəyə verməli idi. Amma, buna onun cəsarəti, siyasi savadı, kişiliyi çatmadı. Sakitcə sürüşüb aradan çıxdı. Əslində ondan bundan başqa siyasi mədəniyyət ummağın özünü səhv sayıram. Ona görə ki, o 1985-ci ildə SSRİ kimi güclü dövlətin, 100 ilə yaxın tarixi olan fundamental Kommunist Partiyasının rəhbərliyinə səhvən gətirildi, ölkəni və partiyanı səhv idarə etdi, partiyanı tərk edəndə də səhvə yol verdi. Doğrudan da, təsadüfə şəxs layiq olmadığı yüksək vəzifəyə gətiriləndə o, yalnız bütün yaradılmışları dağıtmağı bacarıq, qurmağı yox. Mixail Qorbaçev kimi.

Onu qeyd edirəm ki, 1992-ci il iyun ayının 13-də Moskvada, “Pravda” qəzetinin redaksiyasında Sov.İKP-nin Plenumu çağırıldı və M.Qorbaçev bura dəvət edildi, rusvaycasına Sov.İKP sıralarından xaric edildi. 1993-cü ilin fevralında dövləti və partiya cinayətinə görə Ümumxalq tribunali quruldu, Mixail Qorbaçevi əbədi lənətləndirdi. Azərbaycan xalqı isə, onu hələ 1989-cu ildən lənətləndirmişdi.

M.Qorbaçev Sov. İKP-nin Baş katibi seçilənə qədər partiyanı könüllü – öz ərizəsi ilə tərk edən olmamışdı. Bu hal 1988-ci ildən başladı. 1988-ci ildə 18 min, 1989-cu ildə - 145 min, 1990-cı ildə - 1800 min adam partiya sıralarını tərk etmişdi. 1991-ci ilin birinci yarısında isə artıq 20 milyon nəfərin yarıdan çoxu Sov.İKP sıralarını könüllü tərk etmişdi. Deməli, həm partiya, həm onun təsadüfə partiya sıralarına qəbul olunmuş, hətta Baş katibi seçilmiş M.Qorbaçeva inam, ümid

tamam itmişdi. Nəticəsi də ki, bəllidir.

Heydər Əliyev Kommunist Partiyası haqqında belə fikir ümumiləşdirmişdi:

“Kommunist Partiyası ideya əsasında yaranmışdı. Amma bu proseslər keçdi getdi. Son vaxtlar bu partiya nə üçün nüfuzdan düşdü, nə üçün öz-özünü itirdi? Ona görə ki, adı qaldı partiya, amma ondan hərə öz məqsədləri üçün istifadə etməyə çalışdı. Axırda da Kommunist Partiyası belə günə düşdü. Lakin Kommunist Partiyası ideologiyasının, marksist-leninçi ideologiyanın, ümumbəşəri dəyərlərə, ümumdünya proseslərinə nə qədər uyğun olub-olmadığını bir kənara qoyuram. Bu partiyanın tarixini hamınız yaxşı bilirsiniz, - vaxtilə bir yerdə öyrənmişik, - həmin tarixə nəzər salsanız, görürsünüz ki, partiyanı quran adamların tam əksəriyyəti onu ideya əsasında yaradıblar. Onları bu ideya birləşdirib. Sonra həmin ideyanın həyata keçirilməsində buraxılan səhvlər, sonralar meydana çıxmış qüvvələrin bu partiyaadan cürbəcür məqsədlərlə istifadə etməsi nəticəsində əvvəlki, kökündən yaranmış ideyalar pozuldu və partiya bu günə düşdü”.

Heydər Əliyevin Kommunist Partiyası barədə daha bir fikri:

“Biz keçmişdə Kommunist Partiyasının təcrübəsini görmüşük. Həqiqətən, o vaxt çoxları bu partiyaaya öz əqidəsi ilə gəlirdi. Amma bir çoxları da çalışırdı ki, partiyanın üzvü olsun, vəzifə alsın və yaxud, partiyanın üzvü kimi kimsə ona kömək etsin. Bunu da inkar etmək olmaz ki, Sovetlər İttifaqında o vaxt başqa bir partiya yox idi. Amma Kommunist Partiyasının böyük tarixi var idi. Ona görə də bu partiyaaya daxil olmaq istəyənlər çox idi. Həmin dövrdə Kommunist Partiyasının hər bir təşkilatında norma var idi. Bu təşkilata normadan artıq üzv qəbul etmək olmazdı. Məsələn, bu gün kimsə Kommunist Partiyasını tənqid edə bilər. Ancaq həqiqət bundan ibarət idi. Məsələn, o vaxt Azərbaycanda əhalinin sayı 7 milyon olduğu halda respublikada partiya təşkilatının 400 minə yaxın üzvü var idi. Mən demirəm ki, biz Kommunist Partiyasının yolu ilə gedək, yox, bizim partiyanın öz yolu vardır. Partiyamızda yalnız və yalnız onu sevənlər, həvəskarlar olmalıdır” (4 sentyabr 1999-cu il).

Deməli, hərtərəfli düşünülmüş, elmi cəhətdən əsaslandırılmış,

insanların və bəşəriyyətin inkişafına hesablanmış ideya ətrafında birləşmiş-partiya yaratmış qrupa daxil olanların hər birinin fəaliyyəti yalnız həmin ideyanın həyata keçirilməsinə yönəldiyi zaman gözlənilən nəticəyə gəlmək mümkündür.

Əgər adamlar bu partiyadan xüsusi məqsədləri naminə istifadə etsələr, başlanğıc ideya nə qədər dəyərli, həyatı əhəmiyyətli olsa belə, o partiyanın yaxşı sonluğunu gözləmək boş xəyala çevriləcək.

Başlanğıc ideyanı təhrif edənlər, onu nəzərə almayanlar adətən “sonralar meydana çıxmış qüvvələr” (qısaca – “sonradangəlmişlər” də demək olar) olurlar.

Partiyanın inkişafında elə mərhələ yarana bilər ki, “sonradangəlmişlər” sağlam ideyanı irəli sürmüş və partiyanın əsasını qoymuş insanların özlərini də inkar edir, onların əleyhinə işləyirlər. Çünki onlar partiyayı ümuminin yox, öz şəxsi mənafeələrinə istifadəni “zəmanə müasirləşməni tələb edir” bəhanəsi ilə partiyanın adından ancaq çətir kimi bəhrələniirlər. Fundamental ideya belələri üçün heçnədir.

Bunların hamısını Kommunist Partiyasının ilkin yaradıcısı olan Lenindən – onun axırına çıxan Mixail Qorbaçevə qədər olan dövrü təhlil edəndə aydın görmək mümkündür.

2. Azərbaycanda çoxpartiyalılığa keçid

Yeni Azərbaycan Partiyası yaradılana qədər və ondan sonra yaranan partiyaların qısa tarixi də yuxarıdakı ümumiləşdirmələrin düzgünlüyünü bir daha təsdiq edir.

Yeni Azərbaycan Partiyasının həqiqi dürüst, sistemli tarixi də hələlik yazılmadığından, mətbuatda bir sıra təhriflərə yol verilir.

Yeni Azərbaycan Partiyasının canlı tarixi “91-lər”dir. Nə qədər gec deyil, bu tarix yazılı tarixə çevrilməlidir, çünki vaxt uzandıqca “sonradangəlmişlər” həqiqi tarixin təhrifini çoxaldacaqlar. Bunun da nə ilə nəticələnmə biləcəyi bəllidir.

Heydər Əliyevin müdrik ideyası ətrafında yaranmış Yeni Azərbaycan Partiyasının özəl prinsiplərini qorumaq, ülvı niyyətləri həyata keçirmək üçün heç bir əyintiyə yol verilə bilməz. Partiyanın tarixi də Heydər

Əliyevin özünün bu barədə ümumiləşdirilmiş elmi müddəaları əsasında yazılmalıdır. Çünki, O, həm ideyanı irəli sürdü, həm bu ideyanı həyata keçirəcək partiyanın nizamnamə və məramnaməsini də özü yazdı, həmfikir kadrları seçdi, on illik tarixini yazdı, qiymətləndirdi, strateji məqsədləri göstərdi.

Heydər Əliyevin siyasi irsi Yeni Azərbaycan Partiyasının əbədi məşəli, mayakıdır. Heç kəs bu məşəlin, mayakın işığını zəiflədə, söndürə bilməz. Bu mənim əqidəmdir, inamımdır.

Artıq 1991-ci il iyul ayının 19-dan Heydər Əliyev heç bir partiyanın üzvü olmayan (bitərəf də deyirlər) sərbəst Azərbaycan vətəndaşı kimi fəaliyyət göstərirdi. O, Naxçıvanda – ata-baba yurdunda yaşayırdı. Bu, elə bir vaxt idi ki, Azərbaycanda hər şey alt-üst edilmişdi. Siyasi naşılıq baş alıb gedirdi. Yetkin, müdrik siyasətçilərə böyük ehtiyac yaranmışdı. Partiya yaratmaq özfəaliyyət dərnəyi yaratmaq kimi başa düşülür, “aya mən də varam” deyib siyasi partiyadan xəbərsiz olan müxtəlif gənclər özlərinə partiyalar yaradır, onlara cəlbədici adlar verirdilər. Siyasi mədəniyyət isə getdikcə mədəniyyətsiz siyasət səviyyəsinə enirdi.

Sonralar, Heydər Əliyev belə partiyaları çox orijinal xarakterizə etmişdi.

1992-ci ilin iyul ayında Əli Nağıyevin təşkilatçılığı ilə bir qrup alim Naxçıvana – Heydər Əliyevi ziyarət etməyə, ölkədəki ağır vəziyyətlə əlaqədar Onun fikirlərini öyrənməyə getdi. Tərkib belə idi: Akademik Ziya Bünyadov, professor Murtuz Ələsgərov, Əli Nağıyev, Munis Bayramov və mən. O, bizi dərhal qəbul etdi, ehtiram göstərdi. Gələcəyimizin səbəbini soruşdu. Söhbətdən bəlli oldu ki, ölkənin aqibəti barədə Onun hədsiz narahatçılığı var. Mənim Ondan bir xahişim də Gürcüstanda azərbaycanlıların ağır vəziyyətdən qurtulmaları üçün uzun müddət bir yerdə çalışdığı, Gürcüstana yeni prezident seçilmiş Eduard Amvrosiyeviç Şevardnadzeyə zəng etsin, yaxud bir məktub yazsın mən aparım ona çatdırım. O, inandırıcı şəkildə bildirdi ki, indiki vəziyyətdə bu, sadəcə mümkün deyil, bəlkə də gələcəkdə buna imkan yarandı. Hələlik isə sən rəsmi prezident seçilmiş Əbülfəz Əliyevlə görüş, onun danışmaq imkanı var.

Bizim Naxçıvana iki günlük səfərimizdə Heydər Əliyevlə üç dəfə görüşümüz oldu. Ona deyəndə ki, Azərbaycan xalqı Sizi çox sevir və hiss olunur ki, Sizin fəal iştirakınız olmadan ölkədə vəziyyət getdikcə ağırlaşsın bilər. Cavabı çox qısa oldu: yeni prezident seçmisiniz. Ona kömək edin ki, işləri yoluna qoya bilsin. Mən bu gün Naxçıvandan çıxıb başqa yerə getsəm, Naxçıvanın vəziyyəti daha da ağırlaşsın və biz torpaqlarımızı itirə bilərik. Mən bu gün Naxçıvanı çətin vəziyyətdən çıxarmağa çalışıram.

Bakıya qayıdandan sonra cəbhəkratlar bizi izləməyə, mətbuatda əleyhimizə yazılar dərc etdirməyə, hədələməyə rəvac verdilər. Nə mən, nə də birlikdə Naxçıvana getdiyim alim dostlarımızdan heç biri onların hədələrinə məhəl qoymadı, öz işimizi daha müvafiq qaydada davam etdirdik, Heydər Əliyevin müdafiəsinə qalxdıq, Ona dərin hörməti olan parlaq insanları ətrafımıza topladıq.

Heydər Əliyev haqqında silsilə məqalələr çap etdirdik. Mənim jurnalist Səyyad Aranla geniş müsahibəm “Heydər Dağına kölgə salmaq olmaz” başlığı ilə “Səs” və “İki sahil” qəzetlərinin bir neçə nömrəsində çapı ilə bil Heydərsevərlərə geniş yol açdı, qol-qanad verdi. Onun ardınca bir çox alimlərin, jurnalistlərin yazıları dərc olundu. Bunların arasında Sirius Təbrizlinin, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin, yüzlərlə ziyalıların yazıları həmin qəzetlərin nömrələrində ardıcıl yer aldı. Beləliklə, Heydər Əliyev daha çox insanların qəlbində yenidən canlanmağa başladı. Bu, son həddə Heydər Əliyevə açıq məktubun meydana gəlməsinə səbəb oldu.

Heydər Əliyev ölkədə fəaliyyətdə olan partiyaların vəziyyəti ilə dövlətin idarə formaları arasında möhkəm bağlılığın varlığını qeyd edirdi. O, dünyada ən geniş tətbiq edilən iki idarə formasından: prezident idarə forması və parlament idarə formasından hansının seçilməsi partiyaların nə dərəcədə yetkin olmasından asılıdır. Onun fikrinə:

“Parlament idarə forması üçün gərək sabit əsnələr olsun. Bu əsnələr isə öz-özünə meydana gəlmir. Dəqiq fəaliyyət proqramları olan güclü, qanuniləşdirilmiş partiyalar gərəkdir, onların proqramlarında zamanın şərtləri ilə səsleşən konkret məqsəd və vəzifələr nəzərdə tutulmalıdır.

Keçmişə, parlamentli respublikaların tarixinə ötürü nəzər salsaq, onda yəqin edərik ki, bu proses bir neçə onillik ərzində yol keçmişdir. Siyasi mübarizənin keşməkeşlərində, qaynaqlarında müxtəlif qüvvələr peyda olmuş, nurlu şəxsiyyətlər, zəkali siyasi istedadlar, meydana çıxmışlar... Lakin tam dəyərli siyasi partiyaların təşəkkül tapması üçün xeyli vaxt gərək idi. Biz isə çox partiyalılıq mərhələsinə yenidən yaxınlaşmışıq, madam ki, söhbət siyasi mənzərədən gedir, onda kəmiyyət göstəriciləri yalnız kənar, qeyri-peşəkar müşahidəçiləri razı sala bilər. Qeyd edim ki, indi bizdə onlarca partiya var. Onların proqramları oxşardır, bu partiyaların başında elə adamlar dururlar ki, onlar öz əqidə və baxışlarına görə bir-birindən çox az fərqlənirlər. Parlaq liderlər yoxdur. Hər halda hələlik yoxdur. Bu partiyalar lazımi sosial bazaya malik deyildirlər və əslində, hamısı da ibtidai siyasi modelə yaxındır. Buna görə də bu gün bizim şəraitə əsl parlament idarə forması barədə düşünmək özünü aldatmağa bərabərdir. Bu, siyasətin ən adi əsaslarını faktik olaraq bilməmək deməkdir”.

“...Siyasi partiyalar geniş təbəqələrin mənafeələrini əks etdirməli, onların fəaliyyətinin strategiya və taktikasının mahiyyətini, heç olmasa, yaxın perspektivi təmin etməlidir. Bunu isə bizim partiyaların timsalında, təəssüflər olsun, müşahidə etmirik” (“Nezavisimaya qazeta”nın müxbirinə müsahibədən. 24 avqust 1993-cü il. Söhbəti Vitali Tretyakov aparmışdır. Müsahibənin Azərbaycan dilinə tərcüməsi “Azərbaycan” qəzetində 1993-cü il avqustun 30-da çap olunmuşdu).

Heydər Əliyevə görə yetkin, mükəmməl partiyanın formalaşması üçün bir neçə mühüm şərt ödənilməlidir:

- dəqiq fəaliyyət proqramının olması və bu proqramda zamanın şərtləri ilə səsleşən konkret məqsəd və vəzifələrin nəzərdə tutulması;
- müvafiq icra hakimiyyəti tərəfindən qanuniləşdirilməsi və bu qanun çərçivəsində fəaliyyət göstərməsi;
- proqramın məqsəd və vəzifələrinin praktikada, cəmiyyətin həyatında hansı mütərəqqi dəyişikliyə, inkişafa səbəb olduğunun sübutları, proqramın sosial-siyasi inkişafa təsiri;
- partiya hansı nurlu şəxsiyyətlərin, zəkali siyasi istedadların

təmsil olunması, partiyanın ictimaiyyət və ölkədə, beynəlxalq siyasi aləmdə tanınan və qəbul edilən, inanılan və etimad göstərilən ağıllı, parlaq liderin olması;

- möhkəm, güclü sosial bazaya malik olmaq;
- siyasətin elmi əsaslarını mükəmməl bilmək və öz fəaliyyətini bu əsaslar üzərində qurmaq;
- geniş təbəqələrin mənafelərini əks etdirmək, onların fəaliyyətinin strategiya və taktikasının mahiyyətini təmin etmək.

Azərbaycana yeni siyasi mədəniyyət gəlməli idi. Bunu dövr, müstəqil, suveren, demokratik bir cəmiyyət arzulayan minlərlə Azərbaycan ziyalıları tələb edirdi. Bu ziyalıların arasından müxtəlif peşə və vəzifə sahibləri olan, eyni əqidəyə gəlmiş 91 nəfər cəsur insan bir çıxış yolu təklif etdi: Azərbaycanda fəaliyyətdə olan bütün partiyalardan fərqli yeni siyasi qurum yaradılmalıdır. Elə bir partiya ki, yuxarıda göstərilmiş yeddi prinsipin, tələbin hamısına cavab verə bilsin, siyasi mədəniyyət daşıyıcısı olmaqla bərabər, ölkənin ağır vəziyyətdən qurtuluş yollarını da göstərə bilsin, ona nail olsun. Partiyaya yeganə lider ola biləcək şəxs Heydər Əliyev hesab edildi. Bu işlərdən o xəbərsiz idi. Lakin ideyanı həyata keçirmək üçün Onun özünə məlumat verilməli, razılığı alınmalı idi. Həmin məqsədlə tarixi bir müraciət hazırlandı. Müraciətin məzmununu burada əks etdiririk.

3. Azərbaycan Sizin sözlünüzü gözləyir *(Heydər Əliyevə müraciət)*

Möhtərəm Heydər bəy!

Hamımız görürük ki, respublikamızın, xalqımızın vəziyyəti gündəngünə ağırlaşır. Azərbaycan, sözün əsl mənasında, siyasi, iqtisadi, mənəvi böhran keçirir. Bunun da əsas səbəbi, son illər respublikada mövcud olan və getdikcə daha da güclənən hakimiyyət və idarəetmə orqanları Konstitusiyaya zidd, “real vəziyyətə uyğun” fəaliyyət göstərməklə əslində iflic vəziyyətinə düşmüşdür. Bir çox dövlət orqanları heç bir hüquqi əsas olmadan yaradılıb fəaliyyət göstərir.

Bir sözlə, mövcud iqtidar ictimai-siyasi gedişatlara tam nəzarət edə bilmir. Cəmiyyət obyektiv qanunauyğunluqlardan daha çox subyektiv mülahizələrə əsasən idarə olunur. Ən dəhşətlisi odur ki, siyasi və iqtisadi sistemdə əsaslı islahatlar aparılmır. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiya aktında təsbit olunmuş hakimiyyət bölgüsü havadan asılmış, hüquqi dövlətin yaradılması yolunda real addımlar atılmamışdır. İqtidarın idarəetmə səriştəsi, təcrübəsi, bacarığı olmayanda zora əl atması təbiidir. Qəribə burasındadır ki, prezidentdən tutmuş respublikanın müxtəlif şəxsləri dəfələrlə öz müsahibələrində bildiriblər ki, artıq hakimiyyəti bizim əlimizdən heç kəs ala bilməz, çünki ordu və polis bizə xidmət edir.

Dünənə kimi küçə və meydanlarda səhərdən axşama qədər demokratiyadan danışanlar, görünür, demokratiyanın mahiyyətinin nə olduğunu dərk etmirlər. Əsl demokratik ölkələrdə ordu, polis, başqa inzibati orqanlar siyasətdən kənardır və bütün bu qüvvələr hakimiyyətdə olanlara deyil, xalqa xidmət edirlər. Rəhbərliyin siyasi nəşiliğindən, idarəetmə səriştəsizliyindən, hakimiyyət hərisliyindən həm daxildən, həm də xaricdən müəyyən qüvvələr öz mənafeləri üçün istifadə edirlər. Əgər dünənə qədər Azərbaycanın sərvətləri bir istiqamətə daşınıb aparılırdısa, indi var-dövlətimiz bir neçə səmtə axıdılır. Bir sıra Şərq ölkələrindən qovulmuş Qərb inhisarları indi asanlıqla çoxdan həsrətində olduqları Bakı neftini ələ keçirirlər. Belə gedərsə biz siyasi əsarətdən qurtarmamış, tezliklə iqtisadi əsarətə məruz qalacağıq. Çünki respublikanın olan-qalan iqtisadi potensialı sürətlə dağılır, təbii sərvətlərimiz talan edilir. Vəziyyətin ağırlığından, çıxılmazlığından, həyatın qeyri-sabitliyindən, gələcəyə ümitsizlikdən respublikanı yüzlərlə ziyalı – yüksək ixtisaslı kadrlar tərk edir. Sözsüz ki, ən ağır zərbə geniş xalq kütləsinə – aşağı təbəqəyə dəyir. Hadisələrin bu cür inkişafı göstərir ki, yaxın gələcəkdə sosial ədalətdən heç əsər-əlamət də qalmayacaq. Halbuki, uzun illər boyu imperiya boyunduruğu və totalitar rejim altında inləyən xalqımız bu gün demokratik qanunlara əsaslanan vətəndaş cəmiyyəti qurmaq arzusu ilə yaşayır.

Yaşadığımız dövrün səciyyəvi cəhətlərinin, cəmiyyətin inkişaf

meyllərinin iqtidar tərəfindən düzgün qiymətləndirilməməsi, fərsiz kadr siyasəti, idarəetmə səriştəsi olmayan təsadüfə adamların dövlət strukturlarında yüksək vəzifələrə təyin edilməsi respublikamızın onsuz da ağır olan durumunu daha da dərinləşdirir. Xalqımıza qarşı törədilən ən böyük dəhşətli cinayətləri – 20 Yanvar, Xocalı, Şuşa, Laçın və digər faciələri törədənlər hələ cəzalarına çatmayıblar. Axırı görünməyən, minlərlə insan ömrü aparan, saysız-hesabsız ailələri doğma yurdlarından didərgin salan Qarabağ fitnəkarlığı bir çoxları üçün siyasi oyunbazlığa, məqam, vəzifə qamarlamaq girəvəsinə, qazanc mənbəyinə dönübdür. Azərbaycanda “sürətli artım” ancaq yeni-yeni partiyaların və onların liderlərinin meydana çıxması sahəsindədir. Bu siyasi partiyaların sayı gündən-günə çoxalsa da respublikada ictimai-siyasi həmrəylik yaratmaq yolunda əməli iş görülmür, siyasi vakuum mövcuddur. Çünki bu siyasi partiyanın rəhbərləri arasında, sözün əsl mənasında, geniş xalq kütləsinin dərin inam və etimadını qazanmış, öz ətrafında müxtəlif zümrələrdən olan adamları birləşdirə biləcək beynəlxalq nüfuzlu və respublika həyatının bütün sahələrində tam və geniş məlumatı olan güclü lider yoxdur.

Möhtərəm Heydər bəy! İndiki vəziyyətdə bu çətin, məsuliyyətli işi respublikada öz üzərinə götürməyə qadir yeganə şəxs Sizsiniz! Uzun illər əldə etdiyiniz dövlət quruculuğu təcrübələrinizə əsaslanaraq, Siz qısa müddətdə Azərbaycanda geniş xalq kütləsini əhatə edərək çox böyük, güclü, nüfuzlu və işlək bir partiya yaratmağa qadirsiniz. Buna görə də Azərbaycanın, demək olar ki, bütün bölgələrində aparılan ictimai rəy sorğularının nəticələrinə və bizim təşkilat komitəsinə daxil olan minlərlə şifahi və yazılı vətəndaş təkliflərinə əsaslanaraq belə bir qənaətdə gəlirik ki, yaratmaq istədiyimiz Yeni Azərbaycan Partiyasına bu gün rəhbərlik etməyə qadir olan yeganə mütləq lider Siz ola bilərsiniz və ya yalnız bu halda yaranmaqda olan partiya öz qarşısına qoyduğu məqsədə çatır, respublikanın bütün zümrələrdən olan xalq kütləsini öz ətrafında birləşdirərək, Azərbaycanın siyasi, iqtisadi həyatında mövcud olan boşluğu dolduracaq, dövlət quruculuğu işlərində öz layiqli töhfəsini verə biləcək. Əminik ki, Yeni Azərbaycan Partiyası müdrik ağsaqqalımız

Heydər Əliyevin ətrafında birləşərək dərin zəkali, təmiz əxlaqlı, yüksək mədəniyyətli, müstəqil düşüncəli, milli qürurlu peşəkar insanların siyasi partiyasına çevriləcəkdir. Əgər bu partiyanın bünövrəsini Sizin kimi güclü dövlət xadimi qoyarsa, o, uzun illər xalqımızın bir neçə nəsli üçün də siyasi yetkinlik məktəbi olar. Biz Yeni Azərbaycan Partiyasını yeni düşüncə tərzli insanların Sizin ətrafınızda sıx birləşdiyi mütəşəkkil, güclü, aparıcı qüvvəyə malik bir partiya kimi görürük. İnanırıq ki, Azərbaycanımızın bu günü, sabahı nəminə başqa partiya, qurum və cəmiyyətlərin vətənpərvər üzvləri də həlledici anda məhz bu partiyanın mövqeyində dayanacaqlar. Yeni qüvvələrin öncülü, aparıcısı Sizin kimi şəxsiyyət olarsa, tezliklə müstəqil respublikamızın inkişaf istiqamətləri həm müəyyənləşdirilər, həm də uğurlu addımlar atılar.

Siz bu gün siyasi, iqtisadi, hərbi və mənəvi blokadada olan Naxçıvan Muxtar Respublikasını da məhz öz şəxsi nüfuzunuz və uzaqgörən diplomatik səriştənizlə qoruyub saxlayır və idarə edirsiniz. Bütün çətinliklərə baxmayaraq, hələ Baltik respublikalarında belə qalan sovet ordusunun Naxçıvandakı hissələrini Siz çox bacarıqla, qayda-qanunla yola saldınız. Qardaş Türkiyə və İranın köməyi ilə Naxçıvan əhalisini dözülməz vəziyyətdən çıxarırsınız. İstərdik ki, bu işləri bütün Azərbaycan üçün görəsiniz.

Heydər bəy! Bizim bu müraciətimizə minlərlə Azərbaycan vətəndaşı məmnuniyyətlə qoşulmağa hazırdır. Hələlik isə ilk addım olaraq bir qrup ziyalılar adından biz Sizə müraciət edirik. Biz həm öz, həm də on minlərlə respublika əhalisi adından Sizdən xahiş edirik ki, yaradılmaqda olan Yeni Azərbaycan Partiyasına rəhbərlik etməyə razılıq verəsiniz. Azərbaycan Sizin sözünüzü və qəti qərarınızı gözləyir.

Hörmət və ehtiramla:

Azərbaycan Respublikası EA-nın akademikləri – Ziya Bünyadov, Fərəməz Maqşudov; Heykəltəraşlıq Akademiyasının akademiki – Ömər Eldarov; Azərbaycan EA-nın müxbir üzvləri – İqrar Əliyev, Kərim Kərimov, Məmmədağlı Cəfərov, Sabir Hacıyev; Xəlil Rza Ulutürk – xalq şairi; Sirius Təbrizli – yazıçı-publisist; Azərbaycan Respublikasının xalq deputatları – xalq artisti Zeynəb Xanlarova, Əli Ömərov, Eldar

İbrahimov, Mixail Zabelin, Əlfəddin Abdullayev; professor, əməkdar hüquqşünas Murtuz Ələsgərov, əməkdar elm xadimi Əkbər Bayramov, əməkdar müəllim Zahid Qaralov; Həsən Quliyev, Adil Qasimov, Əjdər İsmayılov, Fikrət İsmayılov – respublika dövlət mükafatı laureatı, Şahlar Əsgərov, Mübariz Əhmədov, Əli Nuriyev, Ədalət Fərəcov, Həsən Mirzəyev, Zahid Xəlilov, Vilayət Əliyev, Abbas Səmədov; Ağababa Mahmudov, Şəmistən Mikayılov, Səfər Musayev, Əsədulla Qurbanov, Musa İlyasov, Tələt Qayıbov, Məmməd Məmmədov, Rafiq Əmənzadə, Lalə Hacıyeva, Eldar Abbasov, Əli İnsanov, Fuad İsmayılov, Əlişir Musayev, Hüsü Kərimov, Rafiq Məmmədhasənov, Məmməd Nəsirov, İbrahim İsayev, Faiq Cəfərov, Sudeif İmamverdiyev; Liliya Luqovaya – dosent, əməkdar həkim; elmlər doktorları – Hacıbala Abutalıbov, Novruz Quliyev, Əmir Mərdanov; dosentlər – Sabir Xəlilov, Pənah Mahmudov, İsgəndər Quliyev, Zakir Sərdarov, Əli Əhmədov, Əli Nağıyev, Maqsud Nəcəfov, Heydər Hüseynov, Nəbi Əsgərov, Allahverdi Hacıyev, Tofiq Hüseynov, Məmməd Məmmədov, Musa Heydərov; Hacı Hacıyev – elmlər namizədi, “Qaraçöp” xeyriyyə cəmiyyətinin sədri; elmlər namizədləri – Nəzir Əhmədov, Allahyar Hüseynov, İbrahim Əzizov, Aydın Əhmədzadə, Vidadi Acalov, Səbirə Dünyamalıyeva; Georgi Savoskin – “Sodrujestvo” cəmiyyətinin üzvü, Lüdvig Muradov – “Azərbaycan–Rusiya” cəmiyyətinin vitse-prezidenti, Asif Cahangirov – BXTŞ-nin müdiri, Rafiq Qasimov – “Azərelektroterm”-in baş direktor müavini, Kərim Kərimov – Bakı kondisioner zavodunda şöbə müdiri, Munis Bayramov – Azərbaycan “Əlillər” cəmiyyəti sədrinin köməkçisi, Möhsün Möhsünov – yazıçı-jurnalist, Ağabəy Əsgərov – elmlər namizədi, “Səs” qəzetinin baş redaktoru, Rizvan Cəbiyev – “Naxçıvan” qəzetinin baş redaktoru, Ariz Abduləliyev – “Axtarış” qəzetinin redaktoru, Mirzə Əsgərov – “Real” agentliyinin direktoru, Xeyrəddin Qoca – “Açıq söz” qəzetinin redaktor müavini; jurnalistlər – Səlahəddin Quliyev, Ziya Paşa, Vüqar İsmayılov, Tahir Məmmədov.

“İki sahil” qəzeti, № 42 (1287), 15 oktyabr 1992-ci il,

“Səs” qəzeti, 16 oktyabr 1992-ci il.

4. Yeni müstəqil Azərbaycan uğrunda (Heydər Əliyevin Azərbaycan ziyalılarının müraciətinə cavabı)

Hörmətli ziyalılar!

16 oktyabr 1992-ci il tarixli “Səs” qəzetində dərc olunan müraciətinizlə böyük diqqət və ehtiramla tanış oldum. Müraciətinizdən, mətbuat və televiziyaadan, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən gələn məktublardan aldığım məlumatlardan aydın olur ki, respublikada ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyət son dərəcə ağırdır. Bu şəraitdə Azərbaycan ziyalılarının narahatçılığı haqlıdır və təqdirəlayiqdir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi tarixi hadisədir və şübhəsiz ki, bütün azərbaycanlıları, bütün Azərbaycan vətəndaşlarını hədsiz dərəcədə sevindirir.

Eyni zamanda bu əlamətdar hadisə müstəqil Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı qarşısında çox məsul, mürəkkəb, çətin vəzifələr qoyur. İndi əsas vəzifə dövlətçiliyin, müstəqilliyin bərqərar olunmasını, milli-demokratik dövlətin formalaşmasını, müstəqil Azərbaycanın suverenliyini, təhlükəsizliyini təmin etmək və vətəndaşlara azad, xoşbəxt, firavan həyat şəraiti yaratmaqdan ibarətdir. Bu xeyirxah və şərəfli iş hər bir vətənpərvər öz layiqli töhfəsini verməlidir.

Bununla bağlı və Sizin müraciətinizə cavab olaraq, bəzi fikirlərimi və arzularımı açıqlamaq istəyirəm. Hər şeydən öncə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi təxminən səksəninci illərin əvvəllərindən başlanmış, keçmiş Sovetlər İttifaqında və bütün dünyada gedən ictimai-siyasi proseslərin zəruri nəticəsidir. Bu tarixi-obyektiv proseslər Sovet İttifaqının dağılmasına, Kommunist Partiyasının tarixin səhnəsindən çıxmasına və 15 müttəfiq respublikanın hər birinin müstəqil dövlətə çevrilməsinə gətirib çıxarmışdır. Bundan sonrakı hadisələr – yeni müstəqil dövlətlərin, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının dünya ölkələri, müxtəlif Beynəlxalq təşkilatlar, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən tanınması təbii bir haldır və beynəlxalq, dövlətlərarası hüquq normalarının qanunauyğun təzahürüdür.

Buna görə də Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsini heç bir vəchlə müəyyən ictimai-siyasi qüvvələrin, təşkilatların, ayrı-ayrı şəxslərin, o cümlədən də Xalq Cəbhəsinin xidməti saymaq olmaz. Təkrar edirəm, bu tarixi-obyektiv proseslərin nəticəsidir, taleyin və zamanın Azərbaycan xalqına, eləcə də keçmiş müttəfiq respublikaların xalqlarına əvəzsiz töhfəsidir.

Beləliklə, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi bütün Azərbaycan xalqının milli sərvətidir və heç cür yol vermək olmaz ki, bu ayrı-ayrı siyasi partiyaların, qurumların, şəxslərin müstəsna səlahiyyətinə, monopoliyasına çevrilsin.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, milli-demokratik dövlətin, hüquqi cəmiyyətin yaradılması bütün ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi potensialdan maksimum istifadə olunmasını tələb edir. Əgər hər hansı ölkənin xalqları öz hüquqlarını anlayır və onları qoruya bilirsə, o zaman ən kiçik dövlət belə ən böyük məmləkət qədər güclü olur.

Güman edirəm ki, bu yolda əsas vəzifələr aşağıdakıdan ibarətdir:

1. Azərbaycanın müharibə vəziyyətindən çıxması və Qarabağ probleminin tezliklə həll olunması.

Artıq beş ildir ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında müharibə gedir, ərazimizin bir hissəsini itirmişik. Ermənistanla həmsərhəd bölgələrin bir çox yaşayış məntəqələri dağılmış, minlərlə insan həlak olmuş, yaralanmış, şikəst və əlil olmuşlar. Respublikada yüz minlərlə yurdlarından didərgin düşmüş, ağır vəziyyətdə yaşayan qaçqınlar var. Respublikaya misli görünməmiş hədsiz maddi və mənəvi ziyan dəyib. Ən dəhşətli budur ki, bütün bu faciələrin hələ də sonu görünmür. Bir il bundan əvvəl olduğu kimi bu gün də Azərbaycanın rəhbər dövlət orqanlarının Qarabağ problemi haqqında dəqiq, aydın konsepsiyası və lazımi hərbi-siyasi strategiyası yoxdur. Belə təsəvvür yaranır ki, Qarabağda və başqa sərhəd zonalarında hərbi əməliyyatlar özbaşına gedir.

2. Azərbaycanda sosial-iqtisadi böhranın dərinləşməsi, xalqın güzəranının gündən-günə ağırlaşması böyük həyəcan doğurur. Respublika iqtisadiyyatının cari ilin doqquz ayındakı vəziyyəti barədə statistik məlumatlar insanı dəhşətə gətirir. Milli gəlirin istehsalı 25 faiz aşağı düşmüşdür. Kənd təsərrüfatında və əsaslı tikintidə vəziyyət daha da ağırdır. Əgər Azərbaycanın iqtisadiyyatının səviyyəsinin son 5-6 il ərzində dayanmadan aşağı düşməsinə nəzərə alsaq, o zaman respublikanın necə böyük fəlakətlə üzləşdiyini təsəvvür etmək çətin deyil.

Azərbaycan tükənməz təbii sərvətlərə, zəngin sənaye, aqrar və sosial ehtiyatlarına, lazımi intellektual potensiala, əsaslı istehsal fondlarına, istənilən qədər işçi qüvvəsinə malikdir. Bütün bunlardan respublikanın müstəqilliyini möhkəmlətmək və insanların həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün səmərəli istifadə olunmalıdır. Aqrar sahədə təkcə bir il ərzində istehsalı yüksəltməklə kənd təsərrüfatı məhsullarını xeyli artırmaq mümkündür. Təəssüf ki, respublikanın belə zəngin daxili imkanlarından lazımi səviyyədə istifadə olunmur.

Belə qənaətə gəlmək olur ki, dövlət və hökumət orqanlarının respublikanı ağır vəziyyətdən çıxarmağa yönəldilən aydın iqtisadi proqramı, strategiyası, əhalinin həyat səviyyəsini günü-gündən yaxşılaşdırmaq üçün konkret tədbirləri yoxdur. Müşahidələr göstərir

ki, bu sahədə də çox işlər kortəbii aparılır.

3. Bu gün respublikada aparılan kadr siyasəti çox haqlı olaraq geniş xalq kütləsinin etiraz və narazılıqlarına səbəb olur. Rəhbər vəzifələrə təyinatlar iş qabiliyyəti, biliyi, bacarığı, təsərrüfat və idarəetmə işlərindəki təcrübəsi nəzərə alınmadan yalnız, Xalq Cəbhəsinə mənsubiyyətinin əsas götürülməsi hüquq normalarına uyğun deyil, ağır nəticələr verə bilər. Xalq, Xalq Cəbhəsinə heç zaman belə müstəsna hüquq və səlahiyyət verməmişdir. Ötən illər və onilliklər ərzində respublikada dövlət idarəetmə, iqtisadiyyat, elm, mədəniyyət və sosial sahələrdə kifayət qədər bilikli, təcrübəli, səriştəli, yüksək mədəniyyətə malik kadrlar hazırlanmışdır. Onların hamısı ictimai-siyasi təşkilatlara, partiyalara mənsubiyyətindən asılı olmayaraq fəal quruculuğa cəlb edilməlidirlər.

Azərbaycandan kənarda – Rusiyada, Ukraynada və başqa respublikalarda ölkənin mötəbər, nüfuzlu ali məktəblərində, elm mərkəzlərində, ali hərbi məktəblərdə təhsil almış və böyük təcrübə toplamış azərbaycanlılar yaşayır. Onları öz vətənlərində müstəqil Azərbaycanın həyatının müxtəlif sahələrində çalışmağa cəlb etmək üçün tədbirlər görmək lazımdır. Yeniləşən, demokratikləşən müstəqil Azərbaycana onlar öz səmərəli fəaliyyətləri ilə çox böyük fayda verə bilər.

Bu gün bolşeviklərin və kommunistlərin özünü doğrultmayan təcrübələrindən yenidən istifadə olunmasına yol verilməməlidir. Təəssüf ki, son aylar bu təcrübə respublikada geniş tətbiq edilir.

4. Müstəqil Azərbaycanın dövlətçiliyinin möhkəmlənməsi hər şeydən əvvəl respublikada qanunların toxunulmazlığından, qanunun aliliyindən asılıdır. Totalitarizmdən tamamilə xilas olmaq yalnız demokratiyanın ardıcıl inkişafı, siyasi plüralizm, insan azadlığı şəraitində mümkündür. Söhbət söz, vicdan, din, təşəbbüskarlıq və sahibkarlıq, mülkiyyətçilik, seçib seçilmək azadlığından gedir.

Azərbaycanda yaşayan hər bir vətəndaş milliyyətindən, dinindən, dilindən, siyasi əqidəsindən asılı olmayaraq bu demokratik azadlıqlara və hüquqlara malik olmalıdır. Əfsuslar olsun ki, bu sahədə də respub-

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

likada ötən yarım ildə heç bir dəyişiklik baş verməmişdir.

Fikrimcə, yeni müstəqil dövlətin quruculuğu prosesinə vətəndaşların hamısı, əhalinin bütün təbəqələri cəlb olunmalıdır. Yeni müstəqil Azərbaycan bütün Azərbaycan xalqınındır. Hamı onun tərəqqisinə çalışmalıdır. Bu işdə heç kəsə məhdudiyyət qoyulmamalıdır.

5. Son zamanlar Azərbaycanın parçalanmasına yönəldilmiş meyillərin təzahürü böyük təhlükə yaradır. Belə meyillərin qarşısı qətiyyətlə alınmalıdır. Yaranan problemlər sivilizasiya və demokratik yollarla həll edilməlidir.

Azərbaycan onilliklərlə, yüzilliklərlə onun ərazisində yaşayan bütün insanların vətəni olmuşdur. Yaranmış vahid, bütöv Azərbaycanın demokratik prinsiplər əsasında qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi, müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsi üçün mühüm vəzifə və əsas şərtidir.

Azərbaycanın bu günkü həyatı və gələcək taleyinə dair digər problemlər də məni narahat edir. Lakin Sizin müraciətinizə cavab verərkən yuxarıda göstərilən məsələlərə daha öncə diqqət yetirməyi lazım bilirəm. Zənnimcə, onların ən qısa müddətdə həlli müstəqil Azərbaycan dövləti üçün son dərəcə vacibdir. Azərbaycanın çağdaş və gələcək taleyi ilə bağlı bu problemlərinə biganə qalmağa heç kəsin haqqı yoxdur.

Güman edirəm ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin gələcək həyatının və fəaliyyətinin əsasını təşkil edən demokratiya və siyasi plüralizm şəraitində Sizin müraciətinizdə göstərilən yeni Azərbaycan siyasi partiyasının yaradılması obyektiv zəruriyyətdən doğulur.

Belə partiya Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edərək yeni müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsində və inkişafında tarixi rol oynaya bilər.

Əgər belə partiya yaradılsa onun fəaliyyətində fəal iştirak etməyə hazıram.

Dərin hörmətlə **Heydər Əliyev**

24 oktyabr 1992-ci il,

Naxçıvan şəhəri

Heydər Əliyevlə aparılan uzun müddətli görüşlər, məsləhətləşmələr, müraciətlər nəhayət, Yeni Azərbaycan Partiyası yaratmaq ideyası siyasi həllini tapdı. Heydər Əliyevin “91-lər”ə cavab məktubu işin təşkilati mərhələsini gündəliyə gətirdi, Bakıda ciddi hazırlıq işləri aparıldı. Partiyanın Naxçıvan təsis konfransı reallığa çevrildi. 21 noyabr 1992-ci il Azərbaycan cəmiyyətinin müasir siyasi mədəniyyətinin bünövrəsi günü oldu. Şəhərişi gün qəzetlər belə bir tarixi məlumat yaydı:

5. Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan Təsis konfransı

Yeni Azərbaycan Partiyası yaradılmışdır

1992-ci il noyabr ayının 21-də Naxçıvan şəhərində Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) təsis konfransı keçirilmişdir. Konfransda Azərbaycanın müxtəlif regionlarından təşəbbüs qruplarının 550-dən artıq nümayəndəsi iştirak etmişdir.

Konfransı giriş sözü ilə YAP təşkilat komitəsinin sədri Heydər Əliyev açdı. Konfrans nümayəndələri şəhidlərin xatirəsini və 20 noyabrda Qarabağda vertolyot qəzası zamanı həlak olanların ildönümünü bir dəqiqəlik sükutla yad etdilər.

Konfrans Yeni Azərbaycan Partiyasının təsis edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

YAP-ın proqram və nizamnamə layihələri konfrans nümayəndələrinin müzakirəsinə verilmiş, müəyyən düzəliş və əlavələr edildikdən sonra qəbul edilmişdir.

Heydər Əlirza oğlu Əliyev konfrans nümayəndələri tərəfindən açıq səsvermə yolu ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri seçilmişdir.

Sonra partiyanın rəhbər orqanları – siyasi şura və təftiş komissiyası seçilmişdir.

YAP-ın sədri Heydər Əliyev konfransın işinə yekun vurmuşdur.

Elə həmin gün Siyasi Şuranın birinci iclasında 12 nəfərdən ibarət idarə heyəti yaradılmışdır.

Konfrans qurtardıqdan sonra onun iştirakçıları Naxçıvan şəhərindəki Şəhidlər xiyabanına getmiş və məzarların üstünə əklil qoymuşlar.

“Səs” qəzeti 22 noyabr 1992,

“İki sahil” qəzeti 22 noyabr 1992.

Təsis konfransında 51 nəfərdən ibarət Siyasi Şura, 9 nəfərdən ibarət Təftiş Komissiyası seçilmişdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası Siyasi Şurasının üzvləri (YAP-ın I (təsis) konfransında seçilən heyət):

Əliyev Heydər Əlirza oğlu, Ələsgərov Murtuz Nəcəf oğlu, İbrahimov Eldar Rza oğlu, Novruzov Samur Həsən oğlu, Kazımov Məhbub Həşim oğlu, Allahverdiyev Rəfael Xanəli oğlu, Əlirzayev Əli Qənbəralı oğlu, Nağıyev Əli Teymur oğlu, İsmayılov Əjdər Tağı oğlu, Təbrizli Sirus Xudadat oğlu, Həsənov Əli Məhəmmədəli oğlu, Abutalıbov Hacıbala İbrahim oğlu, Talıbov Əsrəf Mahmud oğlu, Hüseynov Məzdək Məmiş oğlu, Abbasov Məmməd Cəfərqulu oğlu, Bayramov Munis Məmməd oğlu, Quliyev Ələkbər Nuru oğlu, Bayramov Ziya Musa oğlu, Rəhimzadə Arif Qafar oğlu, İnsanov Əli Binnət oğlu, Maqsudov Fəraməz Qəzənfər oğlu, Qaralov Zəhid İbrahim oğlu, Zabelin Mixail Yuryeviç, Səmədov Baba Səməd oğlu, Cəhangirov Arif Baxış oğlu, Kərimov Kərim Hacıxan oğlu, Əsgərov Şahlar Qaçay oğlu, Rəhimzadə Vüqar Gəncəli oğlu, Camalova DİLrübə Mustafa qızı, Əsgərov Ağabəy Məmməd oğlu, Musayev Səfiyar Bəylər oğlu, Abdullayev Əsgər Ələkbər oğlu, İmamverdiyev Südeyf Bəşir oğlu, Süleymanov Aslan Qurban oğlu, Əhmədov Nəzir Laçın oğlu, Qasımov Rafiq Qasım oğlu, Qurbanov Əsədulla Qədir oğlu, Əliyev Vaqif Qədir oğlu, İbrahimov Toğrul Əsəd oğlu, Zeynalov Həsən Soltan oğlu, Səfərov Məmmədtağı İbrahim oğlu, Aslanov Aslan Əli oğlu, Qocayev Xeyrəddin Sayəddin oğlu, Manafova Asya Sərdar qızı, Əbilov Şirvan Rəşid oğlu, Vəliyev Tofiq Əli oğlu, Quliyev Ziya İsgəndər oğlu, Ağayev Nadir Mirələkbər oğlu, Salahov Səyyad Adil oğlu, Musayev Maksim Talıb oğlu, Xudiyev Nizami Manaf oğlu.

Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) Siyasi Şurasının 21 noyabr 1992-ci ildə keçirilmiş birinci iclasında seçilmiş 12 nəfərlik İdarə Heyətinin tərkibi:

Əliyev Heydər Əlirza oğlu – partiya sədri
Ələsgərov Murtuz Nəcəf oğlu – sədr müavini
Nağıyev Əli Teymur oğlu – sədr müavini
Hacıyeva Lalə-Şövkət – sədr müavini
Allahverdiyev Rəfail Xanəli oğlu – sədr müavini
Təbrizli Sirius Xudadat oğlu – sədr müavini
Bünyatov Ziya Musa oğlu – sədr müavini
Novruzov Samur Həsən oğlu
Kərimov Kərim Hacıxan oğlu
Bayramov Munis Məmməd oğlu
Maqsudov Fərəməz Qəzənfər oğlu
Abutalıbov Hacıbala İbrahim oğlu

1992-ci il dekabr ayının 23-də keçirilən Siyasi Şura iclasında YAP İdarə Heyətinin tərkibinə 6 nəfər yeni üzvlər seçildi və tərkib 18-ə çatdırıldı. Əlavə seçilənlər:

Qaralov Zəhid İbrahim oğlu
Rəhimzadə Arif Qafar oğlu
Hüseynov Məzdək Məmiş oğlu
İnsanov Əli Binnət oğlu
Musayev Səfiyar Bəylər oğlu
Xudiyev Nizami Manaf oğlu

1992-ci ilin sonunda YAP İdarə Heyətinin tam tərkibi belə idi:

Əliyev Heydər Əlirza oğlu – sədr, Ələsgərov Murtuz Nəcəf oğlu – sədr müavini, Nağıyev Əli Teymur oğlu – sədr müavini, Hacıyeva Lalə-Şövkət – sədr müavini, Allahverdiyev Rəfail Xanəli oğlu – sədr müavini, Təbrizli Sirius Xudadat oğlu – sədr müavini, Bünyatov Ziya Musa oğlu – sədr müavini, Novruzov Samur Həsən oğlu, Kərimov Kərim Hacıxan oğlu, Bayramov Munis Məmməd oğlu, Maqsudov Fərəməz Qəzənfər oğlu, Hüseynov Məzdək Məmiş oğlu, Qaralov Zəhid İbrahim oğlu, Rəhimzadə Arif Qafar oğlu, Abutalıbov

Hacıbala İbrahim oğlu, İnsanov Əli Binnət oğlu, Musayev Səfiyar Bəylər oğlu, Xudiyev Nizami Manaf oğlu.

Bu ilk tərkib vaxt keçdikcə müəyyən dəyişiklərə uğradı: Heydər Əliyev, Samur Novruzov, Rəfael Allahverdiyev, Ziya Bünyadov, Fərəməz Maqsudov, Məzdək Hüseynov, Səfiyar Musayev dünyasını dəyişdi. Əli Nağıyev Belarusiyaya səfir göndərildi, Sirius Təbrizli YAP üzvlüyündən azad edildi, Əli İnsanov azadlıqdan məhrum edildi.

1999-cu il dekabrın 21-də YAP-ın birinci qurultayında partiyanın Nizamnaməsində, Proqramında, Siyasi Şuranın və İdarə Heyətinin tərkibində xeyli dəyişikliklər oldu. Belə dəyişmələr sonrakı qurultaylarda da aparıldı.

Dəyişməyə yalnız Heydər Əliyevin siyasi kursu, onun formalaşdırdığı zəngin milli-mənəvi ideologiya, elmi-siyasi irsidir. Partiyamız bu müqəddəsləri dünyanın gedişinə, həyatın zəruri tələblərinə uyğun olaraq inkişaf etdirir, gələcək nəsillərə örnək kimi qoruyub saxlayır.

Yeni Azərbaycan Partiyası Naxçıvan təsis konfransında aşağıdakı məzmununda bəyanat qəbul etmişdir:

Yeni Azərbaycan Partiyasının bəyanatı

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini əldə etməsi tarixi bir hadisədir. Bu müstəqillik Azərbaycanın dövlət orqanları və bütün vətəndaşları qarşısında məsul və mürəkkəb vəzifələr qoyur.

Hamıya məlumdur ki, bu gün respublika ağır siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni böhran keçirir. Lakin bu böhran nə qədər dərin olsa da, başlıca şərt respublikanın bütün həyat sahələrində sabitlik yaratmaq və bu vəziyyətdən çıxmaq üçün təsirli tədbirlər görməkdən ibarətdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası parlament tipli siyasi partiya olub, qanunun amirliyi, hamının qanun qarşısında bərabərliyi, dövlət və vətəndaşın qarşılıqlı məsuliyyəti və Konstitusiya ilə təsbit edilmiş normalara hörmət edilməsi prinsipini əldə rəhbər tutur.

Yeni Azərbaycan Partiyasının başlıca proqram məqsədi dövlət

müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyü, sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin yaradılması, möhkəm əmin-amanlıq və ictimai həmrəylik, sabit və sosial istiqamətli iqtisadiyyat yaratmaqdan, irqindən, milliyyətindən, dinindən və dilindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli inkişaf və etibarlı müdafiəsini təmin etmək məqsədilə geniş demokratik islahatların həyata keçirilməsi uğrunda mübarizə aparmaqdan ibarətdir. Bizim şüarımız: müxalifət naminə müxalifət ola bilməz. Bizim prinsipimiz – konstruktivlikdir.

Müasir şəraitdə partiya öz iqtisadi strategiyasının əsasını respublikanın iqtisadi-sosial vəziyyətini, millətin mentalitetini, onun tarixi-mədəni ənənələrini nəzərə almaqla tənzimlənən bazar iqtisadiyyatına keçməkdə görür. Bu, inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsinə, xalq təsərrüfatında çoxukladlılığa və mülkiyyətin müxtəlif formalarına əsaslanmaqla müstəqil iqtisadi proqramın hazırlanmasını tələb edir.

Partiyanın fikrincə, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi qanunun, humanizmin və pragmatizmin təntənəsindən asılıdır. Əsl demokratik islahatlar dövlət hakimiyyətinin üç güclü, müstəqil bölgüsünə əsaslanmalıdır. Sivilizasiyalı dövlətin həyat fəaliyyətinin bu əsas prinsipi tətbiq edilmədən peşəkarlığın üstünlüyünə, klanlığın, qrupbazlığın, korrupsiyanın ləğvinə ümid bəsləmək olmaz. Yaxşı hökumət o deyil ki, insanları xoşbəxt etmək istəyir, yaxşı o hökumətdir ki, buna hansı yollarla nail olmağı bacarır.

Yeni Azərbaycan Partiyası qarşıya qoyulan bu məqsədlərə çatmaq üçün bütün siyasi partiyalar və ictimai təşkilatlarla, ictimaiyyətin geniş dairələri ilə fəal əməkdaşlıq etməyə, bütün səviyyələrdə ümumi mənafeləri razılaşdırmağa, başqa siyasi mövqedə və əqidədə olanlarla açıq, vicdanlı dialoq və danışıqlar aparmağa hazır olduğunu bildirir.

Yeni Azərbaycan Partiyası əmindir ki, onun Proqram və Nizamnaməsində irəli sürdüyü bu müddəalar Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları tərəfindən rəğbətlə qarşılanacaq.

*21 noyabr 1992-ci il
Naxçıvan şəhəri*

YAP-ın təsis konfransından dərhal sonra Bakıya qayıtdıq. Naxçıvana getmək imkanı olmayan əqidə dostlarımız bizi Bakıda mehribanlıqla, sevinclə qarşıladılar. Böyük təbliğat işlərinə başladılar. Mənim elmi rəhbərliyimlə alimlik dərəcəsi almış, görkəmli maarif xadimi, “91-lər”dən biri olan Allahyar Hüseynov Heydər Əliyevin Sov.İKP MK Siyasi Bürosu tərkibində olan çox yaraşqlı partbiletini ilk dəfə “Gənclik” metrosu ilə 7-8-ci mikrorayonlar arasında işləyən 6 №-li trolleybusun sənişinlərin hamısının görə biləcəyi yerdən asaraq, özü də onun yanında oturub bütün günü dövr etdiyi, insanların bir qisminin gülərlə qarşıladığı, bəzilərinin nalayiq danışması, hətta Allahyar müəllimlə dava həddinə çıxması mənzərəsi bu gün də gözümün önündədir.

Allahyar müəllim xeyirli gələcəyə inanırdı. O, dünyasını dəyişdi, inamı isə tamam doğruldu.

Yuxarıda deyildiyi kimi, Yeni Azərbaycan Partiyası dağıdılmış, fəaliyyətinə 74 ildən sonra son qoyulmuş kommunist ideologiyasının yerində yaranmış boşluğu sağlam ideologiya, siyasi mədəniyyətlə doldurmaq kimi ali məqsədi qarşıya qoymuşdur. Tarixən az müddətdə bu məqsədə doğru sürətlə irəliləyirik. Bunun səbəbi Heydər Əliyevin uzaqgörənliyi və Azərbaycanın çox qiymətli ziyalılarının Heydər Əliyevi dəstəkləməsi, Onunla əlbir işləmələri olmuşdur. Dəyərli milli-siyasi liderin ətrafına ləyaqətli alimlər – siyasi xadimlər toplaşdı. Azərbaycanın müstəqilliyini qoruyub saxlamaqda, ölkəni soyuq müharibənin küllüklərindən çıxarmaq üçün xalqın əlbirliyini təmin etdilər. Hamı bir amal altında birləşərək fəaliyyət göstərdi: Azərbaycan və Azərbaycan xalqı öz müqəddəratını özü həll etməyə qadirdir. İnkişaf hər bir vətəndaşın gücü çatan işdən yapışmaqla vicdanla, düzgün çalışmaqla, xalqın mənafeyini hər şeydən üstün tutmaqla, səadətinin xalqın səadətinin tərkib hissəsi olmasını dərk etməklə nail olacaq. Heç kəs əliboş gəzməməlidir, ümuminin və özünün normal yaşayışının təmin olunması naminə çalışmalıdır. Ərazi bütövlüyümüz təmin edilməlidir. Bu işdə də ağırlıq mərkəzi xalqın öz üzərindədir. Aclıq, yoxsulluq, işsizlik kimi bəlalara qarşı mübarizə aparılmalıdır.

Haqq-ədalət, təhlükəsiz yaşayış təmin edilməlidir. Təhsil və səhiyyə sistemində, ictimai-siyasi mühitdə dərin islahatlar aparılmalıdır. Korrupsiyaya, narkobiznesə, əxlaqsızlığa sürükləyən, ictimaiyyətə və qanunlara zidd nə varsa hamısına qarşı qəti mübarizə aparılmalıdır.

Belə amallar uğrunda birləşən vətəndaşlar son iki onillikdə böyük irəliləyişlərə nail oldular. Proses davam edir. YAP ölkənin, xalqın, hər vətəndaşın ideoloji-siyasi dayağı kimi getdikcə güclənir, ümumxalq partiyası səviyyəsinə yüksəlir. Həllini gözləyən problemlər isə hələ çoxdur.

Yeni Azərbaycan Partiyası 18 dekabr 1992-ci ildə Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçdi, qanuni qüvvəyə mindi. Bundan sonra Respublikanın şəhər və rayonlarında təşkilatlanma mərhələsi başlandı. O vaxt hakimiyyətdə olan iqtidarın kobud hədə və müdaxilələrinə, qadağalarına baxmayaraq, qısa müddətdə Respublikanın bütün rayon və şəhərlərində təşkilatımızı yarada bildik. Bunlar da öz növbəsində kənd və qəsəbələrdə, idarə və müəssisələrdə ilk ərazi təşkilatlarını yaradırdılar. Respublikanın hər yerində böyük siyasi canlanma əmələ gəlmişdi. Təşkilatlanma işində Siyasi Şura üzvlərinin hər birinin əvəzsiz zəhmətləri olmuşdur. Bunlardan əlavə, yüzlərlə sadə ziyalı, alim bizə dəstək verir, təşkilati işlərə yardım göstərirdilər. O vaxt ən böyük çətinlik minik vasitələrinin cüziliyi və toplantıları keçirməyə yer verilməməsi idi. Şəxsən mən Bakının Səbail, Binəqədi, Yasamal, Sabunçu rayonlarında; Şamaxı, Ağsu, Ağdaş, Ucar, İsmayıllı, Oğuz, Şəki, Zaqatala, Qax Balakən, Masallı, Sabirabad, Saatlı, Lənkəran, Astara, Cəlilabad, Gəncə, Qazax, Tovuz, Daşkəsən rayonlarında keçirilən təsis konfranslarında iştirak etmişəm. Əlbəttə İdarə Heyəti üzvləri tək getmirdi. Əslən həmin rayonlardan olan ən azı 2-3 nəfər nüfuzlu alim də bizimlə birlikdə gedir, mümkün qədər bizə olan müqavimətin azalmasına kömək göstərirdilər. Artıq 1993-cü ilin may ayına qədər hər bölgədə YAP-ın etibarlı dayaqları yaradılmışdı. Görülən işlər barədə Naxçıvana – partiyanın sədri Heydər Əliyevə ardıcıl məlumat verilirdi, əlavə tapşırıqlar alınırı.

Heydər Əliyevin 1993-cü ilin iyununda Bakı şəhərinə gəlişi, Onunla

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

bağlı üç mühüm qərar YAP-ın tarixində güclü təkanverici vasitə oldu. Həmin qərarlar bunlardır.

I. H.Ə.Əliyevin Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

Heydər Əlirza oğlu Əliyev Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçilsin.

*Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini
A.Cəlilov*

Bakı şəhəri, 15 iyun 1993-cü il.

II. 1993-cü il avqust ayının 29-da Azərbaycan Respublikasının prezidenti Əbülfəz Elçibəyə (Əliyevə) etimad məsələsi üzrə ümumxalq səsverməsi (referendum) keçirildi. Xalq ona “yox” dedi.

Həmin gündən Heydər Əliyev Ali Sovetin sədri olmaqla, eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının prezidenti vəzifəsini icra etməyə başladı.

III. H.Ə.Əliyevin Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarı

Heydər Əlirza oğlu Əliyev Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilmiş hesab edilsin.

*Azərbaycan Respublikası Mərkəzi
Seçki Komissiyasının sədri*

C.Vəliyev

Bakı şəhəri, 6 oktyabr 1993-cü il.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ilə nəinki YAP-a fərdlərin kütləvi axını başladı, hətta bir çox partiyalar özlərini tam tərkibdə YAP-a qatmaq barədə qərarla sədrimizə müraciət etdilər. Əlbəttə, bunların arasında vaxtilə YAP-ın yaradılmasına müqavimətin başında duran partiyalar da var idi.

YAP həqiqi mənada əvvəldən nəzərdə tutulduğu kimi, tədricən ümumxalq partiyasına çevrilmək mərhələsinə başlamış, tamamilə yeni

siyasi mədəniyyət daşıyıcısı kimi hamının diqqətini özünə cəlb etmişdi. Partiya bütün respublikada ictimai əsaslarla, yəni heç bir maliyyə imkanı olmadan fəaliyyət göstərirdi. Uzun illər də belə işlədi, çünki partiya üzvlük haqqı ödəmək məsələsi son bir neçə ildir ki, həll edilib.

Partiyanın sədri dövlət məsələləri ilə o qədər gərgin məşğul idi ki, qurultay, geniş müşavirələr keçirməyə imkan olmurdu. Amma İdarə Heyəti ilə tez-tez görüşür, hesabatlar dinləyir, məsləhətlərini verirdi.

6. Yeni Azərbaycan Partiyası barədə Heydər Əliyevin fikirlərindən seçmələr

Partiya yaranandan iki il sonra – 19 noyabr 1994-cü ildə Şəhriyar Klubunda partiya fəallarının birinci ümumrespublika müşavirəsini keçirildi. Heydər Əliyev müşavirədə geniş nitq söylədi. Həmin nitqdən bəzi fikirləri xatırladıram.

“Hörmətli xanımlar və cənablar, hörmətli bacılar və qardaşlar, Yeni Azərbaycan Partiyasının bu yığıncağında iştirak edən nümayəndələr!

Sizi və sizin simanızda Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün üzvlərini partiyanın yaradılmasının ikinci ildönümünü münasibətilə təbrik edirəm, sizə və Yeni Azərbaycan Partiyasına tutduğunuz yolda uğurlar arzulayıram.

Yeni Azərbaycan Partiyası iki ildir ki, yaşayır. Onun yaranması, meydana gəlməsi nə qədər çətin, mürəkkəb şəraitdə olsa da partiyanın bu iki il ərzində yaşaması da bir o qədər çətin və mürəkkəb şəraitdə keçmişdir. Yeni Azərbaycan Partiyasının necə yaranması haqqında mən də bir neçə kəlmə demək istəyirəm, çünki indiyə qədər bunun üçün mənim fürsətim olmayıb.

Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanda son illər gedən ictimai-siyasi proseslərdə formalaşmış, üzə çıxmış və nəhayət, müəyyən mütəşəkkil bir şəkil almış, bu, vətənpərvər, xalqına, ölkəsinə, millətinə xidmət etmək istəyən insanların təşəbbüsü ilə olmuşdur”.

Sitat gətirdiyimiz parçanın son abzası Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasına təşəbbüs göstərmiş şəxslərə yüksək qiymət verməklə bərabər partiyalara sadəcə “siyasi həmkarlar toplusu” kimi baxmağın əksinə olaraq partiya yaradıcılarının şəxsi keyfiyyətlərinə üstünlük vermişdir. Şəxsi keyfiyyət göstəricilərinə bunları daxil etmişdi:

Fəal vətənpərvərlik; xalqına, ölkəsinə, millətinə ləyaqətlə xidmət etməyə hazır olmaq; çətin, mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə yüksək siyasi iradə nümayiş etdirmək; əqidə möhkəmliyi, özünə və əqidə dostlarına inam, fərdiliklə kollegiallığı uzlaşdırmaq bacarığı, demokratiklik, insansevərlik, çeviklik, həqiqətsevərlik.

“Partiyanın yaradılmasının təşəbbüskarı Heydər Əliyevin özüdür” fikrini bu gün də ucadan deyən, kitablarda yazan “siyasətçilərin cavabını da Onun özü vaxtında vermişdi:

“Şübhəsiz ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması mənim adım ilə bağlıdır və bu, mənim iştirakımla olmuşdur. Lakin mən həmişə həqiqəti sevmişəm və həyatım da həqiqət üzərində qurulmuşdur. Buna görə də, bildirmək istəyirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması mənim təşəbbüsümlə olmayıbdir. Bu partiyanın yaranması Azərbaycanın demək olar əksər bölgələrində, şəhərlərində, rayonlarında, əmək kollektivlərində yaranan əhval-ruhiyyədən irəli gəlmiş bir hadisədir... Bütün bu proseslərdə iştirak etmiş fəal vətənpərvər insanların, Azərbaycan vətəndaşlarının, ziyalılarının, Azərbaycanın mütəfəkkir fikirli adamlarının fəaliyyətini yüksək qiymətləndirirəm”.

Ulu Öndərin dediyi kimi: “Azərbaycanın mütəfəkkir fikirli adamları”nın bir qrupu 1988-1992-ci illərdə “Əlincə” cəmiyyətinə, direktoru olduğum Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutuna, professor Ramiz Rzayevin direktoru olduğu Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Kimya Prosesləri İnstitutuna, Elektrotexnika İnstitutuna, AMEA-nın Rəyasət Heyəti yerləşən əsas binaya və digər mötəbər yerlərə açıq-gizli toplaşaraq SSRİ-də, Azərbaycanda gedən mürəkkəb ictimai-siyasi prosesləri saatlarla müzakirə edir, çıxış yolları axtarırdıq. Hər dəfə də Heydər Əliyevin məsləhətlərinə ehtiyac duyurduq, onunla

görüşmək, məsləhətləşmək barədə qərara gəlirdik. Amma, 1991-ci ilə qədər Onunla görüşmək imkanımız təxminən sıfıra bərabər idi.

Heydər Əliyevin özü bu barədə belə demişdi:

“...Mən o vaxtlar Naxçıvanda blokada şəraitində olarkən bu işlərin təşkilində nəinki heç bir rol oynamamışdım, heç bir fəaliyyətim olmamışdır, hətta onların çoxundan mənim xəbərim də yox idi. Yəni mənim xəbərim olmadan, məndən soruşmadan, fikrimi bilmədən, mənə müraciət etmədən və əksər hallarda mənimlə heç bir əlaqə olmadığı halda ayrı-ayrı qruplar, dəstələr, ayrı-ayrı vətənpərvər insanlar, indi bizim bu Yeni Azərbaycan Partiyasına toplaşan adamlar o vaxt belə hərəkət edirdilər. Bunu sonralar – Naxçıvan blokada şəraitində olduğuna görə, onlara televiziya ilə çıxış etməyə imkan verilmədiyinə görə gəlib özləri danışdılar, bəzən – “Səs” qəzetində, yaxud başqa qəzetlərdə yazdılar, onlardan məlumat alırdılar.

Yəni bunların hamısı olurdu və mən bunların heç birisinin iştirakçısı deyildim. Sadəcə olaraq mənim adım və keçmiş xidmətlərim, Azərbaycan xalqı qarşısında zəhmətim bu insanları belə əhvali-ruhiyyəyə gətirib çıxarırdı. Bu bir tərəfdən. Digər tərəfdən isə, belə hesab edirəm ki, bu insanlar mənim şəxsiyyətim barədə düşünmürdülər, yəni tək məni nəzərə almırdılar. Onlar Azərbaycanı ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün axtarışda idilər. Bu axtarışlar nəticəsində gəlib yenə də mənim adımın üzərində dururdular. Əksəriyyət də məhz ümummillili, ümumdövlət, ümumxalq mənafeyindən çıxış edirdi. Onlar heç də Heydər Əliyevə hansısa bir mövqe yaratmağa çalışmırdılar. Mən bunu belə qəbul edir, belə başa düşürdüm. Yenə də deyirəm, onların heç biri mənimlə bilavasitə əlaqədə olmamışdır və bu insanlar Azərbaycanı ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün axtarış yollarında gəlib çox vaxt mənim adımın üzərində durur və bunun üçün fəaliyyət göstərirdilər.

Mən bunları yada salmaqla Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması mərhələsinə gəlib çıxmaq istəyirəm. O vaxtlar, Azərbaycan ağır vəziyyətdə olduğu dövrdə mən Naxçıvanda yaşayarkən mənə müraciət edən qruplar, ayrı-ayrı adamlar, ziyalılar, Azərbaycanın tanınmış adamları çox olurdu. Məsələn, mən bunu yüksək qiymətləndirirəm

ki, Azərbaycan blokada şəraitində olsa da, dəmir yolu işləməsə də, təyyarə ilə Naxçıvandan Bakıya gəlib-getmək böyük bir problem olsa da – çünki həm təyyarə az idi, həm təyyarəyə билет almaq mümkün deyildi, mənə müraciət edirdilər. Belə müraciətlər çox olurdu. Onlar hər dəfə mənə Bakıya dəvət edir, Bakıya gəlməyimi xahiş edirdilər”.

Mən onu da əlavə etmək istəyirəm ki, təyyarələrin çoxu da nimdəş vəziyyətdə idi. Hava yamalarına düşərkən elə silkələnib şaqqıldayırdı ki, elə bil Bakının kəndlərarası yollarında əldən düşmüş “zapıda” san, adamın ürəyi ağzından gəlirdi. O vaxtın təyyarələrində uçağın özü bir risk idi. Bəzi hallarda adamların sayı oturacaqların sayından çox olanda isə hamı ölümünü gözünün önünə gətirirdi. Ermənistan üzərindən uçmaq isə təhlükəni birə-beş artırırdı. Bütün bunlara baxmayaraq, ziyalılar belə risklərə gedirdi, təki Heydər Əliyevlə görüşüb məsləhətləşsinlər.

Heydər Əliyevin bir tarixi etirafını da xatırlatmaq istərdim:

“Sizin qarşınızda səmimi demək istəyirəm – Azərbaycan mənim üçün nə qədər əziz olsa da, o vaxtlar Azərbaycanın aqibəti mənə nə qədər narahat etsə də, mən 1986-1987-ci illərdən sonra, xüsusən 1987-ci ildə istefaya gedəndən sonra, ələlxüsus 1988-ci ildə bəzi qrupların mənə qarşı ədalətsiz hərəkətlərini görəndən sonra bir daha siyasət aləminə qayıtmaq istəmirdim. Bir daha dövlət işləri ilə məşğul olmaq istəmirdim. Bu, mənim qəti qərarım, qəti fikrim idi. Mən bunu istəmirdim. Ancaq biri var ki, bu barədə öz şəxsi fikirlərin olsun, bir də var ki, xalqın istəyi, Azərbaycan haqqında düşünən ayrı-ayrı böyük şəxslərin istəyi, fikirləri olsun. Onlar gəlirdilər, müraciət edirdilər. Mən də hər dəfə lazımı məsləhətlər verirdim. Amma özümün bu məsələdə iştirakımdan imtina edirdim. O adamların əksəriyyəti indi bu salondadır. Onlar bunu yaxşı bilirlər, iki saat, üç saat, dörd saat davam edən bütün danışqlarımız onunla bitirdi ki, deyirdim gedin, fəaliyyətinizi davam etdirin, amma mən bu təkliflərdən imtina edirəm...”

Bax, bu səpkidə Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması məsələsi qaldırıldı...

Uzun müddət danışıqlar aparandan sonra Sirius Təbrizli böyük bir müraciət hazırladı və onu təxminən 90 nəfər Azərbaycan ziyalıları imzaladı... Mən Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasına razılıq verdim. Bundan sonra hazırlıq işləri getdi. Yeni Azərbaycan Partiyasının rəhbər orqanlarının indi burada olan üzvlərindən, bizim həmfikirlərimiz və dostlarımızdan xahiş etdim ki, proqram, nizamnamə hazırlayıb gətirsinlər. Bir neçə layihə hazırlandı, onları gətirdilər. Lakin indi mən deməliyəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının proqramının da, nizamnaməsinin də yazılması və hazırlanması işləri ilə şəxsən mən özüm bilavasitə məşğul oldum..."

Qeyd edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının nizamnamə və proqram layihəsini hazırlayan qruplardan biri direktoru olduğum Maarif Nazirliyinin yanındakı Elmi Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda aşağıdakı tərkibdə alimlər tərəfindən hazırlandı: Zahid Qaralov, Samur Novruzov, Sirius Təbrizli, Əli Nağıyev, Murtuz Ələsgərov, Hacı Hacıyev.

Naxçıvan görüşlərinin birində Heydər Əliyev bizim hazırladığımız layihəni aldı ki, tanış olum, səhər fikrimi deyərəm. Siz də mənim hazırladığım layihəyə baxın, sonra fikrinizi deyərsiz. Onun öz xətti ilə məktəbli dama-dama dəftərdə yazdığı əl yazmasını bizə təqdim etdi. Biz yüzə-yüz Heydər Əliyevin variantını bəyəndik, heç bir düzəlişə də ehtiyac duyulmadı. Tarix üçün Heydər Əliyevin hazırladığı, təsis konfransında bəyənilib təsdiq edilmiş nizamnamə, proqram və məramnaməni olduğu kimi kitaba daxil edirəm.

Ümidvaram ki, kitabın oxucuları bir daha yəqin edəcəklər ki, Azərbaycanın müstəqillik dövründə, bu gün də daxil, nə qədər uğurlu nailiyyətləri varsa hamısının elmi-nəzəri, siyasi əsasları həmin sənədlərdə öz əksini tapmışdır.

Doğrudan da, düşüncə, qəlb, istək düz olanda düzgün də siyasət olacaq. Düzgün siyasət isə cəmiyyəti, dövləti, xalqı, hər bir fərdi həmişə sağlam gələcəyə istiqamətləndirəcəkdir. Artıq 20 illik təcrübə də bu nəzəriyyənin düzgünlüyünü, həyatiliyini təsdiq edir.

7. Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan Təsis konfransında

(21.11.1992-ci il) qəbul edilmiş Nizamnaməsi

1. Ümumi müddəalar

Maddə 1. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan Respublikasında sivilizasiyalı vətəndaş cəmiyyəti, sabit və sosial islahatlar uğrunda mübarizə aparan parlament tipli siyasi partiyadır.

Maddə 2. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunvericiliyi çərçivəsində özünün Proqramı və Nizamnaməsi əsasında fəaliyyət göstərir.

II. Partiyanın məqsəd və vəzifələri

Maddə 1. Məqsəd

Yeni Azərbaycan Partiyası dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyü, sivilizasiyalı demokratik, hüquqi dövlətin yaradılması, möhkəm əmin-amanlığın və ictimai həmrəylik, sabit və sosial istiqamətli iqtisadiyyat yaratmaq, irqindən, milliyyətindən, dilindən və dinindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli və etibarlı müdafiəsini təmin etmək məqsədilə geniş demokratik islahatların həyata keçirilməsi uğrunda çıxış edən parlament tipli siyasi partiyadır.

Maddə 2. Vəzifələr

Yeni Azərbaycan Partiyası öz məqsədinə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələri əsas hesab edir:

- müstəqil sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin qurulması naminə əməkdaşlıq etmək istəyən bütün tərəqqipərvər qüvvələri birləşdirmək;
- radikal siyasi, hüquqi, iqtisadi və sosial islahatlar keçirmək üçün təkliflər hazırlamaq;
- vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını qorumaq, qanunların icrasını təmin etməkdə kömək göstərmək, peşəkar idarəetmə ilə dövlət quruculuğunun demokratik prinsiplərini inkişaf etdirmək;
- tənzimlənən bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək;
- Azərbaycan Respublikasının reallıqlarını və xüsusiyyətlərini nəzərə alan mərhələli islahatlar bazasında cəmiyyəti tədricən inkişaf etdirmək;

- istehsalın yüksəldilməsi və azad sahibkarlıq yolu ilə vətəndaşların rifah halının təmin olunmasına, fəal sosial siyasətin həyata keçirilməsinə nail olmaq;

- çoxpartiyalı sistemə, dünyəvi hakimiyyətə əsaslanan vətəndaş cəmiyyətini inkişaf etdirmək;

- insan hüquqları haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə, onun insan hüquqları bəyannaməsi ilə və bu sahədə digər beynəlxalq aktlarla və sənədlərlə uyğunlaşdırılmasına, respublika vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının real təminatının gücləndirilməsinə nail olmaq;

- qanunvericilik və digər normativ aktların layihələrinin müstəqil ictimai ekspertizasını keçirmək;

- şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının, şərəf və ləyaqətinin hərtərəfli müdafiəsinə, vətəndaşlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın, inamın və humanitar əlaqələrin inkişafına kömək etmək.

Maddə 3. Yeni Azərbaycan Partiyası onun əsas proqram məqsədləri və vəzifələri ilə razılaşanlarla əməkdaşlıq etməyə hazırdır.

Partiya dövlət hakimiyyətinin formalaşmasında bütün səviyyələrdə iştirak edir. Xalq deputatlığına, yerli orqanlara və hökumətin tərkibinə namizədlər irəli sürür.

Maddə 4. Yeni Azərbaycan Partiyası mütərəqqi partiyalar və ictimai hərəkatlarla geniş beynəlxalq əməkdaşlıq etmək uğrunda çıxış edir.

Maddə 5. Partiya qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada seçilmiş rəhbər orqanların şəxsində:

- dövlət hakimiyyəti və idarəçilik orqanlarının formalaşdırılması üçün təkliflər verir;

- dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqanlarının qərarlarının hazırlanmasında iştirak edir;

- dövlət və ictimai orqanlarda öz üzvlərini təmsil edir və onların qanuni mənafelərini müdafiə edir;

- qüvvədə olan respublika qanunvericiliyində və beynəlxalq qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər hüquqlardan istifadə edir.

III. Təşkilati prinsiplər və üzvlük

Maddə 1. Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilati fəaliyyəti demokra-

tik prinsiplər əsasında qurulub:

- fikirlərin ümumiliyi və hüquqların bərabərliyi;
- partiyanın hər bir üzvünün fikrinə hörmət;
- intizamın və məsuliyyətin üstünlüyü;
- ilk təşkilatların öz hüquqlarından və özünüidarəetmədən tam sərbəst istifadə etməsi;

- seçili orqanların əlaqələndirici rolu.

Maddə 2. Partiyaya üzvlük fərdi və kollektivdir.

Maddə 3. Partiyanın Nizamnaməsini və Proqramını qəbul edən Azərbaycan Respublikasının 18 yaşına çatmış fəaliyyət qabiliyyətli vətəndaşı partiyanın üzvü ola bilər. Partiyaya qəbul şəxsi ərizə və ilk təşkilatın qərarı əsasında aparılır.

Maddə 4. Partiyanın üzvü aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- partiyanın rəhbər orqanlarına seçmək və bu orqanlara seçilmək;
- partiyanın siyasətinin müəyyən olunmasında, onun fəaliyyətinə aid olan məsələlərin müzakirəsində sərbəst iştirak etmək;
- partiyanın məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsi üçün təkliflər vermək;
- partiyanın müdafiəsindən istifadə etmək;
- partiyanın siyasətinə və onun orqanlarının bütün əməli fəaliyyətinə aid olan məsələləri sərbəst müzakirə və tənqid etmək;
- qərar qəbul olunana qədər və olunduqdan sonra öz fikrini açıq bildirmək;
- partiyanın bütün sənədləri, o cümlədən maliyyə sənədləri ilə tanış olmaq;
- partiyada üzvlüyünü dayandırmaq və yaxud partiyadan çıxmaq.

Maddə 5. Partiya üzvünün vəzifəsi

- özünün əməli fəaliyyəti ilə partiyanın siyasətinin həyata keçirilməsinə kömək etmək;
- partiyanın əsas prinsiplərinə əməl etmək;
- partiyanın proqram müddəalarına riayət etmək və onun təşkilati prinsiplərinə uyğun fəaliyyət göstərmək.

Maddə 6. Partiyanın üzvləri bu Nizamnamənin müddəalarına əməl

etməyə və onun rəhbər orqanlarının qərarlarını yerinə yetirməyə borcludurlar. Bu tələblər yerinə yetirilmədikdə, onlar İdarə Heyəti və şöbələrinin rəhbər orqanları tərəfindən partiya üzvlüyündən azad edilə bilirlər.

IV. Partiyanın təşkilat quruluşu

Maddə 1. Partiyanın rəhbər orqanları aşağıdakılardır:

- Qurultay;
- Siyasi Şura;
- İdarə Heyəti.

Maddə 2. Partiyanın ali orqanı qurultaydır. O, iki ildən bir çağırılır. Zəruri hallarda Siyasi Şuranın və ya partiya üzvlərinin üçdə birinin tələbi ilə növbədənkənar qurultay çağırıla bilər.

Nümayəndəlik norması Siyasi Şura tərəfindən müəyyən olunur. Ərazi şöbələrindən seçilmiş nümayəndələrin əksəriyyəti iştirak etdikdə qurultay səlahiyyətli hesab olunur. Qurultayın çağırılma müddəti, nümayəndəlik norması və gündəlik qurultayın başlamasından azı bir ay gec olmayaraq elan edilir.

Maddə 3. Qurultay:

- partiyanın Nizamnaməsini və Proqramını qəbul edir, ona dəyişikliklər, əlavələr edir. Qərarlar iştirak edən nümayəndələrin üçdə ikisinin səs çoxluğu ilə qəbul olunur. Qalan digər məsələlərdə isə sadə səs çoxluğu ilə qəbul olunur;
- partiyanın fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirir;
- qurultayın müəyyən etdiyi miqdarda Siyasi Şuranı və Təftiş komissiyasını seçir;
- partiyanın Sədrini seçir;
- partiyanın bu Nizamnaməsindən və Proqramından irəli gələn digər məsələləri həll edir;
- zəruri hallarda İdarə Heyətinin təqdimatı ilə yerli orqanların fəaliyyətini dayandırır, onları buraxır, yenidən təşkil edir.

Maddə 4. Siyasi Şura qurultaylararası dövrdə partiyanın fəaliyyətinə rəhbərlik edir. Siyasi Şuranın iclasları zəruri hallarda, lakin yarım ildə bir dəfədən az olmamaqla çağırılır.

Siyasi Şura:

- partiyanın siyasi taktikasını hazırlayır;
- qurultay çağırır, Sədrin təklifi ilə Sədrin müavinlərini seçir, İdarə Heyətini seçir, onun fəaliyyəti haqda məruzəyə baxır və təsdiq edir;
- daimi və müvəqqəti komissiyalar yaradır, onlar haqqında əsasnamələri təsdiq edir, fəaliyyətlərini əlaqələndirir;
- partiyanın ərazi təşkilatları, yerli şöbələri və filialları haqqında əsasnamələr qəbul edir;
- partiyanın beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirir və onların inkişaf etdirilməsi ilə çıxış edir;
- bu Nizamnamədən irəli gələn digər məsələləri həll edir.

Maddə 5. İdarə Heyəti:

İdarə Heyəti Siyasi Şuranın iclasları arasındakı dövrdə partiyanın operativ fəaliyyətini həyata keçirən orqandır. Onun iclasları ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir. İdarə Heyətinin üzvləri Siyasi Şura tərəfindən seçilir. İdarə Heyəti partiyanın daxili həyatı və siyasətinin təxirəsalınmaz məsələlərinə baxır, partiyanın Siyasi Şurasının iclaslarını təşkil edir, digər təşkilatlarla münasibətdə partiyayı təmsil edir, bəyanatlarla və müraciətlərlə çıxış edə bilər, təsdiq olunmuş büdcə daxilində partiyanın maliyyə məsələlərinə dair sərəncam verir.

İdarə Heyəti və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığa dair sazişlər bağlayır. Onların keçirdikləri tədbirlərdə iştirak etmək üçün öz nümayəndələrini göndərir.

İdarə Heyəti:

- ərazi təşkilatlarının, yerli şöbələrin və filialların yaradılması haqqında təsis iclaslarının qərarlarını təsdiq edir;
- partiyaya kollektiv üzvlərin qəbulu barədə qərarlar verir;
- yerli şöbələrin və filialların fəaliyyətini əlaqələndirir;
- dövlət orqanları və ictimai-siyasi təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqələr yaradır;
- ştatlı işçilərdən, habelə müqavilə əsasında işləyən şəxslərdən işçi aparatı formalaşdırır;
- bu Nizamnamədən irəli gələn digər məsələləri həll edir.

Maddə 6. Təftiş komissiyası öz fəaliyyətində Siyasi Şuranın təsdiq etdiyi Təftiş komissiyası haqqında Əsasnaməni rəhbər tutur.

Maddə 7. Partiyanın Sədri:

- partiyanın Proqram və Nizamnaməsinin məqsəd və vəzifələrinə müvafiq olaraq, partiyaya ümumi rəhbərlik edir;
- Siyasi Şuraya və İdarə Heyətinə rəhbərlik edir;
- dövlət orqanları, beynəlxalq siyasi partiyalar, ictimai təşkilatlarda, habelə beynəlxalq təşkilatlarda, respublikada və xaricdə partiyanı təmsil edir;
- partiya və Siyasi Şura adından sənədləri imzalayır;
- bu Nizamnaməyə müvafiq olaraq digər vəzifələri yerinə yetirir;
- zəruri hallarda öz səlahiyyətini müvəqqəti olaraq müavinlərindən birinə həvalə edir.

Maddə 8. Yerli orqanlar bir qayda olaraq seçki dairələri üzrə ilk təşkilatları birləşdirir və inzibati ərazi prinsipi əsasında yaradıla bilər.

Maddə 9. İlk təşkilatlar ərazi prinsipləri üzrə ən azı üç nəfər partiya üzvünün təşəbbüsü ilə yaradılır.

V. Hüquqi statusu

Maddə 1. Partiya hüquqi şəxsdir, partiyanın adı yazılmış dairəvi möhürü və ştamplı, özünün rəmzi, digər rekvizitləri, banklarda hesablaşma hesabı və digər hesabları vardır.

Maddə 2. Partiyanın mülkiyyətinə binalar, qurğular, nəqliyyat vasitələri, aksiyalar, qiymətli kağızlar və partiyanın Nizamnaməsində nəzərdə tutulan, onun fəaliyyətinin maddi təminatı üçün zəruri olan digər əmlak daxil ola bilər.

Maddə 3. Partiyanın manat, rubl və xarici valyuta vəsaiti, üzvlük haqları, ianə, subsidiya, keçirilən sərgi və başqa tədbirlər, nəşriyyat fəaliyyəti, qanunla qadağan olunmayan digər gəlirlər hesabına formalaşır.

Üzvlük haqqı aylıq əmək haqqının bir faizi məbləğində ödənilir.

Maddə 4. Qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq partiyanın öz mətbuat orqanı və digər informasiya vasitələri vardır.

Maddə 5. Partiyanın fəaliyyəti dayandırıldıqda onun ləğvindən sonra olan əmlakı Partiyalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qa-

nununa müvafiq olaraq partiyanın Nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş məsələlərə yönəlir.

8. Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan Təsis konfransında

(21.11.1992-ci il) qəbul edilmiş Proqramı

1. Partiyanın siyasi vəzifələri

Partiyanın əsas prinsipləri

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi tarixi hadisədir. Eyni zamanda bu akt müstəqil Azərbaycan, onun bütün vətəndaşları qarşısında dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, demokratik, hüquqi dövlətin formalaşdırılması, respublikanın ərazi bütövlüyünün və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, respublikanın tez bir zamanda müharibə vəziyyətindən çıxması, Qarabağ probleminin həlli, öz vətəndaşlarına firavan həyat şəraiti yaratmaq kimi çox məsul və mürəkkəb vəzifələr qoyur.

Yeni Azərbaycan Partiyası bu vəzifələri özünün siyasi strategiyasının əsas istiqamətləri hesab edir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi keçmiş Sovet İttifaqında və bütün dünyada gedən tarixi proseslərin təbii nəticəsidir, bütün Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Və heç cür yol vermək olmaz ki, bu, ayrı-ayrı ictimai-siyasi qüvvələrin və qrupların müstəsna səlahiyyətinə, monopoliyasına çevrilsin.

Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, sivilizasiyalı demokratik, hüquqi dövlətin vətəndaş cəmiyyətinin yaradılması hərtərəfli, geniş-planlı iş aparılmasını, respublikanın bütün ictimai-siyasi qüvvələrindən, intellektual, sosial-iqtisadi potensialından istifadə olunmasını tələb edir.

Bu gün respublika çox ağır siyasi, iqtisadi, sosial və mənəvi böhran keçirir. Lakin bu böhran nə qədər dərin olsa da başlıca şərt sakitliyi, həyatın bütün sahələrində peşəkarlığı qorumaq, Azərbaycanın

yeniləşməsi naminə bu vəziyyətdən çıxmaq üçün qəti tədbirlər görməkdən ibarətdir.

Real tarixi mərhələnin mühümlüyü intellekt azadlığına, peşəkarlığa və səriştəliliyə əsaslanmağı, əsas məqsədə çatmaq üçün sivilizasiyalı, hüquqi, iqtisadi cəhətdən səmərəli və sosial-ədalətli demokratik dövlət qurmağı tələb edir.

Bu, Yeni Azərbaycan Partiyasının siyasi vəzifəsi və əsas prinsiplərindən biridir.

Tarix bizə güclü demokratik dövlətçiliyə, məqsəd və vasitələrin ağılla seçilməsinə yol açmaq imkanı vermişdir. Bundan istifadə etməmək isə gələcək nəsillər qarşısında bağışlanmaz səhv olardı.

Dəyişiklikləri keçmişə yalnız nifrət hissi ilə etmək cəhdi mənasızdır. Bu proseslərin məntiqi nəticəsi isə dağıtmaq deməkdir.

Biz sağlam düşüncənin qüdrətinə, islahatların təkamül yolu ilə aparılmasının üstünlüyünə inanırıq və “inqilabi dağıntılar” təhlükəsinə xüsusi diqqət yetirilməsini lazım bilirik.

Bununla əlaqədar partiyanın **ikinci əsas prinsipi** xalqımızın milli, mədəni, mənəvi irsinə, maarifçiliyə, ağıllı varisliyə əsaslanan ümumbəşəri dəyərlər təməlinə yaradıcı təkamül yolunu inkişaf etdirməkdir.

Cəmiyyətimizin yeniləşməsi naminə Azərbaycan vətəndaşlarının qarşısında duran ali məqsəd sağlam qüvvələri birləşdirməyi, mənasız qarşıdurmaları dayandırmağı, öz dövlətinin rifahı üçün korporativ mənafeləri qurban verməyi tələb edir.

Ən nəhayət bütün bədbəxtlikləri və çatışmazlıqları xarici və daxili düşmənlərin hiyləsində axtarmaq kimi biabırçı adətlərdən, cəmiyyətdə intiqam almaq əhval-ruhiyyəsini qızıqdırmaq kimi bəlalardan əl çəkmək lazımdır. Bütün zamanlarda belə siyasət xalq qarşısında öz səhvlərini və hətta cinayətlərini ört-basdır etmək məqsədi güdmüş və nəticədə tarixdən bizə diktatura və terror miras qalmışdır.

Buna əsaslanaraq partiyanın **üçüncü prinsipi** əsas mövqelər üzrə razılıq əldə olunan bütün ictimai təşkilatlarla və partiyalarla fəal əməkdaşlıq etməkdən, partiyalararası bloklar yaratmaq və bütün

səviyyələrdə ümumi mənafeləri razılaşdırmaqdan, başqa əqidədə olanlarla vicdanlı və açıq dialoqa hazır olmaqdan ibarətdir.

Bizim şüarımız – müxalifət nəminə müxalifət ola bilməz.

Bizim prinsipimiz – konstruktivlikdir.

Demokratik islahatlar üç güclü müstəqil hakimiyyətin bölünməsinə tələb edir. Sivilizasiyalı dövlətin həyat fəaliyyətinin bu əsas prinsipi tətbiq edilmədən peşəkarlığın üstünlüyünə, klanlığın, qrupbazlığın, korrupsiyanın ləğvinə ümid bəsləmək olmaz.

Əks təqdirdə şəxsi ədavət, güclünün hüququ və varlıların hökmranlıq prinsipləri üstünlük təşkil edəcək və bu da sözsüz hərc-mərcliyə və özbaşınalığa gətirib çıxaracaqdır.

Yaxşı hökumət o deyil ki, insanları xoşbəxt etmək istəyir, o hökumətdir ki, buna hansı yolla nail olmağı bacarır.

Sivilizasiyalı cəmiyyətlər, sağlam düşüncəli insanlar ümumbəşəri hüquq normalarına əsaslanan, iqtisadi, sosial, mədəni, vətəndaşlıq və siyasi hüquqlar haqqında beynəlxalq aktlarla və insan hüquqları, humanitar əməkdaşlıq sahəsində digər beynəlxalq sənədlərlə uyğunlaşan qanunları qiymətləndirməyi bacarırlar. Məhz belə qanunlar dövlətdə və cəmiyyətdə hüquqi qayda və sabitliyi təmin edə bilirlər.

Qanunun aliliyi, hakimiyyətlərin bütün fəaliyyətinin qanuniliyi – hər cür siyasi qərarları bu amil mövqeyindən qiymətləndirmək vacibdir. Bunun üçün də partiyanın **sonrakı prinsipi qanunçuluqdur**.

Yeni Azərbaycan Partiyası öz ümidini gənclərə bağlayır və onların vətəndaşlıq, siyasi və iqtisadi yüksəlişi, yeniləşən Azərbaycanın gələcək liderlərinin yetişməsi üçün optimal şəraitin yaradılmasında səyini əsirgəməyəcəkdir.

Müstəqil Azərbaycanın gələcəyi bizə qanunun, humanizmin və pragmatizmin hökm sürdüyü müasir bir dövlət kimi görünür.

Məqsəd

Yeni Azərbaycan Partiyası dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyü, sivilizasiyalı hüquqi demokratik dövlətin yaradılması, möhkəm əmin-amanlıq və ictimai həmrəylik, sabit və sosial istiqamətli iqtisadiyyat yaratmaq, irqindən, milliyyətindən, dinindən və

dilindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli inkişafı və etibarlı müdafiəsini təmin etmək məqsədilə geniş demokratik islahatların həyata keçirilməsi uğrunda çıxış edən parlament tipli siyasi partiyadır.

Partiyanın vəzifələri

Yeni Azərbaycan Partiyası öz məqsədinə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələri əsas hesab edir:

- müstəqil sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin qurulması naminə əməkdaşlıq etmək istəyən bütün tərəqqipərvər qüvvələri birləşdirmək;
- radikal siyasi, iqtisadi və sosial islahatlar keçirmək;
- vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını, qanunların icrasını təmin edən hakimiyyətin bölünməsi və peşəkar idarəetmə ilə dövlət quruculuğunun demokratik prinsiplərini inkişaf etdirmək;
- səmərəli təsərrüfatçılığın şərti olan, tənzimlənən bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək;
- Azərbaycan Respublikasının reallıqlarını və xüsusiyyətlərini nəzərə alan mərhələli islahatlar bazasında cəmiyyəti tədricən inkişaf etdirmək;
- istehsalın yüksəldilməsi və azad sahibkarlıq yolu ilə vətəndaşların rifah halının təmin olunmasına, fəal sosial siyasətin həyata keçirilməsinə nail olmaq;
- çoxpartiyalı sistemə: dünyəvi hakimiyyətə əsaslanan vətəndaş cəmiyyətini inkişaf etdirmək;
- insan hüquqları haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə: onun insan hüquqları bəyannaməsi ilə və bu sahədə digər beynəlxalq faktlarla və sazişlərlə uyğunlaşdırılmasına, respublika vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının real təminatının gücləndirilməsinə nail olmaq;
- qanunvericilik və digər normativ aktların layihələrinin müstəqil ictimai ekspertizasını keçirmək;
- şəxsiyyətin hüquq və azadlığının, şərəf və ləyaqətinin hərtərəfli müdafiəsinə, xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın, inamın və humanitar əlaqələrin inkişafına kömək etmək;
- millətlərin, etnik qrupların, mədəniyyətin və dinlərin azad inkişafına nail olmaq;

- beynəlxalq normalara hörmət etmək, dünya sivilizasiyasının nailiyyətlərindən geniş istifadə etmək.

Yeni Azərbaycan Partiyası onun əsas proqram məqsədləri və vəzifələri ilə razılaşanlarla əməkdaşlıq etməyə hazırdır.

Partiya dövlət hakimiyyətinin formalaşmasında bütün səviyyələrdə iştirak edir. Xalq deputatlığına, yerli orqanlara və hökumətin tərkibinə namizədlər irəli sürür.

Yeni Azərbaycan Partiyası mütərəqqi partiyalar və ictimai hərəkatlarla geniş beynəlxalq əməkdaşlıq etmək uğrunda çıxış edir.

Bizim mənəvi dayaqlarımız

- insan ləyaqəti və həmrəylik;
- milli-mənəvi dirçəliş;
- şüurlu vətənpərvərlik;
- partiyanın ideyalarına sadiqlik;
- vətəndaş mövqeyinin prinsipiallığı.

İqtisadi siyasətin əsas istiqamətləri

Bu gün biz xalqın güzəranını günü-gündən ağırlaşdıran iqtisadi böhranın dərinləşməsi faktı qarşısındaıyıq.

Azərbaycan iqtisadiyyatının vəziyyəti barədə statistik məlumatlar insanı dəhşətə gətirir. Respublika tükənməz təbii sərvətlərə: zəngin sənaye, kənd təsərrüfatı və intellektual potensiala, əsaslı istehsal fondlarına, istənilən qədər işçi qüvvəsinə malikdir. Bütün bunlardan Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmlətmək və əhəlinin həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün səmərəli istifadə olunmalıdır.

Sosial siyasətin əsas istiqamətləri

Sivilizasiyalı demokratik cəmiyyətin formalaşması sosial, humanitar sahələrdə də radikal islahatların keçirilməsini tələb edir.

Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində elm, mədəniyyət, təhsil, səhiyyə, bədən tərbiyəsi və idman praktiki olaraq bazar münasibətlərinə uyğunlaşmayan sahələr sırasında qaldığı üçün bu sahədə maliyyə məsələsi ilə bağlı bir sıra ciddi çətinliklər gözlənilir.

Yaranmış şəraitdə gələcək cəmiyyətin təşəkkülündə əsas şərt olan elmin, təhsilin, elmi təfəkkürün, mədəniyyətin bəzi sahələrinin büdcədən

maliyyələşməsinə dövlət mütləq öz üzərinə götürməlidir.

Səhiyyə sahəsində, bir tərəfdən əhalinin həyat tərzinin birdən-birə aşağı düşməsinə, digər tərəfdən iqtisadiyyatda istehsalın enməsinə və ümumiyyətlə, millətin sağlamlığının kəskin vəziyyətini nəzərə alaraq, partiya səhiyyədə dövlət büdcə sistemində üstünlük verir.

Azərbaycanın tarixi-mədəni irsi və onun mənəvi potensialı dünya mədəniyyət xəzinəsinə layiqli töhfələr vermişdir. Hazırkı real vəziyyətdə ziyalıların əsas vəzifəsi bu milli potensialı qorumaqdan, dirçəltməkdən və onun varisliyini təmin etməkdən ibarətdir. Beləliklə, təhsilin müvafiq səviyyəsi müstəqil Azərbaycanın dünya sivilizasiya prosesində bərabərhüquqlu iştirakı üçün güclü amil ola bilər.

Bununla əlaqədar partiya sosial siyasətdə təhsilin, elmin, mədəniyyətin inkişafına üstünlük verir.

Keçid dövründə sosial siyasət vətəndaşların sosial-iqtisadi fəallığını inkişaf etdirməklə yanaşı əhalinin sosial cəhətdən yoxsul təbəqəsinin dövlət tərəfindən müdafiə olunması sistemini yaratmalıdır.

Sosial sahənin müəssisələri üçün ən çox əlverişli rejim yaratmaq lazımdır. Sahibkarlıq strukturlarının humanitar sahələri birbaşa maliyyələşdirməsi həvəsləndirilməli, təhsilin, mədəniyyətin və elmin inkişafına sahibkarlar tərəfindən qoyulan vəsaitdən alınan vergilər azaldılmalıdır.

Yeni Azərbaycan partiyasının yaradılmasının ikinci ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində (19 noyabr 1994-cü il) Partiyanın sədri, Respublika Prezidenti Heydər Əliyev dövrün bir sıra tarixi həqiqətlərini söylədi:

“...Mən o vaxta qədər də belə bir partiyanın yaranmasının zəruriliyini qəbul edirdim. Amma özümün bu partiyada iştirakıma razı olduğum halda, mən onun hansı əsaslarla yaradılması üçün lazım bildiyim fikirlərimi söylədim. Ona görə də partiyanın həm Proqramının, həm də Nizamnaməsinin yazılması ilə özüm məşğul oldum. Siz Proqram və Nizamnamə ilə də yaxşı tanışsınız, bilirsiniz ki, o Proqram, o Nizamnamə Azərbaycanda müstəqil, demokratik, hüquqi bir dövlət

yaradılması barədə sənəddir. Bu partiya isə Azərbaycan cəmiyyətinin demokratik cəmiyyət, insan hüquqlarının bərqərar olduğu bir cəmiyyət, mətbuat azadlığı, söz azadlığı olan bir cəmiyyət kimi təşəkkül tapması istiqamətində fəaliyyət göstərən bir partiyadır.

Yeni Azərbaycan Partiyası bütün vətəndaşların bərabər hüquqlara malik olması, vicdan azadlığı, dil azadlığı, din azadlığı, söz azadlığı yolu ilə gedən bir partiyadır.

Bunlar hamısı Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramında öz əksini tapmışdır. Özü də Azərbaycanın müstəqilliyi ən əsas məsələdir və bu əsasda mən Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasına razılıq verdim. Beləliklə, Yeni Azərbaycan Partiyası 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvanda yarandı. Bu, qeyri-adi bir hadisədir. İndi Azərbaycanda 40-dan artıq partiya var. Mən elə o vaxtlar da çoxpartiyalılıq tərəfdarı olmuşdum. Özümün siyasi fəaliyyətdən kənar olduğum vaxtlar da, indi isə Azərbaycanın prezidenti kimi mən Azərbaycanda çoxpartiyalı sistemin bərqərar olması üçün şərait yaratmağa çalışıram və hesab edirəm ki, Azərbaycanda çoxpartiyalı sistem olmalıdır. Azərbaycan çoxpartiyalı sistem şəraitində demokratik cəmiyyət, demokratik dövlət, hüquqi dövlət qurmaq yolu ilə getməlidir”.

Göründüyü kimi, Heydər Əliyev siyasi partiyanın çoxfunksionallıq mahiyyətini aydın ifadə etmişdi:

- **siyasi partiya, müstəqil dövlətin strategiyasının əsaslarını düzgün müəyyənləşdirməyə qadir olmalıdır;**

- **siyasi partiyanın proqramı cəmiyyət həyatının bütün sahələrinin kompleks halında düzgün, ahəngdar inkişaf yollarını özündə əks etdirməlidir;**

- **siyasi partiya ədalətin, insan haqlarının və hüquqlarının, insan rifahının qoruyucusu, hər yerdə və hər zaman haqqın tərəfdarı kimi çıxış etməli, bütün fəaliyyətini fundamental sənəd saydığı Proqramı üzrə ardıcıl həyata keçirməlidir;**

- **siyasi partiya korporativ mənafedən deyil, ümumxalq mənafeyindən çıxış etməlidir.**

Əsası bu prinsiplərdən təşkil olunmayan siyasətdə elmlilik yoxdur.

9. Çoxpartiyalı siyasi mühitdə Yeni Azərbaycan Partiyasının yeri barədə

Bu gün Azərbaycan cəmiyyəti həqiqətən çoxpartiyalı siyasi mühitdədir. Lakin bunların böyük əksəriyyəti yuxarıda sadaladığımız prinsiplərə əsaslanmadığına görə siyasi dərnəklər səviyyəsindən uzağa gedə bilmir, sosial bazaları ya heç yoxdur, ya da çox cüzdür. Ona görə onlar öz mövcudluğunu qorumaq, parlamentdə və digər seçkili orqanlarda təmsil olunmaq üçün fundamental prinsiplər üzərində ucalmış Yeni Azərbaycan Partiyasına sığınmalı olurlar.

Bu halların təkrarlanmasına bundan sonra yol verilməməlidir. Nəzərə alınmalıdır ki, bizim Partiya başqalarına nisbətən nimçədə stola gətirilməyib.

Bu mühüm siyasi məsələ barədə Ulu Öndərin belə bir fikrini heç vaxt unutmaq olmaz:

“...bu partiyaların, demək olar, hamısı Bakıda yaradılmışdır, özü də sərbəst şəraitdə, yəni onların yaranmasının qarşısını alan bir qüvvə olmayıbdır və onlar Bakıda, Azərbaycanın paytaxtında yarandığına görə də, şübhəsiz, ümumazərbaycan xarakteri daşıyır. Yeni Azərbaycan Partiyasının bu partiyalardan fərqi ondan ibarətdir ki, onun təsis konfransı Bakıda yox, Naxçıvanda keçirilibdir; çünki o vaxtlar bu partiyanın yaranması çox böyük maneələrlə rastlaşırdı. İkincisi isə, bu partiyanın yaranmasında mənim iştirakım zəruri olduğuna görə mənim Bakıya gəlməyim üçün şərait yox idi.

Mənim isə Bakıya gəlmək istəyim həmişə olmuşdur. Axı mən Bakıda yaşayıb yaratmış olan adamam. Amma, məni Bakıya qoymurdular. Siz bunu bilirsiniz. Bəli, məni Bakıya qoymurdular. Mən 1990-cı ildə Moskvadan böyük çətinliklə çıxdım gələndə də qoymadılar ki, Bakıda üç gündən artıq yaşayım. Odur ki, Naxçıvana getdim. Bundan sonra mən Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı seçildikdə Bakıya bir deputat kimi gəlməyimə də böyük maneçiliklər törədirdilər. Gəlib sessiyalarda iştirak etdikdən sonra buradan tezliklə çıxıb getməyimi tələb edirdilər.

O rejim dəyişib başqa bir rejim yarandı, buna çox kömək etdim. Yəni Xalq Cəbhəsinin gəlməsinə çox kömək göstərdim. Amma onlar da mənim Bakıya gəlməyimi qadağan etdilər.

Belə bir şəraitdə Bakıda təsis konfransı keçirilməsini mən mümkün hesab etmədim. Mən bunu da qiymətləndirirəm ki, belə bir şəraitdə, bax bu cür təqiblərə, təsirlərə, bu cür məhdudiyyətlərə baxmayaraq o vaxtlar – Naxçıvanın ağır vəziyyətdə olduğu dövrdə Bakı ilə Azərbaycanın başqa bölgələri arasında əlaqələrin çox məhdud olduğu dövrdə, Naxçıvanın o şaxtalı-ayazlı günlərində Yeni Azərbaycan Partiyasını yaratmaq istəyən adamlar oraya gəldilər və biz Naxçıvanda təsis konfransı keçirdik.

Bildiyiniz kimi, ümumiyyətlə, Naxçıvan qışda şaxtalı olur. Ancaq o il Naxçıvanda şaxta daha şiddətli idi, elektrik enerjisi yox idi. Heç nəyi isidib-qızdırmaq mümkün deyildi. Naxçıvan Dram Teatrı uzun müddət idi ki, işləmirdi. Heç olmasa işləyəndə adamlar onu öz nəfəsi ilə az-çox qızdırırdılar. Bu, təbii bir haldır. Biz teatrın o soyuq binasını açdıq, orada təsis konfransı keçirdik, yadımdadır, hamı paltoda oturmuşdu. Çoxları paltodan əlavə, başqa şeylərə də bürünmüşdü, papaqlarını da çıxarmamışdı. Bax biz belə şəraitdə təsis konfransı keçirdik”.

Əlavə olaraq onu da deyim ki, şaxtadan əlavə bərk qar yağmışdı, az qalırdı dizə çıxsın, odur ki, çoxumuzun ayaqqabıları, corabları islanmışdı.

Zalda bu vəziyyətdə – ayaqları islanmış, palto və papaqla oturan 550 nəfərə qədər konfrans iştirakçılarından olan, Bakıdan gəlmiş professor Əli Əlirzayev, dosent Maksim Musayev, dosent Hacan Hacıyev, professor Şahlar Əsgərov, professor Abbas Səmədov, professor Zəhid Qaralov, professor Əli Nağıyev və onlarla digər şəxsiyyətlər Heydər Əliyevin başına toplaşmışdı, bəlkə də, qarı-çovğunu da unutmuşdular. Ona görə də inanmıram ki, hazırda bu şəxsiyyətlər qədər partiyaya can yandıranlar olsun.

Böyük şəxsiyyətin – Heydər Əliyevin ən ağır günlərində çətin şəraitdə saf niyyətlə yaratdığı Yeni Azərbaycan Partiyası həmişə təmiz, müqəddəs bir siyasi mədəniyyət etalonu kimi qorunub saxlanılır, inkişaf etdirilir.

Artıq tarix Yeni Azərbaycan Partiyasını qurub-yaşadan insanların müsbət qiymətini verib. Bunlar Heydər Əliyevin elmi-nəzəri irsini mükəmməl mənimsəmiş vətəndaşlardır. Nəzəriyyə ilə təcrübəni birləşdirməyi bacaran maarifçilərdir və partiyamızı özlərinin doğma övladı kimi sevirlər.

Böyüyən nəslin həmişə təcrübəyə ehtiyacı var. Təcrübə isə yaşlılardadır. Yaşlılar qorunmalı, onlara hörmət göstərməlidir ki, təcrübəni gənclərə öyrətsinlər. Əgər belə olmasa gənclər tərbiyəsiz böyüyər, daş ürəkli nadanlar yetişər. Həmin nadanlar yaşa dolanda özlərindən sonra gələnlər bunlardan nə öyrənəcəklər? İkiqat nadanlıq. Nadanlar toplusundan isə nə ləyaqətli xalq, nə də inkişaf edən millət yetişməyəcək.

Hər insan cəmiyyətdə öz həddini bilməlidir. Həddini bilməyənlərdən mərifət gözləmək olmaz. Hərc-mərcliyi də belələri törədir.

Bu gün “cəmiyyətin aparıcı siyasi qüvvələri” kimi təqdim olunan, əslində iki cüt bir tək üzvü olan və YAP-ın yedəyində gedən, sürünən adamlardan böyüyən nəsil yaxşı nümunə götürə bilməz.

Nizami Gəncəvinin

“Elmin, mərifətin varsa buyur gəl,

Yoxsa bu aləmə olma bir əngəl”

kəlamını xatırlatmaq yerinə düşər. Yedəkdə neçə il getmək olar? YAP belələrinin deyil, başlanğıcda olduğu kimi, əsl mütəfəkkir ziyalıların hesabına elitarlaşmasını davam etdirməlidir.

Hər dövrün öz tələbi, hər gələn yeni nəslin yeni arzu və istəkləri var. Bunların hamısı insanların fundamental haqq və hüquqlarının daha yaxşı ödənilməsi tələbindən yaranır. Ona görə də qazanılacaqların qazanılmışlar üzərində inkişaf qanunauyğunluqlarına bilmək və tətbiq etmək tələb olunur. Dünyada hər şeyin, o cümlədən insan tələbatının ölçüsü var. Tələbatla imkanın uyğunlaşdırılması prinsipinin cəmiyyət həyatının bütün sahələrində, xüsusilə ictimai-siyasi proseslərdə nəzərə alınması vacibdir.

Tarazlıq harada, nə zaman pozulursa, siyasi və ictimai sarsıntılar da orada, həmin vaxtdan baş verir. YAP belə tarazlıq əsasında yarandı bu

tarazlığı da qorumaq onun öz borcu və haqqıdır. Müvəqqəti yandaşlar bu işdə bizə kömək göstərə bilməzlər.

Heydər Əliyev toplantıda zala belə bir sualla müraciət etdi: “Mən bunları nə üçün xatırlayıram?” Suala özü belə cavab verdi:

“Çünki o günlər mənim üçün əziz günlərdir. Ona görə yox ki, Yeni Azərbaycan Partiyası yaranıbdır. Bu, şübhəsiz, mənim üçün əziz bir hadisədir. Ona görə ki, bu, bizim Azərbaycan vətəndaşlarının, bu partiya həvəs göstərən, bu partiya üzv olmaq istəyən, bu partiyayı qurmaq istəyən, bu partiyayı yaratmaq istəyən adamların nə qədər cəsarətli, fədakar, cəfakəş olduqlarını göstərir. Bu partiya, bax, belə bir şəraitdə yarandı və biz Proqramı, Nizamnaməni qəbul etdik. Biz orada Siyasi Şura seçdik, İdarə Heyəti seçdik və beləliklə bu partiya fəaliyyətə başladı.

Mən bu hadisələrdən bəzisini xatırlayaraq onu qeyd etmək istəyirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslərin içərisindən çıxan zərurətdir. O, bir adamın istəyi ilə yaranan partiya deyildir. Azərbaycanda yaranan partiyaların bir çoxu ayrı-ayrı şəxslərin, siyasi fəaliyyətə başlayan adamların şəxsi təşəbbüsü ilə, onların ətrafında toplaşan adamların təşəbbüsü ilə yaranan partiyalardır. Ancaq Yeni Azərbaycan Partiyasının fərqi ondan ibarətdir ki, bu partiya onu yaratmaq istəyən, siyasi fəaliyyətlə məşğul olmaq istəyən adamların istəkləri ilə, bir təşkilatı mərkəz olmadan, hərəsinin öz tərəfindən hərəkət etməsi nəticəsində, ağır şəraitdə, təqiblər şəraitində yaranmış bir partiyadır.

Bu partiya keçmişdə, məsələn, vaxtilə Çar Rusiyası dövründə bir çox partiyalar kimi gizli, qeyri-leqal şəraitdə yaranması da, tam gizli olmasa da, hər halda müəyyən dərəcədə gizli şəraitdə yaranmışdır. Ona görə də bu partiyanın yaranması çox qiymətlidir və mən bu partiyanın yaranmasında təşəbbüskar olan, fəaliyyət göstərən, bu partiyanın yaranmasını ardıcıl surətdə təbliğ edən adamların və nəhayət, bir yerə toplaşaraq, gəlib Naxçıvanda mənim qarşımda bu partiyanın yaranmasının zəruriliyini sübut edən adamların və onun yaranmasına nail olan adamların hamısının fəaliyyətini, xidmətlərini qiymətləndirirəm

və bildirmək istəyirəm ki, bu partiya tək mənim təşəbbüslə deyil, yalnız xalqın istəyi ilə, xalqın təşəbbüsü ilə yaranan partiyadır. Hamınıza, yəni bu partiyanın yaranmasının beşiyi başında duran, onun qaynaqlarında duran adamlara xüsusi təşəkkür edirəm və bu fikirdəyəm ki, onlar o zaman uzaqgörən olublar, düzgün yolda olublar və artıq iki ildir fəaliyyət göstərən Yeni Azərbaycan Partiyası özünün yaranmasının zəruriliyini də sübut edir, bu gündə, gələcəkdə də yaşamasının zəruriliyini sübut edir”.

Bu, böyük Öndərimizin ilk partiya qurucularına, onun beşiyi başında, qaynaqlarında duran adamlara verdiyi yüksək, obyektiv qiymətdir. Bunlar bu gün də eyni mövqedədirlər. Amma bu fakta bir də qayıdıram: gəlin görək fəaliyyətdə olan bu fədakarlardan neçəsinin adı “cəmiyyətin siyasi elitası” adlandırılanlar siyahıda əks olunub? Bunların qanuni yerində vaxtilə Heydər Əliyevə, onun müdafiəçilərinə və həmfikirlərinə hər cür yaramaz hərəkətlərdə iştirak etmişlərin əks olunmasının təşəbbüskarlarının kimliyi yəqin ki, gec-tez üzə çıxacaq, xalq bu məsələyə öz münasibətini bildirəcək.

Əslində belə ikiüzlü, paxıl, hazırı yiyələnməyi bacaran insanlar barəsində də Ulu Öndər əvvəlcədən fikir söyləmişdi. Gəlin, bu fikirləri də xatırlayaq:

“Yeni Azərbaycan Partiyası yaranandan sonra mən hiss etdim ki, bu çoxlarını narahat edir, o vaxtkı hakimiyyət və başqa qüvvələri narahat edirdi. Ona görə də bu partiyanın yaranmasından sonra qeydə alınması, yaxud fəaliyyət göstərməsi üçün ədalətlə deməliyəm, açıq maneçilik yox idisə də, o vaxt bu partiya hakimiyyət tərəfindən o qədər də qəbul olunmurdu və onun fəaliyyət göstərməsinə imkan verilmirdi. Doğrudan da, bu partiyanın yeri də yox idi, ümumiyyətlə, heç nəyi yox idi... İş binada, otaqda deyildir. Məsələ iş görməkdədir. İşləyirsiniz ki, buraya nümayəndələr toplaşmışlar.

Gördüyünüz kimi, Yeni Azərbaycan Partiyası bütün çətinliklərdən çıxdı. Sizin bu gün də çətinlikləriniz var, mən bunu hiss edirəm. Ancaq bunlara baxmayaraq, bu partiya yaşayır, onun təşkilatları artıq formalaşıbdır və bu gün partiyanın ikinci il dönmünə çox mötəbər nümayəndə heyəti toplaşıbdır. Bu göstərir ki, o ideya ilə bağlı olan

adamlar, təşkilatlar bütün çətinliklərin öhdəsindən gəlib öz məqsədlərinə nail ola bilərlər...

Mən sizin, yəni Yeni Azərbaycan Partiyasını təşkil edənlərin, quranların, o həvəskarların, uzun müddət bu məsələni mənim qarşımda qaldıranların və nəhayət, Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvanda yaranmasına nail olanların fəaliyyətini qiymətləndirirəm və həmişə də qiymətləndirəcəyəm. Bu bizim, Yeni Azərbaycan Partiyasının tarixində qalacaqdır. Bunu heç kəs tarixdən silə bilməz. Ancaq siz də bilirsiniz və sonra da bildiniz ki, mən Heydər Əliyev kimi təkcə Yeni Azərbaycan Partiyasına mənsub olan adam deyiləm. Düzdür, siz qabağa düşmüşdünüz, təşəbbüs göstərdiniz. Bu sahədə fədakarlıq, cəfəkeşlik edirdiniz, cəsarət göstərdiniz, heç nədən qorxmurdunuz. Bakıda mitinglər keçirib Heydər Əliyevin qayıtmağını tələb edəndə sizi döyürdülər, gözümçixdıya salırdılar. Qovurdular, hətta həbs edirdilər. Mən bunları bilirəm, qiymətləndirirəm. Sizi döyən, sizə təzyiqlər göstərən, sizi təqib edən adamlara mən nifrət edirəm. Amma Azərbaycan xalqı təkcə onlardan ibarət deyildir. Onlar sadəcə olaraq, tarixin müəyyən mərhələlərində Azərbaycanın hakimiyyət dairələrini əlinə keçirmiş bir qrup adamlar idi. Azərbaycan xalqının, Azərbaycan vətəndaşlarının böyük əksəriyyəti sağlam əhval-ruhiyyə ilə yaşayan insanlardır. Siz cəsarətli olub qabağa düşdünüz və bu ideyaları həyata keçirdiniz. Bununla bərabər, çoxları da həmin ideyaları qəlbində saxlayırdı. Bu ideyalarla yaşayırdı. Məsələn, mənim portretlərim milyonlarla adamın evində qalırdı. Onlar da məni istəyirdilər. Lakin hərə öz duyğularını öz imkanları daxilində bürüzə verirdi...

Mən xalqın mənafeyini ifadə edirəm. Xalqın içində cürbəcür mənfi adamlar da var. Həyat onları bir-bir üzə çıxaracaq və ifşa edəcəkdir”.

Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasına, onu yaradan və inkişaf etdirən insanların şəxsiyyətinə çox yüksək qiymət verməklə yanaşı, onların sadıqlığına, təmənnəsizliklərinə, gücünə inanırdı:

“Siz artıq fırtınalardan çıxmısınız. Məsələn, adamı atırsan dəryaya ki, görüm nəyə qadirdi. Görürsən ki, fırtınalı dənizdən çıxır. Siz artıq bu fırtınalara tab gətirib sahilə çıxmısınız, bərkimisiniz, ayaq üstə möhkəm

dayanırsınız. Bundan sonra da beləcə fəaliyyət göstərəcəksiniz, mən buna tamamilə əminəm.

Mən partiyanın bugünkü gününə çox sevinirəm, təbrik edirəm və ümidvaram ki, Yeni Azərbaycan Partiyası bundan sonra daha da sürətlə inkişaf edəcək, respublikanın demokratik prinsiplər əsasında formalaşan cəmiyyətində, çoxpartiyalı sistemdə özünə layiq yerini tutacaqdır. Bu sizdən asılı olacaqdır”.

Heydər Əliyev yeni yaranan partiyaların müəyyən dövründə daxili çəkişmələrin olması və bunun səbəbləri barədə fikir söyləməklə bərabər, bizim partiyada belə halların yolverilməzliyini də əsaslandırmışdır:

“Tarix göstərir ki, hər bir partiya yarandıqdan sonra inkişaf dövrü keçir. Həmin dövrdə partiyanın daxilində də çəkişmələr olur; ona xaricdən təzyiq göstərilir. Bunlar hamısı olur. Bu, Yeni Azərbaycan Partiyasında da var. Bunların bəzisi obyektiv xarakter daşıyır. Mənə belə gəlir ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının daxilindəki bəzi münaqişələr, çəkişmələr, bir-birindən narazılıq, siyasi hikkələr və s. əksərən subyektiv xarakter daşıyır. Ona görə də məsləhətim bundan ibarətdir ki, hərə özünütənqid baxımından özünə bir nəzər salmalıdır, özü-özünü təhlil etməlidir. Bilirsiniz, əgər Yeni Azərbaycan Partiyası bu cür ağır şəraitdə, qeyri-adi vəziyyətdə yaranmışdırsa (bir də deyirəm, onun yaranma prosesi Azərbaycanda yaranmış bütün başqa partiyaların hamısından fərqlidir), həqiqi həmfikirilər böyük çətinliklərə sinə gərərək toplaşıb bu partiyayı yaratmışlarsa, demək, onun daxilində olan prosesləri də həll edə bilərsiniz. Ona görə də siyasi hikkələrdən uzaqlaşmaq lazımdır; bir-birinə hörmət lazımdır; bir-birinə kömək etmək lazımdır. Ən əsası odur ki, bu ideya, məslək üzərində qurulmalıdır, hər bir partiyaya şəxsi mənafe, şəxsi məqsəd arzusu ilə gələn adamlar bu partiyada daim qala bilmirlər. Partiyaya gələn, onda iştirak etmək istəyən, onun üzvü olan adamlar doğrudan da gərək ideya, məslək əsasında birləşsinlər”.

Həqiqətən, Heydər Əliyev Azərbaycanın Prezidenti seçildəndən sonra Yeni Azərbaycan Partiyasına axın çoxaldı. Bura gələnlərin bir qismi də Heydər Əliyevin vaxtilə yüksək vəzifələrə çəkdiyi, lakin O, Moskvada istefaya göndəriləndən sonra onun ünvanına hədyanlar söyləyənlər

idi. Heydər Əliyev onları bağışladığını elan etdiyini, vaxtilə yüksək vəzifəlilərin əksəriyyətinə Səbail rayonunda mənzillər verildiyi üçün bu ərazidə yaşadıqlarından bu rayonun partiya təşkilatına müraciət edirdilər. O zaman Heydər Əliyev rayon təşkilatının sədri kimi mənə tapşırırmışdı ki, partiya keçmək üçün sənə müraciət edənlər çox olacaq, vaxtilə “partiya nomenklaturasında” olanların ərizələrinə mənim razılığını almadan baxma. Bunlar vaxtilə nazir, Mərkəzi Komitə katibi, şöbə müdiri, rayon və şəhərlərdə birinci katib və digər yüksək vəzifədə çalışmış adamlar idi. Mən Ulu Öndərin tapşırığı kimi də hərəkət edirdim. Onlar partiya könlü gəlirdilər, həqiqətən də təcrübəli insanlar idi. Onların çoxu partiya qəbul olunandan bir-iki ay keçmiş Heydər Əliyevdən yüksək vəzifə umurdular, niyyətləri baş tutmayanda narahatlıq keçirir, dedi-qodu yaradır, narazı çıxışlar edirdilər. Əlbəttə, partiyanın yaradılmasında fəal iştirak etmiş, amma hələ də işsiz olanlardan da bəziləri daxilə çaxnaşma yaratmağa meylli idilər.

Yuxarıdakı sitatda göstərilən fikirlər də əsasən bunlara aid idi.

1994-cü ilin aprel ayında Heydər Əliyev Siyasi Şura üzvlərini Prezident Aparatına dəvət etmişdi. Gözləmə zalına 35 nəfər toplaşmışdıq, zala dəvət olunacağımızı gözləyib söhbət edirdik. Birdən gözləmə zalının qapısı açıldı, Heydər Əliyev gülə-gülə bir-bir hamı ilə əl tutur, vəziyyətini soruşurdu. Mənə yaxınlaşanda əl tutdu və dedi: “Zahid müəllim, haralardasan, heç görünmürsən, səni çoxdan görməmişəm”. Cavab verdim: “Cənab prezident, mən işləyirəm, Sizin vaxtınızı niyə alım ki”. O, əlini o birilərinə uzadıb dedi: “Bunların hamısı gəlir, məndən vəzifə istəyir, mən də baxıram görüm nəyi bacararlar, layiqdirlərsə göndərirəm. Amma sən vəzifə istəmirsən”. Dedim, “Möhtərəm prezident mənim vəzifəm var, Maarif Nazirliyi sistemindəki Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunun neçə illərdir direktoru işləyirəm, təhsil islahatları üçün tədqiqatlar aparırıq, işim çoxdur, çox sağ olun, mən bu işdə də imkanım daxilində çalışıram”. Dedi ki, “Onları bilirəm, amma ora artıq sizin üçün kiçik vəzifədir. Sən çox yaxşı yetişmiş təhsil nəzəriyyəçisisən. Mən sonra səni dəvət edəcəm”.

Həmin toplantıda da qəti bildirdi ki, partiya daxilində heç kəs iddialı

olmasın, bir-birinizə kömək, arxa durun. Respublikada vəziyyət son dərəcə ağır və mürəkkəbdir. Vəcdanlı, təcrübəli, sadıq kadrlara da böyük ehtiyacımız var. Hamınız mənim nəzərimdəsiniz.

Əlbəttə, obyektiv narazılıqlar yarananda hər şeyi təhlil edir, onların rahatlıqla həllinə nail olurdu. Partiyamız bu yolla gündən-günə möhkəmlənir, nüfuzu yüksəlirdi.

Heydər Əliyevin siyasi irsində fərdi və kollektiv fikirlərin siyasi çəkisini, onların xalqın və dövlətin mənafeyinə uyğunluğunu təhlil edəndən sonra qəti qərar vermək metodu hər yerdə özünü göstərirdi. Mən elə bir halla rastlaşmamışam ki, kimsə yararlı fikir, təklif irəli sürsün, Heydər Əliyev isə ona səthi münasibət bəsləsin. O, deyirdi ki, siyasi qərar vermək, dövlət quruculuğunu uğurla aparmaq üçün çox zəngin bilik, dəyərli və sınaqdan keçmiş təcrübə, ekspertiza bacarığı lazımdır. Mən də istəyirəm ki, həmfikirlərim bu cür insanlar olsun, Yeni Azərbaycan Partiyası belə şəxsiyyətləri nəzərindən qaçırmasın, gənclərə bu keyfiyyətlər aşılansın, onlar hər hansı çətinliklərə qalib gəlməyi öyrənsinlər.

Partiyanın çətinliklərini, partiya quruculuğunda fəal çalışanların ağır vəziyyətdə yaşadıqlarını dilə gətirməklə bərabər, Heydər Əliyev ümuminin mənafeyini üstün hesab edən ideya ətrafında birləşənlərə yeni impuls verir, onların əqidə birliyini daha da gücləndirməyi tövsiyə edirdi.

“Mən başa düşürəm, indi respublikanın həyatı çox ağırdır. Siyasi fəaliyyətdə olan adamlar üçün də yaşayış şəraiti lazımdır, həyat şəraiti lazımdır. Onlar böyük çətinliklərlə qarşılaşırlar. Mən bunların hamısını bilirəm, demək istəyirəm ki, keçmişdə kommunist ideologiyası belə idi, - sən gərək bir neçə müddət ac yaşayasan ki, gələcək kommunizmdir. Yaxud başqa bir ideologiya var ki, sən gərək bu dünyada əzab çəkəsən ki, o dünyada xoşbəxt olasan. Mən belə fikirləri təbliğ etmək istəmirəm və bunların tərəfdarı deyiləm. Sadəcə olaraq demək istəyirəm ki, biz indi ağır keçid dövründə yaşayırıq. Əgər Yeni Azərbaycan Partiyası bir ideya, məslək ətrafında birləşmişdirsə, həmin ideyanı, məsləki hər şeydən üstün tutmaq lazımdır, əlbəttə ki, ədalətsizliyə qarşı mübarizə

aparmaq lazımdır. Ancaq, eyni zamanda, lazımdır ki, partiyanın daxilində çəkişmə olmasın, çətinlikləri birlikdə aradan qaldırasınız, məsələləri bərabər həll edəsiniz, ayrı-ayrı münaqişələr tək-tək insanların bir-birinə münasibəti partiyanın zəifləməsinə, pozulmasına gətirib çıxarmamalıdır”.

Başqa biri böyük bir komitə sədrinə birinci müavin təyin edildi. Partiyada birgə çalışdığı bir nəfər onunla görüşmək istəyir, sədr müavinini - “İş başımdan aşır, vaxtım yoxdur” deyə hər dəfə başından əkir. Bu adam mənə müraciət etdi ki, onları görüşdürüm. Telefon açdım, gecdən-gec “eşidirəm səni” deyə cavab verdi. Niyyətimi ona çatdırdım. Belə cavab aldım: “Mən sifarişlə adam qəbul etmirəm. Mənim özümün qəbul günlərim var, ora gələ bilər. Sizin xətrinizi də istəyirəm. Amma xahiş edirəm mənim işimə qarışmayın. Mən göydə Allahu, yerdə məni bura göndərəni tanıyıram. Qalan heç kəsi tanımıram”. Başqa hallar da olub. Onu deyim ki, yuxarıda misal göstərdiyim nə komitə sədri, nə də böyük komitə sədrinin müavinini, məsul vəzifə görməmiş YAP-çılar idi. Aydın məsələdir ki, nə bunlar, nə də bunlar kimiləri Heydər Əliyevin “komandasında” uzun müddət qala bilməzdilər və qalmadılar da. Deməli, bunlar əqidə birliyinə görə deyil, şəxsi mənafe üçün YAP-a gəlmiş adamlar idi.

Belə hallarla əlaqədar Heydər Əliyevin fikirlərini nəzərdən keçirək:

“...Son vaxtlar belə söz-söhbət gedir ki, Yeni Azərbaycan Partiyası artıq iflasa uğramışdır, ölmüşdür, yoxdur. Belə məlumatları mənə ordan-burdan çoxları gəlib deyir. Bir çox hallarda, məsələn, kadrların təyin olunması zamanı mən soruşuram Yeni Azərbaycan Partiyasını. Deyirlər ki, yox, Yeni Azərbaycan Partiyasını təmsil edən adamlar o qədər də yararlı deyillər və s. Mənə, bax, belə sözlər də deyirlər. Şübhəsiz ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının rəhbərliyi ilə sıx əlaqəm yox idi, mən şübhəsiz ki, bu fikirlərə heç vaxt inanmırdım. Əmin idim ki, Yeni Azərbaycan Partiyası yaşayacaq və müəyyən mərhələdən keçərək daha da möhkəmlənəcək. Ona görə də bəlkə bu mərhələ sizin üçün həm sınaq mərhələsi olsun, həm də Yeni Azərbaycan Partiyasında xalq arasında deyildiyi kimi, saf-çürük mərhələsi olsun. Yeni Azərbaycan Partiyasına

şəxsi məqsədlər üçün gələnlər buna nail olmadıqlarını gördükdə kənara çəkildilər. Kim ideya, məslək yolu ilə gəlibsə, o, bütün çətinliklərə dözür, cəfakəşlik edir, bu gün partiya ilə birlikdədir və inanır ki, bu partiya onun bütün şəxsi istək və arzularını da həyata keçirəcək” (1994-cü il).

Heydər Əliyevin fikrincə, partiya üzvü olanların hamısı eyni ideya, məslək ətrafında birləşsələr də, onların hər birinin öz yeri var:

“Məndə olan məlumatlara görə demək istəyirəm ki, partiyanın daxilində hər halda hamı bir boyda ola bilməz, hamının eyni fikri ola bilməz. Fikir müxtəlifliyi təbii haldır. Bunu qəbul etmək lazımdır, buna dözmək lazımdır. Başqasının fikrinə hörmət etmək, ondan faydalı bir şey götürmək qabiliyyəti hər bir adama lazımdır. Amma bu fikir müxtəlifliyini, fikir ayrılığını münaqişəyə çevirmək, çəkişmək lazım deyil, belə şeylər yaramaz. Mən bunu məsləhət görmürəm.

Ona görə mən sizi, bir prezident kimi, bütün xalqı da vətəndaş birliyinə, vətəndaş həmrəyliyinə, milli həmrəyliyə dəvət edirəm. Bu mənim bütün xalqa müraciətimdir. Partiyanın daxilində isə sizin hamınızı tam həmrəyliyə, birliyə dəvət edirəm. Ona görə yox ki, birinin dediyi digəri üçün istər-istəməz qanun olsun, yaxud keçmişdə Kommunist Partiyasında olduğu kimi, yuxarıdan dedilsə, - istəsən də, istəməsən də aşağıda bunu həyata keçirməlisən. Yox, mən buna razı deyiləm. Yeni Azərbaycan Partiyası o halda həqiqi, sağlam, mübariz və doğrudan da görkəmli partiya olar ki, onun daxilində fikir mübadiləsi getsin, fikir toqquşmaları getsin, sağlam prinsiplər əsasında mübarizə getsin, amma düzgün, yaxşı qərarlar qəbul olunsun. Bunlar şəxsi ədavətə və ən nəhayət, bir-birinə qarşı düşmənçiliyə gətirib çıxarmasın. Mənim sizə tövsiyəm, təkliflərim bundan ibarətdir. Ümid edirəm ki, partiyanın bu potensialı var və bundan sonra həmin potensialdan istifadə olunacaqdır” (1994-cü il).

Heydər Əliyev həmişə məğlub olmuş partiyalardan, o cümlədən Kommunist Partiyasının, Xalq Cəbhəsinin və digərlərinin ibrət dərsi götürməyi, onların səhvlərini təkrar etməməyi məsləhət görürdü. Vəzifələrə mütəxəssisləri təyin edərkən ilk növbədə kadrların şəxsi keyfiyyətlərini, bilik və təcrübəsini, xalq içərisində olan nüfuzunu,

düzlüyünü və təmizliyini, siyasi mədəniyyətini, xalqa və dövlətə sadıqlılığını, humanistliyini əsas götürməyi lazım bilirdi. Bu işdə partiya mənsubiyyəti axırncı yerdə olmalıdır. Yoxsa, “mən də bu partiyadanam, ona görə filan vəzifəyə mənə təyin edin” kimi tələblər irəli sürənlərin istəyi nəzərə alınsa, şübhəsiz, o zaman işlər yaxşı gedə bilməz. Əgər bütün tələb olunan yaxşı keyfiyyətlər varsa, partiyalılığı da onlara əlavə etməklə, hakim partiya fəalı kimi, belə şəxsləri yüksək vəzifələrə təyin etmək işin xeyrinə olar.

“Yeni Azərbaycan Partiyasının prinsiplərində və prezidentlə münasibətində keçmiş, necə deyərlər, özünü tamamilə ləkələmiş prinsiplərdən kənar olmalıyıq. Biz yeni prinsiplər əsasında əməkdaşlıq edərək çox böyük işlərə nail ola bilərik. Yeni Azərbaycan Partiyası özünə layiq yerləri də, vəzifələri də tuta və respublikaya xeyir verə bilər.

Məqsədımız kimisə mütləq hansı vəzifəyəsə qoymaqdan ibarət deyildir, məqsədımız ondan ibarətdir ki, bizim Proqramımızda – Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramında göstərilən müstəqillik və bütün başqa demokratik prinsipləri, bazar iqtisadiyyatı, iqtisadiyyatın inkişafı prinsiplərini həyata keçirərək, bu partiyanın içərisindən, digər təbəqələrdən ən dəyərli, peşəkarlıq baxımından imkanı olan adamları seçib işə qoyaq. Bu işlər yaxşı gedəndə, xalqımızın rifahı yaxşılaşanda, biz bu ağır vəziyyətdən Yeni Azərbaycan Partiyasının hər bir üzvünün, lap sıradan üzvünün də vəziyyəti yaxşılaşacaq”.

Heydər Əliyev hər kəsin yerini bilən, ona göstərilən diqqət və qayğıya görə insanlara həssas olan bir şəxsiyyət, siyasi xadim idi. Onun yenidən böyük siyasətə, qayıtmasında cəfəkeşlik göstərən, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasında və Heydər Əliyevi bu partiya sədr seçilməsində fəal iştirak etmiş şəxslərlə, xüsusilə özünün “Qızıl Fondu” adlandırdığı “91-lər”lə daim təmasda olar, onlara minnətdarlığını ifadə edərdi.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 9 sentyabr 1995-ci ildə “91-lər”lə görüş təşkil olundu. Buraya “91-lər”dən başqa bir neçə vəzifəli şəxslər, vaxtilə “91-lər”ə yaxından kömək etmiş ziyalılar da dəvət olunmuşdu.

Həmin tarixi görüş sonralar mətbuatda belə adla çap olunmuşdu:

“Vətənpərvər ziyalıların çağırışına xalqımız üçün taleyüklü müdrik cavab” (“YAP” kitabı, 207, səh. 31).

Prezidentlə “91-lər”in görüşünün nə üçün belə adlandırılması mənim üçün bu gün də qaranlıq qalır. Başlıqdan sonra belə bir cümlə yazılıb: “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin yanında respublika ziyalılarının bir qrupu ilə görüş”.

Heydər Əliyev bu görüşdə çox məzmunlu, səmimi çıxış etdi, “91-lər”lə bir neçə şəkil çəkirdi. Həmin şəkillərin çoxunun hələ də üzə çıxmamasının səbəbini də bilmirəm. Özü tapşırıd ki, “şəkillərin hamısından burada iştirak edənlərin hər birinə çatdırarsınız”. Təəssüf ki, bizə çatdıran olmadı.

Tarixi çıxışdan bir neçə parçanı kitaba daxil edirəm.

“Əziz və hörmətli dostlar!

Bu gün biz qeyri-adi bir görüş keçiririk. Mən bu şənbə günü sizi istirahətinizdən ayırmışam və bura dəvət etmişəm. Təxminən üç il bundan əvvəl baş vermiş bəzi hadisələri yada salmaq, xatırlamaq üçün. Eyni zamanda, üç il bundan əvvəl Azərbaycanın bu günü, gələcəyi haqqında düşünən adamların bir qisminin o vaxtkı təşəbbüslərinin zaman keçəndən sonra cəmiyyətimiz, xalqımız, millətimiz üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu bir daha (mən “bir daha” deyirəm, çünki bu barədə öz fikirlərimi daim demişəm) qiymət vermək və bu barədə düşündüklərimi söyləmək üçün.

Bura dəvət olunan şəxslər 1992-ci ildə Azərbaycanın, respublikamızın həyatında ağır proseslər getdiyi zaman mənə çox müraciət edən Azərbaycan vətəndaşlarının bir qrupudur. Məlumdur, amma mən bunu qeyd etməliyəm ki, 1987-ci ildə mən Moskvada işləyərkən, o vaxtkı Siyasi Büronun üzvlüyündən, Sovetlər İttifaqı Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsindən istefaya gedəndən sonra həyatımda, mənim üçün doğma, əziz olan Azərbaycan Respublikasının, xalqımızın həyatında çox böyük dəyişiklik əmələ gəldi.

O vaxtlar mən Moskvada yaşayarkən, demək olar ki, cəmiyyətdən təcrid edilmiş bir vəziyyətdə olduğum dövrdə Azərbaycanla, doğma xalqımla daim maraqlanırdım və onun qayğıları ilə yaşayırdım. Onun

keçirdiyi çətin proseslər məni narahat edir, incidirdi. O vaxtkı şəraitə görə etdiyimdən artıq bir şey edə bilmirdim. Ancaq bəzi şeylər də edirdim.

...Sonra 20 Yanvar faciəsi baş verdi. Xalq çox coşdu. 1990-cı il yanvarın 20-də xalqımıza çox qatı hərbi, siyasi təcavüz oldu. Xalqımıza böyük zərbə vuruldu. Cəmiyyətdə böyük canlanma əmələ gəldi. O zaman mən də kənarda qalmadım, öz sözümü dedim, münasibətimi bildirdim. O vaxta qədər mənim Azərbaycana qayıtmaq fikrim yox idi... Hesab edirdim ki, mən artıq siyasi fəaliyyətdən kənardayam...

20 Yanvar hadisəsi məni dəhşətə gətirdi, çox həyəcanlandırırdı. Mənə qarşı olan bütün təzyiqlərə, təqiblərə baxmayaraq, həyatım və ailəm üçün yaranmış təhlükəyə baxmayaraq, mən artıq siyasi fəaliyyətə qoşuldum. O mənada yox ki, bir siyasi mövqe, vəzifə tutum. Sadəcə kənarda qalmamaq üçün... Ona görə ki, hiss etdim ki, mənim sözümə, fikrimə Azərbaycan xalqının indiki bu ağır dövründə böyük ehtiyac var”.

Heydər Əliyevə görə aktiv siyasətlə uzun illər məşğul olan və yüksək vəzifələrdə çalışmış bir şəxsə haqsızlıq baş verəndə, işdən istefaya göndəriləndə, onun yenidən siyasətə qayıtmaq marağı olmur. Lakin, xalqına, vətəninə təcavüz üz verəndə o, kənarda qala bilməz, hansı formadasa siyasətə qayıtmağı özünə borc sayır.

Siyasətə qayıtmağın iki məqsədlə mümkün ola biləcəyini qeyd edir:

Birinci, sağlam siyasi təcrübəyə, dəyərli sözə, fikirə, xeyirli məsləhətə xalqın, vətənin ehtiyacı yarananda.

İkinci, ictimai-siyasi proseslərdə müəyyən problemlər meydana gəldiyini və bu problemlərin həllinə daha təsirli kömək göstərmək məqsədi ilə siyasi hakimiyyətə gəlmək iddiası olanda.

Heydər Əliyevin özü qeyd etdiyi kimi, yalnız xalqa düzgün elmi, siyasi yardım göstərmək məqsədi ilə siyasətə qayıtmışdı, hakimiyyət məsələsini nəzərdə tutmamışdı. Hakimiyyət məsələsi sonralar xalqın, Azərbaycanın ağır böhran keçirdiyi bir vaxtda, dövrün tələbindən, ziyahıların dəvəti əsasında meydana gəlmişdi.

Təcrübədən yaranmış bu prosesi nəzəri cəhətdən belə ifadə

etmək olar: Düzgün, həqiqi elmi siyasət ictimai proseslərin etibarlı tənzimləyici vasitəsidir.

Düzgün, həqiqi elmi siyasət o şəxslər tərəfindən formalaşdırıla bilər ki, onlar xalqın tələblərini dərindən anlayır, xalqın, ölkənin taleyini öz taleyi ilə eyniləşdirir və yüksək amallara doğru irəliləməyi bacarır.

Heydər Əliyevin görüşdə dediklərindən:

“O vaxt mən Azərbaycana gəlməyə çox can atdım. Hər vəchlə mənim qarşımı aldılar, çox maneələr törətdilər, hətta bunu mənə qadağan etdilər, inzibati təzyiq tədbirlərinə əl atdılar. Buraya gəlməyimi nə Sovetlər İttifaqının o vaxtkı rəhbərliyi istəyirdi (“istəyirdi” demək olmaz, buna qəti etiraz edirdi), eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının o vaxtkı rəhbərliyi buna etiraz edirdi. Tək etiraz deyil, onlar birlikdə bütün tədbirləri görürdülər ki, mənə insan hüquqlarından məhrum etsinlər. O vaxt mən adi bir vətəndaş idim. Şübhəsiz, vətəndaş kimi istədiyim yerə gedə bilərdim. Axı, mən xaricə getmək istəmirdim. Sovetlər İttifaqı dövlət idi, onun daxilində istədiyim yerə gedə bilərdim, o cümlədən, doğulduğum, yaşadığım, işlədiyim vətənimə də qayıda bilərdim. Ancaq onlar mənim hüquqlarımı tamamilə pozdular, dağıtdılar, tapdadılar...”

Faktiki olaraq 1990-cı ilin 21 yanvarında mən Kommunist Partiyasını mənən tərk etdim və açıq mübarizəyə başladım.

1990-cı ilin yayında mən təyyarə ilə Bakıya uçmaq üçün çox ciddi bir addım atdım. Qarşıma qoyulan inzibati tədbirlər nəticə vermədi. O vaxt burada çox böyük bir cinayət, sui-qəsd etdilər. “Azərnaşr”-in direktoru Əjdər Xanbabayev o zaman vaxtaşırı mənimlə telefon əlaqəsi saxlayan şəxs idi. Adi bir adam idi. Burada oturanların çoxları kimi, nə vəzifə sahibi idi, nə də mənim vaxtımda bir vəzifə almış adam idi. Adi ziyalı, vətənpərvər bir adam idi. Ancaq, sadəcə olaraq, Vətənə ürəyi yandığına görə, görünür, daxili mənəviyyatı çox yüksək olduğuna görə, o, mənimlə vaxtaşırı əlaqə saxlayırdı. Onu burada vəhşicəsinə qətlə yetirdilər, öldürdülər. Bu hadisə mənim buraya gəlməyimdən bir gün əvvəl oldu: mən Bakıya uçmalı idim, ondan bir gün əvvəl onu burada qətlə yetirdilər.

Təəssüf ki, bundan beş il keçsə də, bu cinayət hələ açılmayıb. Ancaq indi, güman edirəm ki, istintaq orqanları bu cinayətin açılmasına çox yaxın bir mərhələdədirlər. Əminəm ki, bu cinayət açılacaq, cinayətkarlar da tamamilə aşkar olunacaqlar.

Bu adamın vəhşicəsinə qətlə yetirilməsi, şübhəsiz ki, mənə ağır təsir etdi, bir insan kimi məni çox sarsıtdı. Ancaq, eyni zamanda, məni daha da ruhlandırdı ki, əgər belə adi insanlar öz əməlinə görə özünü qurban verə bilirlərsə, demək Azərbaycanda belələri az deyil. Demək, xalqımız öz milli mənliliyini itirməyibdir və mən bu fəaliyyətimi davam etdirməliyəm”.

Bu gün humanizmdən, demokratiyadan, insan hüquq və haqlarından ağız dolusu danışan, Yeni Azərbaycan Partiyasının ünvanına özlərinə layiq olan yaramaz hədyanlar danışanlar iki ziyalının, adi vətəndaşın telefon danışığına görə birinin – çox qabiliyyətli nəşir, humanist ziyalı Əjdər Xanbabayevi qətlə yetirmələrini, o birinin – böyük siyasi xadim, bütün varlığı ilə Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının inkişafına çalışmış Heydər Əliyevin doğma vətəninə, ata evinə qayıtmasına belə qadağa qoyduqlarını, ölümə hədələdiklərini dilə də gətirmirlər.

Heydər Əliyevin o vaxt Bakının Suraxanı rayonuna prokuror təyin etdiyi indiki Respublikanın Baş prokuroru Zakir Bəkir oğlu Qaralov az müddətdə Əjdər Xanbabayevin qatillərini tapıb üzərə çıxardı. Onlar əməllərinə görə qanuni cəzalarına çatdırıldılar.

Heydər Əliyev isə nəinki öz ölkəsində azad vətəndaş kimi yaşamağa başladı, eyni zamanda on il sərasər Azərbaycanın dövlət başçısı oldu, ölkəni fəlakətdən qurtardı, müstəqilliyinin dönməzliyini təmin etdi, insanları zülmərdən və zülmkarlardan qurtardı. Ədalət zəfər çaldı.

Lakin, mənə görə, həmin qanlı hadisənin nəticələrinə yenidən nəzər yetirilməlidir. Belə ki, Əjdər Xanbabayev Azərbaycanın siyasi-ictimai azadlığı yolunda ilk Siyasi Şəhid olmuşdu. O, gənc qətlə yetiriləndə körpə uşaqları atasız qalmışdı.

Əjdər Xanbabayevin xatirəsi əbədləşdirilməli, siyasi şəhid kimi tarixə düşməlidir. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülməsi tamamilə ədalətli olardı.

Azərbaycanın ikinci Siyasi Şəhidi böyük tarix alim, böyük insan Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyünün bərpası uğrunda, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasında, yeni tipli Azərbaycan parlamentinin fəaliyyətinin səmərəli təşkilində xüsusi zəhməti olan, siyasi fəaliyyətinə görə qətlə yetirilən Ziya Bünyadovdur.

Ziya Bünyadov hələ gənc yaşlarında İkinci Dünya müharibəsində Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü. Müharibə od-alovundan cəsur əsgər kimi sağ-salamat çıxaraq, ömrünü elmə həsr etmiş bir şəxsin Milli Məclisin iclasından çıxıb evinə qayıdarkən qətlə yetirilməsi ağlasığmaz görünsə də, baş verdi.

Elə həmin saatda Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının İdarə Heyətini Prezident Aparatına – iş otağına topladı, faciənin nədən törədildiyi barədə fikir mübadiləsi apardı. Müzakirəni belə nəticələndirdi:

“Ziya müəllim yalnız aktiv siyasi fəaliyyətinə görə qətlə yetirilə bilərdi. Başqa səbəblər bilmirəm, çünki o, təmiz, vicdanla çalışan ziyalı idi. Hüquq mühafizə orqanlarına tapşırıbmışam araşdırsınlar. Siz də ehtiyatlı olun, bu hadisə sizin hər biriniz üçün, mənim üçün də, oğlum İlhamı qarşı da törədilə bilər”. Uzun müddət araşdırmalar getdi, hətta günahsız şəxslərdən şübhələnərək həbs edilənlər də oldu. Bu siyasi qətlənin üstü də Zakir Qaralovun Respublikanın Baş prokuroru təyin olundandan sonra açıldı. Qatillər cəzalarını aldılar. Ziya Bünyadovun xatirəsi əbədləşdirildi. Lakin, akademik Ziya Bünyadovun da siyasi fəaliyyətinə görə qətlə yetirilməsini, ona *Siyasi Şəhid*, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adlarının verilməsi ilə tamamlanması daha düzgün olardı.

Bu iki böyük şəxsin Siyasi Şəhid, Milli Qəhrəman kimi tarixə düşməsinin böyüyən nəsillərin siyasi-mənəvi tərbiyəsi üçün ciddi təsiri ola bilər.

Heydər Əliyevin “91-lər”lə görüşündə söylədiyi fikirlərdən bir neçə nümunəni də olduğu kimi oxuculara təqdim edirik.

“...Böyük çətinliklərlə mən, nəhayət Bakıya gəldim. ...Məni Bakıda yaşamağa qoymadılar, Naxçıvana getdim. Mən hesab etdim ki, doğulduğum, gəncliyimi yaşadığım torpaqda – Naxçıvanda həyatımı sona çatdıracağam. Ancaq orada Naxçıvanın əhalisi, xalq mənə çox

böyük qayğı göstərdi. Mənə böyük hörmət etdilər və parlament seçkiləri zamanı – 1990-cı ilin sentyabr ayında mənim Azərbaycan və Naxçıvan parlamentinə seçilməyim haqqında cürbəcür təşəbbüslər etdilər...

Nəhayət, məni həm Naxçıvan Muxtar Respublikasının, həm də Azərbaycan Respublikasının parlamentinə deputat seçdilər. Mənim parlamentdəki çıxışlarım da, mənə qarşı olan ədalətsiz hərəkətlər, təhqirlər də məlumdur...”

Çıxışın davamı:

“Kommunist partiyası dağılandan sonra və Sovet İttifaqı artıq dağılmaq ərəfəsində ikən – 1991-ci ilin yayında mən bir müddət Moskvada yaşadım... əhalinin əksəriyyəti mənim Ali Məclisə sədr seçilməyimi tələb etdi. Mən də buna razılıq verdim... Razılığımın səbəbi o oldu ki, Naxçıvan ağır vəziyyətdə idi, ona kömək etmək lazım idi. Bu da mənim borcum idi. Şübhəsiz ki, kənarda duran bir adam kimi mən bu köməyi edə bilməzdim. Ancaq həmin vəzifəni üzərimə götürəndən sonra bu köməyi etməyə imkanlarım oldu və işlər də gördüm (1992-ci ilin mayında sədr seçilmişdi - Z.Q.).

Sonra Xalq Cəbhəsi hakimiyyətə gəldi və onun hakimiyyətə gəlməsinə mən bir siyasi xadim kimi dəstək verdim, bir şəxs kimi kömək etdim. Ancaq onların da hakimiyyət dövrü nə cür oldu, nə təhər oldu – sizə məlumdur...

1987-ci ilin sonundan, demək olar ki, 1988-ci ildən mənə qarşı ədalətsizlik, böhtançılıq kompaniyası başlanan zamandan mən, şübhəsiz ki, mənəvi əzab çəkirdim. Ayrı-ayrı adamların, şəxslərin, ziyalıların gəlib Naxçıvanda məni ziyarət etmələri, mənimlə görüşmələri, söhbət etmələri mənim üçün xoş bir hal idi, mənəvi təskinlik idi. Ona görə ki, təəssüflər olsun, çoxları – mənimlə bərabər işləmiş, uzun müddət mənimlə əməkdaşlıq etmiş, mənim rəhbərliyim altında yaşamış, inkişaf etmiş, vəzifələrdən – vəzifələrə çıxmış adamlar ya məni unudular, ya da bəziləri o böhtançıların tərəfinə keçdilər.

Belə bir şəraitdə yanıma gələn adamların çoxunu mən keçmiş zamanlarda tanımırdım. Gəlirdilər, özlərini təqdim edirdilər, özləri haqqında məlumat verirdilər. Onları qəbul edirdim və tam səmimiyyətlə

demək istəyirəm ki, bundan məmnun olurdum. Çünki, təsəvvür edin, mənəvi cəhətdən çox ağır vəziyyətdə yaşayan insan – cəmiyyətdən təcrid olunmuş, bəzi adamların xəyanətkarlığını, nankorluğunu görən insan bir də baxır ki, qapı açılır, heç gözlənilmədən, tanımadığı bir adam gəlib özünü təqdim edir və öz münasibətini bildirir. Şübhəsiz ki, dara düşən hər bir adam üçün, o cümlədən mənim üçün, bu müsbət hadisə idi”.

Acınacaqlı olsa da deməliyəm ki, doğrudan da Heydər Əliyevin tanımadığı, hətta ömründə bir dəfə də görüşmədiyi, lakin, mənim yaxından tanıdığım vətənsəvər ziyalılardan bir çoxu dərin hörmət əlaməti kimi, çətinliklə olsa da, Naxçıvana gedir, Onu ziyarət edir, məsləhətləşirdi ki, xalqı ağır günlərdən necə qurtarmaq olar. Belə ləyaqətli ziyalıların çoxunun sonralar Milli Məclisdə təmsil olunmasına, yüksək vəzifələrə irəli çəkilməsinə Heydər Əliyev şərait yaratdı, kömək göstərdi.

Həmin günlərdə mənim jurnalist Səyyad Aranla apardığım müsahibə “Heydər Dağına kölgə salmaq olmaz” başlığı altında “İki sahil” və “Səs” qəzetlərinin 1992-ci il avqust ayında 6 nömrəsində ardıcıl dərc olundu. Heydər Əliyevlə Naxçıvan görüşümüzə bunları çox diqqətlə oxuduğunu bildirdi, minnətdarlıq etdi.

“91-lər”lə görüşündə bunları da xatırlatdı. Bu fikirlərin ardınca “91-lər”in barəsində danışdı:

“Bir müddətdən sonra “Səs” qəzetində Azərbaycanın bir qrup ziyalisinin mənə müraciəti dərc olundu. Bu da mənim üçün gözlənilməz bir şey idi. “Azərbaycan sizin sözünüzü gözləyir” müraciətini də, 91 nəfər ziyalı imzalayıbdır. Mən bu müraciəti də, imza atanların adlarını, fəmilələrini də oxudum. Çoxunu mən tanıyıram. Amma bir çoxunu mən səmimi deyirəm, həqiqətən şəxsən tanımıram. Bu siyahının xarakterik cəhəti nədən ibarətdir? Ondan ibarətdir ki, siyahıda olan adamların əksəriyyəti, şübhəsiz, ziyalılardır. Amma əksəriyyəti heç bir vəzifə tutmayan adamlardır və mən burada işləyən vaxtda da, mənim dövrümdə bir vəzifə, imtiyazlar alan adamlar deyillər. Bunlar özləri öz əməyi ilə yaşamış, işləmiş adamlardır. Ancaq görünür, respublikanın həyatı

üçün ürəyi yanan adamlardır. Eyni zamanda cəsarətli adamlardır. Onlar o vaxt – Naxçıvana qarşı, şəxsən mənə qarşı böyük təzyiqlər olduğu zaman belə bir məktuba imza atmışlar.

Bu, 1992-ci il oktyabr ayının 24-də – Naxçıvanda dövlət çevrilişinə cəhd edilən gün olmuşdu. O vaxt Naxçıvana qarşı təzyiq doğrudan da çox böyük idi. Sizə düzünü deyim, bəzən fikirləşirdim: bəlkə mən Naxçıvandan çıxım gedim ki, Naxçıvana qarşı bu təzyiq azalsın? Amma ölçürdüm-biçirdim ki, bəlkə mən gedəndən sonra Naxçıvan daha da pis vəziyyətə düşə bilər. Yəni mən özümü, necə deyirlər, qurban verməyə də hazır idim. Moskvaya dönmək mənim üçün çətin idi. Başqa bir yerə getmək imkanı axtarırdım ki, bəlkə Naxçıvandan çıxım gedim. Niyə? 1990-cı ildə ki, Naxçıvana gəldim, orada xalq məni qarşıladı. O vaxt burada Azərbaycanın rəhbərliyi – mənim vaxtilə yetişdirmələrim, mənim vaxtında işləmiş adamlar mənə görə Naxçıvana qarşı mənfi hərəkətlər etməyə, Naxçıvanı blokadaya salmağa və sair hallara başladılar”.

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, Naxçıvana, Heydər Əliyevə qarşı mənfi hərəkətlər edən, təzyiqlər göstərən iqtidara qarşı həmin günlərdə Bakıda böyük bir tədbir keçirildi: Heydər Əliyevi və Naxçıvan Muxtar Respublikasını Müdafiə Komitəsi yaradıldı. Həmin tədbirin protokolunu oxuculara təqdim edirəm.

Yığıncaqda təmsil olunan ictimai-siyasi təşkilatlar: Sosial-Demokrat və Kəndli partiyaları; “Əlincə”, “Sədərək”, “Qayğı”, “Yurddaş”, “Qaraçöp”, “Qaçqınlar”, “Vətən”, “Analar fəryadı” cəmiyyətləri; “Vətəndaşlıq həmrəyliyi”, “Azərbaycan Milli Qeyrət” təşkilatları; “Turan həmkarlar təşkilatı; Yazıçılar, Bəstəkarlar, Jurnalistlər, Kino işçiləri ittifaqları; Qarabağa yardım və Veteranlar komitələri; inşaatçılar, neftçilər, səhiyyə, maarif və mədəniyyət işçiləri; Azad müəllimlər hərəkatının nümayəndələri; Azərbaycan EA-nın üzvləri, Azərbaycan ETPEİ-nin əməkdaşları; Demokratik Qüvvələr Birliyinin üzvləri; hüquq-mühafizə orqanlarının işçiləri; Naxçıvan Muxtar Respublikasının Bakıdakı daimi nümayəndəliyinin əməkdaşı; bir neçə xarici ölkə jurnalistləri, millət vəkilləri iştirak edirdilər.

**10. Naxçıvan Respublikasının dövlət
quruculuğunun və MR Ali Məclisinin sədri
Heydər Əlirza oğlu Əliyevin
Müdafiəsi Komitəsinin yaradılması**

Protokol № 1

Yığıncaqda iştirak edənlərin sayı: **179 nəfər.**

Yığıncağın sədri: **EA-nın vitse-prezidenti, akademik Ziya Bünyadov**

Katib: **jurnalist Xeyrəddin Qoca**

Gündəlik məsələ

Naxçıvan Respublikasının dövlət quruculuğunun və MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əlirza oğlu Əliyevin Müdafiəsi Komitəsinin yaradılması haqqında.

Çıxış edirlər: **Sirus Təbrizli, Səfyar Musayev, Zahid Qaralov, Vilayət Əliyev, Həsən Mirzəyev. Həsən Bəliyev, İlham Vəliyev, Aslam Şelemonov, Oqtay Həməzəyev, Heydər Hüseynov, Xəlidə Əliyeva, Əli Nağıyev, Rima Cəfərova, Firudin Vəliyev, Fərhad Axundov, Mehman Əhmədşad, Dilarə Orucova, Nadir Ağayev, Maksim Musayev, Xeyrulla Hümətov, Misirxan Vəliyev, Minayə Əliyeva, Zakir Sərdarov, Xəlil Xəlilov, Mustafa Əliyev, Cabbar Məhərrəmov, Sudeif İmamverdiyev, Munis Bayramov, Nəzir Əhmədov, Matvey Radayev, Maqsud Nəcəfov, Ələkbər Qurbanov, Həsən Hümətov, Himalay Qasimov, Ələsgər Fərzəliyev, Şəfiqə Məhərrəмова, Elmira Qasimova, Müşfiq Həməzəyev, Adil Məmmədov, Ağabəy Əsgərov, Afat Qurbanov, Vaqif İsmayılov, Xeyrəddin Qoca, Buludxan Xəlilov, Allahyar Hüseynov, Abil Hüseynov, Asya Manafova, Mehman Əhmədşad, Ziya Paşa, Akif Əliyev, Arif Rəhimov, Rizvan Vahabov.**

Qərar:

1. Naxçıvan Muxtar Respublikasına qarşı təcavüzə, respublika Ali Məclisinin sədri Heydər Əlirza oğlu Əliyevə qarşı böhtan və hədələrə

qəti şəkildə son qoymaq məqsədilə xüsusi qurum – Naxçıvan MR dövlət quruculuğunun və MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əlirza oğlu Əliyevin hüquqlarının qorunması üzrə Müdafiə Komitəsi yaradılsın.

2. Müdafiə komitəsinin tərkibi 27 nəfərdən ibarət olsun.

3. Azərbaycan ETPEİ-nin direktoru, respublikanın əməkdar müəllimi Zəhid İbrahim oğlu Qaralov Müdafiə Komitəsinin sədri seçilsin.

4. Munis Bayramov və Nadir Ağayev Müdafiə Komitəsi sədrinin müavinləri seçilsinlər.

5. Müdafiə Komitəsinin üzvlüyünə aşağıda adları qeyd olunmuş ziyalılar daxil edilsinlər:

Cabbar Məhərrəmov, Zakir Sərdarov, Eldar İsmayılov, Misirxan Vəliyev, Xəlil Xəlilov, Asya Manafova, Ələkbər Qurbanov, Rizvan Vahabov, Akif Əliyev, Rizvan Cəbiyev, Xeyrəddin Qoca, Minayə Əliyeva, Ziya Paşa, Sudeif İmamverdiyev, Mehman Əhmədzadə, Müşfiq Həməzəyev, Fərhad Axundov, Səfyar Musayev, Dilarə Orucova, Abil Hüseynov, Maksim Musayev, Allahyar Hüseynov, Səyyad Aran, Matvey Radayev.

6. Müdafiə Komitəsinə tapşırılsın ki, qısa müddətdə təxirə salınmaz tədbirlərin planını hazırlasın və əməli işə başlasın. Könüllü şəkildə Müdafiə Komitəsində çalışmaq istəyən vətəndaşları fəal işə cəlb etsin.

Müdafiə Komitəsi az müddətdə işçi qrupları formalaşdırdı. Görüləcək işlərin istiqamətləri bunlardan ibarət idi: təşkilati-operativ işlər, təbliğat, kütləvi informasiya və kütləvi tədbirlər üzrə işlər, ictimai-siyasi təşkilatlar və hərəkətlərlə əlbir iş, beynəlxalq insan hüquqları müdafiəsi qurumları ilə əlaqə, vacib sənədlərin hazırlanması, millət vəkilləri və gənclərlə iş, yerlərdə müdafiə özəkləri yaratmaq.

Komitənin üzvlərinin hər birinə konkret iş sahəsi tapşırıldı və icrasına ciddi nəzarət qoyuldu.

Komitə az müddətdə xeyli iş gördü.

Müdafiə Komitəsi indi də qüvvədə qalır. Lakin Heydər Əliyev əvvəl Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri, sonra isə respublika prezidenti seçilən müddətdən etibarən fəaliyyətini başqa istiqamətə yönəltdi. Komitə sonra Heydər Əliyevin fəal müdafiəçisi kimi yox, onun köməkçisi kimi çıxış edirdi. Çünki indi insan hüquqlarının qorunması keşiyində Heydər Əliyevin özü dururdu. İnamlı deyərək bilərəm ki, Heydər Əliyev belə böyük məsuliyyətin öhdəsindən ləyaqətlə gəldi. Köklü islahatlar həyata keçirdi.

Təkrar Heydər Əliyevin “91-lər”lə olan tarixi görüşündəki çıxışına qayıdıram.

Heydər Əliyev o dövrün müəyyən acı tarixi həqiqətləri barədə məlumat verəndən sonra qeyd etdi: *“Bax, bu tarixi bir balaca xatırlayaraq mən sizinlə bu görüşümün məqsədini açıram. Məqsəd ondan ibarətdir ki, o vaxt şübhəsiz, Azərbaycanın vəziyyətini, bu gününü, gələcəyini düşünən adamların əksəriyyəti mənə bir ümid yeri kimi axtarıb tapırdı və mənə müraciət edirdi. Mən belə hesab edirəm. Müraciət edən adamların bəziləri bunu şifahi edirdilər, bəziləri gəlib edirdilər. Amma bir qrup, 91 adam rəsmi müraciətə imza atıb qəzetə vermişdi, heç bir təzyiqdən, təqibdən qorxmayaaraq. Mənim sizə danışdıqlarım onu göstərir ki, təzyiqlər, təqiblər var idi. Güman edirəm ki, imza atan bu adamların bəziləri təqib olunmuşdular.*

Mən iki ildən artıqdır ki, Bakıdayam. Ola bilər, indi siz soruşasınız ki, biz o vaxt sizə müraciət etmişik, siz bizi indi yada salmışınız. Yox, siz həmişə mənim qəlbimdə olmusunuz, heç vaxt unutmamışam. Amma sadəcə olaraq, mən hesab edirdim ki, siz müraciət edəndə heç biriniz şəxsi bir məqsəd daşımurdunuz, elədirmi? Siz Azərbaycanın dövlətçiliyi, müqəddəratı, Azərbaycanın taleyi haqqında düşünürdünüz. Bir halda tale belə gətirdi ki, mən Azərbaycana gələsi oldum və burada işlərə başlayasım oldum, demək, mən birinci növbədə bu işlərlə məşğul olmalı idim. Ancaq inanın, mən elə o vaxtdan imkan axtarırdım ki, sizi dəvət edim, sizinlə görüşüm. Mümkün olmurdu. İndi nə edək, üzərimizə düşən məsuliyyət o qədərdir ki, sutkanın 24 saatını da işləsən çatdırmaq mümkün olmur. Ona görə də mən bu planları qururdum ki, gələn həftə, o

birisi həftə görüşəcəyəm. Ancaq, nəhayət, indi bu imkan əldə olunub. Ona görə mən xahiş etdim ki, bu 91 şəxsi dəvət etsinlər. Yenə də deyirəm, bəziləri ilə şəxsən tanışlığım yoxdur, yəni şəxsi görüşüm olmayıb. Mən hamınıza təşəkkür edirəm.

Ona görə yox ki, mən buraya gəlmişəm. Ona görə ki, siz doğrudan da millətin, xalqın taleyi haqqında düşünən adamlar və cəsarətli adamlar olmusunuz, belə adamlar da varsiniz. Bu müraciətlər olsa da, olmasa da proseslər gedirdi, nəşə olacaq idi. Ola bilərdi ki, mən gələydim, ola bilərdi mən gəlməyəydim, bunun fərqi yoxdur. Əsas mənə ondan ibarətdir ki, siz öz vətəndaşlıq, vətənpərvərlik hissiyyatlarınızı açıq bildirmisiniz. Bu birinci. İkinci də, şübhəsiz, mənə qarşı ədalətsizlik olan bir dövrdə və uzun müddət mənimlə bərabər işləyən adamların mənə qarşı nankor çıxdıqları, vəfasız olduqları bir dövrdə siz o daxili sədaqətinizi bürüzə vermisiniz, açmışınız və hətta qəzetə vermisiniz. Ona görə təşəkkür edirəm”.

Heydər Əliyev rəhmətə getmiş bir qrup şəxsin (Kərim Kərimov, Xəlil Rza, Ağababa Mahmudov, Əmir Mərdanov, Mövsüm Mövsümov, Mirzə Əsgərov, Məmməd Məmmədov) adlarını xatırladandan sonra Sirius Təbrizliyə müraciət etdi ki, müraciətə imza atmış şəxslərin siyahısını oxusun. Adlar oxunduqca bir-bir ayağa durduq. Diqqətlə hər birimizə baxdı, kimin nə işlə məşğul olduğunu soruşdu, minnətdarlığını bir daha ifadə etdi. Sonra sözünə davam etdi:

“Mən görüşümüzə başlayarkən dedim ki, bu görüş müəyyən dərəcədə xatirə xarakteri daşıyır. Ona görə də təxminən üç il bundan öncə mövcud olmuş vəziyyəti və irəli sürülmüş təşəbbüsləri, dərc edilmiş sənədləri yada salmağa ehtiyac var. Lakin məqsədim, bir daha deyirəm, sizinlə görüşmək, sizə öz təşəkkürümü bildirməkdir. Ona görə yox ki, siz o vaxt bu müraciətə imza atmışınız və buna cavab olaraq mən Azərbaycanın siyasi vəziyyəti barədə öz fikirlərimi bəyan etmişəm, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasına razı olmuşam və bu partiyada fəal iştirak etməyə söz vermişəm. Ona görə ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması ilə, yaxud mənim yenidən siyasi fəaliyyətə qayıtmağımla deyil, təkcə elə bu addımla siz özünüzdün vətəndaşlıq borcunuzu yerinə

yetirmisiniz və bir daha bildirirəm, o ağır, çətin dövrdə, biz hamımız təzyiqlər altında olduğumuz bir zamanda cəsarət, qeyrət, qəhrəmanlıq göstərmisiniz. Mən bunu tam qətiyyətlə deyə bilərəm. Sizin, bax, bu vətəndaşlıq mövqeyinizə görə, mənəvi saflığınıza görə, Azərbaycan naminə ümumi işlərinizə sədaqətinizə görə hamınıza təşəkkür edir, cansağlığı arzulayır və bütün işlərinizdə uğurlar diləyirəm”.

Sonra ölkənin daxilindəki mürəkkəb proseslərdən, beynəlxalq aləmdə gedən hadisələrdən, yeni müstəqillik qazanmış ölkələrdəki vəziyyətdən, Ermənistanın işğalçılıq siyasətindən yığcam məlumat verdi, qarşıda duran yeni vəzifələrdən, bunları həll etmək yollarından danışdı. Bu məsələlərin həllində də bizim yaxından iştirakımıza ehtiyac duyulduğunu bildirdi.

Yenidən “91-lər”in işini xatırlatdı:

“...1993-cü ilin may-iyun aylarında Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi baş vermişdi. Bax, sizin o müraciətiniz həyəcan təbili idi. Mən də öz cavabımda yazmışdım ki, Azərbaycanı parçalamaq meylləri var. Mən bunu hələ oktyabr ayında (1992-ci ilin oktyabrında “91-lər”in müraciətinə yazdığı cavab məktubu nəzərdə tutulur – Z.Q.) göndərdiyim cavabımda yazmışdım. Əlbəttə, o vaxt nə mən, nə də siz bunu havadan götürməmişdik. Siz bu sözləri bir ziyalı kimi yazırdınız. Reallığa söykənərək yazırdınız. 93-cü ilin may-iyun aylarında burada vətəndaş müharibəsi başladı, Azərbaycanı parçalamaq niyyəti reallaşdı. Azərbaycan parçalandı, cənub zonası əldən getdi, Gəncə Azərbaycanın dövlət hakimiyyətindən tamamilə çıxdı, burada dövlət dağılırdı.

Əgər o vaxtlar sizin çağırışınıza qoşularaq gəlmədimsə, 1993-cü ilin iyun ayında vəziyyət artıq belə gərgin olduğu halda mən bir adamın deyil, minlərlə adamın çağırışına səs verərək buraya gəldim”.

Heydər Əliyev çıxışında digər partiyalar, xüsusilə Cəbhə partiyası barədə ibrətamiz bir fikir söylədi: *“44 partiyadan 33-ü qeydiyyatdan keçib... Xalq cəbhəsi çox narahat idi, indi o da qeydiyyatdan keçib. Amma qəzetlərində yazırlar, yenə də ədalətsiz yazırlar. Bu gün səhər (9 sentyabr 1995-ci il – Z.Q.) elə mən özüm də oxudum. Ədliyyə Nazirliyinin bizə verdiyi məlumatda göstərilir ki, onların yenidən təqdim*

etdikləri sənədlərdə qanun nöqteyi-nəzərdən həddindən çox qüsurlar var. Ədliyyə Nazirliyi bu qüsurlara görə onları gərək qeydiyyatdan keçirməyəydi. Ancaq Ədliyyə Nazirliyi də yaqin ölçüb-biçir, ümumi ictimai-siyasi vəziyyəti nəzərə alaraq onları qeydiyyatdan keçiriblər. Buna sağ ol deməkdənsə, onlara güzəştə gedilməsinə görə minnətdar olmaqdan, yenə də hoqqabazlıqla məşğuldurlar. Lakin bu hoqqabazlıq bir nəticə verəsi deyildir. Çünki artıq biz bunları görmüşük”.

Qərībā burasıdır ki, YAP nədənsə bu hoqqabazlara həmişə güzəştə gedir, həmin hoqqabazlar da “sağ ol” əvəzinə ayaqlarını daha yüksək pilləyə qaldırır, hətta YAP-ı özlərinə borclu sayır, YAP-ın qurucularını böhtanlayır, şantaj edir, partiyanın qızıl fondu “91-lər”i yeri gələndə aşağılayırlar. Deməli, nadürüslərə heç bir güzəşt edilməməlidir. Çünki, belə güzəştlər sonradan güzəşt edənlərin özlərinə əngəl yaradır, güzəşti saxtakarlıq kimi qələmə verirlər. Bunu mən ömrümdə çox görmüşəm. Xüsusilə 1987-2010-cu illər arasında yersiz güzəştlərin nə kimi bəlalarla nəticələndiyinin şahidi olmuşam. Odur ki, nəticəyə gəlmişəm:

Ümumən güzəşt insanlığın ən humanist prinsiplərindən biridir.

Adil, xeyirxah insanlara hansı çətin vəziyyətdən çıxarmağa və ya ictimaiyyətin zərərinə olmayan, lakin müəyyən qaydalara, ölçülərə uyğun gəlməyən hərəkətə və ya sözə görə güzəştə getmək savabdır, yaxşıdır, vacibdir, bəyənildir.

İctimaiyyətə zərəri dəyən, nüfuza toxunan, qəbahət sayılan, dəfələrlə səhvlərə yol verən qədərbilməz nadürüst şəxslərə, qruplara, siyasi partiyalara güzəştə getmək qəbahətdir, pislənməlidir, yolverilməzdir. Belələrinə təkrar-təkrar güzəştə getmək isə özünü baltalamaq, nadürüsləri rəğbətləndirməkdir.

Deməli, güzəştin də öz həddi, tətbiqedilmə vaxtı və real səbəbləri var. Bütün təbiət, cəmiyyət və təfəkkürdə olduğu kimi, güzəştdə də bir tarazlıq mövcuddur. Tarazlığın pozulması ədalətsizliyə, hətta fəlakətə gətirib çıxara bilər.

Mənim belə bir ümumiləşdirməm, göründüyü kimi, Heydər Əliyevin hadisələrə real elmi qiymət verməsi, siyasi irsinə istinad əsasında mümkün olmuşdur.

Heydər Əliyev:

“Azərbaycanda demokratiyanı inkişaf etdirmək istəyən qüvvələr, bax, burada əyləşən qüvvələrdir. Bəli, demokratiyanın tərəfdarı bizik! Əgər mən 90-cı ildə kommunist rejimi vaxtında Naxçıvanda böyük təqiblər altında olduğum zamanda “demokratiya” deyərək qışqırırdımsa və mənə qarşı nə qədər hörmətsizlik, nə qədər təhqirlər olacağını əvvəlcədən bilsəm də, gəlib parlamentin ilk sessiyasında demokratiya, Azərbaycanın müstəqilliyi haqqında car çəkirdimsə, indi mən Azərbaycanın prezidenti olduğum halda bunları – öz arzularımı, öz istəklərimi, şübhəsiz, yerinə yetirirəm və yetirəcəyəm də!

Ona görə də, mən dəfələrlə demişəm, müxalifətdə olan qüvvələr qoy hesab etməsinlər ki, demokratiyanın daşıyıcıları onlardır. Yox, demokratiyanın daşıyıcıları Azərbaycanın ağıllı, zəkali insanlarıdır; ziyalılardır. Azərbaycanda həqiqi demokratiya, qanun çərçivəsində olan demokratiya yolunda fədakarcasına çalışan insanlardır, Azərbaycan xalqının mənafeəsidir. Daha ayrı-ayrı adamlar deyildirlər – onların bəziləri demokratiyanın həqiqətən nə demək olduğunu, bəlkə də bilmirlər. Sadəcə olaraq, vaxtilə bu şüardan istifadə edərək müəyyən mövqe tutduqlarına görə o köhnə bayatını yenidən oxumağa çalışırlar.

İndi o tarixi hadisələri yada salarkən mən bu sözləri deməyi lazım bildim. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, o illərdə olduğu kimi, yenə də biz hamımız birlikdə, bundan sonra da Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmlənməsi və inkişaf etməsi üçün çalışacağıq, Azərbaycanda müstəqil, demokratik, hüquqi dövlət yaradıb hüquqi demokratik cəmiyyətin bərqərar edilməsinə nail olacağıq. Mən buna tam əminəm.

Sizə bir daha təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm, hamınıza cansağlığı, xoşbəxtlik arzulayıram”.

“91-lər”lə Heydər Əliyevin 9 sentyabr 1995-ci il tarixli görüşü bu sözlərlə tamamlandı.

Bu görüş müasir Azərbaycanın siyasi-ictimai və mədəni həyatını güzgüdə əks olunan surət kimi əks etdirmişdir. Əsil həqiqət belədir. Bunu hamı, o cümlədən “yeni demokratik müxalifət” kimi özünü

təqdim edənlər də, əllərindəki mətbuatdan, mövqelərindən istifadə etməklə “91-lər”in əməyini unudurmağa, siyasi yenidənqurmada böyük rolunu gizlətməyə çalışan qüvvələr də, incidilmiş, küsdürülmüş, haqları tapdalanmış qəhrəman “91-lər”də, bütün Azərbaycan cəmiyyəti də bilməlidir. Heydər Əliyevin elmi irsi, mütəfəkkir düşüncələri, xalqımız qarşısındakı böyük xidmətləri kimi, Onun ən ağır hesab etdiyi günlərdə həmfikir, siyasi-mənəvi dayaq olan silahdaşlarının, o cümlədən “91-lər”in adları, əməlləri də daim yaşayacaq, yad ediləcək, inkişafda olacaqdır. Həmin siyahıda adları olmayan, lakin müxtəlif yollarla böyük vəzifələrə gəlmiş məmurlar da bunları yadda saxlamalı, heç kəsin haqqını tapdalamağa can atmamalıdırlar. Unudulmamalıdır ki, Allah hər kəsin payını onun qəlbinə görə verir. Qəlbi və əməli təmizləri Allah həmişə xoşbəxt edər, onları özünə yaxın bilər. Bədxahlar, fürsət yoxsulları həyatda xoşbəxt olmayıblar.

Cəmiyyəti yalnız düz adamlar düzgün yolla səadətə doğru aparıb.

Düz olmayan adamlar cəmiyyəti düz yolla apara bilməz, onu fəlakətə sürükləyər.

Heydər Əliyev düz adam idi, cəmiyyəti düz yolla irəlilətdi, düz adamlara, düz cəmiyyətə arxalandı. Elmi-siyasi irsini də düzlüklə formalaşdırdı.

11. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasından keçən 5 ilin uğurları barədə

29 noyabr 1997-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr edilmiş əzəmətli tədbir keçirildi.

Tədbirdə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev geniş nitq söylədi.

Çıxışdan bir neçə parçanı oxuculara təqdim edirəm. *“Bu gün beş il keçəndən sonra tam əsasla demək olar ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının Azərbaycanda yaranması tarixi hadisədir. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasının nə qədər zəruri və ölkəmiz üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğu ötən beş il müddətində tam sübut edilibdir. Yeni Azərbaycan*

Partiyası beş il müddətində öz proqramına, öz prinsiplərinə, öz amallarına sadıq olduğunu sübut edibdir və Azərbaycan Respublikasının həyatında görkəmli yer tutaraq ölkəmizin həyatının bütün sahələrinə öz təsirini göstəribdir. Mən çox məmnunam ki, beş il bundan əvvəl, çətin və ağır bir şəraitdə Yeni Azərbaycan Partiyası yarandı və o, Azərbaycan xalqı qarşısında öz xidmətlərini göstərə bildi”.

“...partiyanın yaranma prosesi bir çox təzyiqlər, hətta təqiblər altında olmuşdur. Ancaq bunlara baxmayaraq, bu partiyanı yaratmaq istəyən, öz istəklərinə, məqsədlərinə sadıq olmuşlar və bu partiyanı yaratmışlar”.

“Siz də, partiyanın bütün üzvləri də, Azərbaycanın ictimaiyyəti də həqiqəti bilməlidirlər. Mən bu partiyanın yaranmasının təşəbbüskarı olmamışam...”

Azərbaycanın, demək olar ki, bir çox bölgələrindən – Bakıda, başqa böyük şəhərlərdə, rayonlarda, yaşayış məntəqələrində ayrı-ayrı adamlar bir-birindən asılı olmayaraq və bir-biri ilə əlaqəsi olmadan belə bir fikrə gəlmişlər və belə bir partiyanın yaranmasının zəruri olduğunu irəli sürmüşlər...

Bu da məlumdur ki, həmin fikrə düşən adamlar, qruplar, insanlar bu partiyanı yaratmaq üçün kimisə özlərinə lider seçmək istəmişlər və onlar Heydər Əliyevə müraciət etmişlər.

Məlumdur ki, bu müraciətlər olan zaman mən bu müraciətləri təbii hesab edirəm.

Ancaq o vaxt – biz indi o tarixi mütləq açmalıyıq – bunun qarşısını hər vəchlə almağa çalışırdılar. Təsədüfə deyil ki, 1992-ci il oktyabrın 16-da “91-lər”in mənə müraciəti “Səs” qəzetində dərc olunandan sonra, oktyabrın 24-də Naxçıvanda Xalq Cəbhəsinin 300 nəfərdən artıq adamdan ibarət silahlı dəstəsi Muxtar Respublikada dövlət çevrilişinə cəhd göstərdi.

Təsədüfə deyil ki, Xalq Cəbhəsinin qeyri-qanuni saxlanılan 300 nəfərdən ibarət silahlı dəstələri Naxçıvanda Daxili İşlər Nazirliyini – Muxtar Respublikanın ictimai asayişini qorumaq vəzifəsini daşıyan silahlı orqanını zəbt etdilər, işğal etdilər. Onlar binanı tutdular və rütbəsi

leytenantdan polkovnikə qədər olan polis əməkdaşlarının hamısını işdən kənarlaşdırdılar. Naxçıvanda gərgin bir vəziyyət yaratdılar.

Daha sonra onlar Naxçıvanın televiziya və radio mərkəzini işğal etdilər. Bu, oktyabrın 24-də oldu.

*...Onda Sirus Təbrizli də orada idi, bizimlə bərabər bu çevrilişin qarşısını almağa çalışırdı və keçirilən mitinqlərdə çıxışlar etmişdi. On-
dan sonra onu hədələmişdilər ki, o, Bakıya qayıda bilməz. Sirus Təbrizli
37, yaxud 38 gün Naxçıvanda yaşamalı oldu, çünki hədələmişdilər ki,
Bakıya gəlsə onu həbs edəcəkdilər.*

*Təsadüfə deyildi ki, məhz o zaman, o hadisədən bir müddət sonra,
Daxili İşlər Naziri vəzifəsində olan İsgəndər Həmidov həmin o
günlər, yəni, biz Naxçıvanda çevriliş cəhdinin qarşısını alandan sonra
Azərbaycan Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlar hissəsini silahla,
sursatla, topla, tüfənglə, pulemyotlarla, qumbaralarla təmin edərək,
onların Bakı hava limanından Muxtar Respublikaya uçub Naxçıvanı
dağıdacağını elan etmişdi. ...Amma naxçıvanlıların o gün nə qədər
ağır bir gün keçirdikləri də məlumdur. Biz İsgəndər Həmidovun böyük
bir qüvvə ilə Naxçıvana uçmasının qarşısını çox çətinliklə aldıq. Yəni
çətinlik nədən ibarət idi? Biz sadəcə bəyan etdik ki, Naxçıvana enən
hər bir təyyarə partladılacaqdır. Başqa bir əlacımız yox idi... bunların
heç biri Yeni Azərbaycan Partiyasını yaratmaq istəyənləri qorxutmadı.*

*O vaxt bu partiyayı yaratmaq istəyənlər Azərbaycanın bir çox
məntəqələrindən – Bakıdan, başqa şəhərlərdən axışıb Naxçıvana
gəldilər və orada təsis konfransı keçirdilər. Mən tarixin bu hissəsini ona
görə xatırladıram ki, bu partiyanın yaranmasının necə olduğunu hamı
– ictimaiyyət də, gələcək nəsillər də bilsin. Bunu sizin çoxunuz bilir. Yəni
biz bu partiyayı yaradıb hakimiyyət əldə etmək istəməmişik, yox. Mən
bunu sizə tam qətiyyətlə deyirəm. Biz, sadəcə bu partiyayı yaradıb, –
əgər Azərbaycan çoxpartiyalı cəmiyyət, ölkə elan edilmişdirsə, - o vaxt
mövcud olan partiyalara daxil olmaq istəməyən adamları bu partiyanın
ətrafında toplamaq məqsədi daşıyırdıq. Başqa məqsəd olmayırdı;
şəxsən mənim başqa məqsədim olmayırdı. Bunu bilmək lazımdır”.*

Heydər Əliyevdən iqtibas gətirdiyimiz mətndəki son cümlələri “Par-

tiya yaratmaqda məqsəd siyasi hakimiyyətə gəlməkdir” kimi çoxdan yaranmış və Azərbaycanda yaradılan partiyaların hamısının əsas şüarına çevrilmiş ideyaları, tezləri alt-üst edir.

Yeni siyasi təfəkkürə görə partiyanın yaradılmasında əsas prinsip ölkədə yaranmış təhlükəli vəziyyəti aradan qaldırmaq, cəmiyyəti hər cür iztirablardan qurtarmaq, əhalinin diqqətini və gücünü bu istiqamətə yönəltməyə inandırmaq olmalıdır. Əgər bu prinsip xalq tərəfindən bəyənilərsə, qəbul edilərsə, o zaman xalqın özü həmin partiyanın liderinin istəyib-istəməməsindən asılı olmayaraq onu mütləq hakimiyyətə gətirəcəkdir. Necə ki, 1993-cü ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri Heydər Əliyevi təkrar Azərbaycan hakimiyyətinə gətirdilər.

Natiq sözünə davam edərək bəyan etdi:

“Şübhəsiz, sonrakı hadisələr onu göstərdi ki, o vaxt Azərbaycandakı vəziyyət doğrudan da bir partiyanın yaradılmasını bəlkə də biz anladığımızdan da çox tələb edirdi. 1993-cü ilin iyun ayında respublika-da baş vermiş hadisələr, Azərbaycanda hakimiyyət böhranı, vətəndaş müharibəsinin başlanması onu göstərdi ki, Azərbaycanın iqtidarı və o vaxt mövcud olan çoxsaylı partiyaların heç biri xalqı, milləti bu vəziyyətdən çıxarmağa qadir deyildir. Tarix artıq bunu sübut edibdir. Əgər o çoxsaylı partiyalar, - o vaxt çoxları, hərə özü üçün bir partiya yaratmışdı, həmin partiyaların Yeni Azərbaycan Partiyasından xeyli əvvəl yaranmışdı, buna qadir idilərsə, onlar Azərbaycanı o vəziyyətdən çıxaraydılar, yaxud iqtidarda olan Xalq Cəbhəsi, Musavat Partiyası əgər buna qadir idisə, iqtidarda idi, hökuməti əlində saxlayaydı, dövləti müdafiə edəydi, dövlətin hüquqlarını saxlayaydı. Bunları nə iqtidarda olan partiyalar, nə də o vaxt iqtidara müxalifətdə olan partiyalar edə bildi”.

Qeyd edək ki, bu fikirlər söylənəndən keçən müddətdə “özü üçün yaradılmış” partiyaların sayı 44-dən artıq, 100-ə yaxınlaşıb. Bir-birini “cib partiyası”, “cırdan partiya”, “ələbaxan partiya”, “yedək partiyası” və digər adlarla çağıran partiyalar nəinki siyasi bilik, siyasi güc topladılar, əksinə daha da korşaldılar, indi də çoxları həmin

vəziyyətdə qalmaqda davam edirlər. Ölkədə müəyyən hadisələr baş verəndə, xüsusilə seçkilər ərəfəsində “vurun gəldim!” deyir, sonra kölgədə gizlənilər, çünki, gücləri, cəsarətləri yoxdur, sadəcə özlərindən böyük iddiaları var. Xüsusilə də rəhbər vəzifələrə çox hərisdirlər. Bunların içərisində bir qədər cəld tərpnənləri öz partiyalarını ataraq, Yeni Azərbaycan Partiyasına keçdilər və demək olar ki, hamısı da arzusuna çatdı – hökumətdə, parlamentdə, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət sahələrində özlərinə yer də tuta bildilər.

Heydər Əliyev sözünə davam edir:

“Demək, bu onu göstərir ki, bu partiyayı yaratmaq istəyən adamlar – mən özüm haqqında demirəm, onun təşəbbüskarları haqqında deyirəm – uzaqgörən imişlər; həqiqətən Azərbaycanın gələcəyi haqqında düşünürmüşlər”.

“Yeni Azərbaycan Partiyası yaranarkən kiminləsə mübarizə aparmaq, Azərbaycanda onsuz da gərgin olan ictimai – siyasi vəziyyəti gərginləşdirmək fikrində olmamışdıq. Əksinə, o vaxtlar şəxsən mən bu partiyanın sədri seçilərək – partiyanın proqramı da, bütün sənədləri də göz qabağındadır, – Azərbaycanın bütün qüvvələrinin birləşməsinə və ölkəmizin bu ağır vəziyyətdən çıxarılmasına biz hamımız birlikdə çalışmalıyıq. Şəxsən mən o vaxt heç bir hakimiyyət iddiasında deyildim. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması ilə əlaqədar bunlar bir neçə məqamlardır ki, mən bu gün bunları sizə çatdırmağı vacib bildim.

Partiya yaranarkən bu, əhali tərəfindən çox rəğbətlə qarşılandığı halda, təəssüf ki, bəzi partiyalar o cümlədən, o vaxtkı, iqtidar tərəfindən mənfi qarşılandı. Bəziləri hesab edirdilər ki, bu, zəif bir partiya olacaq, güclü partiya olmayacaqdır, cəmiyyətdə öz yerini tuta bilməyəcəkdir. Görünür, onlar çox dar düşüncəli insanlar idi. Mən o vaxt da belə düşünürdüm. Amma ötüb keçən zaman hər kəsə hər şeyi sübut etdi. Beş il içərisində Yeni Azərbaycan Partiyası təşkilatlandı, genişləndi, böyüdü, möhkəmləndi və indi ölkəmizin ictimai – siyasi həyatında fəal iştirak edərək Azərbaycanın ən nüfuzlu, ən böyük və ən dəyərli partiyasıdır.

Bu gün partiyanın 5-ci ildönümünü qeyd edərkən mən bu partiyanın yaranmasına təşəbbüs göstərmiş və o dövrün terrorlarına, cürbəcür

zorakılıqlarına, qanunsuzluqlarına baxmayaraq, həyatını təhlükə altına alaraq bu partiyanın yaranması üçün çalışmış insanların hamısını böyük hörmət və ehtiram hissi ilə xatırlayıram və hamıya öz təşəkkürümü bildirirəm.

Partiyanın yaranma prosesini başa çatdıran “91-lər”in mənə ünvanlanmış məktubudur. Mən bu 91 şəxsi çox yüksək qiymətləndirirəm, onların hamısına öz hörmət və ehtiramımı, xüsusi minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm...

Mən bilirəm ki, onlar bəlkə də o vaxt bunu mənə deməmişdilər, amma bunu mən sonralar bildim. “91-lər” həqiqətən çox cəsarətli adamlar olmuşlar. Çünki bu məktubu hazırlayıb, bu məktubla həmrəy olmaq istəyən adamlarla danışmaq aparanlar bəziləri ilə danışmışlar, görüşmüşlər, ancaq onlar həmin məktuba imza atmaqdan imtina etmişlər. Mən bunları da bilirəm. Doğrudur, hamısını adbaad bilmirəm. Çünki, bu işi aparan adamlar o qədər yüksək mənəviyyata mənsub şəxslərdir ki, onlar, sadəcə, indi bunu demək istəmirlər, amma ordan-burdan eşidirəm ki, filankəsə müraciət ediblər; – o, imza atmayıb. Deyib ki, mənə bu işə qatmayın. Biri də deyib ki, get, özünü işə salma, başını əngələ salma. Hətta biri də deyib ki, əşi, daha Heydər Əliyev keçmişdir, əgər siz işinizi Heydər Əliyevlə qurmaq istəyirsinizsə, bunun gələcəyi yoxdur. Belə hallar olubdur. Bu da məlumdur ki, belə hallar az olmayıbdır”.

Doğrudan da biz – “91-lər” və bizi müdafiə edən, lakin imzalarını o vaxt qəzetlərdə dərc etmək mümkün olmayan yüzlərlə ziyalılar, – hesab edirdik və inanırıq ki, Heydər Əliyev həqiqətən dünyanın, bu günün, gələcəyin Milli Lideridir, Azərbaycanı ağır vəziyyətdən, fəlakətlərdən çıxarıb xalqı öz arxasınca apara biləcək çox ağıllı və təcrübəli şəxsiyyətdir. Tarix onu da sübut etdi ki, “Heydər Əliyevlə qurulacaq işin axırı yoxdur” və s. kimi mənfi fikirdə olanların özləri də haqqın yoluna qayıtdılar, səhvlərini açıq etiraf etməsələr də, Heydər Əliyevin fəaliyyəti, şəxsiyyəti barədə qalın kitablar, məqalələr, bədii əsərlər yazırlar. Bu, çox yaxşı haldır. Gec olmasına baxmayaraq, onlar Heydər Əliyevin fəal təbliğatçılarıdır. Bunun böyüyən nəsilələr üçün

tərbiyəvi əhəmiyyəti də çoxdur.

Heydər Əliyev bu cür – ikifikirli şəxslər barədə demişdi:

“Bilirsiniz, – mən bunu dəfələrlə demişəm, – mən bu insanların heç birisini o qədər qınamıram. İnsan müstəqildir, insan azaddır. İnsanı heç bir şeyə vadar etmək lazım deyil. Xüsusən, məcbur etmək də lazım deyil. İnsan gərək hər bir şeyi özü istədiyi kimi etsin, öz istəyinə görə etsin və özünün mənaəviyyatına uyğun etsin. Ona görə mən o adamlara da, hansılar ki, məsələn, “91-lər”in imzaladığı müraciəti imzalamayıblar, onlara da mənim bu gün heç bir iradım yoxdur. Hərə özü öz tarixini təhlil etməlidir, hərə özü öz işinə qiymət verməlidir. Ancaq, sadəcə, mən bilirəm ki, belə olubdur”.

“Burada “91-lər”dən biri çıxış etdi və bildirdi ki, indi mənim ətrafımda olan, o vaxt mənə sadıq olmayan adamlar da var və onlardan bu salonda da var. Bu da həqiqətdir. Mən bu sözə etiraz etmirəm.

Şübhəsiz, istərdim ki, mənimlə hansı sahədə olursa-olsun, yaxınlıqda, yaxud da yaxın məsafədə bir yerdə işləyən adamlar və mənim etimadıma layiq görülən adamlar mənim özümə, işimə sadıq olsunlar. Mən bunu istərdim. Ancaq kimsə naxələf çıxarsa, onu özünün vicdanı cəzalandıracaqdır. Mən belə insanları onların vicdanlarına, bir də Allaha tapşıırıram.

Burada “91-lər”in təkliflərini mənə dedilər. Mən qəbul edirəm. Mən ilk dəfə “91-lər”lə görüşdüm, söhbət etdik. Ola bilər, bu söhbətin nəticəsi olaraq mənim tapşırıq verdiyim vəzifəli şəxslər mənim tapşırıqlarımı layiqincə yerinə yetirə bilməyiblər. Ola bilər. Ancaq mən bu təklifi tamamilə əsaslı hesab edirəm. Mənim də arzum bundan ibarətdir ki, həmin 91 nəfər ilə, – indi onların əksəriyyəti sağdır, – daha bir dəfə görüşəcəyəm. Bəlkə də bir dəfə yox. Mən onlarla görüşəcəyəm. İndi hesab edirəm ki, onların bəzilərinin o vaxt göstərdiyi sədaqət və cəsarətin müqabilində bəlkə biz, – böyük hökumət işləri ilə, dövlət işləri ilə məşğul olduğumuza görə, – onlara lazımı münasibət göstərə bilməmişik. Mən bunu etiraf edirəm. Çünki mənim iş proqramım çox gərgindir. Ona görə də mən yaxın vaxtlarda, ola bilər ki, dekabr ayında vaxt tapıb mütləq “91-lər”lə görüşəcəyəm, ətraflı söhbət edəcəyik,

dərdləşəcəyik və bütün dərdlərin hamısına çarə tapacağıq.

...Yeni Azərbaycan Partiyasının gördüyü işlər Azərbaycanı inkişaf etdirməyə, müstəqil Azərbaycanı irəliyə aparmağa yönəldilibdir. Biz o vaxt da bu məqsədi daşıyırdıq və indi bu məqsədə çatmaq üçün tədbirlər həyata keçiririk. Çünki artıq biz hakimiyyətdəyik”.

Buna baxmayaraq, Respublika üzrə keçirilən bütün tədbirlərə “91-lər”in əksəriyyəti dəvət edilirdi. Partiyanın qurultaylarında, Siyasi Şuranın yığıncaqlarında, tez-tez topladığı İdarə Heyətinin iclaslarında “91-lər” barədə təəssüratlarını danışır, onların xidmətlərini qiymətləndirir, vəziyyətlərini soruşurdu.

Heydər Əliyev “91-lər”i zamanənin ən güclü, cəsarətli siyasi qüvvəsi hesab edirdi. Partiyanın fəaliyyətini “91-lər”in başlanğıc məqsədlərinin yerinə yetirilməsinə uyğunluğu əsasında qiymətləndirirdi.

“91-lər”lə olan görüşü zamanı söylədiyi dərin məzmunlu nitqinin sonluğu belə bitmişdi:

“Yeni Azərbaycan Partiyası bütün sahələrdə çox gərgin iş aparır. Mən çox məmnunam ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin sayı artıq 100 mindən çoxdur. Mən çox məmnunam ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının Gənclər Təşkilatı var və burada elan olundu ki, Gənclər Təşkilatının 30 mindən artıq üzvü var. Bunlar hamısı onu göstərir ki, Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında görkəmli yer tutaraq Azərbaycan Xalqının bu günü və gələcəyi üçün çox faydalı iş görür”.

12. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasından keçən 6 il

21 noyabr 1998-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaq keçirildi.

Partiyanın sədri, Yeni Azərbaycan Partiyasının prezidenti Heydər Əliyev, həmişə olduğu kimi, bu yığıncaqda da tarixi nitq söylədi. Nitq altı blokdan ibarətdir.

1. Yeni Azərbaycan Partiyasının tarixi şəraiti – daxildə və dünyada gedən proseslər, bunların dövlət quruculuğuna, ictimai-siyasi mühitə təsiri.

2. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasını zəruri edən amillər, müstəqil Azərbaycanın yeni mənəvi-siyasi mühitə, təmiz siyasi mədəniyyətə olan ehtiyacı.

3. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının zəruriliyini əsaslandıran Azərbaycan ziyalıları, bunların təşkilatçı – əlaqələndiriciləri, ideyanı sona çatdıran qüvvə - “91-lər”.

4. Azərbaycanın iqtisadi-sosial, ictimai-siyasi inkişafı – uğurlar, problemlər, bunların həlli yolları.

5. Yeni quruculuq dövründə Yeni Azərbaycan Partiyasının əməyi.

6. Növbəti vəzifələr, strateji hədəflərimiz.

Heydər Əliyevin nitqindən yalnız mövzuya uyğun hissələri seçib buraya daxil edirik.

“Yeni Azərbaycan Partiyası ...çox qısa bir dövrdə böyük, uğurlu, şanlı yol keçmiş və Azərbaycanın ən böyük, aparıcı partiyası yerini tutmuşdur”.

“...Yeni Azərbaycan Partiyasını yaratmaq istəyən respublikamızın hörmətli insanları, ziyalıları, ölkəmizin taleyini düşünən, onunla yaşayan insanlar bir fikrə gələrək bu partiyanı yaratmışlar.

Yeni Azərbaycan Partiyası respublikamızda indi mövcud olan bütün partiyalardan keyfiyyətə ona görə fərqlənir ki, bunu yaradanlar Azərbaycan, millətimiz, dövlətçiliyimiz haqqında düşünərək axtarışlarla məşğul olmuş, fikir mübadilələri aparmış və ölkəmizin o ağır dövründə müstəqil Azərbaycanın dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsində, ictimai-siyasi vəziyyətin normallaşmasında öz xidmətlərini göstərmək üçün bu partiyanın yaranması fikrinə gəlmişlər və bu təşəbbüslə çıxış etmişlər”.

“...Bu partiyanı yaradan insanlar şəxsi mənafe haqqında düşünməmişlər, Azərbaycan xalqının taleyi, ölkəmizin milli mənafeyi, müstəqilliyi, dövlətçiliyi haqqında düşünmüşlər. Ona görə də çıxış yolu olaraq öz ictimai-siyasi fəaliyyətlərini həyata keçirib, öz xalqına, vətəninə, millətinə xidmət etmək üçün Yeni Azərbaycan Partiyasını bir

vasitə kimi yaratmışlar”.

Azərbaycanda partiyaların sayının çox olmasına baxmayaraq, onların Yeni Azərbaycan Partiyası qədər xalq arasında nüfuz qazana bilməməsinin səbəblərini Heydər Əliyev siyasi cəhətdən çox dəqiq qiymətləndirmişdir:

“İndi Azərbaycanda qeyd olunmuş və qeyd olunmamış fəaliyyət göstərən siyasi partiyalar çoxdur. Amma onu da etiraf etməlidirlər, bu, tam həqiqətdir ki, bunların əksəriyyəti ayrı-ayrı şəxslərin öz ictimai-siyasi fəaliyyətini həyata keçirmək üçün yaratdıqları partiyalardır. Ona görə də onlar heç vaxt geniş bir təsirə malik ola bilməz və böyük bir nüfuz əldə edə bilməzlər. Bunu yaradanlar və yaxud yaradan partiyadan öz şəxsi siyasi məqsədləri üçün istifadə edə bilər və bəziləri də bu cür istifadə edirlər”.

Mövcud partiyaların yarandığı dövrəndən indiyə qədər fəaliyyətini təhlil edərək və onların işi ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının altı il ərzində gördüyü işin müqayisəsini apararaq, Heydər Əliyev nəticəyə gəlir:

“Yeni Azərbaycan Partiyasının böyük gələcəyi vardır. Çünki ötən altı il müddətində Yeni Azərbaycan Partiyası vətəndaşlarımıza və dünya ictimaiyyətinə sübut etdi ki, o, siyasi fəaliyyət göstərməyə, Azərbaycanın taleyüklü məsələlərini həll etməyə qadir bir partiyadır, Azərbaycan xalqının taleyi ilə əlaqədar olan məsuliyyəti öz üzərinə götürüb daşıya bilən bir partiyadır. Ona görə Yeni Azərbaycan Partiyası yaşayacaq, inkişaf edəcək. Xalqımızı, müstəqil dövlətimizi xoşbəxt gələcəyə aparacaqdır...”

Altı il keçəndən sonra Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramını oxuyanlar, təhlil edənlər, ona lap tənqidi nöqteyi-nəzərdən yanaşanlar görəcəklər ki, bizim partiyanın əsasını yaradan həmin sənəddə – Proqramda Azərbaycan xalqının bu günü, gələcəyi ilə əlaqədar olan bütün siyasi prinsiplər öz əksini tapıbdır.

Mən həmin Proqrama yenidən baxanda bir daha görürəm ki, biz bu partiyayı yaradarkən, onun siyasi-iqtisadi istiqamətlərini, siyasi yolunu nə qədər düzgün müəyyən etmişik. Məhz buna görə də bu par-

tiya altı ildir ki, fəaliyyət göstərir və günü-gündən təkmilləşir; inkişaf edir... Azərbaycanın müqəddəratını həll edən məsələlərin hamısı Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin, onun nümayəndələrinin üzərinə düşür.

Yeni Azərbaycan Partiyası 1992-ci il noyabrın 21-də yarandı. Amma heç bir il keçmədən, yəni 1993-cü ilin iyun ayında Yeni Azərbaycan Partiyası və onun lideri respublikamızda siyasi-iqtisadi, sosial böhranın, vətəndaş müharibəsinin aradan qaldırılması vəzifəsini öz üzərinə götürdü”.

Adətən, yeni yaranan partiyalar, həmin partiyayı yaradan adamlar xalqın diqqətini özlərinə cəlb etmək üçün müxalif şüarlar irəli sürür, çağırışlar edir, xalqın güzəranının yaxşılaşdırılacağı barədə vədlər verir, nəzəri fikirlər söyləyirlər, proqramlar hazırlayırlar. Təbliğat-təşviqat vasitələrindən çox geniş istifadə edirlər. İlk baxışda mütərəqqi görünən həmin tədbirləri alqışlayanlar, həmin partiyalara üzv yazılanlar olur. Lakin bir müddət keçəndən sonra adamlar başa düşəndə ki, bunların hamısı quru vədlərdir, partiyalardan, onların liderlərindən üz döndəririlər. Bunların səbəblərini Heydər Əliyev belə əsaslandırmışdır:

“Hər bir şəxsin, hər bir təşkilatın, qurumun, siyasi partiyanın fəaliyyəti onun şüarları, çağırışları, nəzəri fikirləri ilə yox, onun əməli işləri ilə qiymətləndirilir. Bu həmişə belə olub, dünyanın hər yerində belədir. Əməli işə gəldikdə isə, Azərbaycan xalqının qarşısındakı xidmətlərə görə Yeni Azərbaycan Partiyasının, onun fəallарının və liderinin fəaliyyəti Azərbaycan xalqının gözü qarşısındadır.

Bütün bunlara görə də mən bu gün bəyan edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının müstəqil Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətləri vardır. Biz partiyamızın yaranmasının altıncı ildönümünü bu gün böyük iftixar hissi ilə qeyd edirik. Mən əminəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyası gələcək illərdə də günü-gündən möhkəmlənəcək, cəmiyyətdə bizim partiyamıza inam artacaq və Yeni Azərbaycan Partiyası 1993-cü ilin iyun ayında öz üzərinə götürdüyü məsuliyyəti axıra qədər apara biləcəkdir”.

“Yeni Azərbaycan Partiyasının qarşısında böyük vəzifələr durur.

Bu vəzifələri həyata keçirmək üçün Yeni Azərbaycan Partiyası daha da təşkilatlanmalıdır, daha da inkişaf etməlidir, daha da genişlənməlidir”.

“Bizim Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin əksəriyyəti hakimiyyət orqanlarındadır – parlamentdə, nazirliklərdə, yerli hakimiyyət orqanlarında işləyirlər. Ona görə Yeni Azərbaycan Partiyasının üzərinə iqiqat vəzifə düşür, bu partiyanın işidir, partiyanın işi mücərrəd xarakter daşıya bilməz – Azərbaycan hökumətinin, dövlətinin işidir, Azərbaycanda sosial-iqtisadi problemlərin həll olunması, respublikamızda islahatların həyata keçirilməsi işidir. Bunlara nail olmaq üçün partiyanın təşkilatlarını daha da gücləndirmək, fəallaşdırmaq lazımdır. Partiya daha geniş təşkilatlanmalıdır. Ona görə də bir neçə təşkilati tədbirlər həyata keçirilməlidir”.

Partiyada təkmilləşdirmə, yeniləşdirmə işlərinin aparılmasını həmişə ön plana çəkən Heydər Əliyev, eyni zamanda hakim partiyanın üzərinə daha ciddi məsul vəzifə qoyulduğunu bildirirdi. Hakim partiyanın üzvləri üç əsas qurumun fəaliyyətinin əlaqəli tənzimlənməsinə məsuliyyət daşıyır: dövlət işləri, hökumət işləri və partiya işləri. Bunların birində çalışan Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü böyük fəallıq göstərməklə bərabər o birilərin işinə də öz köməyini göstərməlidir.

Heydər Əliyev məsələni belə qoymuşdu:

*“Mən hesab edirəm ki, partiyada **daim fəaliyyət göstərən təşkilatlar yaranmalıdır**. Çünki bizim partiya indi əksərən iqtidarda olduğuna görə partiyanın fəallığının çoxu yüksək dövlət, hökumət vəzifələri daşıyırlar. Şübhəsiz ki, dövlət, hökumət vəzifələri daşıyaraq partiya işinə ya o qədər diqqət yetirə bilmirlər, ya vaxt tapa bilmirlər, ya da, sadəcə, hesab edirlər ki, “partiyada var idim, indi dövlət işi var” partiya işini unudurlar.*

Mən görürəm ki, siz belə fikirdəsiniz. Ona görə də biz indi qurultaya qədər bu qarşıdakı aylarda gərək çox dəqiq müəyyən edək ki, partiya təşkilatlarında kim hansı şərtlərlə işləyəcək və partiyanın işini aparacaqdır, partiyadan hakimiyyət orqanlarında kim işləyəcək və onların partiya təşkilatlarında iştirakı nədən ibarət olacaqdır. Amma bəzisi həm buradadır, həm oradadır, – indi, ola bilər, bir az çox, orada

az işləyir, yaxud da ki, heç ikisində də yaxşı işləmir. Belə də ola bilər. Bu, bizim həm dövlət işinə, həm də partiyanın işinə zərər vurur”.

“...Bilin ki, mən də bu partiya işlərindən geri çəkilməyəcəyəm, – öz iştirakımı da təmin edəcəyəm, qayğımı da göstərəcəyəm. Çünki mən Yeni Azərbaycan Partiyasını Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında ən güclü, ən səviyyəli, ən mütəfəkkir fikirli, ən tərəqqipərvər bir siyasi təşkilat kimi görürəm və Azərbaycanın gələcəyi də partiyanın fəaliyyətindən asılı olacaqdır.

Mən çox məmnunam ki, Yeni Azərbaycan Partiyası altı il müddətində böyük qüvvəyə çevrilibdir. Mən çox məmnunam ki, altı il bundan öncə bizim atdığımız ilk addımlar böyük bir nəticə veribdir.

...Əhalinin, vətəndaşların əksəriyyəti Yeni Azərbaycan Partiyasına rəğbətlə, hörmətlə münasibət göstərir...

Sizə, Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün üzvlərinə, bütün Azərbaycan vətəndaşlarına sülh, əmin-amanlıq və səadət arzulayıram”.

Heydər Əliyev 21 noyabr Yeni Azərbaycan Partiyasının 1998-ci il toplantısında qərara aldı ki, yaxın gələcəkdə partiyanın qurultayı keçirilsin. Bu məqsədlə Təşkilat Komitəsinin yaradılması, ciddi hazırlıq işlərinin görülməsi üçün tapşırıqlar verdi.

4 sentyabr 1999-cu ildə qurultaya hazırlığın gedişi barədə məsələni müzakirə etmək üçün YAP-ın İdarə Heyətinin, Siyasi Şurasının, Təşkilat Komitəsinin üzvlərinin və Mərkəzi Aparatın rəhbər işçilərinin birgə toplantı – görüşünü keçirdi. Burada çox məzmunlu ümumiləşdirici, qiymətləndirici, istiqamət verici nitq söylədi. Həmin nitqdən mövzu üzrə bəzi seçmələri xatırladıram.

“Hörmətli YAP-çılar mənə verilən məlumata görə qurultaya geniş hazırlıq gedir... Partiyamız yaranandan indiyə qədər inkişaf edibdir, genişlənibdir, həm sayca çox artıbdır, həm də partiyanın işinin keyfiyyəti yüksəlibdir...

İndi bu partiya Azərbaycanda ən böyük siyasi partiyadır və hesab edirəm ki, ölkəmizdə vətəndaşlar, əhali arasında özünə layiq hörmət qazanıbdır. Biz gərək indi partiyada keyfiyyət işlərinə çox fikir verək. Buna görə də bu barədə qurultayda daha da irəliyə doğru addımlar

atmaq üçün gördüyümüz işləri təhlil etmək lazımdır... İndi hazırlığın vəziyyətini qiymətləndirməliyik.

Mən sizi bu gün buraya bu məqsədlə dəvət etmişəm. Hesab edirəm ki, Əli Nağıyev bu sahədə görülən işlər barədə məlumat verər, ondan sonra ehtiyac duyulsa, kimsə öz fikrini deyə bilər”.

Partiyanın yarandığı vaxtdan keçən müddətdə onun nə qədər inkişaf etdiyini, möhkəmləndiyini, respublikanın bütün yaşayış məntəqələrində fəaliyyət göstərdiyini, nüfuzunun və gücünün artdığını fəxrlə bildirməklə yanaşı, onun yaranmasına və inkişafına qarşı maneələri, təxribatları da xatırlatdı.

“Xatirimdədir ki, partiya yaranandan sonra 1993-cü ilin fevral ayında mən böyük qardaşımın vəfatı ilə əlaqədar Bakıya gəlmişdim. O vaxt mən Nərimanov rayonunda partiyanın fəalları ilə bir-iki gün görüş keçirdim. Üçüncü gün bizim qarşımızı aldılar, hətta bu partiyanın görüşlərinin keçirilməsinə də imkan vermədilər. Baxmayaraq ki, bizim partiyamız qeydiyyatdan keçmiş legal bir partiya idi, burada gizli heç bir şey yox idi, – bu, mətbuatdan da məlum idi”.

Bu acı həqiqətin mən də şahidiyəm. Elektrotexnika İnstitutunun akt zalında keçirilən iki günlük partiya tədbirini də, hətta Fəxri Xiyabanı, Heydər Əliyevin valideynlərinin məzarlarını ziyarət etmək üçün Onu müşayiət edən 20-25 nəfər YAP yaradıcılarını da polis, yəqin ki, mülki geyimli DTK əməkdaşları da, xeyli aralıdan müşahidə edirdilər, hansı istiqamətdə hərəkət edirdikse, onları orada görürdük. Üçüncü gün piyada dənizkənarı parkda Hökumət Evi istiqamətdə söhbətləşə-söhbətləşə getdiyimiz yerdə “Kukla Teatrı”nın yaxınlığında yüksək vəzifə sahibi olan bir polis polkovniki qarşımızda dayandı və ortada gedən Heydər Əliyevə yaxınlaşaraq: “Siz burada gəzirsiniz, adamlar başınıza toplaşır, ictimai qayda pozulur və s.” kimi cəfəng fikirlər söylədi. Heydər Əliyev təmkinlə bildirdi: bu adamlar mənə hörmət edib qoşulan insanlardır, onları mən dəvət etməmişəm. Mən onlara qadağa qoya bilmərəm ki, niyə mənim arxamca gəlirlər.

Biz oradan Elektrotexnika İnstitutuna gəlməli idik ki, partiyada görülmüş işlər, problemlər barədə öz sədrimizə hesabatı davam etdirək.

Xəbər gəldi ki, artıq bizim ora toplaşmağımıza da qadağa qoyublar.

Heydər Əliyevə, onun partiya fəallarına bu “hörməti” də indiki “demokrat” (əslində hörmətsiz) cəbhəkratlar göstərmişdilər. Biz isə bu gün də onların “hörmətini” eyni tərzdə onlara qaytarmaq iddiasında deyilik, çünki, YAP siyasi mənsəbpərəstlərin yox, böyük Elmi-Siyasi Akademiyanın yaradıcısı, rəhbəri Heydər Əliyevin demokrat, humanist, daim inkişafda olan xalq partiyasıdır.

Partiyadaxili vəziyyətin təhlili əsasında Heydər Əliyev qurultaya qədərki dövrdə görülməli işlərə dair belə göstərişlər verdi:

“Yeni Azərbaycan Partiyasının bundan sonra ideya, əqidə sağlamlığını təmin etmək vəzifəsini bir daha bütün partiya təşkilatları qarşısında qoyuram”.

“Partiyamızı inkişaf etdikcə, eyni zamanda, təmizlənməlidir. Mən bu gün sizə də – Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün üzvlərinə də üzümlü təvəllül deyirəm ki, bu partiya əqidə ilə, sədaqətlə kim varsa və vəzifədən, bugünkü maddi və başqa vəziyyətdən asılı olmayaraq bu partiyayı seçib, onu qəbul edib, onlar bizim partiyanın həqiqi üzvləridir. Kim konyuktura məqsədi, səbəbi ilə, özünün başqa məqsədlərinə nail olmaq üçün, yaxud da ki, əqidəsi olmayaraq, ikiüzlülük edərək bu partiya gəlib və partiyada varsa, belələrinin bizim partiya getməsi daha yaxşıdır, nəinki partiyamızda qalması. Əgər bizim partiya onlar özləri getmirsə, bu konfranslar zamanı, qurultaya hazırlıq kompaniyasında yerli təşkilatlar gərək belələrini aşkar etsinlər və partiyayı bu cür adamlardan xilas etsinlər”.

“...Bizim partiya ancaq partiyanın hərəkət xəttini, prinsiplərini ürəkdən qəbul etmiş insanlardan ibarət olmalıdır”.

“Partiyanın üzvlərinin sayını süni surətdə artırmaq lazım deyil”.

“Mən altı ildir Azərbaycan Respublikasının Prezidentiyəm. Təəssüflər olsun ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının bəzi üzvləri, partiya ilk vaxtlarda daxil olmuş insanların bir qismi işlə, yaxud da özlərinə layiq olan işlə təmin edilməyiblər.

Hesab edirəm ki, icra hakimiyyəti orqanları mənim onlar barəsində demokratik münasibətimdən sui-istifadə ediblər, bu işi təmin etməli olan

adamlar isə bizim partiyanın üzvlərinə, sadəcə, biganəlik göstəriblər... Bizim icra aparatında da iş laqeyd yanaşırlar. Mən bunu bu gün tənqid edirəm”.

“Biz partiyayı bir adamın nazirliyinin filialına çevirə bilmərik...”

“Bizim yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə partiya təşkilatları arasında ziddiyyətlər vardır. Ancaq, eyni zamanda, bizim yerli partiya sədrləri vəzifələrindən, mənsubiyyətlərindən gərək sui-istifadə etməsinlər.

Bunlar var və az da deyil. İddialı adamlar da var.

Mən, məsələn bu dəfə niyə tövsiyə etdim ki, rayonlarda, şəhərlərdə, icra hakimiyyəti başçıları, eyni zamanda, Yeni Azərbaycan Partiyası yerli təşkilatlarının sədrləri olmamalıdırlar? Çünki, bu, ümumiyyətlə düzgün deyildir. Ola bilər, bizim icra hakimiyyəti orqanları, yerli partiya təşkilatları formalaşarkən bu, mümkün idi. Ancaq indi biz böyük bir mərhələ keçmişik, bu lazım deyildir. Ona görə yox ki, Yeni Azərbaycan Partiyası və icra hakimiyyəti orqanı bir-birindən ayrılır. Yox. Yeni Azərbaycan Partiyasının dəyərli nümayəndəsi, birinci növbədə rayon icra hakimiyyəti başçılığına namizəd olmalıdır və həmin vəzifəyə təyin edilməlidir. Əgər o keyfiyyətlər – rayon icra hakimiyyəti başçısı, yaxud nazir olmaq keyfiyyətləri onda yoxdursa, onda ona orada müavin, yaxud başqa vəzifə vermək lazımdır. Bizim nazirlərin çoxu Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü deyildir. Əgər öz yollarını indiyə qədər müəyyən etməyiblərsə, mən heç də istəməyəm ki, onlar bizim partiyanın üzvü olsunlar. Ancaq bu, o demək deyildir ki, o nazirin rəhbərlik etdiyi təşkilatda Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri, necə deyirlər dördüncü plandadır. O, bilməlidir ki, onu nazir təyin edən Azərbaycanın prezidenti, Yeni Azərbaycan Partiyasının sədridir. Mən bu sözlərimlə ziddiyyətləri kəskinləşdirmək yox, aradan götürmək istəyirəm. Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri ölçüb-biçməlidirlər, hansı işi apara bilərlər, hansını yox. Belələri əsassız iddialardan əl çəkməlidirlər. Onlar mənim bu sözlərimdən, eyni zamanda, Yeni Azərbaycan Partiyasına mənsubiyyətlərindən sui-istifadə etməməlidirlər. Bax, bu hal da, o hal da olmamalıdır. Mən hesab edirəm ki, bu konfransların keçirildiyi

dövrə bunları mütləq nəzərə almaq lazımdır. Mənim dediyim bu sözləri gələcəkdə də rəhbər bir göstəriş kimi qəbul edib həyata keçirmək lazımdır”.

“...Bizim Yeni Azərbaycan Partiyasına gələnlərin bəziləri işsizdir.. Onların partiyamıza sədaqəti şübhə doğurmur. Əgər o dövrdə bizim partiyanın yoluna düşüblərsə, onlar ən sədaqətli insanlardır. Ancaq, eyni zamanda, o, ölçüb-biçməlidir ki, hansı vəzifəni apara bilər. Bir var sədaqət, bir də bu və ya başqa işi aparmaq imkanı və qabiliyyəti. Əlbəttə, bunlara bir yerdə baxılmalıdır”.

“Dəyişilən hər bir adamın yerinə seçilən ondan qat-qat keyfiyyətli olmalıdır. Təbii ki, adamları heç kəs yuxarıdan təyin etmir və partiya da buna yol vermək lazım deyil. Konfranslarda demokratiyaya geniş imkan vermək lazımdır ki, insanlar, yəni konfrans nümayəndələri özləri qiymətləndirsinlər, bu konfranslar, seçkilər tam demokratik şəraitdə keçirilsin. Bu, əsas şərtidir”.

“Partiyada demokratik prinsiplər kök salmalı, əsas prinsiplər kimi olmalıdır. Amma, eyni zamanda, elə etmək lazımdır ki, ayrı-ayrı adamlar demokratiyadan istifadə edərək, öz şəxsi məqsədlərinə nail olmasınlar. Buna yol vermək olmaz”.

“Konfranslarda, şübhəsiz, imkan vermək lazımdır ki, insanlar çatışmazlıqlar və nöqsanlar haqqında daha çox danışsınlar. Burada iki istiqamət olmalıdır: birinci, partiyadaxili problemlər haqqında, respublikamızda, rayonda, şəhərdə gedən proseslər haqqında, vəziyyət, nailiyyətlər haqqında, eyni zamanda qüsurlar və çatışmazlıqlar haqqında... Nailiyyətlər çoxdur. Amma problemlər də çoxdur. Nöqsanlar, çatışmazlıqlar, mənfi hallar da çoxdur, qanunu pozanlar, qayda-qanuna riayət etməyənlər, hətta cinayət yoluna düşənlər, rüsvətxorluq edənlər, vəzifədən sui-istifadə edənlər də çoxdur, az deyildir.

Bizim müxalifətdə olan qüvvələr hər şeyi görürlər, amma inkar edirlər; bütün mənfi cəhətləri qabardırlar, beş qat da artırırırlar, bizim əleyhimizə təbliğat aparırlar. Ona görə də bizim partiyanın ideoloji işi çox güclü olmalıdır. Bugünkü iqtidarın gördüyü işləri kütləyə düzgün çatdırmaq, əldə etdiyi nailiyyətləri, qüsurları obyektiv təhlil etmək lazımdır.

Ancaq təəssüf ki, biz bəzən başqa cür, əcaib hallarla rastlaşırıq. Burada Zahid Qaralov tamamilə düzgün dedi ki, bizim içərimizdə olan, bax, burada oturan adamların bəziləri deyirlər ki, “Azərbaycanda hər şey pisdir, hər şey bərbad haldadır”. Bir-biri haqqında, nə təhər deyirlər, əks-material yığmaq, bir-biri haqqında ayrı-ayrı əsassız şayiələr, filan, bu, partiyayı gücləndirmir. Bu xəstəliyi konfranslar vaxtı və qurultaya qədər bizim partiyadan tamamilə çıxarmaq lazımdır”.

“Bizim partiya çox sağlam, güclü partiyadır. Amma içərisində artıq yüksək vəzifə, deputat statusu almış insanlar var ki, öz şəxsi məqsədlərinə görə onu da pisləyirlər, bunu da pisləyirlər, bəzən partiyanın adına, iqtidarın adına nalayiq sözlər deyirlər. Bu, yaramaz, qətiyyəən yaramaz!... Bizim partiya təşkilatlarında bütün danışıqlar, bütün müzakirələr tənqid, özünütənqid, eyni zamanda, həqiqi nöqsanları tənqid prinsipləri əsasında getməlidir...”

Partiya təşkilatlarında sağlam əhval-ruhiyyə, səmimi yoldaşlıq əhval-ruhiyyəsi yaratmaq lazımdır... Münasibətlər səmimi olmalıdır”.

“Hakimiyyətdə olan rəhbər işçilərin, partiya rəhbərliyində olanların düzgün yolu partiyadaxili sağlam əhval-ruhiyyə, sağlam münasibət, sağlam tənqid, sağlam özünütənqiddir. Sağlam, hansısa məqsədlər üçün yox. O cümlədən, iqtidarla, hakimiyyət orqanları ilə əlaqədar sağlam münasibətlər olmalıdır”.

Vəziyyətin, qurultaya hazırlığın gedişinin hərtərəfli təhlilindən sonra Heydər Əliyev İdarə Heyətinə öz göstərişlərini verdi:

1. Hər şey ədalətli olmalıdır, ədalətsizliyə yol verilməməlidir.
2. Hər bir partiya üzvü Azərbaycanın dövlət siyasətinin, Azərbaycan prezidentinin siyasətinin həyata keçirilməsində, müdafiə olunmasında, onun kütlə arasında, vətəndaşlar arasında düzgün təbliğ edilməsində mübariz insan, mübariz əsgər olmalıdır, kənarda durmamalıdır.
3. Sizin hər birinizdən, burada oturanlardan tələb edirəm ki, hərə öz prinsipial mövqeyini tutsun, öz prinsipial mövqeyini göstərsin. Azərbaycanın dövlətçiliyi naminə, Azərbaycanda gedən müsbət proseslərin inkişaf etməsi naminə öz prinsipial mövqeyi ilə sinəsini irəli versin, demaqoqluqla, orada-burada şayiəyə yaymaqla məşğul olmasın

(bu sərt sözlərin kimlərə deyildiyi oturanların əksəriyyətinə, o cümlədən mənə məlum idi. Ünvanına qapalı danışılan şəxslərin özləri də anlayırdı ki, bu sərt sözlər onlara aiddir. Lakin sədrimiz etika xatirinə onların adlarını toplantıda çəkmədiyinə görə, mən də açıqlamaq istəmədim. Amma, onu da deyim ki, belələrinin sayı indi bir az da artıb.

4. Konfranslar zamanı erməni işğalçılarının yaramaz əməlləri, işğal olunmuş ərazilərimizin qaytarılması barədə beynəlxalq ölçüdə apardığımız işlər olduğu kimi şərh edilməlidir, çünki bu həssas problemdə xalqı çaşdıran əks təbliğat genişlənməkdədir. Siz onları dəf etməlisiniz.

5. Rayon və şəhərlərdə keçiriləcək konfransların qrafikinə yenidən baxın, mənimlə razılaşdırın, sonra yüksək səviyyədə keçirərək işi yekunlaşdırın, mənə məruzə edin ki, qurultayın konkret gününü təyin edəək.

13. Yeni Azərbaycan Partiyasının I Qurultayı

Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan təsis konfransından (21 noyabr 1992-ci il) 7 il bir ay keçəndən sonra – 21 dekabr 1999-cu ildə I Qurultay keçirildi. İki gün davam edən Qurultayda Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev çox məzmunlu nitq söylədi. Sonda isə Yekun Nitqi ilə qurultayı yekunlaşdırdı.

Heydər Əliyevin başlanğıc nitqi belə bir sistemlə qurulmuşdur:

- Qurultay nümayəndələrini, qonaqları – 2200 nəfərə qədər iştirakçını salamlamaq, minnətdarlıq bildirmək.

- Qurultay iştirakçılarının diqqətini 7 il bundan əvvəlki günlərə, hadisələrə yönəltmək. Ölkədə o günlərdə vəziyyətin dözülməzliyinin, onun səbəblərinin xatırladılması.

- Qurultayın tarixi əhəmiyyəti, böyük siyasi gücün, siyasi mədəniyyətin Azərbaycan vətəndaşlarına, dünya ictimaiyyətinə nümayiş etdirilməsi.

- Partiyanı yaradan ziyalıların uzaqgörənliyi, xeyirxahlığı, milli

qeyrəti, vətənsəvərliyi barədə.

- Siyasətdən getməsinin, yenidən qayıtmasının səbəbləri barədə. 1990-cı il 20 yanvar terroru, hərbi təcavüz.

- Moskvadan Naxçıvana qayıtmasının səbəbləri, Naxçıvandan Bakıya gəlməsinin zəruriliyi.

- Bakıdan Naxçıvanda yaşayan Heydər Əliyevə müraciətlər, xahişlər, dəvətlər barədə. O cümlədən, bir neçə nəfərin adlarının çəkilməsi (Yaqub Məmmədov, Feyruz Mustafayev, Rəsul Quliyev, Arif Rəhimzadə, Etibar Məmmədov və s.)

- 1992-ci illərin xatirələri – “91-lər”in müraciəti və ona cavab.

- Mütəllibovun 1992-ci il 14 maydakı nitqi, Heydər Əliyevə müraciəti barədə həqiqətlər. Heydər Əliyevin həmin gün cəbhəçilərin sualına verdiyi cavab (“Mütəllibovun yenidən hakimiyyətə gəlməsi qanunsuzdur. Mən bunu qəbul etmirəm, buna etiraz edirəm. Mən xalqın ona qarşı etdiyi etirazı dəstəkləyirəm”).

- Cəbhəçilərin nadürüstlüyü, Heydər Əliyevə, Yeni Azərbaycan Partiyasına xəyanətləri, Heydər Əliyevin onlara yaxşılığının müqabilində naqislikləri barədə həqiqətlər.

- Yeni Azərbaycan Partiyası ilə əməkdaşlıq edən və düşmən mövqeyində duran partiyalar barəsində bir neçə söz.

- 1994-cü ilin oktyabrındakı çevriliş cəhdləri və xalqın gücü ilə onun qarşısının alınması məsələsi.

- İqtisadi və siyasi böhranlar, bunların səbəbləri, aradan qaldırılması yolları.

Əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılması məsələsi.

- Qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi, yeni parlamentin yaradılması, Konstitusiyanın qəbulunun əhəmiyyəti.

- Beynəlxalq əlaqələrin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi. Qafqazın aktual problemləri.

- Hərtərəfli islahatların həyata keçirilməsi, dövlətçiliyin inkişafı.

Heydər Əliyevin nitqindən seçmələr.

“...1992-ci ildə Naxçıvanda Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması, bu münasibətlə keçirilmiş ilk konfrans Azərbaycanın tarixinə qızıl

hərflərlə yazılacaqdır”.

“Yeddi il ərzində Yeni Azərbaycan Partiyası addım-addım irəliləyib, inkişaf edib, genişlənib və böyük bir partiya çevrilibdir.

Ona görə də bugünkü qurultay partiyanın nə qədər güclü, nə qədər əzəmətli, nə qədər dərin fikirlərə malik olduğunu sübut edir və Azərbaycanın bütün vətəndaşlarına, dünya ictimaiyyətinə nümayiş etdirir”.

“Qurultayın işi məni çox sevindirir. Qurultay yüksək əhvali-ruhiyyə nümayiş etdirir. Qurultay Yeni Azərbaycan Partiyası üzvlərinin yüksək əqidəyə malik, partiya sədaqətli olduqlarını nümayiş etdirir. Qurultay Yeni Azərbaycan Partiyası üzvlərinin yüksək intellektual səviyyəsini əks etdirir”.

“Biz Naxçıvanda Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradarkən inanırdıq ki, bu partiya Azərbaycanın həyatında öz yerini tutacaqdır. Ancaq biz yekəxanılıq etmək istəmirdik, yəni özümüzdən razılıq hissi ilə yaşamırdıq”.

“Mən keçmiş zamanlarda xalqıma həmişə sədaqətlə xidmət etmişəm. Amma Moskvada yüksək vəzifələrdən kənarlaşdırıldıqdan, istefaya gedəndən sonra ətrafımda cərəyan edən ədalətsizliyi və ona illər boyu sədaqətlə xidmət etdiyim hökumətin, partiyanın mənə qarşı təzyiqlərini, təqiblərini görərkən yenidən siyasətə qayıtmaq fikrində olmadım. Hesab etdim ki, mən həyatda öz missiyamı yerinə yetirmişəm, onun qiymətini isə gələcək, tarix verəcəkdir”.

“Məni siyasi həyata qayıtmağa məcbur edən 1990-cı ildəki yanvar hadisələri oldu (SSRİ-nin Bakıda və digər şəhərlərdə törətdiyi cinayət-qırğınlar nəzərdə tutulur – Z.Q.)”.

“1992-ci ildə ziyalılar mənə müraciət edən zaman mən çox tərəddüd edirdim. Xatirimdədir, burada əyləşənlərin çoxu bir neçə dəfə mənim yanıma gəlmişdilər, danışmışdılar. Nəhayət, 1992-ci ilin oktyabrında mətbuatda mənə müraciət olunandan sonra düşündüm və bu təklifə - yəni onlarla birləşməyə və partiya yaratmağa müsbət cavab verdim”.

“1993-cü ildəki iqtidarın vaxtında Azərbaycan parçalanırdı, dağılırdı. Belə bir ağır, çətin zamanda böyük təhlükə altında Gəncəyə

getdim. Nəhayət Azərbaycanın ağır vəziyyətdən çıxmasında iştirak etməyə söz verdim. Ancaq o vaxtkı iqtidar o qədər vahiməyə düşmüşdü, o qədər qorxmuşdu, xalqın inamını o qədər itirmişdi ki, onlar qaçdılar, dağıldılar, gizləndilər və meydanda tək-cə Heydər Əliyev qaldı”.

“1993-1995-ci illərdə mənim üçün, Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri üçün birinci növbədə, Azərbaycanın Prezidenti kimi Azərbaycanın problemlərini həll etmək vacib idi. Partiyamızın da məqsədi bu idi, partiyamız da bu arzu ilə yaşayırdı. Ona görə də mən bütün səylərimi, bütün imkanlarımı, bütün vaxtımı, bütün biliyimi, iradəmi buna yönəltdim, buna səfərbər etdim”.

“Azərbaycanın prezidenti və Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri kimi əsas gücüm, əsas mənbəyim xalqdır”.

“1987-ci ildə mən bütün işlərdən kənar olandan sonra vaxtilə mənimlə vəzifələrdə işləmiş insanlar uzağa çəkildilər. Bəzisi xəyanət etdi. Bəzisi, sadəcə, özünü qorumaqla məşğul oldu, – mən onları anlayıram, bağışlamışam, amma bunu yadımdan çıxarmıram. Ancaq insanların qəlbindən Heydər Əliyevi heç kəs çıxara bilmədi. Nə Qorbaçov hakimiyyəti, nə Vəzirov hakimiyyəti, nə Mütəllibov hakimiyyəti, nə Əbülfəz Elçibəy hakimiyyəti – heç birisi Heydər Əliyevi Azərbaycan xalqının qəlbindən çıxara bilmədi”.

“Bəli, o ağır dövrdə, Heydər Əliyev təhqir olunduğu halda və blokada şəraitində Naxçıvanda yaşadığı halda Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilat konfransına toplaşanlar qəhrəmanlıq ediblər. O illərdə Yeni Azərbaycan Partiyasına yazılanlar və partiyanın təşkilatlarına üzv olanlar qəhrəmanlıq ediblər. Bunlara görə mən Azərbaycanda artıq məlum olan “91-lər”ə, yəni 1992-ci il oktyabr ayının 16-da “Səs” qəzetində dərc olunmuş mənə müraciətə imza atan “91-lər”in hamısına bir daha, bir daha təşəkkür edirəm. Naxçıvanda toplaşmış Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradanlara, bu işin fəal iştirakçılarına və I konfransına seçilmiş İdarə Heyətinə, Siyasi Şuraya təşəkkür edirəm. Çünki onlar bu təşkilat işinin başında durmuşdular və sonrakı dövrdə – mən dövlət işi ilə məşğul olduğuma görə – partiyanın inkişaf etməsində böyük xidmət göstərmişdilər. Təşəkkür edirəm”.

“Çox təşəkkür edirəm ki, siz Azərbaycan prezidentinin, Azərbaycan dövlətinin apardığı həm daxili siyasəti, həm xarici siyasəti dəstəkləyir və bunu yüksək qiymətləndirirsiniz. Məhz sizin dəstəyinizə, xalqın dəstəyinə və etibarına arxalanaraq, Azərbaycan prezidenti kimi mən belə cəsarətli addımlar atıram və cəsarətli siyasət həyata keçirirəm”.

“Bilirsiniz ki, mən təkcə Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsinin həll olunması üçün yox, bütün Qafqazda sülhün, əmin-amanlığın yaranması sahəsində də təşəbbüslərdə bulunmuşam...”

“Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın həyatında ən güclü, ən böyük intellektual səviyyəyə malik, ən böyük hörmətə malik olan siyasi partiyadır. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın bu gününün partiyasıdır, XXI əsrin partiyasıdır, üçüncü minilliyin partiyasıdır. Yeni Azərbaycan Partiyası qurultayının bu qədər məzmunlu, mənalı, mütəşəkkil və nikbin əhvali-ruhiyyədə keçməsi partiyanın cəmiyyətimizdə hörmətini daha da yüksəklərə qaldırır və qaldıracaqdır, Yeni Azərbaycan Partiyasının ətrafında Azərbaycanın daha da çox vətəndaşları toplaşacaqdır.

Heç cür yol verilməməlidir ki, Yeni Azərbaycan Partiyasına əqidəsi olmayan adamlar qatılsın. Əqidəsiz adamların bizim partiya qatılması ən təhlükəli hal hesab edilməlidir”.

“Partiyamız indi iqtidar partiyası olduğuna görə, təbiidir ki, partiya üzvlərinin imtiyazları da olmalıdır. Bu imtiyazlar nədən ibarət olmalıdır? Dövlətimizi, hökumətimizi, iqtisadiyyatımızı, həyatımızın bütün sahələrini istədiyimiz kimi inkişaf etdirmək üçün bizə müasir tələblərə cavab verən kadrlar lazımdır. Bu kadrlar Yeni Azərbaycan Partiyasının içərisində var, çoxdur”.

“Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərindən kadrların yetişməsi və məsul vəzifələrə çəkilməsi həm Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilatlarının üzərinə düşən vəzifədir, həm İdarə Heyətinin üzərinə düşən vəzifədir, həm də mənim (partiya sədrinin) üzərimə düşən vəzifədir. Gəlin, danışaq ki, hamımız bundan sonra bu vəzifəmizi yerinə yetirməyə daha da diqqətli olacağıq”.

“Mən məmnunam ki, 1992-ci ildə çox ağır şəraitdə Naxçıvanda bi-

zim yazdığımız və qəbul etdiyimiz Proqram bu gün də öz aktuallığını saxlayıbdir. Demək, biz o vaxt nə qədər uzaqgörənlik etmişik, ölkəmizdə olan vəziyyəti nə qədər düzgün qiymətləndirmişik və partiyamızın gələcək yolunu, istiqamətini nə qədər düzgün müəyyən etmişik.

Təbiidir ki, yeddi ildən sonra bu Proqram təkmilləşməlidir. Ancaq onun əsasını, özəyini təşkil edən bizim 1992-ci ildə qəbul etdiyimiz Proqramdır. Mən bununla fəxr edirəm və Proqramın qəbul olunmasında iştirak etmiş insanların hamısı fəxr etməyə qadirdir, layiqdirlər”.

“Biz 1992-ci ilin şaxtalı bir günündə, elektrik enerjisinin olmadığı bir halda, Naxçıvan Dövlət Teatrının binasında paltoda və papaqda oturaraq ilk konfransımızı keçirdik. Doğrudur, mən papaqda deyildim. Təbiətim belədir ki, mən soyuq havada papaqdan istifadə etmirəm. Amma burada oturanların əksəriyyəti papaqda idilər. Üşüyürdük, əlimizi-ələmizə sürtürdük. Amma iradəmiz yüksək idi, iradəmiz güclü idi və gələcəyə çox nikbinliklə baxırdıq. Budur, yeddi ildən sonra Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın ən möhtəşəm sarayında öz qurultayını keçirir”.

“1970-1972-ci ildə, bu Respublika sarayı mənim təşəbbüsümlə, iştirakımla tikilib... Burada çox tədbirlər keçirilib... Mən Azərbaycandan təcrid olanda bu sarayın yanından keçməyə də mənə imkan vermirdilər. Ancaq ədalət öz yerini gəldi tutdu.

Məni sevindirən budur ki, dediyim o ağır şəraitdə Naxçıvanda bizim keçirdiyimiz konfrans partiyanın bu qədər böyük inkişaf yolunu təmin etdi və partiya bu gün gözəl, möhtəşəm sarayda iki gündür öz qurultayını keçirir”.

“Mən sizinlə bərabər fəxr edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının sədriyəm. Sirius Təbrizli dedi ki, Heydər Əliyev vaxtilə sovet dövlətinin başında duran adamlardan biri idi və bir zaman Sovet İttifaqının başçısı vəfat edəndən sonra Heydər Əliyev Sovet İttifaqının başçısı ola bilərdi.

Bəli, Sirius Təbrizlinin sözləri həqiqətdir. O, bunu havadan götürməyib. O vaxt bir dəfə yox, iki dəfə çünki o vaxt dalbadal hər il Sovet İttifaqının başçıları vəfat edirdilər: 1982-ci ildə Brejnev, 1983-cü ildə Andropov, 1984-cü ildə Çernenko. Həmin o zamanlar həqiqətən

mənim – Heydər Əliyevin də belə bir vəzifə tutmaq ehtimalı var idi və bunu istəyənlər də çox idi.

Ancaq hörmətli Sirus Təbrizli, heç heyfəsilənmə ki, bu olmayıbdır. Mən heç vaxt heyfəsilənməmişəm. Amma onunla fəxr edirəm ki, tarixdə mən Azərbaycanın adını bir təbəqə yüksəklərə qaldırmışam”.

“Təkcə sizə yox, bütün Azərbaycan xalqına bəyan edirəm ki, mən bundan sonra da bütün enerjimi, bütün gücümü, biliyimi, zəkamı Azərbaycan xalqına sədaqətlə xidmət etmək üçün istifadə edəcəyəm və əlimdən gələni edəcəyəm ki, Azərbaycan daim müstəqil olsun, Azərbaycan xalqı azad olsun, Azərbaycan xalqı inkişaf etsin”.

Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının yarandığı ilk iki ildə Respublika üzrə toplantı keçirmək imkanının olmadığı obyektiv səbəbini ölkədə vəziyyətin iqtisadi, sosial, ictimai, mədəni, hərbi fəlakətin qarşısının alınmasına gecə-gündüz çalışması ilə izah edirdi. Bu, həqiqətən də belə idi. Buna baxmayaraq biz rayonlarda partiyamızın təşkilatlanması, möhkəmlənməsi ilə sistemli məşğul olurduq. Bilirdik ki, sədrimiz dövlət, hökumət işləri ilə ciddi məşğul olmaqla yanaşı, partiyayı da nəzarətdə saxlayır, vaxtaşırı müavinlərindən zəruri məlumatları alırdı. Bilirdik ki, bir gün hamımızdan partiyadakı iş barədə haqq-hesab soruşacaq.

Belə də oldu. İdarə Heyətinin, Siyasi Şurasının müntəzəm surətdə iclaslarını keçirməyə başladı. I Qurultaydan sonra isə partiya həyatına, ölkənin problemlərinə aid ən aktual problemlərini həll etməkdə partiya fəallarının imkanlarından daha geniş istifadəni ön plana çəkdi. Bütün siyasi məsələlər partiya toplantılarında müzakirə edilirdi. I Qurultaydan cəmi 5 ay keçmişdi ki, Heydər Əliyev partiyanın Siyasi Şurasını geniş tərkibdə topladı.

6 may 2000-ci ildə Siyasi Şurasının iclasında geniş nitq söylədi. Qurultayda qəbul olunmuş qərarların, sədrin göstərişlərinin nə səviyyədə yerinə yetirilməsi məsələsi müzakirə edildi, qiymətləndirildi, yeni vəzifələr qoyuldu.

İlk partiya vəsiqələri təqdim olundu. 4 nömrəli partiya bileti mənə qismət oldu.

Heydər Əliyevin nitqindəki əsas məsələlər:

- I qurultay Yeni Azərbaycan Partiyasının həyatında yeni bir mərhələ açdı.

Birincisi, qurultayın özünün keçirilməsi yeni bir mərhələnin başlanğıcıdır.

İkincisi, Heydər Əlirza oğlu Əliyev yenidən Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri seçildi.

Üçüncüsü, İlham Heydər oğlu Əliyev partiya sədrinin ilk dəfə müavini seçildi.

Dördüncüsü, qurultayda böyük tərkibli Siyasi Şura seçildi.

Beşincisi, partiyanın cari işləri ilə daim məşğul olmaq üçün partiyanın sədr müavinlərindən əlavə İcra Katibliyi seçildi.

Ən əsası, partiyanın Azərbaycanın hərtərəfli inkişafı, böyüyən nəsillərin xoş gələcəyi üçün siyasi-ideoloji generator rolunu yerinə yetirməyə qadir olduğu təsdiqləndi. Yeni böyük vəzifələr qəbul edildi.

Partiyamızın qarşısında çox böyük vəzifələr durur. Azərbaycanın müstəqilliyinin, suverenliyinin möhkəmləndirilməsi, demokratiya yolu ilə irəliləməsi, insan hüquqlarının tam qorunması, Azərbaycanda iqtisadi islahatların aparılması, bazar iqtisadiyyatının yaranması və inkişaf etdirilməsi, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət olaraq dünya birliyində özünə layiq yer tutması kimi aktual məsələlər partiyanın da mühüm vəzifələrinə aiddir.

Yeni Azərbaycan Partiyasının həm siyasi xətti, həm də əməli fəaliyyəti Azərbaycanda mövcud olan demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin siyasi xətti və əməli fəaliyyəti ilə eynidir. Görülməli işlərimiz çoxdur, nəzərdə tutulan vəzifələrin bir çoxu hələ yerinə yetirilməyib. Bu proses heç vaxt qurtarmayacaq.

- Partiyada təşkilatlanma, mütəşəkkillik, fəallıq sistemlə, ardıcıl, daim getməlidir.

- Demokratiyanın mahiyyəti, demokratiya tərbiyəsi, demokratiya mədəniyyəti, demokratiya əxlaqı, demokratik mühitin yaradılması, qanunun aliliyi məsələləri.

- İkinci çağırış Milli Məclisə seçkilərin keçirilməsinə mütəşəkkil

hazırlığın aparılması barədə.

- Qanun layihələrinin konstruktiv prinsiplər əsasında konstruktiv şəraitdə, demokratiya şəraitində günün reallığının əks etdirilməsi prinsipləri əsasında keçirilməsi barədə tapşırıqlar.

- Əhalinin siyasiləşməsi məsələsi.

- Demokratiyanın son həddi yoxdur. Yeni Azərbaycan Partiyası bu məsələni əhaliyə necə təbliğ etməli, özünün fəaliyyəti prosesində necə həyata keçirməlidir?

- Müxalifət qüvvələrə cavab hay-küylə yox, hansısa bir sərt üsulla yox, arqumentlə, konkret faktlarla, siyasi mədəniyyətlə verilməlidir.

- Hər şey müqayisə ilə ölçülür, qiymətləndirilir.

- Sənayenin inkişafı barədə 1970-ci illərdə görülmüş işləri, SSRİ-nin dağılmasından sonra bunların vəziyyəti, müxalifətin ora niyə işləmədi, bura niyə işləmədi. Azərbaycan bugünkü iqtidar deyə qışqır bağır salması barədə çox ciddi faktlar. Elə bil işləri bu gün görüb. O qədər dəqiq, elmi şəkildə izah etdi ki, başa düşən heyran olur.

- Kənd təsərrüfatının 1970-ci illərdə inkişafı problemləri (üzüm, tərəvəz, pambıq və s.). Bəcərməni, məhsul əldə edənə qədər sistemlə aparılan işləri, texnologiyaları və s. yüksək elmi şəkildə izah edir.

Heydər Əliyevin Siyasi Şuranın iclasındakı (06.05.2000-ci il) nitqindən seçmələr:

“Bizim qarşımızda, yəni Azərbaycan dövlətinin, hökumətinin qarşısında tamamilə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət, vətəndaş cəmiyyəti, demokratik cəmiyyət yaratmaq üçün hələ çox işlər görmək vəzifəsi durur. Bu proses heç vaxt qurtarmayacaqdır. Çünki insan cəmiyyəti canlı bir orqanizm olduğu kimi, bu proses də canlı bir prosesdir. Müəyyən mərhələyə çatandan sonra heç vaxt dayanmaz, hesab edilməz ki, bəli, artıq bir məsafəyə çatdıq və hər şeyi həll etmişik. Bu heç vaxt heç bir ölkədə olmayıb və bizim ölkədə də olmayacaqdır”.

“Dövlətin qarşısında duran vəzifələr, eyni zamanda, Yeni Azərbaycan Partiyasının qarşısında duran vəzifələrdir. Bizim siyasi xətt hərəkətimiz dövlətin daxili və xarici siyasəti eynən Yeni Azərbaycan Partiyasının siyasi xəttidir. Bu siyasi xətti də daim inkişaf etdirmək lazımdır”.

“...Heç bir siyasi təşkilat yaranan kimi çox mütəşəkkil olmur, bir təşkilatlanma dövrü olur. Bu dövrü də bizim Yeni Azərbaycan Partiyası keçdi. I qurultaya qədərki dövrü keçdi və I qurultaydan sonra həm təşkilatlanmanı həm mütəşəkkiliyi, həm də fəallığı təmin etmək üçün bütün imkanlar yarandı. Bu imkanlardan indi bizim partiyanın hər bir üzvü və xüsusən, partiyanın rəhbər orqanlarına daxil olanlar gərək çox səmərəli istifadə etsinlər”.

“Hərə öz sahəsi ilə ciddi məşğul olmalıdır. Amma təkcə öz sahəsi ilə yox, hər biri bizim partiyanın ümumi problemləri ilə yaşamalır və çalışmalıdır, partiyanın işinin inkişaf etdirilməsi, gücləndirilməsi üçün əlindən gələni etməlidir”.

“Demokratiya əxlaqsızlıq demək deyil. Demokratiya mənəviyyatsızlıq demək deyil. Demokratiya qanunları pozmaq deyil. Demokratiya qanun çərçivəsində olmasıdır. Dövlətin vəzifəsi ölkədə qanunun aliliyini təmin etməkdir, insanların hüquq bərabərliyini təmin etməkdir, insanların azadlığını təmin etməkdir”.

“Azərbaycan demokratik cəmiyyət, eyni zamanda, yüksək mənəviyyata, yüksək əxlaqa, yüksək siyasi mənəviyyata, yüksək siyasi əxlaqa malik olmalıdır”.

“Mən neft strategiyasını yaratdım və bunu həyata keçirirəm. Axı, bilirəm ki, neft sənayesi nədir. Mən Azərbaycanın neft sənayesi ilə 40 il məşğul olmuşam. Nəinki buradakı sənaye ilə, SSRİ-nin bütün neft regionlarının hamısı ilə məşğul olmuşam. Mən bilirəm ki, nə lazımdır. Bilirəm ki, bizim bundan başqa yolumuz yoxdur. Görürsünüz, bu da öz nəticəsini verir”.

“Torpağı paylamışıq. Torpağı paylamağımız çox gözəl nəticələr verir. Amma torpağı olan kəndlinin yüksək səviyyəli fermerə çevrilməsi üçün çox vaxt lazımdır. Onlar çox şeyi, texnologiyaları bilmirlər. Çünki onlar gedib pambıq tarlalarında işləsəydilər, o yolla getməzdilər. O yola düşən adamlar baş girləyən adamlardır...”

“Dövlətin gördüyü işlər çoxdur. Amma partiyanın gördüyü işlər ondan az olsa da, çox əhəmiyyətlidir”.

“Mən hiss edirəm, bizim partiyada rəhbər vəzifədə olan, eyni zaman-

da başqa vəzifə tutan bəzi adamlar artıq özlərini kənara çəkirlər. Mən bunu bəyənmirəm”.

“İki nişan hazırlanıbdır. Biri Yeni Azərbaycan Partiyasının əvvəllər qəbul etdiyimiz rəmzidir. Bu yaxşıdır. Amma görürəm ki, hazırlanmış ikinci nişan mənim portretimdir. Mən buna etiraz edirəm. Əhmədova deyirəm, - bunu yığışdırsınlar. Mən bu şeylərin əleyhinəyəm. Heç kəsin döşündə mənim portretim olan nişan lazım deyildir... Bu partiya mən də mənsubam, sən də mənsubsan. Ona görə bunların hamısını yığ, qoy kənara, heç kəsə vermə. Bəzi adamlar özfəaliyyətlə məşğuldurlar, yaradırlar, taxırlar. Mən kiminsə döşündə gördüm, dedim niyə taxmısan? Deyir ki, yox, bunu istəyirəm. Deyirəm, ay qardaş, sən məni məndən çox istəməzsən! Bu ola bilməz. Əgər sən məni istəyirsənsə, mən bunu istəmirəm. Yox, sən hesab edirsən ki, məni məndən çox istəyirsən, mən də buna inanmıram”.

14. Yeni Azərbaycan Partiyasının II Qurultayı

21 noyabr 2001-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının II Qurultayı keçirildi.

Qurultayın Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasının 9-cu il dönümü günündə keçirilməsi təsadüfi deyildi. Belə ki, hər il partiyada görülmüş işlərə yekun vurmaq, növbəti illərdə qarşıda duran vəzifələri müəyyən etmək bir sistem halına salınmışdı. Partiyanın sədri, Azərbaycan respublikasının

Prezidenti Heydər Əliyev Qurultayda dərin məzmunlu nitq söylədi. Nitqdə aşağıda göstərdiyimiz məsələlər əhatə olunmuşdur:

- YAP-ın Azərbaycan cəmiyyətində aparıcı yol tutması və bunun səbəbləri.

- Qurultaya hazırlıq prosesinin mütəşəkkil, yüksək səviyyədə getməsi, I-ci qurultayın qərarlarının yerinə yetirilməsinin gedişi, fəaliyyətin keyfiyyəti barədə.

- Son iki ildə Azərbaycan dövlətinin, Azərbaycan hökumətinin və hakim partiyanın əlbir fəaliyyətinin müsbət nəticələri haqqında konkret faktlar, ümumiləşdirmələr.

- Yeni Azərbaycan Partiyasının qüdrətinin artması, yüksək ideallara xidmət etməsi, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin qorunub saxlanmasıdakı xidmətləri barədə.

- Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin 10 illiyinin yüksək səviyyədə qeyd olunmasının əhəmiyyəti.

- 1978-ci ildə Azərbaycanın Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi daxil edilməsi məsələsindəki çətinliklər, uğurlar barədə.

- 1991-ci ildə Sovetlər İttifaqı kimi super dövlətin dağılması prosesi və bunun səbəbləri barədə.

- Ümumxalq hərəkəti ilə Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsi məsələlərini qətiyyənlə eyniləşdirmək olmaz.

- 1990-cı il 20 Yanvar hadisələrinin törədilməsi dövlət cinayəti idi.

- Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin qorunub saxlanılmasında və inkişaf etdirilməsində YAP-ın, onun sədrinin misilsiz fədakarlığı barədə həqiqətlər.

- Azərbaycan məsələlərinin həll olunmasında partiyanın inkişafının təmin olunması məsələsi.

- YAP-ın başqa partiyalardan üstünlüyünün səbəbləri.

- “Partiyaya könüllü gəlmək” və “partiyaya cəlb etmək” anlayışlarını eyniləşdirməyin. Bizə “cəlb olunan” üzvlər lazım deyil.

- Partiyada çox iş görülüb. Amma, çoxlu nöqsanlar, çatışmazlıqlar, bəzən səhvlər də özünü göstərir.

- Partiyadaxili demokratiyanın inkişaf etdirilməsi, partiyanın daim sağlamlaşdırılması qeydinə qalmaq.

- Partiyanın təbliğat işlərinin gücləndirilməsi məsələsi.

- Azərbaycan cəmiyyətində müxtəlif qüvvələr var. Demokratik dövlətdə hamı bir cür olmur. Odur ki, YAP bu qüvvələrlə, insanlarla

işləməyi bacarmalıdır.

- Muxalifət-iqtidar münasibətləri, plüralizm.
- Yüksək vəzifəliyə YAP kölgəsində, Prezidentin kölgəsində oturan bir çoxunun siyasi mübarizəyə qoşulmamasına sərt münasibət.
- Partiyayı zəiflədə bilən əsas amillər, səbəblər, qarşısının alınması yolları barədə.
- İqtidarda yüksək vəzifə tutan, muxalifətlə əlbir olan yaramazların əxlaqsızlıqları barədə.
- “Heç kəs yerində donub dura bilməz. Kim ki, donur, o, artıq cəmiyyət üçün o qədər də lazım deyildir. Hər kəs inkişafda olmalıdır” fikrinin partiyağa şamil edilməsi.
- Gənclərin yetişdirilməsi barədə.
- Qadınların rolu, vəzifələri, onlara hörmət və qayğı məsələləri.
- Dövlətin möhkəmləndirilməsi, siyasi, iqtisadi, sosial və digər sahələrdə islahatların davam etdirilməsi məsələləri.

Muxalifət barədə:

- Adam özünə istədiyi adı qoya bilər – Həsən də, Hüseyn də, Məmməd də, Şirməmməd də, Aslan da. Bu, insana xas olan şeydir. Ancaq təbiidir, siyasi partiya özünə ad qoyur, amma ondan savayı, özünü hansısa bir mütərəqqi işin aparıcısı hesab edir. Bizdə isə bu ona bənzəyir ki, heç bir şey etməyəsən, amma deyəsən, bunu da mən etdim, onu da mən etdim, başqasını da mən etdim. Azərbaycanda həqiqi demokratiya yaranıb, onu yaradan da Azərbaycanın iqtidarındır, onun Prezidentidir, Yeni Azərbaycan Partiyasıdır və biz heç bir demkonqres tanımırıq.
- Separatçılıq, etnik ayrı-seçkilik və digər parçalayıcı, dağıdıcı proseslərin qarşısının alınması.
- Ölkənin son illərdəki inkişafının göstəriciləri – konkret rəqəmlər.
- Qurultayın işinə yekun vuruldu, yeni vəzifələr barədə mühüm qərarlar qəbul olundu.

Heydər Əliyevin partiyanın II Qurultayında söylədiyi nitqdən müəyyən seçmələri xatırladıq.

“Mən hesab edirəm ki, partiyamız, onun yerli təşkilatları və Siyasi Şura, İdarə Heyəti ötən iki il ərzində böyük işlər görmüşdür. Ona görə

buradakı təkliflərə mən də qoşuluram, deyirəm ki, partiyanın işini, partiyanın rəhbər orqanlarının işini tam qənaətbəxş hesab etmək olar”.

“Bizim partiya 1993-cü ildən iqtidar partiyasıdır. 1992-ci ildə Naxçıvanda ağır bir şəraitdə, böyük təzyiqlər altında biz partiyanın yaranması ilə əlaqədar xeyli işlər gördük və ilk konfrans keçirdik. Yeni Azərbaycan Partiyası o vaxtki mövcud vəziyyətdə bütün Azərbaycan xalqının mənafeələrinə xidmət etmək üçün və xalqın o ağır dövründə ölkəmizin qarşısında duran məsələlərin həll edilməsi üçün zamanın tələblərinə uyğun olaraq zəruriyyətdən yaranmış bir partiyadır”.

“Bu gün tam cəsarətlə və böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, 8 il iqtidar partiyası adı daşıyaraq partiyamız Azərbaycan xalqına hədsiz xidmətlər göstərmiş və xalqımızı, millətimizi, ölkəmizi o ağır günlərdən çıxarıb bugünkü vəziyyətə gətirib çıxarmışdır”.

“...Biz 1990-1991-ci illərdən 1993-cü ilə qədər Azərbaycanın ağır vəziyyətini unutmamalıyıq. Nəinki biz, bütün Azərbaycan xalqı, gələcək nəsillər bu dövrü unutmamalıdırlar”.

“Azərbaycanda bəziləri deyirlər ki, biz milli azadlıq hərəkatı təşkil etmişik, canımızı qurban vermişik, Azərbaycanın müstəqilliyinə nail olmuşuq. Birincisi, o xalq hərəkatı idi. Xalq hərəkatı da Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə əlaqədar Moskvanın və xüsusən Qorbaçovun Azərbaycana qarşı ədalətsizliyindən meydana gəlmişdi. O meydanda toplaşan adamların əksəriyyəti, oraya ancaq və ancaq Dağlıq Qarabağ məsələsinin həll olunması üçün gəlirdilər. Ona görə bu, ümumxalq hərəkatı idi.

O da təbiidir ki, bu, bizim tariximizdə çox gözəl səhifələrdən biridir. Demək, hətta o dövrdə xalqımızın lazım olanda öz hüquqlarını, ölkəsinin hüquqlarını qorumaq üçün ayağa qalxmaq imkanı varmış. Ancaq nə qədər də o mitinqlər, filanlar olsaydı, SSRİ kimi böyük, qüdrətli, dövlət, böyük hərbi potensiala malik olan dövlət heç müttəfiq respublikaya müstəqillik əldə etmək imkanı verməzdi”.

“Əgər SSRİ 1991-ci ilin sentyabr ayında dağılmasa idi, Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə edə bilməzdi”.

“Yeni Azərbaycan Partiyası, bizim hamımız və təbiidir ki, Azərbaycan

Prezidenti və partiyanın sədri müstəqilliyin həyata keçirilməsinin əsas qüvvəsidir və təkcə onun qorunub saxlanması yox, Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi ağır şəraitdə inkişaf etməsinin təminatçısıdır”.

“Biz o partiyalardan deyilik ki, ildə üç qurultay keçirsinlər heç bilməsinlər ki, bu qurultayları nədən ötrü keçirdilər və nə nəticə əldə etdilər. Biz partiyayı inkişaf etdiririk. Biz partiyayı genişləndiririk. Biz Azərbaycanın məsələlərinin həll olunmasında partiyanın iştirakını təmin edirik”.

“Mən partiyanın keyfiyyətcə yüksəlməsini ən əsas nəticə hesab edirəm”.

“Partiya canlı orqanizmdir, heç kəs, heç vaxt düşünməsin ki, bu partiyada hamı eynidir. Ola bilər, kimsə partiya öz şəxsi məqsədləri üçün, partiyadan istifadə etmək üçün gəlir. Ona görə partiya həmişə baxır, süzgəcdən keçirir, ələyir. O şəxslər ki, partiyanın tələblərinə cavab vermir, onlar bir bəhanə ilə ya özləri uzaqlaşır, yaxud da ki, partiya onlardan imtina edir”.

“Mən bildirmək istəyirəm ki, bizim partiyamıza qəbul, partiyanın inkişafı çox sağlam təməllər əsasında qurulmuşdur”.

“Bizə sədaqətli, saf niyyətlə və saf duyğularla gələn partiya üzvləri lazımdır”.

“Biz heç vaxt “Hər şey yaxşıdır”, “Hər şey – ura” – belə fikirdə olmamalıyıq. Partiyada gərək elə mühit yaransın ki, yaxşı ilə pis seçilə bilsin. Fəal və passiv partiya üzvləri, bir-birindən seçilə bilsin”.

“Kimsə, haradasa bizim partiya mənsubiyyətindən sui-istifadə edərsə, yaxud da ki, partiya üzvü olaraq kimsə müəyyən dövlət orqanlarında vəzifədədirsə, onların səhvlərini heç vaxt bağışlamaq olmaz. Ona görə də partiyada daxili demokratiya, fikir azadlığı mütləq təmin olunmalıdır. Heç kəs, heç nədən qorxmamalıdır”.

“Yeni Azərbaycan Partiyası könüllülər partiyasıdır. YAP qəlbən ona bağlı olanların partiyasıdır. Ona görə də gərək partiyada, yenə də deyirəm, hər bir təşkilatda, partiyadaxili demokratiya bərqərar olsun. Fikir mübadiləsi olsun, fikir azadlığı olsun. Yalnız bu yolla biz partiyamızı həmişə sağlamlaşdırırıq, daha da mətinləşdiririk, daha da

gücləndirə bilərik”.

“Əgər müxalifət olmasa, demokratiya da olmaz”.

“Bizim iqtidarda çox yüksək vəzifələrdəki bəzi adamlar partiya üzvü deyillər. Təəssüflər olsun ki, onlar bu partiyanın kölgəsində Azərbaycan Prezidentinin – bağışlayın, mən bu sözü deməyə məcburam, - kölgəsində oturublar, işləyirlər, işlərini görürlər, ancaq siyasi mübarizəyə qoşulmurlar”.

“...Bizim müxalifət normal müxalifət deyildir. Bizim müxalifət çox radikal, düşməncəsinə mövqelərdə duran müxalifətdir. Onlar və onlara havadarlıq edən çoxsaylı qəzetlər, jurnallar buraxırlar. Bu qəzetlərdə də, təbii ki, onlar özlərini təbliğ edirlər. Amma ondan da çox iqtidarı tənqid edirlər, iqtidarı təhqir edirlər, şayiələr, yalanlar, uydurmalar yazırlar və beləliklə də, bizim hamımızı ləkələmək istəyirlər. Ona görə də bunlar ifşa olunmalıdır.

Müxalifət müxalifətliyini etsin, amma ona cavab verilməlidir. Özü də tutarlı cavab verilməlidir. Ancaq tək-tək adamlar yox, bizim bir neçə qəzetimiz var, təkcə onlar yox, hər kəs öz yerində cavab verməlidir.

Çünki ümumiyyətlə, bu, iqtidar – müxalifətin prinsipidir. Ancaq mən sizə deyə bilərəm ki, bizim müxalifət mənfi nöqteyi-nəzərdən dünyada bütün müxalifətlərdən fərqlidir. Heç bir ölkədə belə müxalifət yoxdur. Bunlar, üzr istəyirəm, hər bir, hətta çirkin, tərbiyəsiz yollara gedirlər, qəzetlərində təhqir edirlər. Hamudan çox kimi? Prezidenti”.

Heydər Əliyevin düz on il bundan əvvəl iqtidar-müxalifət münasibətləri barədə söylədiyi bu həqiqətlər elə bil bu gün deyilmişdi. Yəni “müxalifət” anlayışı daha da eybəcər, məənəviyyatsız, simasız bir qurum, insan yığımı mənasına gətirilmişdir. Heydər Əliyevə, İlham Əliyevə, YAP-a qarşı təhqirlər, böhtan və yalanlar birə beş artmışdı. Özü də əvvəllər belə əxlaqsızlıqla məşğul olan 3-4 dövrü mətbuat vardısı, indi onların sayı bəlkə də 50-ni keçib.

Niyə belə olur? Həyat inkişaf etdikcə, dünyada iqtidar-müxalifət münasibətləri insani dəyərlərə daha çox yaxınlaşdıqca, bizim ölkədə nədən tərsinə dönür? Bunun səbəbləri çoxdur. Məncə ən böyük çatışmazlıq müxalifətçilik mədəniyyətinin çox aşağı səviyyədə olması,

demokratiya anlayışının təhrif olunmuş məzmununda dərk edilməsidir. Bununla bərabər, yüksək vəzifələr tutmuş bəzi məmurların, YAP üzvlərinin öz siyasi, mənəvi borclarını ləyaqətlə icra etmək bacarığının aşağı olması və ya “mənim ki, adım hallandırılmır” qənaətidir.

Elə vəziyyət yaranıb ki, hamı – bilən də, qanan da, bilməyən və qanmayan da, “demokratiya” deyə bağırmaqla məşğuldur. Əslində, bilmək lazımdır ki, “demokratiya” təkcə elmi-siyasi anlayış yox, dərin məzmunlu elmi sistemdir. Bu sistemə daxil olan elementlərə bunlar daxildir: demokratiya anlayışı, demokratiya nəzəriyyəsi və təcrübəsi, demokratiya sistemi, demokratiya tərbiyəsi, demokratiya mənəviyyəti, demokratiya mədəniyyəti, demokratiya əxlaqı, demokratiya həddi, demokratiya tələbi, demokratiya şəraiti, demokratiya fəaliyyəti, demokratiya mühiti, demokratiya qanunları, demokratiya quruluşu, demokratiyanın inkişaf mərhələləri, demokratiyanın tətbiqi imkanları, demokratiya sistemləri, demokratiya prinsipləri. Bunların hamısı demokratiya elminə aiddir. Həqiqi demokratiya elmindən başqa, demokratiya elmi ilə heç bir əlaqəsi olmayan demokratiya görüntüsü, demokratiya oyunu, demokratiya pərdəsi, demokratiya şüarı, demokratiya xaosu, demokratiya özbaşınalığı var. Bu sonuncular, – qeyri-elmi demokratiya əməlləri bizim müxalifətin (həm radikal, həm də, özünü yalandan müxalifət adlandıran qurumların) demokratiyasıdır ki, hər gün insana yaraşmayan söyüşlərlə efiri, insanların beyinlərini zəhərləyirlər.

Fikrimi təsdiqləmək üçün yenə də Heydər Əliyevin söylədiyi həqiqətləri xatırladıram:

“Mən bu müxalifət qəzetlərini heç oxumuram. Amma mənim işçilərim var, bəzən oxuyurlar, hərdən bir soruşuram ki, burada nə var, nə yox? Bir də görürsən ki, “Yeni Musavat” qəzetinin bir nömrəsində on məqalə Heydər Əliyevə həsr olunubdur. Yəni Heydər Əliyevi tərifləmirlər ki? Heydər Əliyevə yaxşı adam demirlər ki? Yalanlar, uydurmalar, təhqirlər, filanlar. İndi də İlham Əliyevi hallandıрмаğa başlayıblar. Amma bunu elə bizim partiyanın üzvləri də oxuyurlar. Bizim iqtidarda, mənim yanımda böyük vəzifədə olan adamlar da oxuyurlar, sakit otururlar. Ancaq əgər bizim iqtidarda olan adamlardan kiminsə haqqında hansısa

bir uydurma, yalan, yazırlarsa, o, artıq partlayır, gecə yata bilmir, nə bilim, özündən çıxır ki, niyə onun haqqında yazıblar. Təəssüflər olsun ki, bəziləri də, məsələn yazırlar ki, filankəs Prezident olacaq, filankəs Milli Məclisin sədri olacaq, filankəs olacaqdır. Əlbəttə mən heç narahat deyiləm”.

Mən təəssüflə əlavə etmək istərdim ki, tərbiyəsizlik yazan qəzetləri oxumaq, belə tərbiyəsiz, yalan, böhtan, təhqir dolu məqalələri həmin tərbiyəsiz məqalə yazanlara sifariş verən, hətta onlara haqq ödəyən böyük vəzifəli məmurların indiki qaranlıq davranışlarından qat-qat yüngüldür. Bəli, indi üzdə prezidentə yaltaqlanıb, arxada onun haqqında ən yaramaz fikirlər yazdıran məmurlardan rəhbərliyimizi, Ulu Öndərimizin ruhunu Allah qorusun.

Bu gün partiyamızın, onun sədrinin, dövlət rəhbərinin şarlatanlardan qorunması, mənəcə, ən ciddi ideoloji, siyasi vəzifə kimi qarşıda durur. “Dəymə mənə dəyməyim sənə” prinsipini rəhbər tutan dövlət, partiya məmurları davranışlarını ciddi şəkildə korrektə etməlidirlər. Eyni vaxtda, həm iqtidarda, həm müxalifətdə əl qızdırmaq nəinki ziyalılığa, ümumiyyətlə insanlığa sığası məsələ deyil. Əgər biz bütün böhtanlara, təhqirlərə kəskin cavablar vermək istəmiriksə, deməli, tədricən siyasi mövqeyimizi, nəticə etibarilə, ölkənin taleyini yaramazlara doğru meyhləndirməyin fərqinə varmırıq. Radikal deyilən müxalifəti də cahillikdən qurtarmaq hakim, siyasi mədəniyyət daşıyıcısı olan YAP-ın üzərinə düşür. Belə əlverişli, məsul vəzifəni yerinə yetirməyi də Ulu Öndərimiz bizlərə vəsiyyət etmişdir.

Danmaq lazım deyil, bizim müasir insanlarda, xüsusilə yüksək vəzifə tutmuş adamlarda həqiqi olduqlarından artıq, yekə görünmək xəstəliyi var. Bunun müalicəsi üçün siyasi reseptləri Heydər Əliyev vaxtında yazmışdır. Borcumuz onlara əməl etməkdir.

“...Qeyri-normal müxalifət qəzetləri olduğu halda, belə dağıdıcı, yalançı, böhtançı yazılar getdiyi halda, gərək hamımız mübarizədə olaq. Mən mübarizədəyəm. Hamısının cavabını necə lazımdır verirəm. Amma o yazıların heç birinə də fikir vermirəm. Çünki hamısı yalandır, nəyinə fikir verəcəyəm. Əgər mənə bir şey narahat edərdisə, izahat

verərdim, bəli, bu, məni narahat edir. Amma neçə ildir ki, bu yalanları yazırlar, yazırlar, yazırlar. Mənə belə gəlir ki, elə ömürlərinin axırına qədər yazacaqlar və bəlkə o dünyada da yazacaqlar.

Mən sizin hamınızı – həm burada oturanları, həm orada oturanları, həm də bizim bütün partiyayı siyasi mübarizədə iştirak etməyə, onlara tutarlı cavablar verməyə, onların çirkin hərəkətlərini ifşa etməyə dəvət edirəm. Bunlar sizin hamınızın borcudur”.

“Bizim partiyamızda əsasən çox yüksək səviyyəli insanlar vardır. Burada deyildiyi kimi, alimlər-professorlar, akademiklər, sadəcə çox ağıllı adamlar; mütəxəssislər vardır. Ona görə ümumiyyətlə, bizim partiyanın say tərkibi, yəni ümumi tərkibi intellektual nöqteyi-nəzərdən çox yüksəkdir və heç bir partiya bununla müqayisəyə gələ bilməz.

O biri partiyalarda 3-4 adam var. Guya onların başçılarıdır. Onlar da siz bilirsiniz də... Bu barədə danışmaq istəmirəm”.

“Azərbaycan cəmiyyətinin qaymağı bizim partiyadır. Ancaq bu, o demək deyil ki, biz elə durduğumuz yerdə durmalıyıq”.

“...Daxilimizdə olan guya bəzi siyasi partiyalar, qruplar, filanlar demokratiya pərdəsi altında ictimai-siyasi sabitliyi pozmaq istəyirlər; amma bu, onlara müyəssər olmayacaqdır. Heç kim bunu poza bilməyəcək. Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik, insanların rahat yaşaması, insanların əmin-amanlığı daim olacaqdır”.

“Demokratiyanın prinsipləri nədən ibarətdir?

Siyasi plüralizm, söz azadlığı, vicdan azadlığı, sərbəst iqtisadiyyat, hər bir insanın tam azad olması, demokratik seçkilərin keçirilməsi, demokratiya prinsipləri əsasında dövlət təsisatlarının yaranması və müxtəlif islahatların həyata keçirilməsi. Demokratiya mücərrəd anlayış deyildir. Həqiqi demokratiya iqtidarın yaratdığı demokratiyadır. Həqiqi demokratiya Yeni Azərbaycan Partiyasına mənsubdur”.

“Əmin ola bilərsiniz ki, partiyanın sədri kimi mən Yeni Azərbaycan Partiyasının bundan sonra da möhkəmlənməsi, inkişaf etməsi üçün öz üzərimə düşən vəzifələri daim yerinə yetirəcəyəm. Əmin ola bilərsiniz ki, bu səkkiz ildə Azərbaycan prezidenti kimi həyata keçirdiyim daxili və xarici siyasəti bundan sonra da ardıcıl surətdə davam etdirəcəyəm

və ölkəmiz inkişaf edəcəkdir. Dünya miqyasında Azərbaycanın hörməti, nüfuzu artacaqdır”.

“...Müstəqil Azərbaycanın bu gün də, gələcəkdə də yaşaması bizim üzərimizdə, mənim üzərimdə olan əsas vəzifədir”.

15. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasının on illiyi

26 noyabr 2002-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının on illiyinə həsr olunmuş yubiley mərasimi keçirildi. Mərasimdə partiyanın sədri, Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev dərin məzmunlu geniş nitq söylədi.

Nitqin məzmununda bu məsələlərə geniş yer verilmişdir:

- Yeni Azərbaycan Partiyasının on ildə keçirdiyi ağır, əziyyətli, şərəfli və uğurlu yola nəzər salmaq, uğurları, çətinlikləri, rastlaşdığımız problemləri xatırlatmaq, nəticələr çıxarmaq, qiymətləndirmək.

- I Qurultaydan keçən müddətdə partiyanın inkişaf dinamikası: kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri.

- “91-lər”in fəaliyyəti, tarixi xidmətləri barədə.

- YAP mətbuatı: “Səs”, “İki Sahil”, “Yeni Azərbaycan” qəzetlərinin fəaliyyəti.

- İqtisadi islahatlar barədə.

- Muxalifətin böhtanları, pozucu əməlləri barədə.

- Mətbuat azadlığı barədə.

- Dövlətçiliyin inkişafı, qanunun aliliyi məsələləri.

- İnsan haqlarının qorunması sahəsindəki tədbirlər.

- Demokratiyanın qorunması, inkişaf məsələləri.

- Azərbaycana xaricdən olan təzyiqlər və daxili satqınlarla xaricdə bizim əleyhimizə olan qüvvələrin əlbirliyi barədə.

- Gənclərə qayğı, qadınlara qayğı və hörmət.

Heydər Əliyevin nitqindən seçmələr.

“Bu gün bu salondakı əhvali-ruhiyyə, bu ruh yüksəkliyi məni çox həyəcanlandırır və məndə böyük hissiyyatlar doğurur. Burada oturub

sizi dinləyərkən ötən on il istər-istəməz, kino lent kimi göz önündən keçir. On il! Biz bu partiyayı yaradanda onun gələcəyinə böyük inamla baxmışdıq. Şəxsən mən bilirdim ki, bu gələcək o qədər də şirin olmayacaq, hamar, asan olmayacaqdır. Amma indi on il keçəndən sonra o vaxt düşündüklərimin hamısı təsdiq olunmaqla yanaşı, eyni zamanda, düşünürəm biz nə qədər qüdrətli insanlarıq ki, bu ağır, çətin yolu on ildə keçdik və bu gün güclü, yüksək intellektual səviyyəyə malik olan siyasi partiyamız vardır”.

“...Bu gün heç kəsə elə gəlməsin ki, hər şey aydın olduğu kimi, hər şey də çox asan idi”.

“On il nə azdır, nə də çoxdur. Az deyil ona görə ki, on il müddətində görülən işlər bəlkə də 20, 30, 40 il müddətində görülən işlərə bərabərdir. Çox da deyil, ona görə ki, nə olsun, on ildir. On il bir şey deyil, gəldi, getdi. Hələ qarşıda yeni bir on ilimiz var”.

“Baxmayaraq ki, hər şey məlumdur, mən partiyanın yaranması prosesini bir daha yada salmaq istəyirəm. Çünki bunsuz ola bilməz. O vaxt Azərbaycanın ağır, çətin dövründə insanlar doğrudan da bir nicat, ümid yeri axtarırdılar. Çoxları bunu, mən orada yaşadığıma görə, Naxçıvanda gördülər. Gəldilər, getdilər, təkliflər etdilər. Ancaq “91-lər”in məktubu birdən-birə yaranmadı. Ondan xeyli qabaq bir proses getdi. Sirius Təbrizli “Səs” qəzetində böyük məqalə ilə çıxış etdi ki, Heydər Əliyevi biz özümüz gətirməliyik. Məqalə yayıldı, mən də oxudum. Mənim yanıma gəldilər ki, məqalədə hər şey yazılıbdır, indi partiyanın yaranmasına razılıq verin. Ancaq mən o vaxt razılıq vermədim. Sonra ikinci mərhələ oldu. Həmin təşəbbüskarlar böyük bir qrup ziyalının imzası ilə yenə də “Səs” qəzetində Heydər Əliyevə müraciət dərc etdilər. Azərbaycanın 91 nəfər tanınmış insanları o müraciətə imza atdılar.

Mən sizdən gizlətmirəm. Dünən o məktubların hamısını oxumuşam. Baxmayaraq ki, xatirimdədir. Ancaq on il bundan öncə olmuşdu. Dünən həm Sirius Təbrizlinin birinci məqaləsini, həm də müraciəti oxudum. Sonra özümün cavab məktubumu oxudum. On ildən sonra bunları təhlil etməyə və düşünməyə başladım”.

“Bilirsiniz, bizim partiyanın əsası ona görə möhkəmdir ki, ona görə güclüdür ki, biz heç bir təsadüfi fikirlərlə yaşamamışıq. Mənə göndərilən o müraciətdə də, bir tərəfdən, Azərbaycandakı vəziyyətlə əlaqədar həyəcan təbili vurulurdu, ikinci tərəfdən, Azərbaycan haqqında qayğı, düşüncələr, Azərbaycanın gələcəyi haqqında narahatlıq və eyni zamanda, bu müraciətin həm siyasi, həm də məntiqi nöqteyi-nəzərdən lazımı səviyyədə əsaslandırılması vardı. Bəli, o sənədi bu gün də siyasi ekspertizaya vermək olar. Nəticə o olacaqdır ki, nə qədər ağırlı bir müraciət idi”.

“Mən öz məktubum haqqında demək istəyirəm. Hər halda, yaxın ki, siz bu illərdə bir şeyi müşahidə etmisiniz. Mən həmişə özümə qarşı çox tələbkar insanam. Bəli, çox tələbkar insanam! Bəzən mən özü-özümü daxilən tənqid edirəm və çox da ciddi tənqid edirəm. Əgər məndə həyatım boyu özümə qarşı bu tələbkarlıq olmasaydı, sizin qarşınızda bugünkü Heydər Əliyevi görə bilməzdiniz.

Ona görə də mən yazdığım, göndərdiyim cavabı həmin bu tələbkarlıq hissi ilə oxudum və düşündüm ki, bəli, on il bundan öncə də tamamilə doğru-düzgün fikirlər ifadə etmişəm və onlar indi artıq bu on il müddətində tamamilə öz təsdiqini tapıbdir”.

Heydər Əliyevin özünə tələbkarlığı necə idisə, bizə – partiya yaradıcılarına və rəhbərlərinə də tələbkarlığı eləcə yüksək idi: dəqiq, aydın tapşırıq, doğru-düzgün dəqiq cavab! Heydər Əliyevə yalan, qeyri-dəqiq məlumat vermək olmazdı. Əgər belə fakt aşkarlayardısı, bu məlumatı verəni bağışlamazdı. Səbəbini də belə əsaslandırırdı ki, təhrif olunmuş şəkildə təqdim edilirsə, deməli, düzgün qərar da qəbul etmək mümkün olmaz. Qərar düzgün verilməzsə, onun çoxtərəfli mənfi nəticələri meydana çıxır. Xüsusilə ümumxalq, ümumdövlət, partiya həyatı üçün səhv qərarın mənfi təsirləri daha çox ola bilər. Ona görə də biz hər şeyi ölçüb-biçməmiş fikir söyləməzdik. Canqurtaran ötəri cavab sahiblərini ciddi tənbeh gözləyirdi.

Əgər özlərini ən demokratik, ədalətli partiya hesab edən, 1991-ci ildən bu tərəfə yaranan, fəaliyyət göstərən müxalifət partiyalarının 20 illik siyasi məzmunlu sənədlərini yüksək ixtisaslı beynəlxalq tərkibli

siyasi ekspertizaya verilsə, ən yaxşı halda belə nəticəyə gəlmək mümkün olar: hakimiyyət hərisliyi, şəxsi ambisiyalar, şantaj və axıra qədər düşünülməmiş yalançı vədlər. Bunların da hamısı “xalq mənafeyi”, “demokratiya” pərdəsi altında olan şüarlardır. Əslində heç bir elmi mahiyyət daşımayan, nəzəri mahiyyəti olmayan, təcrübədə sınınamamış vədlər yığınının ibarət olan həmin sənədlərdə xalqın mənafeyinə xidmət edəcək heç bir strateji hədəflər yoxdur. Ona görə də, təsadüfi deyil ki, həmin partiyaların, onların lideri hesab edilənlərin heç biri nə hakimiyyətə gələ bilib, nə də elementar xalq məhəbbəti qazanmağı bacarıblar. Musavətlə cəbhəkratlar hakimiyyəti zorla qamarlasalar da, bircə il də yüksək vəzifə pilləsində rahatlıqla bilmədilər, bəziləri diri ikən özlərini dondurdular, müəyyən qismi də başını götürüb kəndlərində gizləndilər.

Yeni Azərbaycan Partiyası, onun yaradıcıları partiyanın liderləri Heydər Əliyev və İlham Əliyev həqiqi xalq mənafeyindən çıxış etdiklərinə, ağıllı, elmi strategiya işlədiklərinə və uğurla həyata keçirdiklərinə görədir ki, artıq iyirmi ilə yaxındır hakimiyyətdədir, qurub-yaratmaqdadır. Biz lovğalanmadıq, yalançı vədlər, aldadıcı şüarlar irəli sürmədik. Xalqın taleyini düşündük, dövlətin müstəqil inkişaf yolunu düzgün müəyyənləşdirə bildik. Odur ki, bu işlərin təşəbbüsçülərindən, icraçılarından biri kimi, həmişə fəxr etmişəm, indi də fəxr edirəm. Mən, fizika-riyaziyyat, pedaqoji elmlər üzrə insani missiyamı, alimlik borcunu şərəflə, ləyaqətlə, alnı açıq, halallıq və yalnız düzgünlüklə bu günə qədər yerinə yetirməklə bərabər, siyasi mütəfəkkirlik zəhmətimlə də qəlb rahatlığı tapıram. Xalqımın, millətimin, övladlarımla qarşısında həmişə alnıaçıq olmuşam. İkiüzlülüyn, yaltaqlığın, insanlara pisliyin nə olduğunu yaxınıma buraxmamışam. Özümə bənzərlərlə yoldaşlıq, dostluq etmişəm. Dostlarımı özüm sevmişəm. Heydər Əliyev kimi böyük insanın, ağıllı dövlət və partiya rəhbərinin yaxın silahdaşı olmağımla fəxr edirəm. Onunla işlədiyim uzun illər ərzində, ən çətin məqamlarda belə verdim cəsarətli təkliflərin heç birini nəinki heç vaxt rədd etməmiş, hətta həmişə qayğı ilə, ciddi qəbul etmişdir, yüksək qiymətləndirmişdir. O, böyük mütəfəkkirdən həmişə öyrənməyə ehti-

yac duymuşam, öyrənmişəm, yüksək qiymətləndirmişəm. Heydər Əliyevin elmi irsinin ardıcıl, qəlbən təbliğatçısı olmuşam, çünki, bu irs insanlığın inkişafına yönəlmiş zəngin xəzinədir.

Heydər Əliyev çox qədirlən insan olmuşdu. Onun “91-lər” haqqında dediyi ifadələr, verdiyi qiymət bizim hamımızı həm ruhlandırır, həm də məsuliyyətimizi qat-qat artırır.

Partiyamızın 10 illiyində söylədiyi nitqdə “91-lər” barədə dediklərini təkrar oxucuların diqqətinə çatdırmaq istərdim.

“91-lər”, onlar artıq dillərdə əzbər olublar. Mən “91-lər”in hamısına həmişə böyük hörmət və ehtiram bəsləmişəm. Bu gün də onların hamısına uğur, dünyadan gedənlərə Allahdan rəhmət diləyirəm, indi bizimlə bərabər olanlara səmimqəlbdən təşəkkür edirəm. Ona görə yox ki, “91-lər”in müraziəti, sizinlə açıq danışırəm, mənim həyatımda böyük bir dönüş rolu oynadı. Siz bilirsiniz ki, biz partiyayı yaradan-dan 7 ay sonra xalq, o cümlədən, o vaxt iqtidarda olanlar, artıq qaçib dağılmaqda olan insanlar məni Azərbaycana dəvət etməyə məcbur oldular. Yəni “91-lər”in müraziəti olsaydı da, olmasaydı da, mən 1993-cü ildə Azərbaycana gələcəkdim. Ancaq o vaxt müraziətin altına imzayı qoyan insanların hər biri böyük cəsarət göstəribdir. Çünki o vaxtkı terrorizt rejim və xüsusilə, Heydər Əliyev ilə əlaqəsi olan adamların təqib edilməsi, bəzilərinin ədalətsiz olaraq cəzalandırılması, yaxud onlara qarşı müxtəlif təxribat halları, əlbəttə, insanları qorxudurdu. Bəzən mənə deyirlər ki, sizinlə uzun müddət işləmiş bəzi insanlar siz 1987-ci ildə hakimiyyətdən gedəndən sonra lazımi ləyaqət göstərə bilmədilər. Bu doğrudur, həqiqətdir”.

Heydər Əliyev həmişə düz-döğru danışan, həmişə açıq danışan, həmişə yaxşı danışan, xeyirli məsləhətlər verən, uzaqları görən bir şəxsiyyət idi. Heydər Əliyevin Siyasi Məktəbinin, zəngin Elmi-Mənəvi Akademiyasının yetirmələrindən biri kimi mən də, mənimlə tarixi məktuba 1992-ci il, oktyabr ayının 16-da imza atmış dostlarım da açıq danışmağı, doğru-düz danışmağı öyrənmişik. Onun “91-lər” barədə müxtəlif vaxtlarda söylədiyi, sitat gətirdiyim çoxsaylı fikirləri bir daha sübut edir ki, Heydər Əliyev tarixdə şəxsiyyətlərin roluna çox əhəmiyyət

yetirən nadir siyasətçi olub. Mən də açıq etiraf edirəm, duyuram, hiss edirəm ki, “91-lər”ə Onun verdiyi qiymət, onlara diqqət özündən sonra tədricən azalmağa başladı. Hətta elələri tapıldı ki, Heydər Əliyevin kəraməti ilə yüksək vəzifələrə sahib olandan sonra “əyşi bu “91-lər” haqqında nə qədər danışmaq olar, bunlar nə böyük iş görüblər ki” kimi açıq çıxışlar edib, hətta mətbuatdan 91 rəqəmini belə çıxarıblar. Niyə? Ona görə ki, o vaxt onların bəziləri məktubu imzalamaqdan imtina etdiklərini unuda bilmirlər, bəziləri isə, ümumiyyətlə “91-lər”in fəaliyyətindən xəbərsizdirlər. Düşünürlər ki, həmin rəqəm tədricən unudulsa, tarixdə bunların adları ön planda çəkilə bilər. Tarixi faktlar göstərir ki, bunlar ikinci dəfə yanırlar, - birinci dəfə imzadan imtina edəndə, ikinci dəfə, “91-lər”i unutdurmağa cəhd göstərməkdə.

Belə insanlar barədə də Heydər Əliyev çox sərrast fikir söyləmişdi:

“Bəziləri, ona görə ki, sən demə mən bilməmişəm, ləyaqətsiz imişlər. Amma bəziləri də, sadəcə, öz canından, ailəsindən, başqa səbəblərdən qorxublar. Bunların hamısını mən anlayıram və heç kəsi də günahlandırmıram. Amma bilirəm ki, o vaxtlar doğrudan da mənim apardığım xəttə xəyanət oldu. Belədir”.

Bəs neçə illər keçəndən sonra Heydər Əliyevin yüksək qiymət verdiyi halda, “əyşi, 91-lər nə iş görüblər” deməklə onun fikirlərinə qarşı çıxan yüksək vəzifəli məmurlar Onun apardığı xəttə xəyanət etmələrimi? Edirlər və yenə də yanırlar.

Mən bu nəticəni söyləyərkən yenidən Heydər Əliyevin fikrini xatırladıram:

“Mən bilirəm ki, insanların hamısı bir cür deyildir. Biri cəsarətlidir, nə olur-olsun, qabağa gedir. O biri isə fikirləşir ki, bəlkə bir az özümü kənarda saxlayım. Müraciət imzalayan “91-lər” məlumdur. Ona görə müraciəti imzalayan 91 nəfər o vaxt böyük cəsarət göstərirdi. Təkcə mənə görə yox. Bəli, Azərbaycanın gələcəyinə görə böyük cəsarət göstərirlər, böyük qəhrəmanlıq göstərirlər. Ona görə də hesab edirəm ki, onlar daim təkcə mənim tərəfimdən yox, hamı tərəfindən hörmətlə qarşılanmalıdırlar. Biz onları partiyamızın əsasını qoyan veteranlar kimi öz sıralarımızda daim saxlayacağıq.

Beləliklə, o dövrü bu gün burada yadıma salanda, dünən o sənədləri oxuyanda düşündüm ki, həm bizim partiyanı yaratmağa təşəbbüs göstərənlərin, can atanların, həm də 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvanda təsis konfransında iştirak edənlərin hamısı həqiqətən vətənpərvər olublar; uzaqgörən olublar. Azərbaycanın aqibəti haqqında düşünüblər; millət, Vətən, xalq haqqında düşünüblər. İndi biz xoşbəxtik ki, on il bundan qabaq yaratdığımız kiçik bir partiya böyüyüb, şaxələnib, bütün Azərbaycanı əhatə edib və sıralarında 280 min üzvü cəmləşdirib. Hələ nə qədər də tərəfdaşları, pərəstişkarları var. Beləliklə, on ildə bizim partiyamız, Yeni Azərbaycan Partiyası kiçik bir partiyadan, çətin şəraitdə doğulan bir partiyadan böyük siyasi partiya çevrilib və indi Azərbaycanın aparıcı siyasi partiyasıdır”.

Doğrudan da, “çətin bir şəraitdə doğulmuş Yeni Azərbaycan Partiyasının ideya müəlliflərini bu ideyanı sona çatdırmış “91-lər”i və onlara yardım etmiş insanları indiki azad, müstəqil, varlı, demokratik bir ölkə səviyyəsinə çatdığı, onun böyük lideri Heydər Əliyev dünyasını dəyişdiyi dövrdən yavaş-yavaş arxa plana çəkməyə, onları nüfuzdan salmağa, adlarını tarixdən silməyə çalışanların görəsən öz taleləri necə olacaq? Onlar o dünyada Heydər Əliyevin qarşısında nə cür cavab verəcəklər? Bunu bir Allah bilir, bir Heydər Əliyevin ruhu bilir, bir də həmin çətin şəraiti arxada qoyaraq, partiyanı yaradan mərd insanlar bilir. Çox keçməz ki, əmək itirən simasızların sifətini bütün Azərbaycan xalqı, gələcək halal nəsillər biləcək. “91-lər” qeyri-adi insanlar deyil. Onları başqalarından fərqləndirən əsas cəhət budur ki, o dövrdə, 1990-1992-ci illərdə insanların mütləq əksəriyyəti bir istiqamətə “axırdısa”, bunlar həmin axının əks istiqamətində hərəkət etməyi bacardılar. Əksəriyyət hay-küyə düşərək axın halında hara getdiklərinin fərqi varmadan gedirdilər, özləri də özlərini inandırmışdılar ki, düz istiqamətə, yaxşı gələcəyə doğru irəliləyirdilər. “91-lər” bunun əksini düşünürdülər, real, doğru-düzgün istiqamət seçmişdilər. Hər iki qüvvə irəliləyirdi, amma, 180 dərəcə fərqli istiqamətdə gedirdilər. Axın və axının əksi istiqamətlərində hərəkət edirdilər. Çətinlik də bunda idi. Bir var çayın axını ilə üzəsən, birdə var çayın axınının əksinə doğru üzəsən.

Aydın məsələdir ki, çayın əksinə üzmək üçün daha böyük qüvvə, enerji sərf etmək tələb olunur, çünki, müqavimət böyük olur. Bizim iradəmiz, enerjimiz çatırdı ki, çətinlikləri dəf edək, məqsədə yaxınlaşaq. Məqsəd də Azərbaycanın fəlakətdən qorunması idi. Buna da nail olduq.

Çoxları Bakıda isti evində oturub telekanallarda şoulara tamaşa edib, zövq alanda, biz Naxçıvanın sərt havasında palto-papaqda oturub Yeni Azərbaycan qurmaq məqsədi ilə Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradırdıq. Hamımız Heydər Əliyevin başına toplaşmışdıq. Ona görə də qalib biz olduq, çay axınına üzənlər yox.

Partiyanın adının da təsadüfi seçilmədiyini barədə Heydər Əliyev gözəl təhlil vermişdi.

“Biz partiyanın adına artıq öyrəşmişik. Bəzən düşünürük ki, partiyanın adı niyə Yeni Azərbaycan Partiyasıdır? Bu, heç də təsadüfi deyildir. Çünki bilirsiniz ki, o vaxtlar müxtəlif partiyalar yaranırdı, bu, müəyyən qədər dəbə çevrilmişdi. Adında gərək mütləq “demokratik” sözü olaydı, ya “İstiqlal” sözü olaydı, yaxud da bu cür başqa bir söz olaydı. Amma heç bilmirsiniz ki, partiya niyə bu adı daşıyır. Partiya yarana bilər və ona abstrakt bir ad qoyarlar, bu başqadır. Partiyanın adı onun siyasi xəttini, siyasi prinsiplərini, siyasi strategiyasını, perspektivini əks etdirməli, buna münasib olmalıdır. Bax, buna görə də biz bu partiyanın adını Yeni Azərbaycan Partiyası qoyduq.

Yəni Yeni Azərbaycan qurulur, müstəqil Azərbaycan qurulur. Yeni Azərbaycanda da Yeni Azərbaycan Partiyası olmalıdır. Ona görə bizim partiyamız başqa siyasi partiyalardan təbiidir, mən bizim partiyamızı onlarla müqayisə etmək istəmirəm, amma nə edək, belə partiyalar var, biz bunu inkar edə bilmərik, ona görə fərqlənir ki, partiyanın adı da onun məqsədlərinə və bugünkü günə uyğundur. Müstəqil Azərbaycan yeni Azərbaycandır. Müstəqil Azərbaycanda yeni ictimai-siyasi quruluş yaranıb. Yeni iqtisadiyyat formaları yaranıb, demokratiya, siyasi plüralizm inkişaf edir.

Belə bir yeni Azərbaycan keçmişdə yaşadığımız, keçmişdə olan Azərbaycandan fərqlidir. Ona görə partiyamızın adı Yeni Azərbaycan Partiyasıdır. Məhz Yeni Azərbaycan Partiyası müstəqil Azərbaycanı

müstəqillik yolunda inkişaf etdirməyə qadir bir partiyaadır”.

“Biz 1999-cu ildə partiyanın strukturunda dəyişiklik etdik və İcra Katibliyi yaratdıq. Daimi fəaliyyət göstərən başqa heç bir dövlət işləri ilə məşğul olmayan, yalnız partiya işləri ilə məşğul olan İcra Katibliyi, onun aparatını yaratdıq. Yerlərdə partiya təşkilatlarını icra orqanlarından ayırdıq və sərbəst, müstəqil partiya təşkilatlarının yaranmasını təmin etdik”.

Qeyd edək ki, bu gün İcra Katibi və onun üç müavini Milli Məclisin üzvüdür. Müavinlərdən biri də Milli Məclis sədrinin müavini. Rayon partiya təşkilatları sədrlərinin mütləq əksəriyyəti eyni zamanda rayon icra başçısının müavini və ya I müavini. Yəni görünür partiyanın yenidən təşkilatlanmasına ehtiyac yaranıb. Daha doğrusu, Heydər Əliyevin o vaxt nəzərdə tutduğu partiyanın tam müstəqilləşdirilməsi, mütəşəkkilliyin artırılması, İcraçı Katibliyin yalnız partiya işi ilə məşğul olması işinə yenidən qaydılmalıdır. Çünki partiya daha da böyüyüb, üzvlərin sayı 660 minə gəlib çatıb, işlər artıb.

Partiya ilə dövlətin əlaqəli fəaliyyəti və bunun yaxşı nəticələri barədə Heydər Əliyevin fikirlərindən:

“Bizim partiyanın fəaliyyəti bugünkü iqtidarın fəaliyyəti ilə qarışıqdır. Çünki yenə də deyirəm, biz iqtidarda olan bir partiyayıq. Bu partiya da iqtidara birdən-birə gəlmədi, qeyri-adi bir tarix yaşadıq. O ağır dövrdə əvvəlcə xalq, partiya da orada iştirak edirdi, Heydər Əliyevi Azərbaycanı bu vəziyyətdən xilas etmək üçün iqtidara dəvət etdi. Heydər Əliyev də bu missiyanı üzərinə götürməyə məcbur oldu. Böyük riskə gedərək, öz həyatı, öz yaşayışı, öz ailəsi üçün böyük riskə gedərək, bu missiyanı üzərinə götürməyə məcbur oldu. Bütün bu risklər var idi, ancaq mən çox xoşbəxtəm ki, fəaliyyətim, apardığım işlər də məni bu risklərdən, bu xətalardan xilas etdi və bu missiyanı layiqincə yerinə yetirə bildim”.

“...Siz on il mənimlə bərabər olan insanlarsınız. Bu on ildə bizim nə qədər ağır, nə qədər çətin yol keçməyimizi və xalqımızı bu günə gətirib çıxarmağımızı başqalarına nisbətən daha da yaxşı görürsünüz. Siz bu prosesin iştirakçısı, siz mənimlə bir yerdəsiniz. Ona görə

mənim hər addımımlı görürsünüz. Hər addımımlı deyəndə, bəlkə, bir az düz olmaz, hər addımı görmək çətinidir. Bu, məcazi mənada deyilən bir sözdür. Siz mənimlə bir yerdəsiniz, mənim yaxın silahdaşlarımsınız, əldə olunan nailiyyətlərin iştirakçısısınız... Sizin hissiyyatlarınız səmimidir. Mən bunları anlayıram, qəbul edirəm və bunlara görə sizin hamınıza təşəkkür edirəm”.

Partiyaya, iqtidara, prezidentə qarayaxan müxalifət barədə deyilmiş fikir:

“...Ağa qara demək çətin bir şey deyil, ancaq ağa qara deyən insan nə istəyir? Onların heç bir istəyi, heç bir arzusu heç vaxt yerinə yetməyəcəkdir”.

“Ötən on ildə biz gərgin işlə məşğul olmuşuq. Azərbaycanı böyük bəlalardan qurtarmışıq. Azərbaycanda güclü dövlət qurmuşuq. Azərbaycanın iqtisadiyyatını inkişaf etdirmişik. Azərbaycan xalqına bu gün rahat şərait yaratmışıq, ictimai-siyasi sabitlik təmin etmişik. İnsanlarımız tamamilə dəyişilibdir. Amma o adamlar, hansılar ki, on ildir eyni şeyi deyirlər, onlar nə ediblər, onların fəaliyyəti nədən ibarətdir? Yalan danışmaq, böhtan yağdırmaq, qəzetlərdə əsas olmayan müxtəlif şayiələr yaymaq və iqtidarı gözədən salmağa çalışmaq. Təbiidir, buna əsas da yoxdur”.

“Müxalifət mətbuatından ən çox zərbələr mənə dəyibdir. Mənə və mənim ailəmə dəyibdir. Çünki mən bu yaşım qədər həyatın bütün mərhələlərindən keçmişəm, bütün dövrləri yaşamışam, hətta Moskvada bütün vəzifələrdən kənarlaşdırıldığı zaman buradakı bədxahlar və ermənilər mənim əleyhimə müxtəlif kampaniyalar aparan zaman da mətbuatda heç vaxt mənə qarşı belə yalanlar, böhtanlar, iftiralar, təhqiramiz sözlər oxumamışdım. Amma indi mən bunları görürəm, oxuyuram. Harada? Azərbaycan mətbuatında, mənim doğma vətənimdə. Yaratdığım bu mətbuat azadlığının nəticəsindən istifadə edənlərindən minnətdarlıq etmək əvəzinə, mənə qarşı bu cür təxribatlar edirlər, bu cür təhqirlər yazırlar. Ancaq mən heç bir qəzetə toxunmamışam və toxunmayacağam...”

“Əziz dostlar, siz bilirsiniz, məni yaşadan, məni siyasi uzunömürlü

edən ən əsas amil odur ki, mən həmişə xalqın dəstəyinə əsaslanmışam. Bəli, əgər 1993-cü ildə, o ağır dövrdə xalqın dəstəyi olmasaydı, mən Naxçıvandan Bakıya gələ bilməzdim. Əgər o vaxt xalqın dəstəyi olmasaydı, mən silahsız, heç nəsiz onların azğınlaşmış terrorçu qrupların, silahlı dəstələrin, separatçıların, Azərbaycanı dağıdanların öhdəsindən gələ bilməzdim. Siz 1994-cü ilin oktyabr ayının 4-nü xatırlayın. Bəli, artıq ayağa qalxmışdılar, bizim hakimiyyəti boğurdular. Televiziya ilə mənim xalqa müraciətim gecə vaxtı iki saat içərisində yüz minlərlə insanı Prezident sarayının qarşısına topladı. Bax, o xalqın dəstəyi ilə mən çevriliş cəhdinin qarşısını aldım”.

1995-ci ilin mart ayında da hökuməti devirmək cəhdi oldu. Yenə də xalqın köməyi ilə onun da qarşısı alındı.

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, həyat yoldaşım Sultanə müəllimə, qızlarım – Mehriban həkim, Gülnarə müəllimə, kürəkənlərim – Hidayət və Rasim hər iki çağırışda Prezident Aparatının qarşısına birinci gələnlərdən olublar. Oğlum İlqar o vaxtlar Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin əməkdaşı kimi sutkalarla təhlükəsizlik tapşırıqlarını yerinə yetirirdi. Hətta 1994-cü il dövlət çevrilişi cəhdi zamanı əməliyyat işçisi kimi ölüm təhlükəsi ilə üzləşmişdi. Mənim qonşum, tələbəm, “91-lər”dən biri – dosent Allahyar Hüseynov iki oğlu, qardaşı Rəhim, qonşum “91-lər”in ən yaxın köməkçisi Faiq Ağayev və oğlu, “Səs” qəzetinin müxbiri, “91-lər”lə birlikdə fəaliyyət göstərən Eldar Sabiroğlu, “91-lər”dən neftçi alim Hacan Hacıyev və 1992-1993-cü illərdə Heydər Əliyevin ən fəal təbliğatçıları, pərəstişkarları, müdafiəçiləri olan yüzlərlə dost-tanışlarım Binəqədi rayonunun 7-8-ci mikrorayonlarından Prezident sarayının qarşısına topladı, əksəriyyəti səhərə qədər orada oldu.

Mən Yeni Azərbaycan Partiyası İdarə Heyətinin üzvü, eyni zamanda, Səbail rayon təşkilatının sədri olduğuma görə və Prezident Aparatı bizim ərazidə yerləşdiyindən əhalinin, xüsusilə partiya üzvlərinin minlərlə fəalını cəmi 30-40 dəqiqəyə Heydər Əliyevin ətrafına toplamağa nail oldum. Bu işdə YAP rayon təşkilatı İdarə Heyəti üzvlərinin, ilk ərazi təşkilatı sədrlərinin, gənclər və qadınlar birliklərinin, demək olar ki, hamısı fəallıq göstərdi, ayağa qalxdı, öz sayıqlığını, rəhbəri istəyini,

dövlətə sadiqliyini nümayiş etdirdilər.

Partiyanın rayon təşkilatı bu gün daha güclü, mütəşəkkil, siyasi cəhətdən yetkin səviyyədədir. İstənilən çətin şəraitdə öz bacarığını göstərməyə qadirdir. Çünki bunlar Heydər Əliyevin siyasi məktəbinin yetirmələri, davamçılarıdır. Bu gün YAP Səbail rayon təşkilatında 23 mindən artıq insan fəaliyyət göstərir. Respublikanın demək olar ki, ziyalı siyasi qaymaqlarının 30 %-ə qədəri bizim təşkilatda cəmləşmişdir. O cümlədən də, partiyaımızın sədri, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Səbail rayon təşkilatının uçotundadır. Biz bununla fəxr edirik.

Biz o vaxt kimləri kimlərdən müdafiə edirdik? Açığını desək, Heydər Əliyevi onun qurmaqda olduğu Yeni Azərbaycanı, vaxtilə quldur dəstələri kimi tanınan, sonra hakimiyyəti zəbt edən və 5-6 aydan sonra tam nüfuzdan düşərək qaçıb gizlənən, özünü donduran, bu gün “demokrat” pərdəsi altında yenidən dövlət kürsüsünə can atan insanlardan qoruyur, müdafiə edirdik. Biz bu gün də əvvəlki mövqeyimizdə qalmaqla dövlətə, dövlət rəhbərinə öz sədaqətimizi, köməyimizi əsirgəmirik.

Heydər Əliyev YAP-ın II Qurultayındakı tarixi nitqini bu cümlələrlə yekunlaşdırdı:

“Mənim həyatımın mənası xalqa xidmət etməkdir. Mən çox xoşbəxtəm ki, xalq da bunu qiymətləndirir. Mənə lazımi qədər dəstək verir. Xalqın dəstəyi ilə, sizinlə birlikdə 2003-cü ilin oktyabr ayında prezident seçkilərini uğurla keçirəcəyik”.

“Əziz dostlar, mənim dəyəcəyim sözlər çoxdur. Amma görürsünüz, orada mənim sözlərim yazılıbdır: “ Yeni Azərbaycan Partiyası dünənin, bu günün və sabahın partiyasıdır”. Bəli, bizim partiya bu günün partiyasıdır. Biz dünən öz işimizi görmüşük. Bizim partiya gələcəyin partiyasıdır. Bizim partiya gənclərin partiyasıdır”.

“Mən qadınlara təşəkkür edirəm. Burada dedilər ki, əhalinin 50%-ni qadınlar təşkil edirlər. Əlli, üstəgəl bir səs, elə qadınların səsi bəsdir ki, Heydər Əliyev prezident seçilsin. Mən gizlətmirəm, qadınları sevirəm. Amma bilirsiniz ki, qadınlar da məni çox sevirlər. Ona görə qadınlar da həmişə mənim dayaqım olubdur. 1994-cü ildə həmin oktyabr gecəsi mən

o qoca qadınları, qucağında südəmər uşaq olan qadınları görəndə... Ona görə xüsusi təşəkkür edirəm. Səslərinizi hazırlayın, amma elə edin ki, kişilərə də yer qalsın”.

“Yaşasın Yeni Azərbaycan Partiyası! Yaşasın müstəqil Azərbaycan, Azərbaycan, Azərbaycan!

Sağ olun”.

II Qurultayda Heydər Əliyevin təkrar Azərbaycan Respublikası prezidentliyinə namizəd irəli sürmüşdük. Heyif ki, YAP-ın II Qurultayı uzunömürlü siyasi xadimin, böyük mütəfəkkirin, dövlət qurucusunun, partiya yaradıcısının keçirdiyi sonuncu qurultay, buradakı nitqi əzəmətli partiya tədbirlərindəki sonuncu çıxışı oldu.

Yeni Azərbaycan Partiyasının nəzəri, ideoloji, siyasi əsasları Heydər Əliyevin elmi irsi üzərində bərqərar olduğundan, daim inkişaf etməkdədir.

2003-cü il Azərbaycan Prezidenti seçkiləri ərəfəsində Heydər Əliyevin səhhətində problemlər yarandı. O, əvvəlcə Türkiyənin Gülhanə xəstəxanasında, bir qədər sonra ABŞ-da Klivlend xəstəxanasında müalicə olunmağa başladı. Bunu nəzərə alaraq partiya eyni zamanda, müstəsna hal kimi, sədrin birinci müavini İlham Əliyevi də Azərbaycan Respublikası prezidentliyinə namizəd irəli sürdü. Partiya üzvləri hər iki namizədin geniş ölçüdə təbliğinə başladı. Hesab edirik ki, müəyyən mərhələdə iki namizəddən biri seçkini o birisinə güzəştə gedəcək. Əlbəttə, xalq Heydər Əliyevin namizədliyinin axıra qədər müdafiə olunmasını və yenidən prezident seçiləcəyini gözləyirdi. Partiyanın İdarə Heyətində belə qərara gəlmişdik ki, İlham Əliyev hələ gəncdir, gələcək üçün partiyanın ən münasib namizədidir. Bu barədə son sözü əlbəttə, Heydər Əliyev deməli idi. Seçki kampaniyası sona yaxınlaşırdı. Hamımız həyəcan keçirirdik ki, partiyanın iki namizədi səsverməyə qoyularsa, seçicilərin səsi parçalanar, seçkidə qələbəmiz çətinləşə bilər. Bu arada Heydər Əliyevin partiyaya, Azərbaycan xalqına tarixi müraciəti oldu.

Müraciətin məzmunu sonrakı bölmədə verilib.

Seçki yüksək səviyyədə, demokratik prinsiplər əsasında keçirildi.

İlham Əliyev mütləq səs çoxluğu ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının namizədi olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. Bu, həm Heydər Əliyevə, həm də Onun yaratdığı və Azərbaycanın böyük siyasi qüvvəsinə çevirdiyi Yeni Azərbaycan Partiyasına rəğbətinin, hörmətinin, inamının ifadəsi olmaqla bərabər, İlham Əliyevin özünü bacarıqlı, yetkinləşmiş bir şəxsiyyət, gənc kadr kimi ifadə etməsinin, xalq tərəfindən tanınmasının, qəbul olunmasının parlaq göstəricisi idi.

11 mart 2004-cü ildə Yeni Azərbaycan Partiyası İdarə Heyətinin iclası keçirildi. Bu, Heydər Əliyev dünyasını dəyişəndən sonra keçirilən birinci iclası idi. İclası YAP sədrinin birinci müavini (biz partiyanın I Qurultayında sədrin birinci müavini ştatı təsis etmiş və bu vəzifəyə İlham Əliyevi seçmişdik. Sonralar İlham Əliyevi sədr seçəndən sonra I müavin yerini ləğv etmişdik), Azərbaycan Respublikasının yeni seçilmiş Prezidenti İlham Əliyev apardı. O, burada qısa nitq söylədi. Həmin nitqdən müəyyən parçaları oxucuların nəzərinə çatdırırıq:

“Hörmətli İdarə Heyətinin üzvləri!

Əziz dostlar!

Prezident seçkilərindən sonra bu, ilk görüşümüzdür. Mən çox şadam ki, bu gün hamımız birlikdəyik.

Bu seçkilər bizim hamımız üçün böyük bir sınaq idi. Çünki seçkilər elə bir şəraitdə keçirildi ki, xalqımızın Ümummilli liderinin səhhəti lazımı səviyyədə deyildi. Bizim hamımızın arzusu ondan ibarət idi ki, bu seçkilərdə Prezident Heydər Əliyev iştirak etsin və heç kəsdə şübhə yox idi ki, o seçkilərdə qalib gələcəkdir. Çünki onun son on il ərzində apardığı siyasət Azərbaycana böyük uğurlar gətirmiş, Azərbaycanı böhrandan çıxarmış, Azərbaycanı müasirləşdirmiş, Azərbaycanda demokratiyanı, ölkə iqtisadiyyatının inkişafını təmin etmişdi. Ona görə heç kimdə şübhə yox idi ki, Prezident Heydər Əliyev növbəti dəfə bu vəzifəyə seçiləcəkdir. Amma onun səhhəti buna imkan vermədi. Belə olan halda partiyanın tövsiyəsi, Azərbaycan xalqının dəstəyi ilə seçkilərdə mən iştirak etdim”.

“Çox şadam ki, bizim partiyamızın fəalları bu seçkilərdə çox yaxından inkişaf etdilər. Təbliğat kampaniyasında çox fəal iştirak

edirdilər, yerlərdə partiya tərəfindən təşkil olunmuş tədbirlərdə çox güclü təbliğat aparılmışdı. Əlbəttə, bu təbliğatın aparılması partiyanın namizədinə əlavə səsələr gətirdi. Bu fürsətdən istifadə edib bütün partiya üzvlərinə, seçkilərdə fəal iştirak etmiş şəxslərə öz minnətdarlığını bildirirəm”.

“Seçkilərdən sonrakı dövr də Azərbaycan üçün çətin bir dövrə çevrildi. Xalq öz liderini itirdi. Bu, hamımız üçün çox böyük sınaq, çox böyük faciə idi. İlk növbədə, yəqin ki, mənim üçün. Çünki Heydər Əliyev mənim atamdır. Düzdür, O, xalqın atasıdır. Amma bizim ailə üçün bu, çox böyük zərbə idi. Hesab edirəm ki, biz hamımız bu böyük sınaqdan şərəflə çıxdıq. Bizim hamımızı birləşdirən o idi ki, gərək Heydər Əliyev işini davam etdirək. Onun ruhu rahat olmalıdır”.

Sonra bildirir, etiraf edir:

“Mən bu siyasətə sadıq olacağam. Təkcə ona görə yox ki, Heydər Əliyev bizim partiyamızın sədridir, ölkə Prezidentidir, yaxud mənim atamdır. Ona görə ki, bir vətəndaş kimi, bir siyasətçi kimi mən açıq-aydın görürəm ki, Azərbaycanda bu siyasətə alternativ yoxdur. Əgər biz istəyiriksə Azərbaycan xalqı rahat, xoşbəxt yaşasın, bu siyasət mütləq və mütləq davam etdirilməlidir”.

“Əlbəttə, həyat yerində durmur, qarşımıza yeni tələblər çıxır. Amma prinsiplial istiqamət, ideoloji istiqamət dəyişməz olaraq qalır. Bu, Heydər Əliyev fəlsəfəsidir, siyasətidir, ideologiyasıdır, biz hamımız ona sadıq”.

“Yeni Azərbaycan Partiyası güclü təşkilatdır, Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında müstəsna rola malikdir. Heç bir siyasi qüvvə Yeni Azərbaycan Partiyası ilə rəqabət aparmaq iqtidarında deyildir. Hətta digər bütün siyasi qüvvələr birləşsələr, yenə də bizim işimizə, siyasətimizə bunun heç bir təsiri olmayacaqdır”.

“Partiyanın mövqeyindən çox şey asılıdır. Mən çox şadam ki, partiyamız ictimai-siyasi həyatda çox fəal rol oynayır. Partiyamız ölkəmizdə gedən bütün proseslərdə çox fəal iştirak edir”.

“Hamı görməlidir ki, Heydər Əliyev cismən bizimlə olmasa da, onun ideyaları yaşayır, partiyağa olan münasibəti davam edir. Parti-

yaya mənim də münasibətim eynidir. Mən də öz siyasi fəaliyyətimi partiyasız təsəvvür etmirəm. Partiya həmişə mənə dəstək olub və son seçkilər bunu bir daha göstərdi”.

“Mən çox şadam ki, biz bu gün birlikdəyik. Mən sizi əmin etmək istəyirəm ki, bütün məsələlərdə, o cümlədən, partiya quruculuğu istiqamətində də Heydər Əliyev siyasətinə sadıq qalacağam. Əminəm ki, biz hamımız birlikdə həm partiyamızı gücləndirəcəyik, həm də ölkəmizi daha da inkişaf etdirəcəyik”.

“Mənə göstərdiyiniz dəstəyə görə təşəkkür edirəm”.

Nitqdə bu məsələlərə də toxunuldu:

● Azərbaycan-Ermənistan, Dağlıq Qarabağ münasibətləri, problemin həlli, işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilməsi üzrə aparılan işlər.

- Sosial problemlərin həlli imkanları, perspektivləri.
- Partiyanın fəaliyyətinin daha da gücləndirilməsi.
- Muxalifət qüvvələrinin iflası və bunun səbəbləri.
- Energetika, nəqliyyat və digər sahələrin inkişaf perspektivləri.
- Heydər Əliyev siyasətinə sadıqlıq.

16. Yeni Azərbaycan Partiyasının III Qurultayı

2005-ci il mart ayının 26-da Yeni Azərbaycan partiyasının III qurultayı keçirildi.

Qurultayı Partiyanın sədri İlham Əliyev apardı. O, öz nitqində ölkənin, partiyanın son illərdə keçdiyi yolu xatırlatdı. Partiyayı 1992-ci ildə çətin şəraitdə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə müxalifət partiyası kimi yarandığını qeyd etdi. Bildirdi ki, “Yeni Azərbaycan Partiyası müxalifətdə olan dövrdə heç vaxt Azərbaycan dövlətçiliyinə, Azərbaycanın milli maraqlarına müxalifətdə olmamışdır. O vaxtkı iqtidara müxalifətdə olmuşdur”.

Heydər Əliyevin siyasi təcrübəsi, biliyi, cəsarəti, fəaliyyəti, uzaqgörən siyasəti nəticəsində qısa müddət ərzində iqtisadiyyatda, siyasi həyatda müşahidə olunan mənfi meyillərin qarşısı alındı və ölkə inkişaf yoluna qədəm qoydu.

“Heydər Əliyev ictimai-siyasi quruluşundan asılı olmayaraq, sözün əsl mənasında, bütün dövrlərdə Azərbaycan xalqının lideri idi”.

“...Azərbaycanın ən ağır dövrü olan müstəqilliyimizin ilk illərində Heydər Əliyevin fəaliyyəti həlledici idi”.

“1993-cü ildən 2003-cü ilə qədər görülmən bütün işlər Azərbaycanı tam mənada müstəqil dövlətə çeviribdir”.

“Əgər 1994-cü ildə, o çətin şəraitdə “Əsrin müqaviləsi” imzalanmasaydı, ondan sonrakı dövr ərzində bütün infrastruktur layihələri həyata keçirilməsəydi, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin tikintisinə başlanmasaydı bu gün Azərbaycanda iqtisadi inkişafdan, ümumiyyətlə söhbət gedə bilməzdi”.

Partiya sədrinin çıxışında bu fikirlər də söyləndi:

“Azərbaycan öz iqtisadi potensialını günü-gündən gücləndirir”.

“Ordu quruculuğunda böyük işlər görülmüşdür”.

“Azərbaycan informasiya blokadasını yara bildi”.

“Azərbaycan xalqının dəstəyi ilə, Yeni Azərbaycan Partiyasının dəstəyi ilə mənim namizədliyim irəli sürüldü, mən prezident seçildim... Azərbaycan Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi yolla getməlidir, yalnız

bu yol bizə uğur gətirə bilər. Biz ancaq bu yolla getsək, ölkəmizi zəngin, qüdrətli dövlətə çevirə biləcəyik”.

“Heydər Əliyevin siyasəti yaşamalıdır. Bu, zamanın tələbidir. Bu, yeganə siyasətdir ki, Azərbaycanı daha da gücləndirəcək, Azərbaycan xalqının həyat səviyyəsinin yaxşılaşmasına xidmət edəcəkdir. Mən çox şadam ki, Azərbaycan xalqı 2003-cü ildə öz seçimini düzgün etdi. Heydər Əliyevin siyasətinə öz səsini verdi və beləliklə, bu gün də

biz hamımız, Azərbaycan xalqı, Yeni Azərbaycan Partiyası Heydər Əliyevin siyasətinə sadıq qalaraq onu davam etdiririk və çox uğurla davam etdiririk”.

Yeni Azərbaycan Partiyası həqiqətən nə özünə qədər yaranmış, nə də bundan sonra yaranmış, artıq Azərbaycanda sayı 100-ü keçmiş partiyaların heç birinə bənzəmir və onların hamısından çox-çox yüksəkdə dayanır. Bunun bir-birilə bağlı üç əsas səbəbi var:

Birincisi, partiyamız bir-birinə zidd olan iki ictimai-sosial-siyasi sistemin: sosializmin və bazar münasibətləri (kapitalizm) sistemlərinin qovşağında yaranmış keçid dövrünün bütün xüsusiyyətlərini nəzərə aldı.

İkincisi, Azərbaycan xalqının milli mənəvi dəyərlərini, həyat səviyyəsini yüksəltmək istək və arzularını, inkişafın potensial imkanlarını düzgün hesablaya bildi.

Üçüncüsü, partiyanın yaradılmasının zəruriliyini başa düşərək, təşəbbüs göstərmiş uzaqgörən ziyalıların fikirləri, ideyaları ilə Heydər Əliyevin ideyalarının, siyasətinin, dünya baxışlarının, fəlsəfəsinin üst-üstə düşməsi.

Göstərilən üç səbəbin, prinsipin birləşdirilməsi sayəsində hazırlanan Proqram, strateji siyasət, Yeni Azərbaycan Partiyasının çox güclü siyasi qüvvə kimi meydana gəlməsi, tez bir zamanda ölkənin siyasi

məkanında yeniliyə, yeni siyasi-əxlaqi istiqamətdə dönüşə səbəb oldu. Azərbaycanın ziyalı ordusunda həyata yeni baxışlar formalaşmağa, özünəinam formalaşmağa başladı. Az müddətdə xalqın müxtəlif təbəqələrinin, xüsusilə gəncliyin yeni siyasi mərkəzə maraq və meyllərini gücləndirdi. Xalq yumruq kimi birləşdi. Heydər Əliyev ölkə başçısı seçildi, bütün çətinlikləri tədricən dəf etməklə, Azərbaycan həqiqətən yeniləşdi. Yeniləşdikcə problemlər də artdı, yeni problemlər yarandı. İmkanlar da genişləndi. Partiyanın işləri, məsuliyyəti də artdı. Artıq 20 ildir ki, cəmiyyətin hərtərəfli inkişaf prosesi yüksələn xətt üzrə davam etməkdədir.

İlham Əliyevin YAP-ın III qurultayındakı nitqindən bəzi seçmələri xatırladıram:

“Heydər Əliyev bu gün bizimlə deyil, amma onun siyasəti yaşayır, onun fəlsəfəsi yaşayır, onun yaratdığı müasir, müstəqil Azərbaycan yaşayır və bundan sonra da yaşayacaqdır”.

“Mən də öz fəaliyyətimdə xalqın dəstəyinə arxalanıram. Mən bu dəstəyi hiss edirəm və bu dəstək mənə güc verir. Hər bir rəhbər üçün əsas şərt xalqın ona inamıdır, görülən işlərə verilən qiymətdir”.

“O yerdə ki, sabitlik yoxdur, orada inkişafdan söhbət gedə bilməz. O yerdə ki, sabitlik yoxdur, xarici sərmayənin gəlməsi mümkün deyildir. O yerdə ki, sabitlik yoxdur, insanlarda inamsızlıq yaranır”.

“Biz siyasi mübarizəni daş-kəsəklə deyil, sözlə, siyasətlə aparırıq”.

“Yeni Azərbaycan Partiyası yaranan gündən bəyan etmişdir və bu gün də bu siyasətə sadıqdır ki, biz siyasi mübarizənin yalnız və yalnız sivilizasiyalı formalarına üstünlük veririk”.

“Mən yaxın və uzaq gələcəkdə Azərbaycanın qarşısında heç problem görmürəm”.

“Yeganə problem, ən ağır problem Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir. Biz də çalışırıq ki, bunu həll edək”.

“Bu gün bizim, Yeni Azərbaycan Partiyasının qarşısında rəqib yoxdur. Mən buna təəssüf edirəm. Hesab edirəm ki, bu, cəmiyyətimiz üçün qeyri-normal bir vəziyyətdir, qeyri-normal bir şəraitdir”.

İlham Əliyev 7 dekabr 2006-cı ildə YAP Xaçmaz rayon təşkilatının

fəalları ilə görüş keçirdə və bu görüşdə öz fikirlərini söylədi. O, öz nitqində aşağıdakı məsələlərə toxundu:

- Rayon partiya təşkilatının yeni istifadəyə verilən qərargahının müasirliyi, gözəlliyi barədə.

“Bizim partiyamız Azərbaycanın aparıcı siyasi qüvvəsidir. Partiyanın çox böyük tarixi var, partiya Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən çox çətin, ağır şəraitdə yaranmışdır. Ondan sonra partiyanın bütün fəaliyyəti Azərbaycan xalqına xidmət etməkdən ibarət olmuşdur”.

- YAP-ın yaranma səbəbləri, məqsəd və vəzifələri, Heydər Əliyevin xidmətləri barədə bunlar göstərilmişdi.

“Bizim partiyamız müxalifətdə yaranmışdır. Yəni biz ilk fəaliyyətimizi müxalifət partiyası kimi başlamışdıq. Ancaq buna baxmayaraq, Azərbaycanın qarşısında duran bütün çətin vəzifələrin həlli işində bizim partiyamız çox fəal iştirak etmişdir. Bu, bir daha onu göstərir ki, Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan dövlətçiliyini möhkəmləndirən və Azərbaycan dövlətçiliyini ən uca tutan partiyadır”.

- Azərbaycanda gedən proseslər: hərtərəfli inkişaf, iqtisadiyyatın güclənməsi, siyasi islahatların aparılması, demokratikləşmə, ictimai-siyasi vəziyyətin sabitləşdirilməsi, xalqla iqtidar arasında birliyin möhkəmlənməsi, inamın bərpası və digər müsbət meyllər.

“Ölkədə müxtəlif siyasi qüvvələr var, müxtəlif baxışlar ola bilər. Bizim partiyamızı fərqləndirən cəhət odur ki, bizim siyasətimiz konkret işlərdən ibarətdir. Biz heç vaxt populist vədlər vermirik”.

“Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyəti bu gün də çox yüksək səviyyədədir”.

“...Çox istərdim ki, Azərbaycanda siyasi mübarizə sivil üsullarla aparılsın. Əfsuslar olsun, bizə müxalifətdə olmağa çalışan qüvvələr, hələ ki, bunu tam şəkildə dərk etməyiblər. Hələ ki, onların əsas mübarizə metodları qeyri-qanuni hərəkətlərdir, vəziyyəti qarışdırmaq, hərc-mərclik yaratmaq cəhdləridir”.

“Siyasi dialoq aparılmalıdır. Müxalifətin məramı və istəyi ondan ibarətdir ki, Azərbaycan üçün nə qədər pis olsa, onlar üçün o qədər yaxşı olar”.

“Yeni Azərbaycan Partiyasının təşəbbüsü və istəyi ilə Azərbaycanda siyasi münasibətlərin yeni, normal səviyyəyə çıxması da mümkün olacaqdır”.

“Biz öz işimizi bilirik. Azərbaycan xalqı bizə öz inamını, etimadını göstəribdir”.

“Mən siyasəti belə başa düşürəm: real, konkret iş görmək və ölkəmizi gücləndirmək, mövcud olan sosial problemlərin həlli üçün çalışmaq”.

“Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin, fəallarının vəzifəsi ondan ibarətdir ki, hərə öz yerində bu məsələlərlə gündəlik həyatda məşğul olaq”.

“Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın müasir tarixində böyük bir fenomendir... Çətin şəraitdə, təzyiqlərlə, hədə-qorxularla üzləşərək, bütün məhrumiyyətlərlə üzləşərək, həm partiya üçün, həm partiya fəalları, həm də ölkə üçün, demək olar, ən ağır dövərdə yaranan bu partiya möhkəmləndi, gücləndi və bu gün bölgədə onun analoqu yoxdur. Nəinki Azərbaycanda, qonşu ölkələrdə də Yeni Azərbaycan Partiyası kimi güclü, mütəşəkkil qüvvə yoxdur”.

“Heydər Əliyevdən sonra partiyaya rəhbərlik etmək böyük şərəfdir”.

“Rəhbər ürəklə işləyəndə, təşəbbüs göstərəndə onun ətrafında olanlar da fəallaşırlar. Hər şey rəhbərdən asılıdır”.

“Yerli icra hakimiyyəti, Yeni Azərbaycan Partiyası bütün rayonlarda birgə işləməli, bir-birinə dəstək olmalı, bütün işləri əlaqələndirməli və böyük bir qüvvə kimi qarşıda duran bütün vəzifələri həll etməlidirlər”.

17. Yeni Azərbaycan Partiyasının IV Qurultayı

2 avqust 2008-ci ildə Bakı şəhərində Heydər Əliyev adına İdman-Konsert Kompleksində Yeni Azərbaycan Partiyasının IV qurultayı oldu.

Qurultayın gündəliyinə bir məsələ daxil edilmişdi: 2008-ci il oktyabr ayının 15-də keçiriləcək Respublika prezidentliyinə YAP-dan namizəd irəli sürmək.

Partiyanın sədri, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev III qurultaydan keçən müddətdə partiyanın fəaliyyəti, qarşıda duran vəzifələr

barədə geniş nitq söylədi. Bu, bir növü, partiya rəhbərliyinin xalqa, YAP üzvlərinə hesabatı idi.

Məruzədə toxunulan əsas məsələlər bunlar idi:

- YAP-ın yaradılmasına olan ehtiyac, bu sahədə fəaliyyət göstərən insanlara o dövrdə hakimiyyətdə olan qüvvələrin təzyiqləri, qadağaları, yaramaz hərəkətləri barədə.

- Partiyanın banisi, Ulu Öndər Heydər Əliyevə qarşı normal əxlaq, mənəviyyata zidd hərəkətlər, bunların cəhdlərinin iflasa uğraması.

- Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı qarşısında göstərdiyi tarixi xidmətlər barədə.

- Yeni Azərbaycan Partiyasının Azərbaycanın və Azərbaycan xalqının həyatındakı fəaliyyəti barədə.

- Partiyanın qarşısında duran vəzifələr.

Hesabat və müzakirələrdən sonra İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının prezidenti vəzifəsinə seçilməsi məqsədilə YAP-dan yeganə namizəd kimi irəli sürülməsi təklif olundu, təklif səsə qoyuldu, qurultay nümayəndələrinin hamısı namizədin lehinə səs verdi, əleyhinə səs verən olmadı.

İlham Əliyev öz razılığını bildirərək belə bir fikir söylədi: “Əgər xalqımız yenidən mənə etimad göstərsə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ölkəmizin milli maraqlarının yüksək səviyyədə qorunması üçün səylərimi əsirgəməyəcək, Azərbaycan xalqına, doğma Vətənə ləyaqətlə xidmət edəcəyəm”.

Partiyanın sədri, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin IV qurultaydakı nitqindən bəzi seçmələri kitaba daxil edirik.

“Bizim partiyamız ölkəmizin aparıcı siyasi qüvvəsidir və öz sıralarında 450 mindən çox insanları birləşdirir. Bu, nəinki Azərbaycanda, eyni zamanda, bölgədə çox böyük siyasi qüvvədir. Partiyamızın bütün proseslərə təsir imkanları çox genişdir və bu imkanlar getdikcə daha artır”.

“...Partiyaya üzv olmaq istəyənlərin sayı getdikcə artır və bu onu göstərir ki, partiyanın ideyaları və partiyanın fəaliyyəti həm çox cəlbedicidir, həm də yüksək qiymətləndirilir”.

“Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması tarixi zərurət idi... 1920-ci ilin tarixi, demək olar ki, təkrarlanırdı... 1991-1993-cü illərdə dünyada Azərbaycan haqqında çox mənfi rəy formalaşdırılmışdı. Ölkədə gedən proseslər və hadisələr Azərbaycan xalqının ümidlərinə uyğun deyildi... O vaxt ölkəyə rəhbərlik edən şəxslər, sadəcə olaraq, müstəqil idarəetmə üsullarına hazır deyildilər”.

“1992-ci ildə Naxçıvanda Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması, demək olar ki, Azərbaycanın inkişafı üçün çox önəmli addım olmuşdur.

O vaxt Heydər Əliyevin siyasi nüfuzu, xalq arasında olan hörməti burada, Bakıda rəhbərlikdə olanları bərk narahat edirdi və bütün səylər göstərilirdi ki, Onun siyasi fəaliyyəti məhdudlaşdırılsın. Belə olan halda onu açıq dəstəkləyən, öz sözünü açıq deyən ziyalılar, cəmiyyətimizin müxtəlif təbəqələrdən olan üzvləri Heydər Əliyevin ətrafında birləşməklə yeni vəziyyət yaratmışdılar. Mən o insanların fəaliyyətini çox yüksək qiymətləndirirəm, hesab edirəm ki, bu, onların tərəfindən qəhrəmanlıq nümunəsi idi. Çünki hamımız yaxşı xatırlayırıq ki, bu gün özünü demokrat adlandıran siyasi qüvvələr o vaxt müxtəlif təxribatlarla, müxtəlif qanunsuz yollarla o insanlara qarşı təzyiqlər edirdilər. Onlar işdən qovulurdu, döyülürdü, həbs olunurdu. Bir daha demək istəyirəm ki, onların şüurlu seçimi, cəsarətli addımları yüksək qiymətləndirilməlidir”.

“Yeni Azərbaycan Partiyası yarananda, əlbəttə ki, müxalifət partiyası kimi yaranmışdı. Ancaq özünü müxalifət adlandıran indiki qruplardan fərqli olaraq, Yeni Azərbaycan Partiyası heç vaxt Azərbaycan dövlətçiliyinə müxalifətdə olmamışdır. Yeni Azərbaycan Partiyası o vaxtkı antimilli və satqın iqtidara qarşı müxalifətdə idi və bu müxalifətdə tək deyildi. Bütün Azərbaycan xalqı o iqtidara müxalifətdə idi. Çünki hakimiyyətdə olanların səriştəsizliyi, bacarıqsızlığı, satqınlığı, milli xəyanət nümunələri, əlbəttə ki, bütün Azərbaycan xalqında onlara qarşı çox mənfi rəy formalaşdırmışdı”.

“Başına narıncı rəngdə band bağlamaqla insanlar inqilabçı olmur. İnqilabçı olmaq üçün, birincisi, insanlar gərək cəsarətli olsunlar, ikincisi də, vəziyyət gərək bu şəraiti şərtləndirsin. Azərbaycanda nə o var

idi, nə də bu". Ona görə də 2005-ci ildə burada "narıncı inqilab" etmək istəyənlərin aqibətini də yaxşı xatırlayırıq".

"...Siyasi və iqtisadi islahatlar bir-birini tamamlamalıdır".

Azərbaycanda görülmüş bütün işlərin təməlində "1990-cı illərin ortalarında Heydər Əliyev tərəfindən görülmüş tədbirlər dayanır".

"Bizim siyasətimiz Heydər Əliyev siyasətidir, Heydər Əliyevin qoyduğu yoldur. Bizim dayacağımız Azərbaycan xalqıdır və iqtidarın mənbəyi xalqdır".

"Bizim ideologiyamız azərbaycançılıq, dövlətçilik, müstəqillik ideologiyasıdır".

Bizim ideologiyamız bütün cəmiyyəti birləşdirir. Bu yol yeganə yoldur və bu yolda Yeni Azərbaycan Partiyasının üzərinə böyük vəzifə düşür.

1993-cü ilin iyununda Heydər Əliyevin təkrar hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycan tarixinin gedişinin mənfidən müsbətə doğru dəyişməsinin başlanğıc nöqtəsi oldu. Cəmiyyət həyatının bütün sahələrində hərəkətin istiqaməti dəyişdirildi, fəlakətli yoldan sivil inkişaf yoluna keçirildi. Artıq iyirmi ilə yaxın bir zaman ərzində bu yolla gedərkən nələrə nail olduğumuzu 1988-1993-cü illərdəki vəziyyətlə qərəzsiz müqayisə edə bilən, sağlam düşünən, vəziyyəti qiymətləndirməyi bacaran, ağılı başında olan hər kəs özü üçün güzgüyə çevirə bilər. Onsuz da sarsaq, kütbeyin, eqoist üçün özünün pisindən yaxşı heç nə yoxdur. Bizim bu gün meydana sulayan "radikal müxalifətimizin" düşündüyü kimi. Xəm xəyallarla real gerəkliyə fərq qoymaq bacarığı olmayanlara nəyi anlatmaq olar? Əlbəttə, bu da keçib gedən bir tarixi hadisədir. Müxtəlif partiyaların tarixinin təhlilindən və təcrübəsindən çıxardığımız nəticələr.

Birinci. Hakimiyyət hərisliyi ilə yaradılan, dövlət hakimiyyətinə çatmağı qarşısına məqsəd qoymuş partiyaların heç biri, öz məqsədinə çatsa da, xalqın rəğbətini və inamını qazana bilməmiş, faciəli şəkildə siyasi arxivlərdə məhv olub getmişdir.

İkinci. Xalqın mənafeyini, insanın fundamental haqlarını və hüquqlarını əsas götürən, cəmiyyətin hərtərəfli inkişaf etdirilməsini qarşısına məqsəd qoyan partiyalar tarixi zərurət yarananda xalq

tərəfindən hakimiyyətə gətirilə bilər, xalqla bir olar, xalqın dəstəyi və fəallığı əsasında vəzifələrini ləyaqətlə yerinə yetirər, cəmiyyətin siyasi, sosial, iqtisadi problemlərini həll edə bilər, inam, hörmət qazanar, siyasi mədəniyyətin, mənəviyyətin yüksəlişinə əsaslı xeyir gətirər, inkişafa təkan verir, ləyaqətli, gələcək nəsillərə zəngin elmi irs bəxş edir, siyasi örnəyə çevrilər.

Üçüncü. Partiyada mənəm-mənəmlik, lovğalıq, əsassız vədlər, amirlik tədricən artdıqca partiya zəifləməyə, süquta doğru gedir.

Dördüncü. Partiyayı hər insanın, ailənin, xalqın, millətin ağıllı tələbatının ödənilməsi, başqa qüvvələrin öz üzərinə götürə bilmədiyi ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi problemlərin gerçəkdən yerinə yetirilməsi məsuliyyətini öz üzərinə götürməklə böyük riskə gedirsə, onun düşüncəsi, sözü, əməli bir-birini tamamlayırsa, fəaliyyəti hər kəsin öz həyatında gündəlik hissetməsi səviyyəsinə gətirib çıxarırsa, bu partiya xalq tərəfindən müdafiə olunacaq, artacaq, inkişaf edəcək, uzunömürlü siyasi qüvvəyə çevriləcək.

Beşinci. Partiyayı yaşadan, inkişaf etdirən, xalqa həqiqi xidmət borcunun yerinə yetirilməsinə təkan verən amillər, qüvvələr: partiya sıralarına tam könüllü, fərdi və kollektiv halında qəbul, partiyadaxili demokratiyanın hökmran olması, fərdi fikirlərin qərəzsiz qiymətləndirilməsi, eyni məsələyə, problemin həlli yollarına aid çoxfikirlilikdən ən optimalını seçib onu birgə həyata keçirmək, yalnız həqiqət söyləmək, hər şeyə ədalətlə baxmaq, müxalif qüvvələrə dözümlülük, qarşıdurmalardan çəkinmək, istənilən çətin görünən problemlər ətrafında dialoq, müzakirələr keçirmək yolu ilə ümumi fikrə, ümumi məxrəcə gəlməyi bacarmaq, bir-birinə inam, qarşılıqlı hörmət mühiti formalaşdırmaq, dedi-qodudan çəkinmək, şəxsiyyətə hörmət, ağıl-zəkaya hörmət, zəngin təcrübəyə hörmət, partiyanın prinsiplərinə və Proqramına, Nizamnaməsinə hörmət, xalqa qayğı göstərmək.

Partiya axar çay kimidir, - axdıqca durulur, saflaşır, xeyirli fikirlərlə, uğurlu təcrübələrlə zənginləşir, insan həyatını, cəmiyyəti, dövləti bütün çirkablardan qoruyur.

Heydər Əliyev nəzəriyyə ilə təcrübə arasında möhkəm əlaqə

yaratmışdı. Nəzəri müddəaları bilavasitə təcrübədə yoxlayır, yalnız bundan sonra inkişafın nəzəri strategiyasını hazırlayır, tətbiq edir, nəticələri vaxtaşırı qiymətləndirir, ümumiləşdirmələr aparırdı.

Partiyanın siyasətini şüarlar irəli sürmək, qətnamələr qəbul etmək yolu ilə deyil, əməli işi əsasında təbliğ etmək metodu ilə işləyirdi.

Tərbiyə işini milli dəyərlər, ümumbəşəri dəyərlər və dövrün tələbindən yaranmış yeni dəyərlər əsasında qurmaq yolunu göstərirdi.

Partiyadaxili tənqidin, özünütənqidin geniş ölçüdə tətbiqini tələb edir, Onun özü buna böyük yer ayırırdı. Adamların öz səhvləri əsasında tərbiyəsinə üstünlük verirdi. Nümunəvi partiya rəhbərlərinin, partiya kadrlarının yetişdirilməsinə xüsusi qayğı ilə yanaşırdı.

Partiyada kəmiyyət və keyfiyyət kateqoriyalarının eyni ahənglə artırılması işinə bilavasitə nəzarət edirdi.

Bunlar Heydər Əliyevin partiya quruculuğunun fundamental əsasları hesab olunur, siyasi nəzəriyyə sistemində mühüm yer tutur. Müəyyən yollarla, müxtəlif vasitələrlə iqtidara gəlmiş qüvvələrin, partiyaların hansı keyfiyyət göstəriciləri, rəftar və davranışları xalqın onlara qarşı müxalifətə çevrilməsinə, hakimiyyətdən salınmasına səbəb ola bilər sualına cavabı Heydər Əliyev çox dəqiq göstərmişdi: satqınlıq, səriştəsizlik, siyasi savadsızlıq, nankorluq, idarəetmə elmindən uzaq olan bacarıqsız, mənsəbpərəst, öz şəxsi mənafeələrini xalq mənafeyindən yüksək tutan, yalnız öz ailəsinin rifahına çalışan, yalançı vədlərlə xalqı aldadan şəxslər, qruplar özlərini nə qədər güclü hesab etsələr də, çox çəkməz ki, sabun köpüyü kimi tez dağılacaq, taxtları çevriləcək, heç vaxt yenidən hakimiyyətə qayıda bilməyəcək.

Biz bunu Əbdürrəhman Vəzirovun, Ayaz Mütəllibovun, Əbülfəz Əliyevin və onların kampaniyasının iqtidara necə gəlib getməsinin fəlsəfəsini dərinlən öyrənmiş insanlarıq. Ən müasir siyasi tarixi hadisələr Heydər Əliyevin yuxarıda söylədiyi müdrik fikirləri tam sübuta yetirmişdir.

Müasir partiyalar üçün Kommunist Partiyasının aqibəti də bir ibrət dərsidir. Bu barədə Heydər Əliyev çox gözəl ümumiləşdirmələr aparıb. Onlardan birini nümunə üçün veririk.

“Mən dəfələrlə demişəm, bizim xalqımızda azadlıq, müstəqillik əhvali-ruhiyyəsi həmişə yaşamışdır. Ancaq bizim yaşadığımız Sovet dövləti və 70 il hökm sürən kommunist ideologiyası, o dövlətin yaratdığı sistem bu istəklərin, arzuların yerinə yetirilməsi üçün heç bir imkan verməmişdir” (21 noyabr 2001-ci il).

“Kommunist Partiyasından kim çıxırdısa, hesab edirdilər ki, o, artıq ölüb getdi”.

Heydər Əliyev 15 iyul 1969-cu ildə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildiyi plenumda belə demişdi:

“Mən bu vəzifəyə keçməyimlə bağlı məsuliyyətimi başa düşürəm, qarşımda duran vəzifələrin çətin və mürəkkəb olduğunu bilirəm. Əmin etmək istəyirəm, bütün qüvvəmi sərf edəcəyəm ki, bu böyük və yüksək etimadı doğruldum. Bu işdə Azərbaycan Kommunist Partiyası MK-sının bütün heyətinin, MK Bürosu üzvlərinin, respublikamızın bütün rəhbər partiya, sovet və təsərrüfat işçilərinin köməyinə və dəstəyinə arxalanır və ümid bəsləyirəm. Belə hesab edirəm ki, fəal birgə əlbir işimiz gələcək uğurlarımızın rəhni ola biləcək”.

Həmin plenumda yüksək vəzifədən gedən V.Y.Axundovun Heydər Əliyev barədə söylədiyi obyektiv fikirlər həqiqətən diqqətçəkəndir:

“Yoldaş Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinə yaxşı birinci katib olmaq üçün bütün xüsusiyyətlərə - həm siyasi, həm işgüzar xüsusiyyətlərə malikdir. O, qısa müddətdə böyük həcmdə işi mənimsəmək üçün kifayət qədər savadlı, məlumatlı, hərtərəfli hazırlıqlıdır, o dərəcədə obyektivdir ki, bütün kadrlara eyni gözlə baxa bilər. Biz onu vicdanlı, ləyaqətli kommunist kimi tanıyıırıq. Dzerjinski deyirdi ki, çekistin isti ürəyi, aydın ağı və təmiz əlləri olmalıdır. Yoldaş Əliyevdə bütün bu keyfiyyətlər vardır və mən əminəm ki, bu keyfiyyətləri birinci katib vəzifəsində həyata keçirə biləcək”.

Doğrudan da, Heydər Əliyev bu vəzifəsini şərəflə yerinə yetirməyi bacardı.

Sov. İKP-nin iflasının Heydər Əliyevin partiyaya, xalqa, vətənə vicdanla xidmətinə heç bir aidiyyəti yoxdur. Çünki O, sağlam fərdi əxlaqına, saf ailə əxlaqına malik olduğu üçün hesab edirdi ki, Sovet

dövlətinin və Kommunist Partiyasının da saf əxlaqı mövcuddur.

Əslində bizim hamımız da belə düşünürdük və inanırdıq. Pərdəarxası proseslər, həqiqi vəziyyət həmişə xalqdan gizlədilmişdir. Bunları sonralar başa düşdük.

Dövlət əxlaqının mahiyyətini də çox gec – SSRİ dağılandan sonra öyrənə bildik. Öyrəndik ki, dövlət əxlaqı fərdi və ailə əxlaqından başlayır. Gözəl əxlaq gözəl mənəviyyəti zənginləşdirir. Milli əxlaq, milli mənəviyyət dövlət əxlaqının və dövlət mənəviyyətinin əsasını təşkil edərsə, bu dövlət xalqın dövləti hesab edilə bilər.

Mükəmməl olmayan əxlaq və mənəviyyətli cəmiyyətin qurduğu dövlət yalnız ziyankarlıqlarla məşğul olmağa yaraya bilən dövlətdir. Dünyaya bəlaları da belə dövlətlər gətirir. SSRİ-nin aparıcı mövqelərə çıxmış rəhbərlərinin bir çoxunun, Mixail Qorbaçev kimi, mükəmməl əxlaqı olmayan adamlardan təşkili, onların rəhbərlik etdiyi dövlət əxlaqını da heçə endirdi.

Bu baxımdan Türk dünyası dövlətləri həmişə bəşəriyyətə xeyirli müjdələr gətirən dövlətlər olub. Türk hikməti: “Doğrudan xata

gəlməz”. “Qadınların gözündə bir öyrətim var. Çünki onların milli mədəniyyətinin, milli əxlaqının Qurani-Kərim təşkil edib”.

Bəlli olduğu kimi, Quranın məzmunu əxlaq, məqsədi gözəl əxlaqı tamamlamaqdır.

Quran insana əxlaq sistemini öyrədir. Kimdə dəyərli əxlaqi əsaslar varsa, Quran onlar üçün daha faydalıdır. Onların gözəl əxlaq sistemini tamamlayır.

Əxlaqı, mədəniyyəti yüksək olan insanlar xalqının da, millətinin də, dövlətinin də qədrini biləcək, onlara ləyaqətlə qulluq edəcəkdir. Saf əxlaqlı insanın heç vaxt hüquq normalarını pozmasına onun vicdanı yol verməz.

Təmiz əxlaq (islamdən əvvəl “əxlaq” əvəzinə “mürüvvət” anlayışı işlədirdi) igidliyin kamil halı hesab edilir. Allaha və insanlığa bağlı olan, qəlbən sadıq qalan insanlar bəşəriyyətin ən yaxşı yaşayıcılarıdır.

Fərabinin “Fəzilət Dövləti” əsərində dövlət əxlaqının mahiyyəti mükəmməl işlənmişdi.

Şəxsiyyət əxlaqı, ailə əxlaqı və dövlət əxlaqı sahələri üzrə əsas nəzəriyyələri, fikir və anlayışları bir əsərdə cəmləşdirən, sistemə salan Xınalı Əli Çələbi (Osmanlı türkü) oldu. Onun “Əxlaqi Alai” əsərinin Azərbaycan dilinə çevrilərək kütləvi tirajla çapının təşkili müasir tərbiyə nəzəriyyəsinin formalaşdırılmasına böyük yardım göstərirdi.

18. Heydər Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyasının Qızıl Fondu – “91-lər” barədə söylədiyi fikirlərdən seçmələr

• *“O ağır dövrdə, Heydər Əliyev təqib olunduğu halda və blokada şəraitində Naxçıvanda yaşadığı halda Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilat konfransına toplaşanlar qəhrəmanlıq ediblər. O illərdə Yeni Azərbaycan Partiyasına yazılanlar və bu partiyanın təşkilatlarına üzv olanlar qəhrəmanlıq ediblər. Bunlara görə mən Azərbaycanda artıq məlum olan “91-lər”ə, yəni 1992-ci il oktyabr ayının 16-da “Səs”*

qəzetində dərc olunmuş məna müraciətə imza atan “91-lər”in hamısına bir daha, bir daha təşəkkür edirəm.

Naxçıvana toplaşib Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradanlara, bu işin fəal iştirakçılarna və I konfransına seçilmiş İdarə Heyətinə, Siyasi Şuraya xüsusi təşəkkür edirəm. Çünki onlar bu təşkilat işinin başında durmuşdular və sonrakı dövrdə - mən dövlət işi ilə məşğul olduğuma görə - partiyanın inkişaf etməsində böyük xidmətlər göstərmişdir. Təşəkkür edirəm”.

- *“Biz 1992-ci ilin şaxtalı bir günündə, elektrik enerjisinin olmadığı bir halda, Naxçıvan Dövlət teatrının binasında paltoda və papaqda oturaraq ilk konfransımızı keçirdik. Doğrudur, mən papaqda deyildim. Təbiətim belədir ki, mən soyuq havada papaqdan istifadə etmirəm. Amma burada oturanların əksəriyyəti papaqda idilər. Üşüyürdük, əlimizi-ələmizə sürtürdük. Amma iradəmiz yüksək idi, iradəmiz güclü idi və gələcəyə çox nikbinliklə baxırdıq”.*

- *“Mən sizinlə bərabər fəxr edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüyəm və Yeni Azərbaycan Partiyasının sədriyəm”.*

- *“1992-ci ildə Naxçıvanda Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması Azərbaycan xalqının və müstəqil Azərbaycanın tarixinə qızıl hərflərlə yazılacaqdır”.*

- *“Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradan insanlar şəxsi mənafe haqqında düşünməmişlər, Azərbaycan xalqının taleyi, ölkəmizin milli mənafeyi, müstəqilliyi, dövlətçiliyi haqqında düşünmüşlər. Ona görə də çıxış yolu olaraq öz ictimai-siyasi fəaliyyətlərini həyata keçirib, öz xalqına, vətəninə, millətinə xidmət etmək üçün Yeni Azərbaycan Partiyasını bir vasitə kimi yaratmışlar”.*

- *“Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranma prosesini sona çatdıran “91-lər”in məna ünvanlanmış məktubudur. Mən bu 91 şəxsi çox yüksək qiymətləndirirəm, onların hamısına öz hörmət və ehtiramımı, xüsusi minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm.*

Mən bilirəm ki, onlar bəlkə də o vaxt bunu məna deməmişdilər, amma bunu mən sonralar bildim. “91-lər” həqiqətən çox cəsarətli adamlar olmuşlar. Çünki bu məktubu hazırlayıb, bu məktubla həmrəy

olmaq istəyən adamlarla danışq aparanlar bəziləri ilə danışmışlar, görüşmüşlər; ancaq onlar həmin məktuba imza atmaqdan imtina etmişlər. Mən bunları da bilirəm. Doğrudur, hamısını adbaad bilmirəm. Çünki bu işi aparan adamlar o qədər yüksək mənəviyyata mənsub şəxslərdir ki, onlar, sadəcə, indi bunu demək istəmirlər, amma ordan-burdan eşidirəm ki, filankəsə müraciət ediblər – o, imza atmayıbdır. Deyib ki, mənə bu işə qatmayın. Biri də deyib ki, get, özünü işə salma, başını əngələ salma. Hətta biri də deyib ki, əşi, daha Heydər Əliyev keçmişdir, əgər siz işinizi Heydər Əliyevlə qurmaq istəyirsinizsə, bunun gələcəyi yoxdur. Belə hallar olubdur. Bu da məlumdur ki, belə hallar az olmayıbdır”.

• “Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasında təşəbbüskar olan, fəaliyyət göstərən, bu partiyanın yaranmasını ardıcıl surətdə təbliğ edən adamların və nəhayət, bir yerə toplaşaraq, gəlib Naxçıvanda mənim qarşımda bu partiyanın yaranmasının zəruriliyini sübut edən adamların və onun yaranmasına nail olan adamların hamısının fəaliyyətini, xidmətlərini qiymətləndirirəm və bildirmək istəyirəm ki, bu partiya tək mənim təşəbbüsümlə deyil, yalnız xalqın istəyi ilə, xalqın təşəbbüsü ilə yaranan partiyadır. Hamınıza, yəni bu partiyanın yaranmasının beşiyi başında duran, onun qaynaqlarında duran adamlara xüsusi təşəkkür

edirəm və bu fikirdəyəm ki, onlar o zaman uzaqgörən olublar, düzgün yolda olublar”.

- *“Bizim partiya ancaq partiyanın hərəkət xəttini, prinsiplərini ürəkdən qəbul etmiş insanlardan ibarət olmalıdır”.*

- *“Yeni Azərbaycan Partiyası onu həqiqətən sevnələrin, partiya ilə eyni fikirdə, eyni əqidədə olanların, partiyanın proqramını, nizamnaməsini və bütün prinsiplərini qəlbən qəbul edənlərin partiyası ola bilər”.*

- *“Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın həyatında ən güclü, ən böyük intellektual səviyyəyə malik, ən böyük hörmətə malik olan siyasi partiyadır. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın bu gününün partiyasıdır, XXI əsrin partiyasıdır, üçüncü minilliyin partiyasıdır”.*

- *“Yeni Azərbaycan Partiyası yaranandan onun məqsədi Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi, demokratiya yolu ilə gətməsi, insan hüquqlarının tam qorunması, Azərbaycanda iqtisadi islahatların aparılması, bazar iqtisadiyyatının yaranması və inkişaf etməsindən, beləliklə də, Azərbaycanın demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət olaraq dünya birliyində özünəlayiq yer tutmasından ibarətdir. Partiyanı yaradan zaman da biz bu məqsədlərimizi partiyanın Proqramında, Nizamnaməsində əks etdirmişik və ondan sonrakı dövrdə də bu istiqamətdə fəaliyyət göstəririk”.*

- *“Yeni Azərbaycan Partiyasının həm siyasi xətti, həm də əməli fəaliyyəti Azərbaycanda mövcud olan demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin siyasi xətti, həm də əməli fəaliyyəti ilə eynidir. Ancaq bu, o demək deyil ki, biz bu Proqramı bəyan edərək, onun Azərbaycanda dövlət tərəfindən həyata keçirilməsində bir çox nailiyyətlər əldə edərək, hesab etməliyik ki, hər şeyə nail olmuşuq.*

Bizim qarşımızda, yəni Azərbaycan dövlətinin, hökumətinin qarşısında bu yolla gətmək üçün və tamamilə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət, vətəndaş cəmiyyəti, demokratik cəmiyyət yaratmaq üçün hələ çox işlər görmək vəzifəsi durur. Bu proses heç vaxt qurtarmayacaqdır. Çünki insan cəmiyyəti canlı bir orqanizm olduğu kimi, bu proses də canlı bir prosesdir. Müəyyən mərhələyə çatandan

sonra heç vaxt dayanmaz, hesab edilməz ki, bəli, artıq bir məsafəyə çatdıq və hər şeyi həll etmişik. Bu heç vaxt heç bir ölkədə olmayıb və bizim ölkədə də olmayacaqdır”.

- *“Azərbaycanda demokratik cəmiyyət, eyni zamanda, yüksək mədəniyyətə, yüksək əxlaqa, yüksək siyasi mədəniyyətə, yüksək siyasi əxlaqa malik olmalıdır”.*

- *“Partiya öz təbliğatında əsasən siyasi vasitələrdən istifadə edir”.*

- *“Müxalifətə cavab hay-küylə yox, konkret faktlarla, siyasi mədəniyyətlə, arqumentlə verilməlidir”.*

- *“Cəmiyyətimizdə demokratiya, söz azadlığı, plüralizm şəraitində gedən prosesdə o yalançıların, böhtançıların, ayrı-ayrı şayiə uyduranların qarşısını sərt sözlə yox, konkret arqumentlə almalısınız, kütləyə, əhaliyə, xalqa, millətə həqiqəti çatdırmalısınız. Bu, indiki mərhələdə və gələcəkdə bizim partiyanın əsas vəzifəsidir”.*

DÖRDÜNCÜ FƏSİL. XÜSUSİ İLƏ ÜMUMİNİN VƏHDƏTİ

Xüsusiərdə ümuminin, ümumidə xüsusiərin axtarılması, ortağ nöqtələrin aşkara çıxarılması, problemlərin həllində bunların nəzərə alınması optimal elmi yoldur.

Hər bir ümumidə xüsusiə, hər bir xüsusiə müəyyən ümumi var. Məsələn, dəryadan götürülmüş bir damcı suyun tərkibində bütöv dəryanın keyfiyyətlərini, tərkibini aşkara çıxarmaq mümkündür. Bir xalqın milli dəyərlərində ümumbəşəri dəyərlər və əksinə, ümumbəşəri dəyərlərin tərkibində çoxsaylı milli dəyərlər tapmaq mümkündür. Hər xaosda bir nizam, hər nizamda bir xaos tapmaq olar. Xaotik hərəkətin də öz qanunauyğunluqları, hər nizamlı hərəkətin də qanundan kənara çıxmaları var. Özünü pis adam kimi tanıtmış hər bir şəxsə çoxsaylı yaxşı insan xüsusiyyətləri cəmləşib.

Ümumidə xüsusiəni, xüsusiə ümumini seçmək, yaxşıda pisi, pisdə yaxşını ayırd etmək hər adama nəşib olmur.

Heydər Əliyevin böyüklüyü ondadır ki, o, xüsusiərdə ümumiləri, ümumilərdə xüsusiəri, yaxşılarda pisləri, pislərdə yaxşıları seçməyi, qiymətləndirməyi bacarırdı. Bəlkə də daxili və xarici siyasətini formalaşdıranda da bu keyfiyyətdən istifadə edir və yanlışlığa, kobud səhvlərə yol vermirdi.

Heydər Əliyev fərdlərlə, cəmiyyətlə, dünya siyasətçiləri ilə münasibətlər quranda, ümumbəşəri və milli dəyərləri qiymətləndirəndə, dinlərdəki kəsişmə nöqtələrini axtaranda xüsusiə ümuminin, ümumidə xüsusiənin varlığı qanununa istinad edirdi.

Ümumidə xüsusiələrin, xüsusiərdə ümuminin varlığı qanunu hər yerdə: təbiətdə, cəmiyyətdə, insan təfəkküründə fəaliyyət göstərir. Konkret sahələrdə ümumi ilə xüsusiənin nisbətini müəyyən etməyin, kəsişən nöqtələri tapmağın da qanunauyğunluqları var. Bunları

aşkarlamaq, konkret problemlərin həllinə tətbiq etmək axtarıcılıq, quruculuq marağı və bacarığı olan insanların, ilk növbədə həqiqi yaradıcı alimlərin və böyük siyasi xadimlərin işidir.

Cəmiyyəti düzgün idarə etmək, ictimai-sosial mühiti həmişə sağlam vəziyyətdə saxlamaq, insanların rifahı üçün bütün imkanları səfərbər etmək kimi həyati məsələlər, əlbəttə, dövlətə, cəmiyyətə rəhbərlik funksiyasını öz üzərinə götürmüş ictimai-siyasi xadimlərin borcudur. Bu borcu rəhbərliyə gələn hər siyasətçi ödəyə bilibmi? Dövlət başçısının uğurlarının və ya uğursuzluqlarının səbəbi nədir?

Belə suallar həmişə aktual olub, dünyanın indiki maliyyə, iqtisadi, mənəvi böhranlarının cərəyan etdiyi bir dövrdə xüsusilə aktuallaşmışdı.

Suallara düzgün cavabı Heydər Əliyevin elmi irsindəki nəzəri və təcrübi dəyərlərdə axtarmağı üstün tutdum.

İlk baxışda bir başlıq altına sığmaz görünən bir neçə fakt və hadisəni, məqamları bu fəsildə cəmləşdirməyə çalışdım.

1. Heydər Əliyev insan haqlarının ən etibarlı qoruyucusu olub

İnsan dünyaya göz açdığı andan ona verilmiş yaşamaq haqqını müxtəlif formalarda (ağlamaq, şikayətlənmək, qanunlara istinad etmək və s.) tələb edir. Tədricən böyüdükcə, inkişaf etdikcə onun tələbatı da çoxalır, mürəkkəbləşir. Ətraf aləmdən: həm təbii varlıqlardan, həm cəmiyyət daxilindəki proseslərdən asılılığını mümkün qədər dinc, rahat yolla, müstəqil həll etməyə çalışır, tədbirlər fikirləşir, öyrənir. Elmin, qanunların gücünə, öz dərrakəsinə, qohumların və dostların məsləhətlərinə arxalanır, yaşayışını, həyatını davam etdirir.

Bununla yanaşı, onun istəkləri ilə imkanları, real gerçəkliklərlə uyğun gəlməyəndə birgəyaşayış normalarına zidd olan yollara düşür. Bu zaman onun haqqında belə deyirlər: “nəfsini saxlaya bilmədi”, yaxud, “nəfs onu aldatdı”.

Nəfs anlayışının mahiyyətini orta əsr Azərbaycanının böyük alimi

Məhəmməd Nəsirəddin Tusi “Əxlaqi Nasiri” əsərində hərtərəfli şərh etmişdi. Orada göstərilib ki, insanın başına gələn bütün bəlalарın bəisi nəfsdir. Nəfsinin qulu olanları heç bir varlıq xilas edə bilməz.

“Beşikdən məzaradək” həyat yolunda – ömür xəritəsində insan yeddi mərhələni keçməlidir. Hər mərhələnin də özünəməxsus nəfs tələbatları var. Deməli, “insanın nəfsi də yeddi mərhələdən – pillədən ibarətdir” fikrini söyləmək və faktlarla sübut etmək də mümkündür.

Həyat xeyir-şər, doğru-yalan, çox-az, haqq-nahaq, düz-əyri, ədalət-ədalətsizlik, xeyirxahlıq-bədxahlıq, varlı-yoxsul, bolluq-qıtlıq və digər ziddiyyətli hadisələrlə doludur. İnsan kimi bunlar da dəyişəndir. Yaxşılığa doğru ağıl, pisliliyə doğru nəfs insanı hərəkətə gətirir.

Kim nəfsin yeddi mərhələsini və onların hər birinin xüsusiyyətlərini bilirsə, nəfsinə qul olursa həyatını şəərəflə başa vurmağı bacarır. Elmin, dövlətin əsas borcu insanın düz yoldan sapmamasına yardım göstərməkdir. Bu işdə mənəvi tərbiyənin, əxlaq tərbiyəsinin normal qurulmasının da əhəmiyyəti böyükdür.

Bunları Heydər Əliyev çox gözəl bilirdi və yüksək vəzifələrdə olduğu bütün illər ərzində ictimai-siyasi və tərbiyə-təlim fəaliyyətinin bu əsaslar üzərində qurulmasına çalışmışdı. O, özü nəfsitox insan olduğundan, insanların həmin səviyyəyə yüksəlməsi istiqamətində ciddi dövlət tədbirləri həyata keçirmişdi. Mənəvi tərbiyə üzrə tədbirlərin təşkilatçılarından, proqram və aktual mövzu proqramlarının müəlliflərindən biri kimi, Heydər Əliyevin nə qədər ağıllı rəhbər olduğuna hələ 70-ci illərdən inanmışdım. 1993-2003-cü illərdə suveren Azərbaycanın prezidenti kimi, yeni tərbiyə sisteminin yaradıcısı və icraçısı kimi daha yüksək səviyyəli işlərin müəllifi olmuşdur.

Quranda, Məhəmməd peyğəmbərin söylədiklərində, Nizami Gəncəvinin və Nəsirəddin Tusinin əsərlərində nəfs tərbiyəsinə aid nələr varsa, Heydər Əliyev onların hamısından düzgün istifadə olunması üzrə tərbiyə sisteminin yaradılması tələbini irəli sürmüşdü. Nəfsin birinci mərhələsində insan əməllərinə görə özünü heç vaxt təqsirkar, səbəbkar kimi hesab etmir. Həmişə başqalarını günahlandırır. Çox adamlar bu mərhələni aşma bilmir. Çünki onun ən böyük istəyi, arzusu dünya varına

sahib olmaqdır. Əməllərini də arzusunun reallaşmasına yönəldir. Belə insanlar pula, vəzifəyə, şöhrətə üstünlük verir, heyvani nəfsini işə salır, yalnız “mən” deyərək meydan sulayır. Bunlar həmişə dedi-qodu ilə, başqalarının arxasınca danışmaqla, özgülərə ləkə yaxmaqla, yalan danışmaqla, baş qatmaqla, aravurmaqla vaxt keçirirlər. Başqalarının haqlarını tanıyırlar.

Birinci mərhələni “Ətrafımda olanlar çirkindir, mən gözələm” mərhələsi adlandırırlar.

İkinci mərhələdə insan özünü dərk etməyə başlayır. Çatışmazlıqları özündə axtarır, ətrafa diqqətlə baxır. Bir çox hərəkətlərindən peşmançılıq çəkir, sözü ehtiyatla danışır.

İkinci mərhələni “Ətrafımda olanlar gözəldir, mən onlara nisbətən çirkinəm” adlandırırlar. Bu mərhələdə başqalarında müşahidə etdiyi yaxşı cəhətləri əxz etməyə çalışır. Deməli, insan cahillikdən ziyalılığa, cəngəlliklərdən işıqlı aləmə doğru dəyişir.

Üçüncü mərhələdə insanın formalaşmasında xeyli irəliləyiş olur. Başqalarının yaxşı əməllərini bəyənir, qiymətləndirir. Elm öyrənmək arzusu meydana çıxır, münasib imkan və yollar axtarmaq niyyətinə düşür. İnsanların bir çoxu bu mərhələni sonuncu hesab etdiyindən, növbəti mərhələyə ucala bilmir, həmişə xəyallarla yaşamağa olur, əməli addımlar atmağı bacarmır.

Dördüncü mərhələ şəxsiyyətin elmi axtarışlara başlama mərhələsidir. Bu mərhələdə nəfsin yaxşılığa, saflaşmağa doğru xeyli irəliləməsi ilə fərqlənir. Şöhrət axtarmır, pul, vəzifə, ad-san, mal-mülk hərisliyi arxada qalır. Alicənablıq əməlləri üstünlük təşkil edir.

Beşinci mərhələ kamillik mərhələsinə qədəm qoymaqla fərqlənir. Öyrənmək və öyrəndiklərini başqalarına öyrətmək meyli güclənir. İnsanlara şəfa verir, nəfsin buxovundan qurtarır, sərbəst insana çevrilir. El içində nüfuzu, hörməti qalxır.

Altıncı mərhələdə nəfsin cilalanması prosesi davam edir. İnsan davranışında yaxşı nümunə göstərməyə çalışır və çox vaxt buna nail olur. El içində öz yerini bilir.

Yeddinci mərhələ kamilliyin bütövləşmə mərhələsidir. Bu mərhələdə

insan Allahı, peyğəmbərləri, dünyanın dəyişmə qanunauyğunluqlarını, yaşadığı cəmiyyətin qanunlarını düzgün dərk edir. Hər yerdə insan haqlarının qorunmasını ali məqsəd sayır. Nəfsi tamam mənfiliklərdən təmizlənilir. Heç vaxt ədalətsizliyə yol vermir.

İnsanları bu mərhələyə çatdırmağın yollarını və vasitələrini axtarmaq tarix boyu alimlərin, elm və siyasət xadimlərinin, mütəfəkkirlərin həmişə aktual problemi olmuşdur. Müəllim, maarifləndirmə sistemləri, pedaqoji elmlər, akademiyalar da həmişə bu məqsədə xidmət göstərmişdir. Zaman keçdikcə bu istiqamətdə axtarışlar və tapıntılar da dərinləşdirilmişdir.

Azərbaycanda, bütövlükdə Türk dünyasında, islam aləmində yeddi nəfs mərhələsi keçmiş insan nəsilləri yetişdirmək üçün zəngin təcrübə, nəzəri elmi irs sistemi yaranmışdır. Yaşadığı və işlədiyi dövrdə bu irsin zənginləşdirilməsində Heydər Əliyev qədər məhsuldar işləyən dövlət xadimi yetişməmişdir. Doğrudur, klassik və müasir bədii ədəbiyyatda ədalətli şah, milli rəhbər axtarışları çox olub, ideal şəxsiyyətlər təsvir edilib, zamanın qəhrəmanı və örnək kimi təqdim olunub. Amma, qələm sahibinin düşünüb təqdim etməsi bir şeydir, canlı insanın əməlləri ilə yüksək ideal səviyyəsinə yüksəlməsi başqa şeydir. Heydər Əliyev ikinci yolun yolçusu olub. Nəfsin yeddinci mərhələsinə (bunlara bəzi ədəbiyyatda belə adlar verilib: I Nəfsi Əmmarə, II Nəfsi Ləvvamə, III Təslimiyyət, IV Nəfsi Mutmain, V Nəfsi Raziyyə, VI Nəfsi Marziyyə, VII Nəfsi Kamilə) çatmaq nə qədər böyük xoşbəxtlikdirsə, insanların bu mərhələyə çatdırılmasında əməyi olan şəxslər də o qədər xoşbəxtdirlər, tarixə yaraşıqdırlar, insanlığa nümunə və örnəkdirlər. Nadir yetişən belə şəxslərin elmi-nəzəri irsi həmişə qorunmalı və istifadə edilməlidir.

Heydər Əliyev kommunistlərin hakimiyyəti dövründə böyük həyat məktəbi keçmişdi. İnsanların, xüsusilə rəhbər vəzifələrdə çalışanların əməllərinə, fəaliyyətlərinə, nəfslərinə, şəxsiyyətlərinin keyfiyyətinə bələd idi. Yaxşı işlərinə görə çox adamları mükafatlandırmış, şəxsiyyətlərini nümunə kimi ictimaiyyətə təqdim etmişdi. Eyni zamanda, insanların haqlarını tapdalayan, yalnız özü haqqında düşünən insanları da cəzalandırmışdı. Bunların bir çoxu bu gün də yaşayır,

işləyir, xatirələrini yazırlar.

Heydər Əliyev cəmiyyətin öz mahiyyətindən doğan və ya vəzifəli şəxslərin təqsiri üzündən baş verən çoxsaylı mənfilikləri və bunların səbəblərini də yaxşı bilirdi. O, ikinci dəfə - 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdanda həm SSRİ dövründəki, həm də Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk illərindəki ictimai eybəcərliklərin, bunların törədicilərinin yeni siyasi-ictimai sistemdə yer almamaları üçün etibarlı “süzgəc” yaratdı. Dövlətin, cəmiyyətin sağlamlığının təmin olunması, insan haqlarının qorunması məsələləri barədə müxtəlif vaxtlarda söylədiyi fikirləri, irəli sürdüyü tələbləri ümumiləşdirəndə aşağıdakı nəticəyə gəlmişik.

Mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları, hüquq-mühafizə orqanları, banklar, tikinti şirkətləri, nəqliyyat, ticarət, təhsil, səhiyyə, energetika, sosial müdafiə sistemləri və xalqa xidmət göstərən digər sahələrdə baş alıb gedən özbaşınalıqlar, süni əngəllər, bürokratik yanaşmalar, hədə-qorxular, qanunsuzluqlar, korrupsiya, rüşvətxorluq, soyğunçuluq, yerliçilik, qohumbazlıq, millətçilik və etnikçilik, dini ayrı-seçkilik və s. yaramazlıqlar nəzarətin zəifliyindən, üzgörelikdən, qanun və göstərişlərin səhvliyindən, işbilməməzlikdən, səriştəsizlikdən, kinlilikdən, şəxsi qərəzlikdən, ən əsası isə nəfs naqisliyindən törəyir, artıq cəmiyyəti və dövləti daxildən didib-talayır. Millət də, dövlət də ilk növbədə daxildən çürüməyə başlayır. Dövləti, milləti sağlam saxlamaq, inkişaf etdirmək hamının borcu hesab edilsə də, bu sahələrə seçilən, sərəncamla təyin olunan, ləyaqətli xidmət edəcəyinə and içən, əlini müqəddəs Qurana basan və dövlətdə toplanmış xalq sərvətlərindən pay alan şəxslər birbaşa cavabdehlik daşıyır. “Böyük oğruların kiçik oğruları tənbeh, tənqid etməsi, cəza verməsi” heç vaxt səmərəli nəticə verməz. Harada xalq və dövlət mənafeyi varsa, şəxsiyyətin əzəli və əbədi haqlarının qorunmasından, ədalətdən söhbət gedirsə, işdəki sünilik, gözdən pərdə asmaq, formalizm barədə ən qəti tədbirlər görülməlidir. Tərəqqiyə aparan yolları genişləndirmək, hamarlamaq üçün yollardakı əngəllər, kələ-kötürlər götürülməlidir. Əgər bunlar edilməyəcəksə, onda xalqdan niyə vergi yığılır? Nə üçün nazirliklər yaradılır? Milli Məclis niyə seçilir? Əlbəttə, bunlar olmalıdır. Amma

ədalət, məsuliyyət, nəfs toxluğu, halallıq, obyektivlik bunların daimi nəzarətçisi kimi hamı tərəfindən görünməli, hiss edilməlidir. Haqq tərəzisinin bir gözündə idarəedicilərin əməlləri, o biri gözündə insan haqları yerləşməlidir. Tərəzi həmişə tarazlıq halında qalmalıdır. Çünki buna haqq tərəzisi deyirik.

Haqq tərəzisinin keşikçisi və qoruyucusu xalqın bəyənib inandığı dövlət başçısıdır. Cəmiyyətdə inqilablar haqq tərəzisindəki tarazlığın pozulması səbəbindən baş verir. Bunları Heydər Əliyev gözəl bilirdi. Ona görə də cəmiyyətin ən xaos dövründə belə haqq tərəzisinin tarazlığını yaratmağı bacarırdı.

Bu gün insan haqlarının pozulmasında təkə dövlət qulluqçularını, hüquq-mühafizə orqanlarını təqsirləndirmək ədalətsizlik olardı. Haqların pozulmasında sahibkarların, özlərini hökumətə müxalifət kimi təqdim edən partiya və ictimai birliklərin, insan haqları müdafiəçisi kimi təqdim edilənlərin və digər şəxslərin də günahları var. Ən çox günah sahibi, hüquqların və haqların kütləvi surətdə pozulmasında xarici təxribat şəbəkəsinin böyük rolu var. Bunlar nəfsi güclü vətəndaşları, təşkilat və şirkət rəhbərlərini ələ alır, onların vasitəsilə vətəndaşlara təzyiq, davranışına və əqidəsinə mənfi təsir göstərilir.

Türkiyə Böyük Millət Məclisinin deputatı, tarixçi-alim Yusif Halaçoğlunun bir yazısında xarici pozucu şəbəkəni və bunlara qoşulmuş iradəsiz vətəndaşları rusvay edən faktlar açıqlanmışdır. Onun yazdığına görə PKK terror təşkilatının lideri Abdullah Öcalan olmaqla, bu qurumu yönəldənlərin əksəriyyəti erməni əsillidirlər. PKK-nı yaradan, maliyyələşdirən və silahlandıran təkə Rusiya deyil, eyni zamanda bu prosesdə bir sıra Qərb dairələri də çox fəal iştirak edir.

Yusif Halaçoğlunun dediklərindən: “Bu namussuz qərblilərin hamısı Türkə və Müsəlmana düşməndir. Onlar zərərsizləşdirilməyincə nə Türkiyəyə, nə də Azərbaycana dinclik var. Üstəlik bunlar “kürdlərə müstəqillik” adı altında erməniləri və suryaniləri Türkiyə və Azərbaycana qarşı istifadə edirlər. PKK-nı idarə edən Abdullah Öcalanın əsl adı Artin Aqopyandır”.

Müəllif yazısında 30 nəfərdən çox erməni adı çəkib ki, bunlar türk,

kürd adı və soyadı seçərək həm Türkiyədə, həm Azərbaycanda pozuculuq işləri aparmaqla məşğuldurlar. Bu qəbildən olan çoxsaylı erməni Dağlıq Qarabağ döyüşlərində ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı döyüşlərdə iştirak ediblər. Bunlar Avropa, Rusiya, Suriya və digər ölkə rəhbərləri, erməni diasporu tərəfindən maliyyələşdirilir, silahlandırılır, təlimlər keçirlər. Bütün pozuculuq planları onları maliyyələşdirən tərəfdən ödənilir.

Türkiyə parlamentinin spikeri Cəmil Çiçəyin dediklərindən: “Türkiyə ilə Kürd Fəhlə Partiyası (PKK) arasında münaqişə 25 ildən artıqdır davam edir. Bu münaqişə 40 mindən artıq insanın həyatına son qoyub. PKK BMT, eləcə də Ankaranın tamhüquqlu üzv kimi daxil olmağa çalışdığı Avropa İttifaqı tərəfindən terror təşkilatı kimi tanınıb. Bununla belə, bir sıra Avropa ölkələri PKK-nı dəstəkləyir”. Bundan ruhlanan PKK-çılar Türkiyə dövlətini silahlı qarşıdurmaların fəallaşacağı barədə xəbərdarlıq edir. Avropa ikiüzlülüyü hər addımda özünü büruzə verir.

“Osmanlı imperiyasında ermənilərin 1915-ci ildə soyqırımı” mifini daim qabartmaqda da bunlardan istifadə edilir. Həmişə də Fransa bu işdə birincilər sırasında durur.

Belə faktlar bir daha sübut edir ki, ölkənin təhlükəsizliyini, sabitliyini, inkişafını təmin etmək üçün böyükdən-kiçiyə hamı ayıq-sayıq olmalıdır. Daxildə və xaricdə fəaliyyət göstərən pozucu qüvvələrin aşkarlanaraq zərərsizləşdirilməsinə yardım göstərmək hər bir azərbaycanlının, türkün, müsəlmanın borcu sayılmalıdır.

Heydər Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi illərdə olduğu kimi, indi də bu məsələ dövlət səviyyəsində öz aktuallığını saxlayır, tədbirlər görülür.

Heydər Əliyev ömrü boyu işlədiyi bütün sahələrdə insanlarla birbaşa təmasda olmuş, onların müqəddəratı, hüquq və azadlıqları problemlərinin həll olunmasına məsuliyyət yükü daşıyıbmışdır, insan taleyinin həlli ilə birbaşa məşğul olmuşdur. Heydər Əliyev insanların təhlükəsizliyi, azad fikir və sözü, təşəbbüskarlığı, işgüzarlığının artırılması, yaradıcılıq imkanlarının genişləndirilməsi, ümuminin xeyrinə olan zəhmətinin obyektiv dəyərləndirilməsi, sosial-siyasi

mühitdə yerlərinin düzgün seçilməsi və digər həyati məsələlərinin qanunlar və ədalət prinsipləri çərçivəsində həll etməyi qarşısına məqsəd qoymuş, ləyaqətlə də məqsədini həyata keçirmişdir.

Heydər Əliyev insan hüquq və azadlıqlarını, cəmiyyətin sosial problemlərini, demokratiyanın inkişafını ümumbəşəri dəyərlər kimi qəbul edir, eyni zamanda bunların milli dəyərlər olduğunu nəzərə alaraq, bunları insan haqları üzrə proqramlarda ön plana çəkirdi. Heydər Əliyev hesab edirdi ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasının tərəqqisi yalnız insan meyarının inkişafından asılı olacaq. Ona görə 1998-ci ildə bununla əlaqədar Milli Dövlət Proqramını təsdiq etdi. Bu proqram əsasında ölkədə geniş ölçüdə iş aparıldı. Ölkə daxilində və beynəlxalq aləmdə baş verən mühüm hadisələr, yeni çağırışlar insan haqlarının qorunmasına verilən yeni tələblər Milli Dövlət proqramlarına yeni əlavələr etmək zəruriyyətini yaratdı. Bu məqsədlə prezident İlham Əliyevin imzası ilə 2006-cı ildə “Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı” qəbul olundu. Proqram dövlət-şəxsiyyət, vətəndaş cəmiyyəti-dövlət münasibətlərinin humanizm və ədalət prinsipləri əsasında yeni keyfiyyət səviyyəsinə yüksəldilməsinə nail olmağa yönəldilmişdi.

Proqramda nəzərdə tutulurdu: insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyi artırılсын; hökumətin və insanların hüquq mədəniyyətinin yüksəldilməsi üçün əməli tədbirlər görülsün; normativ-hüquqi baza zənginləşdirilsin; hüquq müdafiə sistemi təkmilləşdirilsin; hüquqi biliklərin, insan haqlarının geniş təbliği təmin olunsun.

Əlbəttə, bu planın məqsədlərinin həyata keçirilməsi istiqamətində də bir sıra əməli tədbirlər görüldü.

27 dekabr 2011-ci ildə “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı” imzalandı və mətbuat vasitəsilə geniş yayıldı.

6 fəsil, 60 bənd və 11 altbənddən ibarət olan geniş proqramın 2012-2015-ci illər ərzində həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Milli Fəaliyyət Proqramının əsas məzmununda əhatə olunan problemlər bunlardır:

- normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;
- əhalinin müxtəlif qruplarının hüquqlarının müdafiəsi;
- dövlət orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi;
- insan hüquqları sahəsində tədris, elmi-analitik və maarifləndirmə tədbirləri;
- insan hüquqları sahəsində beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq;
- Milli Fəaliyyət Proqramının həyata keçirilməsinin əlaqələndirilməsi, monitorinqi və qiymətləndirilməsi.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında göstərilib: “İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir”.

Azərbaycan Respublikasının normativ-hüquqi aktlarının beynəlxalq hüquqi sənədlərə uyğunlaşdırılması məsələsində hələ bəzi problemlər qalmaqdadır. Belə ki, götürülmüş öhdəliklərin müəyyən qisminin yerinə yetirilməsinə nəzarət və qiymətləndirmə prosesi heç də hər yerdə sistem halını almamışdır.

Uşaqların cinsi istismarının qarşısını almağa hesablanmış qanunların əsaslı şəkildə təkmilləşdirilməsinə böyük ehtiyac var.

Miqrantların hüquqlarının qorunması üzrə beynəlxalq sənədlərdəki müəyyən tələblər lazımi səviyyədə ödənilmədiyindən, bu kateqoriyalı insanlar böyük çətinliklə, bürokratik əngəllərlə rastlaşırlar. 1988-1993-cü illərdə Gürcüstandan didərgin salınmış azərbaycanlılar bu sahədə böyük çətinliklərlə üzləşirlər.

Uşaqların təlim-tərbiyəsində valideynlərin məsuliyyətinin gücləndirilməsinə ciddi ehtiyac yaranıb.

Vətəndaşların mülkiyyət hüquqlarının tam qorunması istiqamətində əsaslı dönüş yaradılmasına ehtiyac artır.

Ahılların hüquqlarının pozulmasına yol verən fərdi və hüquqi şəxslərin məsuliyyəti məsələsinə xüsusi diqqət yetirməyə ehtiyac var.

Uşaqların və yeniyetmələrin tərbiyəsinə mənfi təsir göstərən bütün halların aradan qaldırılması, xüsusilə kütləvi informasiya və ekran vasitələrindəki anti-insani yazı və verilişlərin qarşısını ala bilən

qanunların qəbul edilməsinə ehtiyac artır.

Uşaq əməyinin istismarı halları bütün ictimaiyyətin diqqətini cəlb etməlidir. Bu sahədə qeyri-hökumət təşkilatlarının üzərinə böyük məsuliyyət düşür.

Təhsil dinamik sistemdir. Təhsil təkcə sosial-pedaqoji kateqoriya deyil, eyni zamanda, elmlərarası (fənlərarası) kateqoriyadır. Təhsilin predmeti (obyekti) pedaqogika, psixologiya, fəlsəfə, sosiologiya və digər ictimai elmlər, eyni zamanda, təbiət-riyaziyyat elmləridir.

Təhsilin pedaqogikası, metodologiyası və metodikası, fəlsəfəsi, sosiologiyası, psixologiyası əsaslı şəkildə təkmilləşməyə, yeni ictimai-siyasi sistemə münasib məzmunla gətirilməyə möhtacdır. Azərbaycanda təhsilin məzmununun zəiflədilməsi böyüyən nəslin mükəmməl bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnmək hüququnun tapdanması ilə nəticələnib. Məzmunun parçalanma prosesi son 6-7 ildə pik nöqtəyə çatdırıldı. Müqəddəs təhsilin müqəddəratına cavabdeh olan adamlardı. Dövlətin qayğısı, təhsil alanların ehtiyacı ilə təhsilin idarə olunması arasında çox böyük uyğunsuzluq yaranıb. Qayğı və tələb yüksəkdir, idarəetmə nöqsanlıdır, demokratik prinsiplərdən xeyli uzaqdadır. Təhsil sistemində ədalət prinsipinin pozulması halları baş verir. Məhəmməd peyğəmbərin “Ədalət gözəldir, lakin əmirlərdə olsa, daha da gözəldir” qızıl kəlamına məmurların əməl etməməsi, vətəndaşların haqlı narazılığına səbəb olur.

Təhsil sistemində köklü islahatların aparılmasına ehtiyac günbəgün artır. 11 illik təhsildən sonra gənclərin maraq və meyllərinə görə ali təhsil müəssisələrinə qəbul sisteminin yeniləşdirilmə vaxtı çatmışdır. Nəzərə alınmalıdır ki, istəyinə görə peşə seçmək hər bir vətəndaşın müstəsna haqqı və hüququdur. Mövcud seçim sistemi bu haqların tam ödənilməsinə təmin etmək gücündə deyil.

Bu məsələlərə Milli Fəaliyyət proqramında kifayət qədər yer ayrılımış, tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd edək ki, burada göstərdiyimiz və göstərə bilmədiyimiz digər vacib sahələr əvvəlki proqram və planlarda da yer almışdır, amma, neqativ halların kökünü kəsmək hələlik mümkün olmamışdır.

Bu fikirləri söyləyərkən mən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, bunun əsasında yazılmış qanunlarda, eləcə də BMT-nin Baş Məclisi tərəfindən bəyan edilmiş “İnsan hüquqları sahəsində maarifləndirmə”, “İnsan hüquqları sahəsində təhsil”, BMT-nin İnsan hüquqları üzrə Ali Komissarlığının insan hüquqlarının tədrisi üzrə Dünya Proqramının; YUNESKO-nun “Davamlı inkişaf naminə təhsil”, “Təhsil hamı üçün” prinsiplərini; İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin müvafiq qərarlarını; BMT-nin “Minilliyin inkişaf məqsədləri” sənədini və BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasının bir sıra qərarlarını əsas götürərək, indiki real vəziyyətlə müqayisə etmişəm. Nəticəyə gəlmişəm ki, suveren Azərbaycan Respublikasının daim təkmilləşərək irəliyə getməsi, yeni keyfiyyət səviyyələrinə yüksəlməsi naminə uğurların və çatışmazlıqların eyni vaxtda qiymətləndirilməsi barədə Ulu Öndərimizin təcrübəsinə daim istinad etməliyik. O, ən ciddi problemlərin varlığını açıq etiraf etməkdən çəkinmirdi. Əhalinin bu və ya digər problem üzrə münasibətini öyrənmək istəyir, ictimaiyyətin əhval-ruhiyyəsini ictimai barometr sayır və problem yaranıbsa hökmən onu həll etməyin vaxtı çatdığını bildirir, əməli tədbirlər görürdü.

Heydər Əliyev hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə ən ciddi problemləri belə ictimai müzakirəyə çıxarır, xalqı dövlətlə birlikdə onların həllinə yönəldirdi. Bu, dövlət-xalq münasibətlərinin ən dəyərli forması kimi həmişə istifadə olunmalıdır.

Əlbəttə, mən bir alim, siyasətçi kimi, yuxarıda göstərdiyim problemlərin hər biri üzrə əməli təkliflər də hazırlamışam, ehtiyac yaranarsa onların hamısını lazımı orqanlara təqdim edə bilərəm.

Amerika Birləşmiş Ştatlarının (o vaxtkı ilk 13 ştatın) 1776-cı ildə qəbul etdiyi İstiqlaliyyət Bəyannaməsində göstərilib: “Yaradan öz bəndələrinə müəyyən toxunulmaz hüquqlar bəxş edib, onların sırasına yaşamaq, azadlıq, səadətə can atmaq hüququ da daxildir”.

Beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən BMT-nin əsas sənədlərində bu müddəə öz əksini tapıb, dünya ölkələrinin hamısından bu hüquqları müdafiə etmək tələb olunur. Azərbaycan bu tələbləri qəbul edib, uğurla da ödəməyə çalışır.

2. İnsanlararası səmərəli əlaqələr qurmaq prinsipi

İnsanın normal yaşaması, işləməsi, ümumən cəmiyyətin mövcudluğu üçün insanlararası əlaqələrin böyük əhəmiyyəti var.

Təcrübədə insanlararası əlaqənin üç formasına təsadüf olunur.

Birinci forma, insanlararası üfüqi əlaqələr, təxminən eyni sosial-siyasi, iqtisadi səviyyələri uyğun olan insanlararası əlaqə. Məsələn, universitetlərdə təhsil alan tələbələr, fabriklərdə işləyən fəhlələr, müxtəlif növ istehsal və idarəetmə sahələrində çalışan sadə insanlar, orduda xidmət edən əsgərlər və s. arasındakı əlaqələr.

Bu formanı şərti olaraq, sadə-zəruri əlaqələr adlandırıraq.

İkinci forma, insanlararası şaquli əlaqələr. Bu forma vəzifə pillələrində çalışan insanlarla vəzifə sahibləri arasında olan əlaqələrdir.

Vəzifələr həmişə çoxpilləli olub. Lakin müasir dövrdə vəzifə pillələrinin sayı daha da çoxalıb. Məsələn, hökumət sistemində belədir: kənddə, qəsəbədə, rayonda, şəhərdə icra aparatları, nazirliklər və komitələr, Nazirlər Kabineti, Prezident Administrasiyası. Orduda sadə əsgərdən generallara, korpus komandirlərinə, marşallara qədər. Təhsil müəssisələrində şagird-tələbədən direktor və rektorlara, təhsil nazirliyinə qədər və s.

Bu formanı şərti olaraq, orta-vaxtaşırı əlaqələr adlandırıraq.

Üçüncü forma, üfüqi və şaquli əlaqələr. Əlaqənin bu forması eyni şəxsin əhatəsində olan şəxslərlə, gündəlik tələbatı ödəmək məqsədi ilə istehlakçı və ticarətçilərlə, nəqliyyat işçiləri ilə olan əlaqələrlə (sadə-zəruri əlaqələr) bərabər, pilləli idarəçilik sisteminin müxtəlif pillələrində əyləşən şəxslərlə əlaqələrdir.

Bu formanı çoxtərəfli vacib əlaqələr adlandırıraq.

İnsanların əhval-ruhiyyəsi, məişət durumu, ictimai-siyasi baxışları göstərdiyimiz əlaqə formalarının real vəziyyətilə bağlıdır.

Əlaqə formaları birlikdə münasibətləri diktə edir. Fərd-fərd, fərd-kollektiv, fərd-cəmiyyət, fərd-hakimiyyət strukturları, kollektiv-hakimiyyət münasibətləri, cəmiyyət-hakimiyyət münasibətləri

dövlətin və bütövlükdə ölkənin, idarəçilik texnologiyalarının keyfiyyət göstəricisidir.

Pilləli sistemlərdə əlaqələr və münasibətlər iki istiqamətlidir: “aşağıdan” “yuxarı” və “yuxarıdan” “aşağı”.

“Yuxarıdan” “aşağıya” həmişə əlaqə və münasibət yaratmaq mümkündür. Amma əksinə, “aşağıdan” “yuxarıya” əlaqələrdə çox çəpərlər mövcuddur. Məsələn, adi bir müəllimin, tələbənin dövlət başçısı ilə birbaşa əlaqə yaratmaq istəyi 99 % mümkünsüz olur.

Seçicilər inanıb seçdiyi şəxslərlə istənilən vaxt əlaqə qura bilməyəndə narazılıq yaranır.

“Aşağılarla” “yuxarılar” arasında əlaqə məsafəsi əlçatmaz qədər artanda kütləvi narazılıqlar başlayır. “Yuxarılardan” narazı fərdlərin sayı çoxalanda, onlar üfqi istiqamətdə bir-birilə çox tez əlaqə qururlar, böyük güc yaradırlar və bu gücü narazı qaldıqları obyektlərə qarşı yönəldirlər. İnsan kütləsi ilə hakimiyyət arasında gərginlik artır, hətta hakimiyyət, ictimai-siyasi sistemin dəyişməsi ilə nəticələnə bilir. Hər bir dəyişikliyin də həm müsbət, həm də mənfi tərəfləri olur. Hadisələrin, əlaqə və münasibətlərin mənfi istiqamətdə dəyişməsinə yol verməməyin yeganə, alternativsiz, itkisiz, ədalətli, demokratik, düzgün yolu əlaqələrin və münasibətlərin daim yüksək səviyyədə, tarazlıq halında qorunub saxlanmasıdır. Seçici çoxluğu ilə seçilən azlıq arasında həmişə səmimi münasibət, qarşılıqlı inam və etimad olmalıdır. Əgər bu inam, etimad pozğunluğu müşahidə olunursa, bir qayda olaraq, seçən çoxluq haqlı, seçilən azlıq haqsız sayılmalıdır. Çünki seçilənlər seçənlərə verdikləri sözü, vədi yerinə yetirə bilmir. Ona görə də, seçilən öz gücünü bilməli, hansı yükün altına girmək istədiyini əvvəlcədən ölçüb-biçməlidir. Nəzərə alınmalıdır ki, seçilmək xatirinə vəd verib, vədə əməl etməmək və ya bunu bacarmamaq, kütlə tərəfindən çox mənfi qarşılanır.

Yuxarıda göstərdiyim əlaqə və münasibətlərin formulunu ona görə geniş açıqladım ki, xalqla hər milli dövlət rəhbəri bu formulla hərəkət edə bilmir.

Azərbaycanın son 100 illik tarixində ilk dəfə olaraq xalqla

dövlətin birinci şəxsi arasında həm sadə, həm də mürəkkəb əlaqələrin qurulmasında yeganə şəxs Heydər Əliyev olmuşdur. O, əhali ilə bütün mümkün əlaqə formalarından məharətlə istifadə etməyi bacarırdı. Bunun nəticəsidir ki, Heydər Əliyev dövlət-partiya rəhbərliyində çalışdığı bütün illərdə xalq tərəfindən rəğbətlə qarşılanıb, yüksək etimada layiq olub.

Heydər Əliyev sözündə, münasibətində həmişə xalqa səmimi olub, yalan vədlər verməyib. Ümumiyyətlə Onun dilindən heç vaxt yalan söz, vəd eşitməmişəm.

2003-cü ildə Heydər Əliyev dünyasını dəyişəndən sonra, Onun xalqa, Yeni Azərbaycan Partiyasına müraciətini, eyni zamanda, özünün xalq arasındakı nüfuzunu nəzərə alaraq, İlham Əliyev həm Azərbaycanın prezidenti, həm də partiyanın sədri seçildiyi vaxtdan eyni düzgün yolla irəliləməkdədir. Seçən-seçilən münasibətləri yüksək səviyyədə davam etdirilir.

Qələbə ilə məğlubiyyət, uğurla uğursuzluq arasında millimetrlərlə ölçülən məsafə, saniyələrlə ölçülən vaxt amili var.

Texnika və texnologiyalar sistemində olduğu kimi, ictimai-siyasi və sosial sistemlərdə, insan taleyində də çox kiçik nasazlıq, “defekt” olarsa, sistemin özü dağılır. Gözlənilən uğur uğursuzluqla, ümid edilən qələbə məğlubiyyətlə nəticələnə bilər. Ona görə də rəhbər işçilər bu incəlikləri daim yadda saxlamalı, hər dəqiqə ayıq-sayıq olmalı, hər addımını ölçüb-biçməli, sözlərini ağzında bişirib çıxarmalıdırlar, davranışlarını həmişə nəzarətdə saxlamalıdırlar. Nəticəsi axıra qədər düşünülməmiş bir söz, yersiz hərəkət fərd-rəhbər, xalq-dövlət münasibətlərinin korlanmasına gətirib çıxarır. Heydər Əliyev bu incəlikləri yaxşı bilir, fəaliyyətində nəzərə alır, eyni zamanda bu keyfiyyəti həmfikirilərində, əqidə dostlarında, xüsusilə gənclərdə görmək istərdi.

Heydər Əliyev bəyənən insani keyfiyyətləri öyrənməyə və öyrətməyə çəkinməzdi. Siyasi həmkarlarına dönə-dönə deyərdi ki, ciddi elmi siyasətlə məşğul olmağı məqsəd seçmiş şəxslər xalqla bir addımlamağı öyrənməlidirlər. O, bizə cəmiyyəti elmi idarə etməyi öyrədən böyük müəllim olmuşdu.

Əlbəttə, Onun məktəbini normal keçənlər də oldu, gözlədiyinin əksinə hərəkət edənlər də yox deyildir. Sonuncular uduzdular, nüfuz qazanmağı axıra qədər davam etdirə bilmədilər.

Deməli, ustad müəllimin tələbələrinin heç də hamısı müəlliminin etimadını doğrulda bilmir. Praktikada bunu gördüm. Görünür müəllim, ustad-tələbə münasibətləri nəzəriyyəsinin özünü təkmilləşdirməklə yanaşı, praktik yollarının da təkmilləşməsinə, yeniləşməsinə ehtiyac var. Bütün təkmilləşmə və yeniləşmələr yalnız sağlam elmi-nəzəri irs əsasında aparılanda səmərəli olur. Hər bir yeniləşmə addımı şəxsiyyətin, cəmiyyətin tərəqqisinə doğru atılmalıdır. Tərəqqiyə aparmayan dəyişmələrə yeniləşmə demək olmaz.

Heydər Əliyevin sağlam elmi-nəzəri irsi yalnız tərəqqiyə xidmət edən milli və bəşəri dəyərdir.

Heydər Əliyev Azərbaycanın bazar iqtisadiyyatı (normal kapitalizm) yolu ilə gedəcəyini bəyan edərkən ilk növbədə sosial ədalətin təminatı barədə fikirlərini söylədi. O, yaxşı bilirdi ki, bazar iqtisadiyyatı ilə getmiş ölkələrdə həmişə sosial təbəqələşmə baş vermiş və bu proses əhalini üç mərhələyə bölmüşdü: milyonçular, ailələrini dolandırmaq üçün az-çox qazananlar, yoxsullar. Bunların arasında gedən açıq-gizli mübarizə tədricən sosial-siyasi qarşıdurmalara, partlayışlara, inqilablara gətirib çıxarmışdır. Sosial təbəqələşmənin qarşısını əvvəlcədən almaq üçün dövlətin mükəmməl, uzağa hesablanmış siyasəti olmalıdır. Heydər Əliyev belə siyasəti işləyib hazırladı və həyata keçirdi.

Maddi təminatlarına görə fərqlənən üç təbəqənin: yüksək, orta, aşağı təbəqənin müəyyən nisbətdə ahəngdar inkişafı üçün sistem yaradıldı. Tələb qoyuldu ki, yüksək təbəqə yalnız özünün gücü, bacarığı hesabına daim yüksəlməlidir. Belə yüksəliş orta təbəqənin zəiflədilməsi hesabına olmamalıdır. Əksinə, yüksək təbəqə orta təbəqənin də yüksəlişinə imkan və şərait yaratmalı, maddi-mənəvi yardım göstərməlidir. Yüksək və orta təbəqə də birlikdə aşağı təbəqənin orta təbəqəyə çatmasına yardım göstərməlidir. İnkişaf aşağıdan yuxarıya doğru elə getməlidir ki, ölkədə insanlar, ailələr kifayət qədər pul qazana bilsinlər, normal

yaşayış imkanı əldə etsinlər.

Heydər Əliyev dünya proseslərinə dərinləndən bələd olan siyasi xadim kimi yaxşı bilirdiki, ictimai-siyasi quruluşların və idarəetmə sistemlərinin hər birində adamların var-dövlət, böyük səltənətə sahib olmaq iddiaları olur. Kommunizm sistemindən fərqli olaraq, digər quruluşlarda iri biznesmenlər, oliqarxlar açıq fəaliyyət göstərməklə bərabər, iştahaları və tamahları da böyük olur. Onlar orta və kiçik biznesləri aradan çıxarmaqla, bütün istehsal və istehlak, ticarət bazarlarına sahib olmaq uğrunda gecə-gündüz çalışırlar. Fikir-zikirləri ölkədə iqtisadi birincilik əldə etməkdir. Əgər dövlət iri bizneslərin həddini aşmasının qarşısını vaxtında almazsa, əhəlinin təbəqələşməsi və yoxsulluğa yuvarlanması sürətlənə bilər, vəhşi kapitalizm ayaq tutub yeriylər. Ona görə də Heydər Əliyev bu məsələləri qabaqcadan nəzərə aldı, hər üç təbəqənin qarşılıqlı münasibətlərinin normal tənzimlənməsinin nəzəri əsaslarını müəyyənləşdirdi.

Doğrudan da Azərbaycanın müstəqilliyi illərində çox iri bizneslər yaranıb. Təbəqələrarası normal münasibətlərin qurulmasına Heydər Əliyevin irəli sürdüyü nəzəriyyəni onun siyasi davamçısı İlham Əliyev əməli surətdə həyata keçirməkdədir. Dövlətimiz orta təbəqənin formalaşmasına, yoxsulluğun azalmasına kömək edə bilən silsilə tədbirlər həyata keçirir və bunlar özünün müsbət nəticəsini ilbəl büruzə verməkdədir.

Heydər Əliyevin: “İqtisadiyyatı güclü olan dövlət hər şeyə qadirdir” fikri bu gün həyatda öz reallığını göstərməkdədir.

3. Heydər Əliyevin yeni cəmiyyət quruculuğunda modernləşmə siyasəti

İkinci Dünya müharibəsindən sonra bütün dünya dövlətlərini, xalqlarını qayğılandıran əsas problemlər bunlar idi:

- Dağıdılmış şəhərləri, kəndləri, təsərrüfatları, bazaları bərpa etmək; aclığa, səfalətə, kütləvi qırğına səbəb olan xəstəliklərə üstün gəlmək.

- Bu və ya digər səbəblər, niyyətlər üzündən müharibəyə qoşulmuş yüzdən çox ölkədə günahsız qırılmış yüz milyonlarla insanların yerini doldurmaq – insan amilini ön plana çəkmək, boşluqları doldurmaq, insanlığı sevən yeni gənc nəsillər formalaşdırmaq.

- Təhsil və səhiyyə sistemlərində, elmdə köklü islahatlar aparmaq, elmi axtarırları yeni texnika və texnologiyaların yaradılmasına yönəltmək.

- Sənayenin, kənd təsərrüfatının, bütün istehsal sahələrinin bərpasına və inkişafına nail olmaq.

- Dövlətlər arasında pozulmuş əlaqələri, körpüləri bərpa etmək, barışıqlığa doğru addımlar atmaq və digər aktual qlobal problemləri həll etmək.

Azərbaycan xalqı uzun illər bu problemlərin həlli istiqamətində çox uğurlu yol keçdi, irəlilədi. Lakin bir sıra sahələrdə SSRİ-nin bir çox respublikalarındakı inkişafdan geri qalırdı. Bu gerilik 1969-cu ilə qədər davam edirdi.

Heydər Əliyevin 1969-cu ilin iyulunda Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi vəzifəsinə seçildiyi vaxtdan etibarən ölkəni elmi idarəetmə metodlarının tətbiqi, cəmiyyətdə ciddi nizam-intizamın yaradılması, rəhbər işçilərin məsuliyyətinin artırılması əsasında xalq təsərrüfatının bütün sahələrində sürətli inkişaf başladı.

Heydər Əliyev əmək resursunun yenidən bölüşdürülməsi əsasında insanların daha məhsuldar, yaradıcı işləmələrinə güclü təsir göstərdi. Ölkə qabaqcıllar sırasına çıxarıldı.

Heydər Əliyev yeni cəmiyyət quruculuğuna başladığı 1990-cı illərin ortalarında modernləşmə siyasətini həyata keçirməyə başladı. Bu siyasətin əsasını Azərbaycanın dünyada gedən sürətli inkişaf müstəvisinə çıxaran və ölkənin, xalqın, hər bir vətəndaşın rəqabətə davamlılığının artırılması problemlərinin həlli təşkil edirdi.

Modernləşmə anlayışında iqtisadi, sosial, mədəni və psixoloji, ekoloji, demografik amillər cəmləşir.

Modernləşməyə daxil olan elementlər arasında bir-birindən asılılıq, tarazlıq, qarşılıqlı təsir var. Bir sahədəki irəliləyiş başqa sahələrin də

irəliləməsinə və əksinə, birində və ya bir neçəsində baş verən geriləmə başqalarının da geriləməsinə səbəb olur. Elementlərin hamısının kompleks halında yeniləşməsi bütövlükdə inkişafı təmin edir. Belə kompleks inkişaf nadir ölkələrdə müşahidə edilir. Bu ölkələrdən biri bizim Azərbaycandır.

Ölkəmizdə modernləşmə konsepsiyasının, inkişafın kompleks həlli metodunun müəllifi olan Heydər Əliyev həm də bunları əməli iş müstəvisinə gətirdi.

Azərbaycan XXI əsrə Heydər Əliyevin modernləşmə nəzəriyyə və praktikasi ilə daxil oldu. XXI əsrin birinci onilliyinin yekunları inkişafın Heydər Əliyev modelinin alternativliyini sübut etdi. İkinci onillikdə ölkəmizin daha sürətlə inkişafı üçün imkanlar açıldı. Əsas məsələ bu imkanlardan ağıllı istifadə etməkdir.

Dünya yeniləşməyə məhkumdur. Hər yerdə, hər şey yaxşılaşmağa doğru dəyişməlidir. Münasibətlər, dünyaya baxışlar, təfəkkürlər dəyişməlidir. İnsanlar yeniləşməlidir. Amma yeniləşmə təkcə tarixən yaranmış müəyyən dəyərlər üzərində qurulacaqsə, gözlənilən nəticə alınmayacaq. Əgər biz nəyisə dəyişmək istəyiriksə, gərək elə yenilik gətirək ki, bu dəyişdiyimizdən faydalı, xeyirli, səmərəli olsun. Dəyişmə xatirinə dəyişmə axmaqlıq əlamətidir. Yeniləşmə, modernləşmə bəzilərinin iddia etdikləri kimi, avropalaşma və ya rusiyalaşma demək deyil. Təəssüf ki, çoxları belə hesab edir ki, Doğunun Batıya (Şərqi Qərbə) üz çevirib onlara qarışmaq elə modernləşmə deməkdir. Əslində tarixən böyük mədəniyyət Doğudan yayılıb. Batı yeni texnika və texnologiyaların yaradılmasında, tətbiqində qabaqdadır, Doğulular da bunlardan istifadə etməli, bu sahələrdə inteqrasiyaya çalışmalıdır. Mədəniyyətlərdən qarşılıqlı faydalanmaq qaçılmazdır.

Heydər Əliyev izah edirdi ki, qloballaşma, dünyada inteqrasiya, yeniləşmə qaçılmazdır. Amma bilmək lazımdır harada, hansı səviyyədə bu yeniləşmə prosesində iştirak etməliyik. Bu inteqrasiyaya nə ilə gedirik, ora nə aparırıq, orada özümüzü necə aparmalıyıq, oradan nələri əxz etməliyik, nəyə nail olmalıyıq, Azərbaycanı hansı səviyyədən hansı yeni səviyyəyə qaldırmalıyıq. Daha doğrusu, dünya birliyində yerimi-

zi, vəzifələrimizi dəqiq bilməliyik, zamanın çağırışlarına vaxtında və dürüst cavab verməliyik.

Modernləşmədə bərpa məsələləri də yer alır. Vaxtilə yaradılmış, sonralar ya unudularaq nəzərdən salınmış, ya da təhrif olunmuş maddi-mənəvi dəyərlər var ki, onlar öz aktuallığını daha da artırır. Onların yerinə yeni axtarmağa baş sındırmağa, əlavə enerji sərf etməyə yox, bərpasına çalışmalıyıq.

Azərbaycanın tarixən müxtəlif dövlətlərin, siyasi sistemlərin təsiri altında olması üzündən bizim çox dəyərlərimiz öz inkişafını davam etdirə bilməmişdir. Bunların bərpaçısı Heydər Əliyev oldu. Klassik şəxsiyyətlərimizin, ideya və mənəvi dəyərlər mənbələrimizin bərpasına Heydər Əliyev çox böyük əziyyət çəkdi. Bizə də tövsiyə edirdi ki, siz bu işi heç vaxt nəzərdən qaçırmayın, dəyərlərimizi qoruyun. Həm də xəbərdarlıq edirdi ki, insanlığa xeyir gətirməyən, lakin milli dəyər adlandırılan nə varsa, onları önə çəkməyə, böyüyən nəsələ təlqin etməyə aludə olmayın. Milli dəyər xatirinə yox, insanlara, bütövlükdə cəmiyyətə fayda verən dəyərləri qorumaq lazımdır. Zərərli nə varsa, onları tarixdən silmək mümkün olmadığından, onlardan ibrət dərslərində istifadə edilə bilər.

Dünyanın bugünkü reallığı budur ki, dünya pul gücü ilə idarə olunur. Dünyanın 7 milyardlıq əhalisi pulun hökmranlığı altında ədalətsiz təbəqələşib. Əhalinin 3 milyarddan çoxu ac olduğu bir vaxtda azlıq trilyonlarla dollara sahibdi. Dünya varının ədalətsiz bölüşdürüldüyünə bundan parlaq faktmı olar? XXI əsrin sonuna doğru inkişafını bu şəraitdə necə müəyyənləşdirmək mümkündür?

Dünyada baş verən qlobal istiləşmə iqlimi dəyişdirir, iqlim dəyişməsi isə qida məhsullarının istehsalına, canlı aləmin varlığına mənfi təsir edir. Təbiət və insanlar tədricən yoxsullaşır. İnsanların həyat tərzini dəyişir, vəhəmlər artır. İnsan zəkasının zənginləşməsinə ehtiyac yüksəlir, elmə ehtiyac artır. Yeni texnika və texnologiyalar yaratmaqla və tətbiq etməklə dünyanı bu fəlakətdən qurtarmaq reallığa çevrilir.

Dünya böyük anlaşılmazlıq vəziyyətindədir. Bu vəziyyətdən çıxmağa siyasi sistemlər çarə tapa bilmirlər. Çıxış yolu dünyanın

bütün siyasi institutlarının dəyirmi masa ətrafına toplanaraq inkişafın ağıllı siyasi kriteriyalarını işləmələridir, dünyanın məhsuldar qüvvələri birləşdirilməlidir.

Fizik, riyaziyyatçı və kimyaçıların uzun illər yaratdığı elektron nəzəriyyəsinin məhsulu olan elektron texnika və texnologiyası siyasətçilərin əlinə keçəndən sonra dünyada vəziyyət mürəkkəbləşməyə başladı. Bu, atom enerjisinin siyasi xadimlərin əlinə yeni güclü dəyənək verdiyi 1933-1957-ci illəri xatırladır. Atom silahı, lazer silahı, elektron silahı, kimyəvi və bioloji silahlar və digər kütləvi qırğın silahları keçən əsrin ortalarından bu günə qədər siyasətçilərin bir-birinin üzərində üstünlük etmək amilinə çevrilib. Bu gün dünya siyasətinin dalana dirənməsinin əsas səbəblərindən biri də budur. Güc dilinin elmi dili üstələməsi prosesi davam etdikcə dünya böhranı da dərinləşir. Dünya qütbləşir. Azərbaycan kütləvi qırğın silahına malik olmadığından dövlətimiz öz siyasətini də həmin silahların təsiri ilə yox, insan amilinin inkişaf etdirilməsi istəyi əsasında qurur. İnkişafımızın əsas səbəblərindən biri də budur.

Azərbaycanın rəqabətə davamlılığını təmin edə bilən əsas amillərdən biri fəaliyyətin bütün sahələrini elmi əsaslarla qurmaqdır. Deməli elmin, elm adamlarının rolu artmaqdadır. Buna baxmayaraq, elmi problemlərin və elm sahiblərinin koordinasiya məsələsi hələ də zəifliyini saxlamaqdadır. Elmi qüvvələrin koordinasiyası məsələsinə xüsusi diqqət yetirməyə ehtiyac var.

Ümumilikdə, elmin bütün sahələrinin sürətlə inkişafına mane olan bütün əngəlləri aradan qaldırmaqla, zəngin elmi potensial yaratmalı və nəticələrini tətbiq etməliyik ki, ölkəmiz inkişafdan geri qalmasın.

4. Müharibələr, soyqırımlar məsələsi

Müharibə dağıtmaq, hər şeyi məhv etmək, qurulmuş abidələri yerlə-yeksan etmək, özgə torpaqlarını işğal etmək hərisliyidir. Bütün müharibələrin baskarları siyasi rəhbərlər, dövlət başçıları, diplomatlardır.

Müharibələrin insanlığa, bəşəriyyətə, millətlərə vurduğu ən böyük cinayət isə soyqırım hadisəsidir.

XX əsrdə iki böyük dünya müharibəsi oldu. Yer kürəsində bərqərar olmuş 100-ə qədər irili-xırdalı dövlət bu müharibələrdə iştirak etdi, günahsız milyonlarla insanın qanı axıdıldı. Millətlərin genofondları dağıdıldı. Mənəviyyətə ağır zərbə dəydi, xalqlar bir neçə əsr dala atıldı.

Heydər Əliyevin nəzəri irsinin əsasında belə bir qızıl həqiqət dururdu: bu gün keçmişin üzərində qurulduğundan, keçmiş dərinədən bilmək, dərs almaq lazımdır. Keçmiş olmayanın gələcəyi də yoxdur. Keçmişdəki yaxşı və pis cəhətlərdən yaxşı nəticə çıxaranlar bu günlərini düzgün yaşaya bilər, gələcəyə dayanıqlı, etibarlı körpü salar.

Heydər Əliyev bütün müharibələrin əleyhinə olub. Bununla belə, keçmişdən nəticə çıxararaq, işğalçı dövlətlər işğal olunmuş ərazilərimizdən çəkilib getməsələr, müharibə yolu ilə bu müqəddəs vəzifəni yerinə yetirməyin vacibliyini qeyd edirdi. Söhbət erməni işğalçılarına aid olsa da, bütün işğalçılara şamil edilmişdi.

ABŞ İraqda 10 il müharibə apardı. Müharibəyə başlamağa bəhanə guya İraqın böyük kimyəvi silah ehtiyatına malik olmasıdır. Çox axtardılar. Şəhərləri alt-üst etdilər, məscidləri dağıtdılar. Yüz min illərlə ərəb xalqlarının yaradıb-yaşadığı maddi-mənəvi dəyərləri, mədəniyyət abidələrini məhv etdilər. Amma heç bir qram da kimyəvi-bioloji silah tapmadılar. Amma əməkləri də itmədi: yüz illərə çatacaq ağ-qara qızıl mənbələri tapıb daşdılar, yüz minlərlə günahsız insanları öldürdülər, ölkə prezidenti Səddam Hüseyn olmaqla, minlərlə ictimai-siyasi dövlət və elm xadimlərini boğazından asdılar, xalqın gözü qarşısında güllələdilər. Bütün ölkəni xarabazara çevirdilər, xalqı yüz illərlə geriye atdılar. Özləri də az itirmədilər: müharibəyə bir trilyondan çox ABŞ dolları xərclədilər, beş mindən çox əsgər və zabıt itirdilər. Ən əsası ABŞ zəhmətkeşlərini soyub ac-yalavac qoyub, qazanclarını qan tökməyə, yaradılmışları yox etməyə, ərəb səhrasını şəhidlər qəbiristanlığına xərclədilər. Budurmu, insana, millətlərə qayğı? Budurmu, insanın əzəli və əbədi haqlarının, hüquqlarının qorunması? Budurmu, ABŞ demokratiyası?

Heydər Əliyev irqi ayrı-seçkiliyin, etnik və milli zəmində düşmənçiliyin qəti əleyhdarı olmaqla bərabər bu cür cinayətlərə qarşı daim mübarizə aparmışdı. O, hesab edirdi ki, milli, dini, irqi düşmənçilik, terrorizm harada, nə vaxt təzahür etməsindən asılı olmayaraq, ümumbəşəri xarakter daşıyır. Bir millətə qarşı soyqırım bütün millətlərə qarşı törədilmiş cinayətdir. Cinayətkarlar ədalət məhkəmələri qarşısında cavab verməyincə, intiqam uzandıqca, bu tipli cinayətlər davam edəcəkdir. Odur ki, qatı cinayətlərə vaxtında siyasi, hüquqi, mənəvi, tarixi qiymət verilməli, bütün xalqlar ağır cinayətlərin qarşısını almaq üçün birləşməlidir.

Bəşər tarixində soyqırımlar çox olub. Amma 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni quldur hərbi birləşmələrinin Qarabağın Xocalı kəndində törətdiyi soyqırım qədər dəhşətli hadisə olmamışdı.

Bir gecədə Xocalı şəhəri tamam dağıdıldı. Dinc əhaliyə amansız divan tutuldu. 613 nəfər qətlə yetirildi, 1275 nəfər girov götürüldü. Bunlardan 150 nəfər barədə heç bir məlumat yoxdu. Qətlə yetirilənlərin 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın, 70 nəfəri ahıl və qocalar idi. Hərbi təcavüz nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmişdi. Silahsız insanların heç birinə şəhərdən çıxmağa imkan verilməmişdi.

Xocalı soyqırımını törədənlər:

- Ermənistandan gətirilmiş ordu bölmələri və Qarabağ ermənilərindən silahlandırılmış separatçı quldur dəstələrinin birləşmiş qüvvələri;
- Keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşdirilmiş 366-cı atıcı alayı. Bunlar Xocalını 4 ay mühasirədə saxladılar, xalqa olmazın işgəncələr verdilər.

Hadisəyə siyasi dəstək M.Qorbaçov başda olmaqla, Ermənistanın siyasi rəhbərləri idi.

Xocalı soyqırımını haqqında Heydər Əliyevin dediklərindən:

“Bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımını öz ağlasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində tayı-bərabəri olmayan bir vəhşilik aktıdır”.

“Erməni hərbi quldurları köməksiz mülki əhalini azğın bir

amansızlıqla qətlə yetirdi. Südəmər körpələrə, əlsiz-ayaqsız qocalara, qadınlara, uşaqlara belə aman verilmədi”.

“Xocalı soyqırımı eyni zamanda bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir”.

“Mənəvi və fiziki itkimiz əvəzolunmaz dərəcədə ağırdır. Törədilmiş cinayətin məsuliyyətindən heç kəs yaxa qurtara bilməyəcəkdir”.

“Dünyada hər şeyin, dərdin də, əzabların da bir sonu var”.

“XX əsrdə ermənilər tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı dəfələrlə təcavüz edilibdir, soyqırımı törədilibdir. Onlardan ən dəhşətlisi Xocalı faciəsi, soyqırımımızdır”.

Artıq 35 ildən çoxdur ki, dinc, rahat, dininə qulluq edən əfqan xalqını məhv edirlər. Bunun 25 ili sovetlər ordusunun, son on ili ABŞ ordusunun payına düşür. Əfqanstandakı cin axtarırları qurtarmaq bilmir, cin də ki, hələ tapılmır. Bu müddətdə qırılan günahsız insanların sayı bəlkə də milyonu keçib. Düzgün sayı nə əfqanlıların özləri, nə də orada “insan haqları bərpaçıları” bilir. Əgər bilsələr də, “utandıqlarından” dünya ictimaiyyətindən gizli saxlayırlar.

Dünyanı 70 il dağıtmaqla məşğul olan SSRİ-nin özü də dağıldı. Bununla hər şey bitdimi, demokratiya yarandımı? Xeyr! Dünya yenidən dumana bürünür. “Ərəb baharı” inqilabları davam edir, “Rusiyanın qış inqilabı” başlayır. Avropa ölkələri birləşməmiş parçalanır, maliyyə böhranı tüğyan edir, siyasi xadimlər vurnuxur, çırpınır. Yunanıstan, İtaliya, Portuqaliya, İspaniya və başqa dövlətlər müflisləşir, vaxtilə yaxşı yaşayanlar indi dilənçi kökünə düşür.

Azərbaycan belə mühitdə həqiqətən öz müstəqilliyini qoruyur, inkişaf edir. Çünki Azərbaycanın Heydər Əliyev kimi uzaqgörən qurucusu olmuşdur və onun quruculuq irsi davam etdirilir.

Fransa ordusu 1945-ci ildə 45 min günahsız əlcəzairli qətlə yetirdi. 1994-cü ildə isə Ruandada yeni qanlı cinayət törətdi: 800 min nəfər günahsız ruandalını məhv etdi. 2011-ci ildə “Ərəb baharı” devizi altında 100 mindən çox misirli, liviyalı, livanlı, suriyalı, iraqılı, iranlı, fələstinli, əfqanlı, pakistanlı, banqladeşli müsəlmanın günahsız qanının tökülməsində rekord yerləri tutdu. Fransa dünya çaxnaşmalarında

həmişə çalası rolunu oynayıb. Başdanxarab, kişiliyi-qadınlığı seçilməyən lotu Sarkozinin Fransaya rəhbərliyi dövründə isə həm özünün, həm də fransızların əllərini günahsız insanların qanı ilə yudu. Bunların hamısını da “Avropa demokratiyası” pərdəsi arxasında yerinə yetirdilər.

Türkiyəyə “erməni soyqırımı”nı yamamağa çalışan Nikolya Sarkoziyə Türkiyənin Baş naziri Rəcəb Təyyub Ərdoğan 2011-ci il, dekabrın 22-də belə cavab vermişdi: “Soyqırımı görmək istəyənlər özlərinin çirkin, qanlı tarixlərinə baxsınlar. Heç bir tarixçi bizim tariximizdə soyqırımı tapa bilməz”. Rəcəb bəy hər şeyi düzgün və mərdi-mərdanə, konkret və müasir faktlarla bəyan etdi.

Ermənilər Azərbaycanda da “erməni soyqırımı” axtarışında olanda Heydər Əliyev 1915-ci ildən bu tərəfə nə qədər azərbaycanlının ermənilər tərəfindən soyqırımı məruz qaldığını yerbəyer, konkret rəqəmlərlə sübut etdi. Eyni zamanda bildirdi ki, azərbaycanlılar heç vaxt başqa xalqlara təcavüz etməyib, günahsız insanlara toxunmayıb. Ermənilərlə də həmişə ədalət tərəzisi ilə rəftar edib.

Azərbaycana təcavüzün tarixən ermənilər tərəfindən törədilməsinə baxmayaraq, Heydər Əliyev bu təcavüzlərin qarşısını dinc yollarla almağa çalışıb və əksər hallarda buna nail olub. Heydər Əliyev yaxşı bilirdi ki, Rusiyanın dəstəyi və birbaşa təcavüzkara arxa durması olmasa, ermənilər heç vaxt Azərbaycana təcavüz etməyə cəsarət göstərə bilməzdi. Ona görə də Rusiya ilə bu problemlər barədə daim açıq danışmışdı. Rusiya rəhbərləri “Ermənistan bizim maraq dairəmizə daxildir, biz onlarla müttəfiq” deməklə özlərini sığortalamağa çalışıblar.

Heydər Əliyev həmişə sülh, qarşılıqlı anlaşma yolu ilə məsələləri yoluna qoymağa çalışmışdı.

Fransa prezidenti Nikolya Sarkozi 2011-ci il, 22 dekabrda Türk Dünyasına qarşı növbəti xəyanətini gerçəkləşdirdi: qondarma erməni soyqırımını inkar edənlərin cəzalandırılmasını nəzərdə tutan saxta qanun layihəsini Fransa parlamentinin aşağı palatası – Milli Assambleyada qəbul etdirdi.

Bu böhtançı qanunda nəzərə tutulub ki, “soyqırımı” kim inkar etsə

bir il həbs cəzası alacaq və 45 min avro cərimə ödəyəcək.

Eybəcər cəmiyyətin eybəcər prezidentinin demokratiyadan tam uzaqda duran parlamentindən bundan artıq mərifət gözləyənlər də səhv edir. Bunların əlindən gələn budur və dünyanı çalxalamaq, bölücülük, yeni müstəmləkəçilik həsrəti ilə yaşayan, yüz illərlə günahsız millətlərin soyqırımı ilə məşğul olan yaramazlardan bundan artıq mərifət gözləməyin özünü qəbahət saymaq lazımdır.

Sən demə Fransa parlamenti həmişə satqınlar yuvası olubmuş. Vaxtilə jurnalistə Fransanın dövlət rəsmisi Taleyranın verdiyi cavabı da bu fikri təsdiqləyir. Taleyrandan jurnalist soruşur:

– Fransa parlamentinin üzvləri barədə nə söyləyirlər-söyləsinlər, ancaq, onların arasında vicdanlıları da var.

Taleyran cavab verir: “Buna şübhəm yoxdur, onların aralarında elələri var ki, vicdanları aşıb-daşib. Hətta cənab Dufrenin iki vicdanı var”.

İndi bəlli olur ki, doğrudan da dünya demokratiyaya doğru irəlilədikcə Fransa parlamentində dufrenlərin sayı da artır.

Fransa parlamenti 2011-ci ildə qondarma erməni soyqırımını tanıyan qanunu qəbul edərkən də çox böyük qəbahətə yol vermişdir. 96 il əvvəl əslində baş verməmiş, sənəd-sübutu olmayan uydurma soyqırımı sarkozilərin “həqiqəti etiraf” kimi təqdim etmələrinin özü Fransa konstitusiyasının tam əleyhinədir.

Fransa parlamentinin 577 nəfər üzvü var. 22 dekabr 2011-ci il tarixində keçirilmiş parlament iclasında cəmi 50 nəfər (ümuminin 10%-i) iştirak etdi. 50 nəfər erməninin qəbul etdiyi Fransa xalqına üzqaralığı gətirən həmin qanun layihəsi Fransa Senatına təqdim olundu.

Əgər Senat da bu səhvləri təkrarlasa, deməli, bütün türk dövlətləri, islam dünyası Fransa ilə bütün əlaqələri: iqtisadi, siyasi, hərbi, diplomatik, hətta insani əlaqələri kəssələr tam haqlıdırlar. Fransa bu addımı ilə qlobal əməkdaşlığa, inteqrasiyaya, mehriban qonşuluq çağırışlarına ağır zərbə vurdu. Təkcə bu əməlinə görə Fransa təcrid edilməyə layiqdir.

İndi mən soruşuram: Fransada ifadə azadlığı varmı? Yoxdur! Bu

qərarda irqçilik, əcnəbi düşmənçiliyi var. Seçkidə qələbə qazanmaq üçün islamofobiyanı körükləmək var. Bu yalnız Fransa deyil, Avropa adına da narahatlıq doğurur.

Türkiyənin xarici işlər naziri Əhməd Davudoğlu:

“Dünənki (22.12.11) səsvermə ilə Fransa parlamenti fəlsəfi və ideoloji cəhətdən orta əsrlərə qayıtdı. Hüsni Mübarəkin (Misirin keçmiş prezidenti), Səddam Hüseynin (İraqın boğazından asılmaqla öldürülmüş keçmiş prezidenti), Qəzzafinin (Livianın öldürülüb cənazəsi küçələrdə sürüdülmən keçmiş lideri), Ben Əlinin (İordaniyanın keçmiş prezidenti), Bəşər Əsədin (Suriyanın prezidenti) rejimi öz xalqlarını nə düşünməyi, nəyin doğru – nəyin yanlış olduğunu diktə etdiyi kimi, dünən də Fransa Milli Assambleyası avropalıların nə düşünməyi və nəyi müzakirə etməyi diktə edir. Bu mənada, həmin səsvermənin Yaxın Şərq diktatorlarından fərqi yoxdur”.

Mən, bir alim-pedaqoq kimi Türkiyə rəsmilərinin fikirlərinə yüzdə-yüz şərik olmaqla bərabər, belə bir dünyəvi qanunu dünya diktatorlarına xatırlatmağı vacib bildim:

Bir xalq başqa xalqları nə qədər çox sıxmağa çalışırsa, özü də o qədər sıxılır: təsir əks təsirə bərabərdir. Hər hansı diktator bir fərdi, ailəni, xalqı nə qədər alçaltmağa cəhd edirsə, özü də həmin səviyyəyə qədər alçalır. Özgəyə zülm edən öz də həmin gücdə zülmə düçar olur. Nikolya Sarkozi və sarkozilər ailəsi kimi!

Sarkozilər Türkiyədən, Türk Dünyasından öz tarixi xəyanətinin bağışlanmasını istəmək əvəzinə: “Türkiyə çox böyük bir ölkə, böyük bir mədəniyyətdir. Onlar da bizim mövqeyimizə hörmət etməlidir. Fransa heç kimə dərs keçmir, amma heç kimdən də dərs almaq istəmir” fikrini səsləndirir. Bununla da nəsillicə nankorluqlarını bir daha təsdiq edir. Nədən yaxşıdan dərs ala bilməz.

Fransanın təcrid edilməsinin günahkarı Sarkozi, hakim Xalq Hərəkatı partiyası, bu partiyadan seçilmiş millət vəkiliyədir.

Parlament bu rusvayçı, haqsız, fikir azadlığına qarşı olan, azad düşüncə prinsiplərinə zidd olan qanunu qəbul edəndən dərhal sonra Türkiyə ilk olaraq bu addımları atdı:

- Türkiyənin Fransadakı səfiri Tahsin Burcuoğlu geri çağırıldı;
- İqtisadi-ticarət komissiyasının toplantısından imtina edildi;
- Bütün ikitərəfli siyasi, iqtisadi və hərbi əlaqələr donduruldu;
- Avropa Birliyi çərçivəsində layihələrdə iştirakdan imtina olundu;
- Fransa aviaşirkətlərinə məxsus təyyarələrin Türkiyə üzərindən hər bir uçuşu üçün ayrıca icazə almaları vacib sayıldı;
- Fransa hərbi gəmilərinin Türkiyə limanlarına buraxılmayacağı qərara alındı;
- Ankaraya bundan sonra Fransanın Afrikadakı törətdiyi soyqırımları bütün dünyaya tanımaq istiqamətində işə başlamaq tapşırığı verildi;
- Fransa prezidenti ağılı başına yığmayınca Türkiyə tərəfindən bu ölkəyə daha ağır sanksiyaların tətbiq olunacağı Türkiyə rəsmiləri və müxalifət partiyaların rəhbərləri tərəfindən yekdilliklə qərara alındı.

Fransa bu addımı ilə tarixə, həqiqətlərə qara ləkə saldı, bütöv Avropa-Asiya, Türk Dünyası tarixini ləkələməyə start verdi, öz tarixinə xəyanət etdi. Bu ləkəni necə siləcəklərini vicdanlı Fransa alimləri deməlidirlər.

Ərdəğan 1945-ci ildə Əlcəzairdə Fransanın törətdiyi soyqırımı açıqladı: əhalinin 15 %-i öldürüldü, cənazələri yandırıldı. Türkiyə bu soyqırımı tanımağa və dünyaya yaymağa qərar verdi. Düzgün qərardır! Sarkozinin “sülhsevər”, “səbirli” ölkəsinə düzgün cavabdır. Qoy bütün dünya “sülhsevər” fransızların qara tarixini səhifələsinlər, qiymətləndirsinlər.

Nikolya Sarkozinin fırıldaq, xalqı aldatmaq yolu ilə prezident seçildiyini əvvəldən eşitmişdim, indi onun özü də bu məlumatı təsdiqlədi. O, Fransa ermənilərinin siyasi alverçilərinə söz veribmiş ki, əgər onun prezidentliyinə ermənilər kömək etsələr, onların bütün istək və arzularını yerinə yetirəcək. O cümlədən ermənilərin maraqlarını Fransada, Avropada, bütün dünyada müdafiə edəcək, hər yerdə, hər zaman ermənilərin sözcüsü olacaq.

Beləliklə, babası İspaniya yəhudisi, atası Macarıstan yəhudisi, özü Fransa yəhudisi olan Nikolya ermənilərə sadıq nökrliyini sübuta yetirdi. Əgər ermənilərin səsi ilə yenidən Fransanın prezidenti seçilsə görəsən bu “fransız” lotu daha hansı hoqqalardan çıxacağına söz

verib? Əgər təkrar seçilməsə nə günə düşəcək? Bunları yaxın gələcəkdə biləcəyik.

Türkiyə rəhbərlərinin Nikolya Sarkoziyə dediklərindən.

Türkiyə prezidenti Abdulla Gül:

“Fransa ATƏT-in Minsk Qrupunda öz vasitəçiliyini dayandırmalıdır, çünki ölkə öz neytrallığını itirib. Bu qanunun qəbulu Qafqazda sabitliyin bərqərar olması prosesinə ziyan vurur, Azərbaycanla Ermənistan arasında onsuz da gərgin olan vəziyyəti bir az da pisləşdirir”.

Baş nazir Rəcəb Təyyub Ərdoğan:

“Türkiyə tarixində soyqırım olmayıb, əksinə, məzlumlar Osmanlıya sığınıb. Fransızlar Əlcəzairdə əhalinin 15 faizini öldürüb. Bu, bir soyqırımdır. Əgər Sarkozi bilmirsə, atası Paul Sarkozidən (Paul Sarkozi Macarıstan yəhudisidir) soruşsun. Atası 1940-cı ildə Əlcəzairdə əsgərlik edib. Əminəm ki, oğluna qətləam haqqında deyəcəyi çox sözü var.

Sarkozinin babası İspaniyadan qaçaraq, Osmanlı imperiyasına sığınıb, daha sonra Fransaya köçüb”.

“İspaniyadan qaçıb Osmanlıya sığınan yəhudilər bu gün Yunanıstanda olan Selanika yerləşdirilib. Selanik Osmanlıdan ayrıldıqdan sonra 1904-cü ildə Fransaya köçən Benedikt Malla Sarkozinin babası olub. Sarkozi öz ailəsinə baxsa, orda türklərin yardımından və xoş niyyətindən başqa bir şey görməyəcək”.

Rəcəb Təyyub Ərdoğan bildirib ki, Fransa Milli Assambleyası üzvlərinin onda birinin iştirak etdiyi səsvermənin keçirilməsini “ciddiyyətdən uzaq bir yanaşma tərzidir... Fransa-Türkiyə əlaqələri yalnız yaxınlaşan seçkilər və Sarkozinin səs narahatlığı üzündən pozuldu...”

Fransanın yəhudi əsilli nimdaş, əyyaş prezidenti Nikolya Sarkozinin təklifi ilə Fransa parlamentinin aşağı palatasında 50 deputatın qondarma “erməni soyqırımı”nı zorla qəbul etdirməyə köklənmiş qanun layihəsi 24.01.2012-ci ildə Senatda müzakirəyə çıxarıldı. 348 Senat üzvündən 167 nəfəri layihəyə “hə”, 86 nəfəri “yox” dedi. Qanun keçdi. Növbədə Baş Assambleya var idi. 77 nəfər senator və deputat məsələni Konstitusiya Şurasına çıxardı.

Türkiyə düzgün olaraq, Fransaya çoxsaylı sanksiyalar tətbiq etməyə başladı. Təkrar prezident seçilmək üçün erməni diasporuna satılmış və onların səsinə möhtac olan Sarkozi dünya xalqlarının ortaqlarından biri olan fikir azadlığına qarşı çıxdı, Fransa konstitusiyasının 34-cü maddəsinin ziddinə getdi, təkcə özünü, fransızları deyil, bütün Avropanı rusvay etdi. Sarkozi kimi yeni faşistlər həqiqətən dünya xalqlarını çaxnaşdıran yaramaz dövlət başçılarından biri olduğunu sübuta yetirdi.

Fransa dövləti qul alverində, II Dünya müharibəsində Fransa yəhudilərinin kütləvi sürgünündə, ölkələri müstəmləkə altında uzun müddət saxlamaqda, Əlcəzair və Panama xalqının, digər müstəmləkə ölkələrin əhalisinin kütləvi şəkildə vəhşiliklə məhv edilməsində fəal təşkilatçı, icraçı olub. Bunu bütün dünya bilir. İndi də erməniyə saxta sifətlə qahmar çıxaraq, Türkiyədə 96 il bundan əvvəl erməni qırğını olması barədə uydurmalarla millətləri, dövlətləri qədim düşmənçilik əhval-ruhiyyəsinə kökləyir. Bu, Avropanın mərkəzində yerləşən, özünü demokratiyanın beşiyi sayan bir ölkə, onun rəhbərliyi üçün üzqaralığıdır, Avropaya silinməz ləkədir. Dünyanı Avropaya inamsızlığa sürükləməkdir. Addım Fransanın öz zərərinə işlədi.

28.02.2012-ci ildə Konstitusiya Şurası Senatın qəbul etdiyi qondarma “erməni soyqırımı”nı inkar edənlərin cəzalandırılmasını nəzərdə tutan antidemokratik, rusvayçı qanunu ləğv etdi.

Konstitusiya Şurası Sarkozinin “erməni soyqırımı”na belə qiymət verdi: “Qanun Fransa Konstitusiyasının 33-cü maddəsinə və ifadə azadlığına zidd olduğuna görə ləğv edilsin”. Bununla da Sarkozinin erməni erası və özünün klounluq rolu sona yetdi. Bu hoqqabazlıqdan qalan isə Fransa Senatının və ölkə prezidenti institutunun silinməz qara ləkəsi oldu.

Az-çox tarixə bələd olanlar bilirlər ki, 1915-ci ildə Rusiya-Türkiyə müharibəsi gedirdi, Türkiyə vətəndaşı olan ermənilər əl altından ruslara kömək edir, türk xalqına və türk dövlətinə zərbələr vururdu. Rusların silahları ilə ruslarla birlikdə Türkiyə ordusuna qarşı vuruşurdular. Aydın məsələdir ki, müharibə gedəndə döyüşən tərəflərin hər biri itki verir. Döyüş zamanı milli mənsubiyyət yox, döyüşən qüvvələr hədəf

olur. Bu müharibədə ölənlər tək ermənilər deyildi. Türklər, kürdlər, ruslar və digər millətlərin nümayəndələri də olmuşdu. Bütün millətlər əziyyət çəkmiş, itkilər vermişdi. Təkcə “erməni məsələsi” ortalığa atıldı. Erməni öyrədən də ruslar oldu. Bu gün də Rusiya Ermənistanı özünün vassalı kimi qoruyub saxlayır. Azərbaycan torpaqlarının işğal olunmasında da aparıcı qüvvə Rusiya olub. Sarkozi Senatının bədnam qanununu ilk alqışlayanlardan biri də Rusiya parlamentinin ermənipərəst deputatları olmuşdu. Fransanın Konstitusiya Şurasının Senatın yaramaz qanununu ləğv etməsi Sarkozi, erməni siyasətçiləri ilə birlikdə Rusiyanın ermənipərəst deputatlarının da başına qaynar su kimi töküldü. Oğrular elə bağırırdılar ki, az qala doğruların bağı çatlasın. Ədalət zəfər çaldı.

Dünyada yeni elm formalaşmaqdadır: *konfliktologiya* (azərbaycanca *münaqişəşünaslıq*).

Bu elmin yaranması təkcə dünyada münaqişələrin sayının, ölçülərinin artması ilə deyil, eyni zamanda münaqişələrin törənmə səbəblərini, münaqişə həddinə çatdıran amillərin, bəhanələrin kökünü tapmaq və bunları aradan qaldırmağın elmi, ədalətli həlli yollarını müəyyən etməkdir.

Münaqişə ocaqları: fərdlərarası, ailədaxili, ailələrarası, məhəllədaxili, məhəlləarası, şəhərlərarası, bölgələrarası, dövlətlərarası, dinlər və mədəniyyətlərarası, sivilizasiyalararası, millətlərarası, etnik qruplararası və bütün dünyanı bürüyən münaqişələr.

Böyük şəxsiyyətlər, müdrik dövlət xadimləri həmişə münaqişələrdən çəkinib, münaqişəyə gətirib çıxara biləcək səbəblərin vaxtında aradan qaldırılmasına çalışıb. Sarsaqlar isə həmişə münaqişə törətməklə məşğul olublar. Məğlubiyyətlərini hiss edən kimi münaqişəyə əl atıblar. Bütün münaqişələrdə nələrsə itirilir, əvəzinə yaxşı heç nə qazanılmır. Münaqişələrin qızıqdırılmasının nəticəsi inqilablar, dağıntılar, qırğınlar, günahsız qantökmələr olur. Müasir dünyada münaqişələrin səbəbləri də, sayı və miqyası da artmaqda davam edir. Bu onu göstərir ki, insanlığı ləyaqətlə yaşatmağa qadir olan müdriklər dünyada azlıq təşkil edir, qeyri-sağlam qüvvələr isə böyük üstünlüyə malikdir. Tərəzidə

layiqlilər olan göz yuxarı qalxıb, layiqsizlər gözü çox aşağı enib. Tərəzi əvvəlcə tam tarazlığa gətirilməli, sonra fikir toqquşması əsasında ləyaqətsizlərin sayı minimuma endirilməlidir ki, əksliklərin mübarizə qanunu bəşəriyyətin normal yaşamasına, inkişafına əməli təsir göstərə bilsin. Tarixən sarsaq sərkərdələrin, dövlət başçılarının elmi siyasəti, kəraməti tükənəndə silaha əl atıblar. Müasir dünyada silaha əl atmaq, Yer kürəsini məhv etməyə cəhd hesab olunmalıdır. Bütün bəşəriyyət bir qayıqda üzür. Dəryada üzən qayıqı çevirmək cəhdi özününtihar deməkdir. Belə bir vaxtda müdrik insanlara dünyanın ehtiyacı xüsusilə artmış olur.

Mən Heydər Əliyevi müdriklərin müdriki, müəllimlərin müəllimi, ədalət ölçüsü adlandıranda, onun dünyanı hər cür fəlakətdən qorumaq üçün cəhdlərini, elmi-nəzəri irsini nəzərə almışam.

Sarkozilər – münafişə dağarcıqları gəldi-gedərlərdir. Heydər Əliyev kimi müdriklərin elmi-siyasi irsi isə əbədiyyətə qovuşacaqdır. Dünyanı müdriklər yaşadıb, yaşadır, gələcəkdə də yaşadacaq. Azərbaycan xalqının, bütövlükdə Türk xalqlarının müdrik şəxsiyyət yetirmək təcrübəsi, potensial imkanları çox böyükdür. Etiraf edək ki, bu imkanlardan optimal elmi qaydada istifadə normal tələbatdan hələ çox geridədir. Səbəbi təhsil-tərbiyə sistemindəki elmsizlikdir. Alimlərimiz bunları nəzərə almalıdırlar.

Müasir dünya ölkələrində xalqların müəyyən təbəqələrinin narazılıqlarının yaranmasının əsas 5 səbəbi müşahidə olunur:

- korrupsiya;
- insan haqlarının kobud şəkildə pozulması;
- məmur-oligarxların özbaşınalığına dövlət hakimiyyəti rəhbərlərinin imkan yaratması;
- ölkədə yoxsulluğun, nadanlığın tüğyan etməsi;
- işsizliyin həddini aşması.

Bu gün postsovet ölkələrindən Ermənistanda və Rusiyada göstərilən səbəblərin hamısı var. Ona görə də Ermənistan vətəndaşları çıxış yolunu ölkəni tərk edərək kütləvi şəkildə xaricə qaçmaqla, Rusiya vətəndaşları “Putin rejimsiz Rusiya” şüarı ilə küçələrə çıxıb in-

qilab dalğasını gücləndirməkdə görür. Mixail Qorbaçev: “Putinin yenidən prezidentliyə can atması Rusiya hakimiyyətinin yenilik və dəyişiklikdə maraqlı olmadığını göstərir. Yeni siyasi qüvvələrə imkan yaradılmayacağı təqdirdə ölkədə demokratiya və inkişafdan danışmağın mənası yoxdur. Yaxın 5-6 il ərzində ölkə mütləq demokratikləşməli və modernləşməlidir. Bu iş Putin hakimiyyəti illərində mümkün olmayacaq. Putin ölkəni irəli apara bilməz. O, bunu istəmir. Hazırda ölkədə elə vəziyyət yaranıb ki, dəyişikliklərin dinc yolla baş tutması mümkün olmayacaq”. Mixailin bu fikri Avropanın, ABŞ-ın və Rusiyadakı vəziyyəti yaxşı bilən siyasətçilərin fikri ilə eyni səslənir. Mən də belə qənaətdəyəm. Putinlərin SSRİ-ni diriltmək istəyi, nəticə etibarilə Rusiyanın yeni ştatlara parçalanmasını sürətləndirə bilər.

5. SSRİ-nin dağılmasının səbəbləri barədə

“II Dünya müharibəsi 1945-ci ilin mayında sona çatdı” deyirlər. Əslində iki ictimai-siyasi sistemin: kommunizmlə kapitalizmin 5 il davam edən, 100-dən çox ölkənin cəlb olunduğu qanlı texnika döyüşü həqiqətən mayın 9-da faşizmin təslimi ilə başa çatsa da, müharibə sona çatmadı: texnika çatışmaları sona çatdığı gündən “soyuq müharibə” başladı. Söhbət sosialist birliyi məkanında yaşayan insanların beyni, mənafeviyyəti uğrunda ideoloji-psixoloji-sosioloji-siyasi-iqtisadi müharibə başladı. Texnika susdu, beyinlər, təbliğat, iqtisadi blokada və sanksiyalar başladı. Hər iki lagerdən trilyonlar xərcləndi, beyinlər uğrunda müharibə görünməmiş səviyyəyə yüksəldi.

Nəticədə kapitalizm əqidəsi kommunizm əqidəsini üstələdi. Əvvəlcə II Dünya müharibəsində “SSRİ-nin azad etdiyi” (əslində işğal etdiyi) “Varşava Müqaviləsi”nə cəlb olunmuş Avropa ölkələri “zənciri qırdı”: Polşa fəhləsi Lex Valensanın rəhbərliyi ilə başlanan dinc etiraz dalğası Polşanı 1981-ci ildə birlikdən ayırdı, arxasınca da Macarıstan, Bolqarıstan, Rumıniya, Çexoslovakiya, Albaniya, Almaniya Demokratik Respublikası birlikdən uzaqlaşdı. Varşava Müqaviləsi dağıldı, SSRİ tək qaldı. Onu da daxildən, silahlı üsyansız dağıtdılar. Əvvəlcə

Baltikyanı ölkələr: Latviya, Litva, Estoniya “SSRİ kəbinindən” azad oldu, onun ardınca digər “qardaş respublikalar” sərbəstləşdi. Qloballaşmış SSRİ vahid energetika sistemi, integrasiya olunmuş iqtisadiyyat, elm birlikləri, mədəniyyət ümumiliyi, bir-birindən asılı olan fabrik və zavodlar, bir sözlə, 1980-ci illərin əvvəlindən insan və cəmiyyət həyatının SSRİ və sosializm lageri məkanında formalaşmış birlikləri dağıla-dağıla gədirdi.

Dünyada belə bir ictimai-sosial qanunauyğunluq var: **cəmiyyət daxilində sabitlik, əmin-amanlıq pozulanda, anlaşılmazlıq yarananda dövlət məşinində nasazlıq yaranır, ictimai-siyasi sistem laxlayır.**

Leonid Brejnevın ölümü, Andropovun onu əvəzləməsi durğunluq dövründən çıxmaq, laxlamış ictimai-siyasi sistemin boşalmış vintlərini bərkitmək, daxilə mümkün olan təmir işlərini aparmaqla kommunizm sistemini qoruyub saxlamaq planı həyata keçirilməyə başladı. Az müddətdə bəlli oldu ki, bu yolla ölkəni bataqlıqdan çıxarmaq mümkün olmayacaq. Başqa yol seçilməlidir. Mixail Qorbaçovun hakimiyyətə gətirilməsi ilə yeni yol seçildi: “perestroyka”, yəni əsaslı islahatlar aparmaqla sistemin varlığını qorumaq, möhkəmlətmək, inkişaf etdirmək. Kiçikdən-böyüyə bütün SSRİ xalqları “perestroyka”nın mahiyyətini anlamağa çalışdı. Təəssüf ki, heç kəs heç nə anlaya bilmədi. Ona görə yox ki, hamının düşüncə tərzı korşumuşdu, ona görə ki, “perestroyka” anlayışını ortalığa atan Mixailin özü onun mahiyyətini dərk edə bilmədiyindən, xalq da heç nə anlamadan hadisələri müşahidə edirdi. Ölkədə xaos artır, millətlərin, respublikaların mərkəzdənçəkmə qüvvəsi güclənirdi. Sistem möhkəmlənmək əvəzinə daha çox dayanıqsız hala düşürdü. Nəticədə kommunist sistemi tarazlığını itirdi. Xallı Mixail 1991-ci ilin 25 dekabrında “kənüllü şəkildə” SSRİ-nin və Kommunist partiyasının süqutuna imza atdı. Deməli, sistem özü çürüyüb töküldü. 1988-dən etibarən müxtəlif respublikalarda, o cümlədən Azərbaycanda “Milli Hərəkət” adı ilə keçirilən mitinqlərin SSRİ-ni dağıtdığını düşünənlər eyforiya halını saxlayanlardır. SSRİ-nin qəbirqazanları “soyuq müharibə” və kütbeyin dövlət başçıları oldu. Dağılmanın tarixi

nəticəsi müstəqil respublikaların yaranması oldu.

Ayrı-ayrı respublikalarda, o cümlədən Azərbaycanda yaranmış Milli Hərəkətin ən böyük əhəmiyyəti azadlıq, müstəqillik, suverenlik istəyini on illərlə qəlbində gəzdirən insanları, bütün Azərbaycan xalqını birləşdirdi, Sovet imperiyasına qarşı açıq fikir meydanı yaratdı. İnsanlar siyasi qorxu buxovlarını sındırdılar. Mən də həmişə xalq arasında olmuşam, hadisələrin təhlilini aparmışam. O dövrdə yüksək natiqliyi ilə insanları hadisələrə cəlb edən ziyalılarımız olub, ağır günlərdə onların çoxuna yaxından kömək etmişəm. Lakin bizim, eləcə də başqa xalqların küçə və meydanlardakı çağırışları dünyanın ən böyük Sosializm Birliyi imperiyasını dağıda bilməzdi. Hərəkət tarixi hadisə idi və xalqın istədiyi də alındı – imperiya dağıldı və böyük fəlakətlərlə müşayiət olundu. Dağıntının yaraları hələ uzun illər sağalmayacaq.

Dünya sosializm lagerinin, Varşava Müqaviləsi birliyinin dağılması zəruriliyini, dağılmanın səbəblərini bəlkə də Heydər Əliyev qədər qabaqgörən siyasətçi olmamışdı. O, söhbətlərində dəfələrlə göstərirdi ki, SSRİ-nin və sosializm birliyinin uğursuzluğa doğru yuvarlanması Mixail Qorbaçovun ölkə idarəçiliyi sükanını düzgün idarə edə bilməməsi üzündən belə tez nəticələndi. Doğrudur, bu dağılma nəticəsində bir çox suveren dövlətlər yarandı, amma ölçüyəgəlməz dağıntılar baş verdi, insanlar qırıldı, torpaqlar işğal edildi, əxlaqa və mənəviyyata böyük zərbə dəydi. Halbuki, dinc, mədəni, rahat yolla vaxtilə Rusiyanın işğal etdiyi ölkələrin suverenliyini qazanması mümkün idi. Bu barədə 1980-ci ildən ağıllı təkliflər irəli sürülürdü, tarix bu prosesi mədəni yolla həll etməyə imkan verirdi. Amma, SSRİ rəhbərlərindən heç kəs bunu etiraf etmək istəmirdi. Birliyi saxlamaq üçün üçüncü yol təklif olunurdu. Lakin artıq gec idi. Cəmiyyətdə kortəbii proses başlamışdı, cəmiyyət korrupsiyaya uğramışdı, mənəvi dəyərlər öz yerini maddi dəyərlərə vermişdi, firavanlıq içində olan yüksək vəzifəli azlıq daha firavan həyat sürmək istəyindən idi, ona görə də kimin harada, nəyə gücü çatırdısa oğurlayırdı, talayırdı. Sov. İKP MK-ya, SSRİ rəhbərliyinə layiq olmayan, səviyyəsiz, millətçi adamlar başçılıq etdiyindən, xalq, ölkə haqqında düşünüb düzgün qərarlar qəbul edə bilmirdilər. Ağız

və mənafe birliyi yox idi. Yuxarılarda daxili intriqaqlar dərinləşmişdi. Uzaqgörənlik kütbeyinliklə əvəzlənmişdi. Dövlət xəzinələri talan edilir, xarici banklara daşınırdı. Köhnə milli ədavətlər alovlandırılırdı. Mixail Qorbaçevin seçdiyi Siyasi Bürodə, Kreml məmurluğunda ağır birliyi, mehribanlıq və işgüzarlıq şəraiti olmamışdı, çünki bunların çoxu tutduqları vəzifəyə uyğun deyildi, səthi düşüncəli adamlar idi. Ona görə də qruplaşmalar yaranmış və qruplararası gizli və aşkar müharibələr başlamışdı.

Heydər Əliyev kimi uzaqgörən, nüfuzlu siyasətçilər Kremldən uzaqlaşdırılmışdı.

Kreml daxili intriqaqlar elə bir tarixi dönüş nöqtəsinə gəldi ki, Mixail heç kəslə məsləhətləşmədən, özünün dediyi kimi, “prinsipial düşüncə əsasında” 25 dekabr 1991-ci ildə SSRİ-nin prezidenti vəzifəsini dayandırdığını elan etdi. Bununla da, dekabrın 26-da SSRİ-nin hakimiyyət orqanları beynəlxalq hüquq subyekti kimi varlığını dayandırdı. Bir çox siyasətçilər, o cümlədən Qorbaçevin əvvəllər dostu olmuş, Sov. İKP MK katibi olmuş Yeqor Liqaçev SSRİ-nin süqutunu “XX əsrin ən böyük geopolitik fəlakəti” adlandırdı. Liqaçev də əvvəllər Mixailin “perestroyka”sını bəyənən ikinci şəxs olduğu halda, sonralar onun əleyhdarına çevrildi. Yeqor Liqaçev bu barədə öz fikirlərini “Komsomolskaya pravda” qəzetinin müxbiri Yevqeni Çernıxla müsahibəsində açıqlamışdı (“KP”, 29 dekabr 2011).

– Yeqor Kuzmuç, 1985-ci ilin yazında başladığınız perestroykanın cəmi 6 ildən sonra SSRİ-nin dağılması ilə nəticələnməyini təsəvvürünüzdə gətirə bilərdinizmi?

– Əlbəttə yox! Perestroyka dağılma çərçivəsində deyil, saxlamaq, sovet sistemini yaxşılaşdırmaq niyyəti ilə düşünülmüşdür.

– İndiki Çində olduğu kimi.

– Hə.

– Deyilənə görə, perestroykanı 1986-cı ildə Çernobıl atom elektrik stansiyasında baş verən partlayış dağıtdı. Ölkə iqtisadiyyatı artıq dirçələ bilmədi.

– Əlbəttə, Yaponiyanın “Fukusima” atom stansiyasındakı fəlakətlə

əlaqədar olduğu kimi, xərc hədsiz dərəcədə çox oldu. Gördüyünüz kimi, AES-də fəlakət həm sosializmdə, həm də kapitalizmdə ola bilər. Mən bədbəxtliyin ilk günlərində Çernobılda oldum, Nikolay Rıjkovla birlikdə fəlakətin nəticələrinin aradan qaldırılması üçün tədbirlər gördüm... Mən deyə bilmərəm ki, SSRİ-ni Çernobıl hadisəsi dağıtdı. İqtisadiyyat 1989-cu ildən çökməyə başladı, əsasən 1990-1991-ci illərdə dərinləşdi. Burada başqa amillərin təsiri oldu.

– Hansılar?

– İqtisadiyyatda planlaşdırmanın əvvəlindəki səhvlər. Böyük ölkənin təsərrüfatını heç bir hazırlıq olmadan bazar münasibətlərinə çevirməyə cəhd göstərildi.

1987-ci ilin sonunda Siyasi Büro 1988-ci ilin planını müzakirə etdi. Qərarlaşdırıldı ki, məhsulun bir hissəsini sərbəst qiymətə müəssisələrin özləri satsınlar. Yerdə qalanı dövlət qiymətinə satılsın. Nazirlər Soveti təklif irəli sürür: başlanğıc üçün məhsulun 5 %-nin müəssisələrin özlərinin sərbəst satmalarına icazə verilsin. Qorbaçev, xüsusilə də Yakovlevlə Medvedyev qəti əksinə getdilər. Birbaşa 30-40 % təklif etdilər. Buradan nə gözləmək olardı? Bazara keçmək lazımdır, bu, çiçəklənmədir, bu tərəqqidir! Bununla da iqtisadiyyatda, bütövlükdə dövlətdə anlaşılmazlıq, xaos, çökmə başladı. Şaxtaçılar nə üçün tətillərə başladılar? Özlərinin əsas fondları üçün lazım olan hər şeyi – konveyerləri, ekskavatorları, digər avadanlıqları – sərbəst qiymətə almalı oldular. Baha qiymətə! Öz məhsullarını isə - kömürü - əvvəlki kimi, aşağı dövlət qiymətinə satdılar. Qəflətən onlarda minus yarandı, əmək haqqı aşağı düşdü. Bu, şaxtaçılara güclü təsir göstərdi, onlar Moskvanın mərkəzində peyda oldular.

Planlı təsərrüfatın laxlaması – birinci zərbə oldu. İkinci zərbə - əmək məhsuldarlığı ilə maaş arasındakı kobud səhv, istehlak bazarındakı laxlama oldu. 1989-1990-cı illərdə əmək haqları ildə 8-12 %, əmək məhsuldarlığı isə 2-4 % artdı. Pul və məhsul kütləsi arasındakı fərq aydın görünür. 1988-ci il başa çatır. Mən Qorbaçevə yaxınlaşıb deyirəm: “Yeni iliniz mübarək, Mixail Serqeyeviç! Baxın, görürsünüzmü, ölkədə 40 milyard sərbəst pul vəsaiti var”. O, susdu: “Bəli, bu fəlakətdi”.

1990-cı ildə isə artıq – 100 milyrd manat xərclənməmiş pul vəsaiti qalmışdı. 1991-ci ildə - 200 milyarda qədər. Hərçənd, əvvəllər məhsul və pul kütləsi arasında 10 milyard fərq olurdu! Mağazalardan hər şeyi süpürdülər. Hər şey qeyri-mütəşəkkil. İstehlak bazarından başlayan qeyri-mütəşəkkillik, sonradan istehsal sferasına, oradan da dövlət sferasına keçdi. Baxın, SSRİ-nin iqtisadiyyatı nədən dağılmağa başladı. Çernobil hadisələrindən yox.

Bunların ardınca Yeqor Liqaçev belə açıq fikirlər söyləmişdi:

Biz perestroykanı sosializm üçün nəzərdə tutmuşduq, alınmadı. Sosializm sistemini təkmilləşdirmək istəyirdik. İlk illərdə Qorbaçov də belə düşünür, izah edirdi. Amma Yeltsin onu Kremldən kənarlaşdırandan sonra sözünü dəyişdi: “...sovet sistemi reformasiyaya uyğun gəlmədi, o hökmən dağılmalı, yeni – kapitalizm, burjua sistemi ilə əvəz olunmalı idi” dedi.

Müxbir sual verir: “Yeqor Kuzmuç, siz Qorbaçovu nə üçün hakimiyyətdən uzaqlaşdırma bilmədiniz? Siz ki, perestroykanın ilk illərində SSRİ-nin ikinci şəxsi idiniz! Və Kremldə Sizin həmfikirləriniz var idi”.

Liqaçevin cavabı: “İlk illərdə hər şey o qədər aydın deyildi. Artıq 1990-1991-ci illərdə SSRİ rəhbərliyində yüksək vəzifə tutanların çoxuna aydın oldu ki, ölkə dağılmağa doğru gedir. O dövrdəki dağıdıcı qüvvələrin gücü ilə rəhbərlikdəki bütün sağlam qüvvələr götürüldü. Məni Belovojsk Puşsi-dən bir il yarım əvvəl işdən götürmüşdülər. Başqalarını iki il əvvəl. Özlərinə yol açdılar və bütün mülkiyyəti qamarladılar. Bundan başqa, bizim başımız təsərrüfata qarışmışdı, iqtisadiyyatla məşğul idik. Siyasəti pis bilirdik, başımız çıxmırdı. Yaxşı, möhkəm, xeyirxah siyasi təcrübə yox idi. Bunu həqiqi demək lazımdır. Bununla belə, təşəbbüslər olmuşdu”.

Müxbirin “Qorbaçovu niyə vəzifədən çıxarmadınız, nə üçün həbs etmədiniz?” sualını Liqaçev belə cavablandırır: “Bütün güc orqanları prezidentin tabeliyində olduğuna görə onu həbsə almaq mümkün deyildi. Onun vəzifədən kənarlaşdırılmasına cəhdlər göstərildi. Amma baş tutmadı”.

Bir nəfərin – Qorbaçevlə çiyin-çiyinə çalışan rəhbər işçinin açıq etirafları da göstərir ki, doğrudan da xallı Mixailin Heydər Əliyev kimi yaxşı, möhkəm, rəhmlı siyasətçiləri yüksək vəzifələrdən – dövlət və partiya rəhbərliyindən tədricən uzaqlaşdırması, ətrafına özü kimi kütbeyinləri toplaması nəticədə 70 ildə yaradılmışları bir anda məhv etdi, özü isə dünya tarixinin istiqamətini dəyişən şəxs kimi qiymətləndirildi. Hətta Nobel mükafatına layiq görüldü.

6. Dünyada gedən durulma prosesləri barədə

2011-ci il dünyada siyasi və iqtisadi qeyri-sabitlik, dünyanın bir çox bölgələrində, o cümlədən ərəb ölkələrində, Afrikanın bir çox bölgələrində dramatik dəyişikliklər, sosial bəlalar ili kimi tarixə daxil oldu. Dünyada gedən belə proseslər insanların əhval-ruhiyyəsinə, mənəviyyətinə, demokratik dəyərlərin tapdalanmasına, demokratiyanın inkişafına, ədalətin qorunub saxlanmasına böyük əngəllər yaratdı. Pul və ərzaq böhranları daha da dərinləşdi, hər yerdə yoxsulluq, işsizlik artdı.

Ölkələrdəki vəziyyəti müqayisəli şəkildə fərqləndirmək məqsədi ilə bir neçə ölçü tətbiq olunur:

- seçkilərin forması, metodikası, ədalətli keçirilməsi, obyektivliyin qorunması, seçki qanunlarının demokratikliyi;

- hökumətin fəaliyyəti;
- sosial problemlərin xalqın istəyinə uyğun həlli vəziyyəti;
- siyasi iştirak, siyasi vəziyyət;
- siyasi mədəniyyətin səviyyəsi;
- vətəndaş azadlıqları, insan haqlarının qorunma səviyyəsi;
- konstitusiyanın və qanunların elmi səviyyəsi, həyat proseslərinə tətbiqi;

- plüralizm və milli-dini dözümlülük.

Göstərilən məsələlərin real vəziyyətindən asılı olaraq, hakimiyyət rejimlərini 5 tipə bölürlər:

- demokratiyanın tam bərqərar olduğu rejim;

- demokratiyanın qismən bərqərar olduğu rejim;
- qarışıq (hibrid) rejim;
- avtoritar rejim;
- açıq faşist rejimi.

Avropanın bəzi siyasi ekspertləri tam demokratik ölkələr sırasına bunları daxil ediblər: Norveç, İslandiya, Danimarka, İsveçrə, Yeni Zelandiya, Avstraliya, İsveç, Kanada, Finlandiya, Hollandiya. Guya qalan dövlətlərdə demokratiya ya lap azdır, yaxud heç yoxdur. Əslində bu belə deyil. Dünyada mütləq demokratik dövlət yoxdur. “Bu ölkə o biri ölkəyə nisbətən demokratikdir” demək daha düzgündür. Aydın məsələdir ki, avropalı ekspertlər demokratiyanın ancaq Avropada mövcud olduğunu, amerikalı isə ancaq ABŞ-da demokratiya bolluğunun varlığını deyəcək.

Fransanın ermənipərəst prezidenti Sarkozi 2012-ci il ildə Azərbaycanda, Ermənistanda, Türkiyədə oldu, fikir söylədi, özündən və təmsil etdiyi ölkədən başqa demokratiya aşiqinin olmadığını bildirdi. Amma hər ölkədə fərqli danışdı. Onun belə hərəkətini Türkiyənin Baş naziri Rəcəb Təyyub Ərdoğan bu cür qiymətləndirdi: “Sarkozi sən Fransada başqa, Ermənistanda başqa, Türkiyəyə gələndə isə tamam fərqli danışsın. Belə iki istiqamətli, üç istiqamətli siyasi lider olmaz. Siyasət dürüstlük istəyir. Özünə fikir ver. Siyasət hər şeydən əvvəl dürüstlük istəyir”. Həqiqi, müdrik sözə nə əlavə edə bilərik? Mən yalnız onu deyə bilərəm ki, Sarkozi bədbəxt olanını ortaya qoyub, sifətini maskasız-filansız göstərib. Belə şəxsə demokratik düşüncə, əməl ola bilərmi? Əsla yox. Ona görə də ondan inciməyə dəyməz.

Fransanın “Milli cəbhə” partiyasının sədri Marin Le Pen: “Fransanı idarə edənlər “erməni soyqırımı”ndan əvvəl Əlcəzairdə Hark ərəblərinin qətlamını qəbul etməli, bu hadisələrə hüquqi qiymət verməlidir”.

Bu fikri minlərlə Fransa vətəndaşları (ermənilərdən başqa) dəstəklədilər.

ABŞ-ın Dövlət katibi Hillari Klinton Sarkozinin “erməni qanunu” barədə dedikləri: “...söz, fikir və ifadə azadlığını məhdudlaşdıran qanunların qəbulu heç bir demokratik ölkəyə yaraşmır və Fransaya beynəlxalq aləmdə hörmət gətirməyəcək. ABŞ-da buna bənzər qanunlar

heç zaman qəbul edilməz... Keçmişdə baş vermiş hadisələri siyasətçilər yox, tarixçilər araşdırmalıdırlar və bu cür məsələlər müasir zamanda dövlətlərarası əlaqələrə mane olmamalıdır. Türkiyə ilə Ermənistan bir yerdə problemi aradan qaldırmalıdırlar”.

Heydər Əliyevin 50 illik siyasi fəaliyyətində heç vaxt ikiləşmə olmayıb. Çünki O, elmi siyasət müəllifi idi. Özündən sonra da dərin elmi siyasi irs qoymuşdur. Bu siyasəti mükəmməl mənimsəmiş heç bir azərbaycanlı siyasət aləmində aciz qalmaz, siyasi ikiləşməyə imkan verməz.

Azərbaycanda həqiqi demokratik islahatların müəllifi və əməli icraçısı Heydər Əliyev olmuşdur. Yuxarıda göstərdiyimiz 7 istiqamətin hər biri üzrə 1993-2003-cü illər ərzində sistemli, ardıcıl islahatlar həyata keçirilmişdir. Sonrakı illərdə də bu proses davam etdirilib. Lakin, eyni zamanda, biz heç vaxt bu iddiada ola bilmərik ki, artıq Azərbaycanda həyatın bütün sahələrində tam demokratiya yaradılıb. Demokratiya da insan ömrü kimi tədricən, ahəngdar irəliləyir. Aşağı səviyyədən yüksək səviyyəyə doğru dəyişir. Bu onunla bağlıdır ki, inkişafın özü yeni tələblər, yeni istəklər doğurur, heç nə bir nöqtədə dayanıb durmur. Hər şey dəyişir. Dünyada bircə dəyişməyən şey varsa, o da dəyişmənin mütləqliyini sübut edən qanundur: **Dəyişmələrin təsdiqi qanunu.**

7. Korrupsiya və ona qarşı mübarizə barədə

Korrupsiya cəmiyyət həyatında ən təhlükəli hadisələrdən biridir. Korrupsiya bəlası ictimai-siyasi hakimiyyəti laxlatmağa, hətta onu devirməyə də qadir olan, əhalinin əl-qolunu bağlayan, insanları kölə vəziyyətinə salan xəstəlik olduğundan, onun kökünü kəsmək, ən yaxşısı isə, vaxtında onun yaranıb-inkişaf etməsinin qarşısını almaq artıq ayrı-ayrı dövlətlərin sərhədlərini aşaraq, dünya birliklərinin qayğısına çevrilmişdir.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri bütün dünya dövlətlərinin təmsil olunduğu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) təşəbbüsü ilə hazırlanmış və 100 ölkənin, o cümlədən Azərbaycanın imzaladığı kon-

vensiyada əks olunmuşdur. 2003-cü ilin dekabr ayının 9-da Meksikanın Merida şəhərində imzalanmış həmin sənəddə göstərilir: rüşvət, büdcə vəsaitlərinin talan edilməsi, korrupsiya gəlirlərinin yuyulması cinayət hesab edilsin. Vəsaitlər korrupsiya nəticəsində bir ölkədən yığılıb başqa bir ölkədə toplanıbsa, geriye - talanmış ölkəyə qaytarılmalıdır. Konvensiyada qeyd olunur: korrupsiya ölkələrin inkişafına ziyan vurur, demokratiya və hüquqi dövlət quruluşuna təhlükə yaradır. Korrupsiyaya qarşı mübarizə bütün strukturların korrupsiyaya uğraması sayəsində milli rifaha ciddi ziyan vurduğu ölkələr üçün xüsusilə vacibdir.

BMT-nin təşəbbüsü ilə 9 dekabr beynəlxalq korrupsiya ilə mübarizə günü kimi qəbul olunmuşdu.

BMT-nin bu qərarı qəbul olunduğu vaxt artıq Heydər Əliyev haqq dünyasında idi. Lakin Heydər Əliyev ölkədə 1980-ci illərin ikinci yarısından cücməyə başlamış, 1990-cı illərin əvvəlində çiçəklənmiş korrupsiyaya qarşı mübarizəyə hələ Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə rəhbərliyi dövründən başladı, 1993-cü ilin oktyabrından – Azərbaycanın prezidenti seçildəndən sonra – mübarizəni kəskinləşdirdi, korrupsiyalanmış strukturları dağıtdı, korrupsiyaya uğramış dövlət məmurlarını cəzalandırdı, vəzifələrdən uzaqlaşdırdı, cəmiyyətdə ədalətin, mərhəmətin bərqərar olması üçün əməli tədbirlər gördü.

Bütün bunlar BMT-nin 2003-cü ildə qəbul etdiyi konvensiyanın Azərbaycan Respublikasında normal tətbiqinə əlverişli şərait yaratmışdır.

Respublikanın Baş Prokurorluğu yanında Korrupsiyaya qarşı mübarizə idarəsinin yaradılması ilə bu bəlanın genişlənməsinin qarşısını almaq üçün ciddi fəaliyyətə başlandı.

Proses prinsipliliqlə davam etdirilir, qanunun aliliyinin təmin olunması naminə respublikamızın bütün hüquq-mühafizə orqanları, məhkəmələr əlbir işləyir, mənfə, xalqa və dövlətə zərər vurmaq cəhdlərinin qarşısı alınır.

Bu işdə hər bir vətəndaşın, xüsusilə hakim Yeni Azərbaycan Partiyası üzvlərinin daha fəal iştirakı vacib sayılır.

8. İnsan haqları və hüquqları barədə

Heydər Əliyev insana, onun haqlarına və hüquqlarına dərin hörmət bəsləyən şəxsiyyət, siyasi xadim, dövlət başçısı kimi tarixə düşüb.

Söhbətlərinin birində qeyd elədi ki, belə humanist keyfiyyət ona hələ uşaqlıq dövründən etibarən ailə mühitində, ata-ana, bacı-qardaşı əhatəsində yaranmağa başlamış, sonralar ictimai-siyasi fəaliyyət dövründə inkişaf etmiş, müaliə, qanun-qaydalara düzgün əməl etmək əsasında formalaşmışdı.

Beynəlxalq sənədləri, o cümlədən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 1948-ci ilin 10 dekabrında qəbul olunmuş İnsan Haqları Bəyannaməsini öyrənərkən insanlığın mahiyyətini daha dərinədən dərk etdiyini bildirmişdi.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin 10 dekabr 1948-ci il Beynəlxalq İnsan Haqları Günü elan etməsi doğrudan da, o dövrün gəncləri, ziyalıları arasında yeni tərbiyə kodeksi kimi qəbul edilmişdir. Bunu mən bir ziyalıdan da eşitmişdim.

30 maddədən ibarət olan bəyannamənin maddələrindən birinin məzmunu belədir: “Bütün insanlar öz ləyaqətləri və hüquqları etibarilə azad və bərabər doğulurlar. Onlara ağıl və vicdan bəxş edilib və onlar bir-birinə münasibətdə qardaşlıq ruhunda davranmalıdırlar”.

Heydər Əliyev bu bəyannamənin tələblərini Azərbaycan Respublikasının 1995-ci ildə qəbul olunmuş Konstitusiyasında, eləcə də həyatda öz yerini tutmuşdur. Bizə tövsiyəsi belə idi: heç vaxt insan haqlarının pozulmasına yol verməyin. Çünki, bu haqqı hər kəsə Tanrı vermişdir, qanunlarla da qorunur. İnsan haqları kobud şəkildə pozulursa, bu işdə dövlət, haqq-ədaləti qorumağa borclu olan orqanlar məsuliyyət daşıyır. İnsan haqlarına hörmətsizlik xalqa, millətə hörmətsizlik kimi qəbul edilməlidir. İnsan haqları tapdalanan ölkənin inkişafı mümkün deyil.

9. Gənclərə yalnız düz yol göstərilməlidir

İctimaiyyəti, xüsusilə gəncləri yanlış istiqamətə yönəldən, onları küçələrə tökülərək haqsız tələblərlə hakimiyyət əleyhinə çıxmağa çağırışlar edən, xuliqanları “siyasi məhbus” kimi qələmə verən, əsl demokratiyanın mahiyyətini sona qədər dərk etməyən, ölkədəki ictimai-siyasi sabitlikdən bezən və “İstefa! İnqilab!” qışqıraraq xəlvətə çəkilən, hər bir yeniliyə, inkişafa ağzı bükən partiya rəhbərləri çox çətinliklər görmüş Azərbaycan xalqı qarşısında böyük məsuliyyət daşıdıqlarının fərqi nə varmalıdır. Gəncləri qan tökməyə səsləyənlər onların həyatına qəsd edən canilər hesab edilməlidirlər.

Nəzərə alınmalıdır ki, ölkədə həqiqətən yoxsullar, əlacsızlar, böyük ehtiyac içində yaşayan ailələr var. Korrupsiyaya qurşanmış məmurların özbaşınalıqları, bürokratik idarəçilik qaydaları və xalqı narazı salan digər hadisələr var. Eyni zamanda belə yaramaz hallara qarşı mübarizə də var. Çatışmazlıqlar heç kəsə haqq vermir ki, insanları, xüsusilə gəncləri qanun pozuntularına, xalqın seçdiyi hakimiyyətə qarşı üsyana çağırınsın. Özü də bu çağırışı edənlər o adamlardır ki, vaxtilə hakimiyyətdə olublar, rusvayçılıqla da qovulublar. Gənclər bunların bioqrafiyasını yaxşı öyrənməlidirlər. İnanıram ki, onların keçmiş əməllərini, indiki yanlış mövqeyini duyan heç bir gənc, hətta öz gənc övladları belə, onların çağırışına getməz, faydalı işlərlə məşğul olar, ölkənin inkişafına yardım göstərirlər.

Heydər Əliyev həmişə bizə tapşırırdı ki, ayıq olun, böyüyən nəsillərin səhv yollara düşməsinə imkan verməyin, onlara düz yol göstərin. YAP bu missiyanı ləyaqətlə yerinə yetirir.

10. Problemlər: yaranma səbəbləri, həlli yolları

Problem həmişə, hər yerdə var. Bu hal təbiidi: hərəkət, dəyişmə varsa, deməli, problem olmalıdır. Problem varsa, deməli, onu həll etmək istəyi və tələbi də var. Problemi həll etmək üçün isə ilk növbədə onun törənməsi səbəbi axtarılmalı, tapılmalıdır. Səbəb müəyyən edilib və

aradan qaldırılıbsa, deməli, artıq o öz həllini tapıb.

Problemləri insan və cəmiyyət həyatının aparıcı sahələri üzrə qruplaşdırmaqla, onların mahiyyətini daha konkret müəyyənləşdirmək olar.

Bir qrupun problem saydığı fakt və ya hadisəni başqa bir qrup problem saymaya, adi hal hesab edə bilər.

Əgər bir nəfər özünə normal yaşayış tərzini qurubsa, bu yaşayış tərzinə tam uyğunlaşıbsa, həmin rejimi pozan amil yoxdursa, deməli, bu şəxsin yaşamaq problemi yoxdur. Bir başqası belə yaşayış tərzini yarada bilməyibsə, həyat onun üçün problemli keçəcək. Ailələrdə də, dövlətdə də, cəmiyyətdə də belədir. Vətəndaş dövlətin və cəmiyyətin bir parçası olduğundan, dövlətdə, cəmiyyətdə yaranan hər bir problemə şərikdir. Əslində, həmin problem eynilə onun özününkü hesab edilməlidir.

Problem nə zaman yaranır?

Hər hansı hadisənin, inkişafın arzu olunan istiqamətdə getməməsi, maneələrlə üzləşməsi müşahidə edilirsə, istifadədəki vasitələr, texnologiyalar, elmi fikirlər geriliyi aradan qaldırmağa imkan vermirsə, deməli, problem yaranıb.

Beləliklə, hadisənin düzgün və normal inkişafını təmin etmək məqsədi ilə daha səmərəli yollar, vasitələr, texnologiyalar, elmi düsturlar, qüvvələr, enerji mənbələri tapmaq, yaratmaq, tətbiq etmək lazımdır.

Yaranmış çətinliyi, geriliyi, həlli vacib məsələni o zaman problem saymaq olar ki, bu çətinlikləri və gerilikləri ya hamı, yaxud, əksəriyyət duyur, qəbul edir.

Problemlər həyat-fəaliyyətin hansı sahələrində, nə zaman, nədən yaranır?

Müxtəlif yaş (18-80 yaş arası), peşə fərqi olan 200 nəfər vətəndaşla sorğu keçirdik. Cavabları qruplaşdırdıq. Belə mənzərə alındı: iqtisadi sahədə - 34 nəfər; əməyin ödənilməsi, ailələrin illik gəliri və yaşayış səviyyəsi – 69 nəfər; sosial müdafiənin etibarlılığına inam – 16 nəfər; əmək hüquqlarının müdafiəsinin etibarlılığına inam – 21 nəfər; əməyin mühafizəsi, texniki və ekoloji təhlükəsizlik – 19 nəfər; elm, təhsil, səhiyyə və mədəniyyət – 41 nəfər.

Sorğuda iştirak edən 200 nəfərin hamısı üç məsələdə təxminən eyni fikirdə oldular: 1) ən böyük problem sovet və rus ordusunun köməyi ilə Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarının 20 %-ni işğal etməsi, bir milyondan çox soydaşlarımızın qaçqın və köçkün vəziyyətinə salınması, tarixdə analoqu olmayan Xocalı soyqırımı problemi; 2) insanların mənəviyyatında aşınmalara, səthi biliklərlə kifayətlənməyə, yüngül xasiyyətli və məzmunсуз şou aludəçiliyinə yönələn kütləvi informasiya vasitələrinin, mədəniyyət və təhsil mühitinin kök salması, elmin bir sıra sahələrində durğunluğun, geri qalmaların olması; 3) separatçılıq, məmur özbaşınalığı, korrupsiya və digər problemlər.

Bütün problemlərin yaranmasında daxili və xarici amillərin təsiri olur. Qanun və insan haqları ilə bunların aliliyinin real vəziyyəti arasında uyğunluğun pozulduğu bütün hallarda irili-xırdalı problemlər meydana gəlir.

Sorğu zamanı mübahisəli məsələlər də meydana çıxdı. Sorğuda iştirak edənlərin əlli faizdən çoxu problemlərin yaranmasının əsas səbəbkarı kimi hakimiyyəti göstərir. Etiraf edə bilmirlər ki, həyatda baş verən problemlərin çoxunu hakimiyyət yox, özümüz yaradıırıq. Hakimiyyətin axıra qədər düşünülməmiş hər hansı bir qərarı, göstərişi üzündən doğrudan da problem yarana bilər. Amma, ucdantutma şəxsi, ailəvi, məhəlli, ictimai-sosial problemin hamısının yalnız bir mənbəyi – hakimiyyət olduğunu iddia etmək, yalnız səthi düşüncəli, tənbel, qərəzli insanlara məxsusdur. Təəssüf ki, özünü radikal müxalifət, demokrat kimi təqdim edən insanların təkcə özləri belə düşünmürlər, eyni zamanda yanlış fikirlərini başqalarına inandırmaq üçün də böyük iş aparırlar. Vaxt gələcək ki, insanların özlərinin yaratdıqları problemləri etiraf edəcəklər və onların həllinə çalışacaqlar. Hakimiyyətin köməyinə nə vaxt ehtiyacın yarandığını dərk edə biləcəklər. Onu da dərk edəcəklər ki, “bütün problemlərin baskarı hakimiyyətdir” fikri kökündən yanlışdır.

Hakimiyyətin ən böyük borcu odur ki, yaranan problemlərin insanlar tərəfindən vaxtında həllinə normal şərait təmin etsin və mümkün olan köməyi göstərsin.

Heydər Əliyevin siyasətində insanların, cəmiyyətin üzləşdiyi

problemləri vaxtında görmək və həllinə nail olmaq mərkəzi yerdə dayanırdı.

Cəmiyyətdə, ölkədə, ailələrdə və fərdi həyatda problemlərin çoxalmasının ən başlıca səbəblərindən biri ictimai-siyasi sistemin kökündən dəyişməsidir. Belə ki, ibtidai icma sistemindən quldarlığa, quldarlıqdan təhkimçiliyə, təhkimçilikdən kapitalizmə, kapitalizmdən imperializmə, imperializmdən sosializm və kommunizmə, sosializm (kommunizm) sistemindən yenidən geriye - kapitalizmə - bazar iqtisadiyyatı sisteminə keçidlərin hər biri çox ağır, çətin olub, əvvəllər müşahidə olunmamış saysız-hesabsız problemlər meydana gəlib. Hər keçidin özünəməxsus yenilikləri də olur. Yenilikləri anlamaq, qiymətləndirmək, mənimsəmək üçün uzun vaxt lazım gəlir. Bunun kimi də yeni yaranmış problemlərin dərkini, həlli yollarının tapılması üçün də uzun müddət axtarışların aparılması vacib olur.

Təbiətin yaratdığı problemlərdən (tufan, daşqın, zəlzələ, torpaq sürüşməsi, yanğın, quraqlıq, ildırım vurma, meteorit yağışları, dolu-vurma, vulkan püskürmələri və s.) az zərərlə qurtarmağın yalnız bir yolu var: təbiətin dilini (təbiət elmlərinin əsaslarını) bilmək, elmi yolla müdafiə olunmaq. Cəmiyyət həyatında yaranan problemlərin də elmi həlli yolları var və bu yolları bilənlər, əməli fəaliyyətə təbiiq edənlər az itki ilə məsələnin normal həllinə nail olurlar.

Problemlərin çoxunu insanların özlərinin yaratmalarına və həmin problemlərin əsiri olmalarına aid ən ibrətamiz misal SSRİ-nin dağılmasını hesab etmək olar.

Sovetlər hər şeyin milliləşdirilməsi, xüsusi mülkiyyətin ləğv edilməsi yolu ilə yeni cəmiyyət qurmağa, yüksək inkişafa nail olmağa çalışdı, 70 ildən sonra məlum oldu ki, düzgün yol seçilməyib.

Müstəmləkədən azad olan ölkələr isə kapitalist bazar iqtisadi inkişaf yolunu seçdilər. Onlar milliləşdirilmiş aparıcı müəssisələri saxlamaqla, qalan sahələri özəlləşdirdilər. Sənayeləşdirməyə başladılar. Bu məqsədlə xarici və daxili sərmayədarlara, yerli şirkətlərə geniş imkanlar yaratdılar. Təhsilə, yüksək intellektli milli kadrlar yetişdirməyə xüsusi diqqət yetirdilər.

Heydər Əliyev suveren, müstəqil Azərbaycan Respublikasını məhz, bu yolla inkişaf etdirmək yolunu seçdi. Milliləşdirilmiş aparıcı sahələri hökumətin idarəsində saxlamaqla, qalan sahələrin tədricən özəlləşdirilməsinə başladı. Böyük aqrar islahatı keçirdi. Təhsildə köklü islahatların aparılması üçün ciddi proqramlar qəbul etdi.

Heydər Əliyev nəzərdə tutduğu yüksək inkişafı şərtləndirən amillər:

- Yüksək səviyyəli, mükəmməl təhsil sistemi.
- Yüksək intellektli milli kadrlar.
- Sənaye imkanlarının dəyərləndirilməsi, müasir texnika və texnologiyaların, elmi biliklərin tətbiqi.
- Etibarlı, güclü, yaradıcı lider.
- Peşəkar idarəçilik, az xərc və yığcam kadrların gücü əsasında yüksək keyfiyyətli fəaliyyət sistemi.
- Həllədiçi sahələri milliləşdirmək, qalan bütün sahələri özəlləşdirmək, köklü aqrar islahatlar keçirmək.
- Kapitalist bazar iqtisadiyyatı yolu ilə getmək.
- Daxili və xarici sərmayədarları köklü iqtisadi islahatlara cəlb etmək üçün onlara geniş imkanlar yaratmaq.
- Yerli şirkətləri quruculuq işlərinə cəlb etmək, onların imkanlarını genişləndirmək.
- İctimai nəzarəti gücləndirmək.

Ölkənin iqtisadi-sosial inkişafının səviyyəsini müəyyənləşdirmək məqsədi ilə bir neçə əsas göstərici qəbul olunub. Bura daxildir:

- ümumi daxili məhsulun miqdarı (ÜDM) – milyon manatla;
- əsas kapitala investisiyaların ÜDM-dəki miqdarı;
- ölkə büdcəsindən sosial-mədəni tədbirlərə ayrılan xərclərin miqdarı – milyon manatla;
- ölkədə daimi yaşayan əhalinin sayı;
- ölkə əhalisinin orta ömür müddəti;
- illik doğum əmsalı;
- illik ölüm əmsalı;
- əhalinin təbii artımı;
- adambaşına düşən pulun orta göstəricisi (manatla);

- adambaşına düşən orta əmək haqqı (manatla);
- istehlak mallarının qiymət indeksi;
- ailə büdcəsindən ərzaq məhsullarına sərf olunan aylıq illik orta məbləğ (manatla);

- istehsal sahəsində çalışanların orta sayı (min nəfərlə), o cümlədən daimi iş yeri olanlar, daimi iş yeri olmayanlar;

- ölkədə olan işsizlərin sayı (min nəfərlə).

Sadalanan göstəriciləri vaxtaşırı təhlil etmək və dünya üzrə olan göstəricilərlə müqayisə aparmaq yolu ilə, strateji proqramın elmi-nəzəri səviyyəsini və dəyərini də müəyyənləşdirmək mümkündür.

Heydər Əliyevin elmi irsində ölkə inkişafının səviyyəsinin qiymətləndirilməsində bu formul əsas götürülmüşdü.

11. “Mənəviyyat”, “əxlaq”, “ədəb” kateqoriyaları barədə

“Mənəviyyat”, “əxlaq”, “ədəb”, “tərbiyə” anlayışları və kateqoriyaları barədə 3 cildlik “Tərbiyə” kitabında, “İdeologiya və mənəviyyat” monoqrafiyasında, 2 cildlik “Məhəmməd Nəsirəddin Tusi: elmə, saf əxlaqa açılan qapı” kitabında hərtərəfli elmi biliklər sistemi yaratmışıq. Bu əsərlərdə islam mədəniyyəti, islam elmi və islam mənəviyyatı barədə də geniş material öz əksini tapmışdı. Bununla belə, islam mədəniyyəti, Qurani-Kərimdə “əxlaq” kateqoriyası ilə əlaqədar o qədər dərin məzmunlu bilgiler var ki, onların çox hissəsini hələ məktəblərin təlim-tərbiyə sistemlərinə daxil edə bilməmişik. Ona görə də bu zəngin tərbibə xəzinəsini böyüyən nəsillərin və müəllim-tərbiyəçilərin gündəlik istifadəsinə təqdim etmək mümkün olmamışdı.

“Əxlaq”, “əxlaqi davranış”, “əxlaqlı şəxsiyyət” kimi anlayışı bir qədər də genişləndirmək məqsədilə islam ədəbiyyatından bir neçə nümunəni bura daxil edirik.

- Quranın məqsədi əxlaqdır.
- Quran, Məhəmməd Peyğəmbərə əxlaqi davranış sistemini

öyrətmişdir.

- Quran, Məhəmməd Peyğəmbərdə olan əxlaqi əsasları daha da möhkəmlətməmişdi.

- Məhəmməd Peyğəmbər: “Mən sadəcə gözəl əxlaqi tamamlamaq üçün göndərilmişəm”.

- Məhəmməd Peyğəmbər: “Rəbbim məni ədəbləndirdi, necə də gözəl ədəbləndirdi”.

- Məhəmməd Peyğəmbər: “İmanı (inamı) ən gözəl olan, əxlaqi ən gözəl olanıdır. Deməli, inam əxlaqın ölçüsü hesab olunur. *İnamı olmayanın gözəl əxlaqi da ola bilməz* aksioması irəli sürülmüşdü.

- Əxlaqla vicdan bir-birini tamamlayır. Əxlaq bir insani kateqoriya, insan üçün hüquqi tələb kimi qəbul olunur, vicdan isə bu hüququ həyata keçirən güc hesab olunur.

- Saf əxlaq (mürivvət) igidliyin, cəsurluğun, mərdliyin kamil halıdır.

- Kimin yaxşı əxlaqi varsa, onun yaxşı insanlığı da var.

- Əgər halal malın varsa, xətrin (hörmətin) də var.

- Əgər məsuliyyətin varsa, dinin də var. Deməli, əxlaqi, insanlığı, halal malı, məsuliyyəti olan şəxsiyyətlərin dini – inamı var və bunlar əsl faydalı, nümunəvi insanlar hesab edilə bilirlər.

- Hər adamın iki vacib göstəricisi olmalıdır: Allaha inam, insanlıq tələblərini ödəmək. Bunlar kimdə varsa onlar yaxşı adamlardır. Kimdə yoxdursa onlar pis adamlar cərgəsindədirlər.

İslam mədəniyyətində müxtəlif əxlaq nəzəriyyələri var.

1. “Əxlaq yaradılışın uşağıdır”.

2. Əxlaq iki kürdür: “yaxşı əxlaq”, “pis əxlaq”. Yaxşı əxlaq doğruluşdan gələn, instinktiv halında insanın təbiətinə qoyulan, genlərlə gələn, pis əxlaq sonradan qazanılanıdır. Doğuluşdan gələn (fitri) əxlaq yaxşılıqdır, pislik sonradan yaranandır və keçicidir (bu nəzəriyyənin müəllifi İbn Sinadır). Saf əxlaq – insanda yaxşılıq etməyin adət halına gəlməsidir.

3. İnsanın əxlaqi, onun qəbul etdiyi qidalardan asılı olur. Bədənin kimyəvi və bioloji quruluşu, onun xasiyyətini və əxlaqını dəyişdirə bilər. Məsələn, ödündə zəhər çox olan adamlar hirsli, ödündə zəhər az olan adam bacarıqsız olur. Qanı çox olan adamlar cəsarətli və çevik olurlar.

Qanı az olanlar cəsarətsiz və süst olurlar.

4. Xasiyyət (xarakter) və əxlaq əlaqəli olsa da, müəyyən fərqləri var. İnsanın təbiətində potensial halında olan varlıq xasiyyətdir. Potensial halda daxilə saxlanılmış xasiyyət insanın davranışında, danışığında aşkara çıxanda ona əxlaq deyilir. Deməli, əxlaq aşkara çıxmış xasiyyətdir (xarakterdir). Xasiyyət sonradan qazanılan vərdislərlə dəyişdirilə bilməz. Əxlaq isə sonradan qazanılan vərdislərlə dəyişdirilə bilər.

5. Əxlaq dualistdir (ikili xarakterdədir): “dünyəvi əxlaq”, “dini əxlaq” (yaxud, “dünya ədəbi”, “din ədəbi”). “Bəşəri ədalət”, “İlahi ədalət” anlayışlarının da meydana gəlməsinin səbəbi əxlaqın dualizm nəzəriyyəsi olmuşdu.

6. İnsanın varlığında üç qüvvə fəaliyyət göstərir:

- 1) danışma qüvvəsi (dil) – beyinlə bağlı qüvvə;
- 2) şəhvət qüvvəsi – ciyərlərlə bağlı qüvvə;
- 3) hirs və vəhşilik (heyvani) qüvvə - ürəklə bağlı qüvvə.

Bunlar bir-birini qüvvətləndirə və ya zəiflədə bilərlər. İnsanlığın fəzilətləri bu qüvvələrdən asılıdır. Məhəmməd Nəsirəddin Tusinin “Əxlaqi Nasiri” kitabında bunlar barədə çox geniş məlumatlar var.

7. İqlim və ərəzi (təbii mühit) insanların əxlaqına müəyyən qədər təsir göstərir. Yer kürəsinin müxtəlif nöqtələrində məskunlaşmış xalqların davranışlarının, həyat tərzlərinin müxtəlifliyi bu nəzəriyyənin də özünü doğrultduğunu təsdiq edən faktlardır.

8. Əxlaqa ulduzların təsirini əsaslandırmağa cəhd edən nəzəriyyəçilər də var.

“Ədəb”, “xasiyyət”, “fəzilət”, “şərəf”, “iradə”, “insan təbiəti” və digər anlayışlar da əxlaq və mənəviyyat kateqoriyalarına daxildir və bunlarla əlaqəli işlədilir.

Qədim yunan, xristian, iudaizm, buddizm və digər dinlərdən və fəlsəfi anlayışlardan da istifadə etməklə, islam alimləri islam əxlaq sisteminin təsnifatını hazırlamışlar. Təsnifat üç başlıq altındadır:

- 1) Şəxsiyyət əxlaqı.
- 2) Ailə əxlaqı.
- 3) Dövlət əxlaqı.

Bunların hər biri haqqında xüsusi əsərlər yazılıb. Amma hər üçünü birləşdirərək fundamental əxlaq əsərini Osmanlı dövlətinin böyük filosoflarından sayılan Xınalızadə Əli Çələbi yazmışdır (əsərin adı “Əxlaqi-Alai”dir).

Çox güman ki, Fridrix Engels “Ailənin, xüsusi mülkiyyətin və dövlətin mənşəyi” əsərini də bu fəlsəfi əsərlər əsasında yazmışdı. Çünki həmin əsərlərdə bir sıra paralellər, yaxın və üst-üstə düşən fikirlər, elmi nəticələr çoxdur. Əlbəttə, bunlar ciddi araşdırmalar tələb edən məsələdir. Əsas odur ki, müasir dünya elmləri tarix boyu dünyada yaradılmışların üzərində qurulmuş, get-gedə zənginləşən, yüksələn bir nəhəng nərdivanı xatırladır. Alimlər sonu görünməyən həmin nərdivanla irəliləməkdədirlər.

Heydər Əliyevin təsəvvüründə, istəyində və inamında suveren Azərbaycan xalqının yetirmələrinin dünya alimləri ilə birlikdə bu nərdivanlarla aramla əbədiyyətə qədər irəliləməsi, zirvələrin fəthində fəal iştirakını görmək əsas yer tuturdu.

İnsanlar işıqlı dünyaya gəlir, gedir. Amma, insanlıq keyfiyyətləri qalır, daim saflaşır, mükəmməlləşir. Hər gəlib-gedən insan insanlıqda müəyyən iz qoyur. Fərqli izlər arasında zəngin elmi irs nümunələri bəşəriyyətin inkişafına güclü təkan vermək gücünə malikdir. Bu şərtlə ki, onları başa düşsünlər, dərk etsinlər, örnək saysınlar və fəaliyyətlərində tətbiq etməyi bacarsınlar. Heydər Əliyevin elmi irsində hamı üçün faydalı ola biləcək müddəalar çoxdur. Mən onların bir çoxu barədə “Əbədiyyətə gedən yollar” monoqrafiyasında məlumat vermişəm.

12. Dinlərə və inamlara hörmət

İslamda əxlaq, mənəviyyat, yaxşı-pis, haqq-haqsızlıq (batil), gözəl-çirkin anlayışları insanın mahiyyətini tanıtmaq, onları fərqləndirmək və qiymətləndirmək üçün istifadə edilmiş anlayışlardır. Məqsəd, insanın əxlaqını və mənəviyyatını gözəlləşdirmək, davranışını mədəniləşdirməkdir.

İslamın qızıl fondu olan Quranın bütün məzmunu yüksək

mədəniyyətli, ağıllı, dünyanı olduğu kimi düzgün dərk edə bilən cəsur insanlar formalaşdırmağa xidmət göstərir. İnsanda fitri, maddi, mənəvi və ruhi varlıqları cəm halında qəbul etməklə, bunlardan əbədi və keçici olanları fərqləndirməklə mükəmməl islam elmi formalaşdırılmışdır. İslam elminin bir-biri ilə əlaqəli olan əsas istiqamətləri: əxlaq və mənəviyyat, estetika və etika, hüquq, pedaqogika və psixologiya, dünyaya baxış və əqidə, təbiət və cəmiyyət münasibətləri üzrə nəzəri və praktik biliklər, postulatlar, əmr və qadağalar insanlığın inkişafına böyük təkan vermişdi.

Quranda “bilgi əxlaqının təminatçısı ol”, “əxlaqi davranış üstün qabiliyyətin göstəricisidir”, “Allaha inanc yoxdursa davranışın əxlaqiliyinə zəmanət verən də yoxdur”, “yaxşı olmaq kifayət deyil, yaxşılıq əxlaqına da sahib olmaq gərəkdir”, “yaxşılıq əxlaqına sahib olmaq, yaxşılığı ayağa qaldırmaq və fəal hala gətirməklə mümkündür”, “Rəbbinə qarşı əxlaqlı davran!”, “Bütün pisliklərdən uzaq dur!”, “Həqiqətə qarşı əxlaqlı davran!”, “Yaxşılığı qazanc mənbəyi

bilmə!", "Öz şəxsiyyətinə qarşı əxlaqlı davran!", "yetimi əzmə", "dilançını incitmə", "verdiyini qəlbi ürpədərək vermə", "əhdə vəfa et", "əmanətə riayət et", "pisliyi yaxşılıqla dəf et".

İnsanı yaşadan, sevdiren ümid və yaxşılıqdır. Ümidi sönən insanın yaşamaq həvəsi də sönəcək. Ümid inamla hasil olur. İnəm yoxdursa, gələcəyə ümid də yoxdur. Günahdan sonra peşmançılıq keçirən, tövbə edən insanda gələcəyə ümid, inam yaranmağa başlayır. Ümid Allaha inamdan başlayır, tədricən bütün ətrafı əhatə edir. Nəfsini tərbiyə etmək hər insanın borcudur. Amma, Allaha, bütün ətrafına möhkəm inamı olmayanlar öz nəfslərini yaxşı tərbiyə etməyi də bacarmazlar.

Ümid, inam, nəfs insanı əsl insan edər.

Ümid + inam + nəfs = Nümunəvi insan.

Böyüyən nəsillərin sağlamlığını yalnız bu formul əsasında yetişdirə bilərik. Qurani-Kərim ümid dərsləridir.

Ümid və həyat dərsi keçmiş Heydər Əliyevin nəzəri irsi insanlığı zənginləşdirən böyük məktəbdir.

Qərblilər islam mənəviyyatını, islam mədəniyyətini və islam elmini böyüyən nəsillərinə öyrətməklə, mənəvi böhranın qarşısını almaq əvəzinə onu təhqir etmək kimi ağılasıgmaz yaramaz hərəkətlərə yol verməkdə israrlıdırlar. 35 ildir ölkəsində qırğın törətməklə kifayətlənməyən işğalçılar əfqan xalqına dağ çəkmək üçün hər cür alçaqlığa əl atırlar.

2012-ci il fevral ayının 21-də ABŞ-ın Əfqanıstandakı kontingentinin zabidləri Bəhram aviabazasında islama aid dini kitabları, o cümlədən müqəddəs Qurani-Kərimi yandırmaqla görünməmiş cinayətə əl atıblar.

Bu cinayətə etiraz etmək üçün küçələrə çıxan əfqan dindarlarını da qətlə yetirdilər.

Tutaq ki, ABŞ-ın Əfqanıstandakı hərbi kontingentinin komandiri general Con Allen, NATO-nun rəhbərliyi, hətta, prezident Obama törədilmiş yaramazlıqlara görə əfqanlı müsəlmanlardan üzr də istədilər. Bəs Allahdan, islam peyğəmbəri Məhəmməddən, milyardlarla dünya müsəlmanlardan necə üzr istəyəcəklər?! Xristian general-lara dini azadlığı, tolerantlığı beləmi öyrədirlər?! Bunun özü də yeni

bir mənəvi və dini soyqırımıdır. Bu vandallığı nə indiki, nə də gələcək nəsillər heç cür bağışlaya bilməzlər.

Məncə 2011-ci ilin aprelində ABŞ keşişləri Qurani-Kərimin nüsxələrini yandıranda ədalətli ölçü götürülsə idi, indi ABŞ zabitləri də belə ağır cinayəti təkrarlamağa cəsarət etməzdilər.

Müqəddəs Qurani-Kərimi və digər islam inancına aid olan kitabları yandırmaqla, xristian keşişləri, xristian zabitləri dünya xalqları qarşısında öz mənəviyatsızlıqlarını, Tanrıya belə hörmətsizliklərini dəfələrlə nümayiş etdirdilər.

Onların əxlaqsızlıqlarının əvəzində Türkiyə islamçıları özlərinin təmiz mənəviyyatlarını, tolerantlıqlarını, bütün dinlərlə ləyaqətli münasibətlərini bir daha nümayiş etdirdilər. Belə ki, 2000-ci ildə qaçaqmalçılardan müsadirə edilmiş və Ankara Ədalət Sarayının ədliyyə əmanətləri arasında saxlanılan, təxminən, 1500 il bundan əvvəl yazılmış “İncil” kitabını polisin müşayiəti ilə Türkiyə Etnoqrafiya muzeyinə təhvil verdilər.

Qədim “İncil” nüsxəsi assuriyalıların əlifbası ilə aramilərin dilində yazılıb.

Aramilər – qədim Suriya və Mesopotamiyada yaşamış xalqlardandır.

1500 il yaşı olan “İncil”in bu nüsxəsi xristian dünyası üçün böyük mənəvi dəyərə malikdir. Ona görə də Vatikan bu kitabla tanış olmaq məqsədilə Türkiyə islam rəhbərlərinə müraciət edib.

Dəri üzərində yazılmış, dəri üzlüklə cildlənmiş nadir “İncil” nüsxəsi mədəniyyət sərvəti kimi qiymətləndirilmiş və dövlət mühafizəsinə alınmışdır.

Ekspertlər hesab edirlər ki, bu qədim mədəniyyət abidəsinin maddi dəyəri 40 mln. lirədən (20 mln. \$ ABŞ) çox ola bilər.

Xristianların inamına görə İsa Peyğəmbər aramilərin dilində danışmış. Bu gün dünyanın yalnız bir yerində - Suriyanın paytaxtı Dəməşq şəhərinə yaxın kənddə yaşayan adamlar arami dilində danışır.

Türklər 1980-ci ildə Həkkari yaxınlığındakı bir mağaradan tapdıqları “İncil” nüsxəsini də müqəddəs kitab kimi saxlayırlar. Ehtimal olunur ki, “İncil”in bu nüsxələrini əfsanəvi Barnaba yazıb. Bu nüsxəni

türk dilinə çeviriblər. Kitab başqa dillərə də çevrilib. Bu nüsxədə İsa peyğəmbər özündən sonra gələcək sonuncu peyğəmbəri – Məhəmmədi bildirmişdi.

Barnaba “İncil”inin ilk nüsxəsi 1709-cu ildə tapılıb. İtalyan dilində yazılmış həmin nümunə Vyana Milli Kitabxanasında saxlanılır. Bu nüsxə ispan dilinə də tərcümə olunmuşdur.

2012-ci ilin martında bir-birinə zidd olan hadisələrin: Qurani-Kərimin xristianlar tərəfindən yandırılması və türk islamçılarının “İncil” kitabına göstərdiyi qayğı islam dininə xidmət edən şəxslərin çox yüksək mənəvi dünyasının varlığını bir daha sübuta yetirir. Belə müqayisə böyüyən nəsillər üçün ən etibarlı nüsxə sayıla bilər.

Hörmət bəşəriyyətin qazandığı ən qiymətli dəyərlərdəndir. Kimlərə, nələrə hörmət edilməlidir?

- Şəxsiyyətin mənliliyinə, hüquqlarına, dininə, inancına, millətinə, dilinə hörmət.
- Milli adət-ənənələrə, xeyirli və tərbiyəedici fikirlərinə hörmət.
- Ata-anaya, qohum-qonşuya, böyüklərə, ağsaqqal və ağbirçəklərə, peyğəmbərlərə, Allahın böyüklüyünə hörmət.
- Özünəhörmət, tay-tuşlarına, gündəlik təmasda olduğu şəxsiyyətlərin mənliliyinə hörmət.
- Beynəlxalq hüquq normalarına hörmət.
- Konstitusiyaya – ölkənin ali qanununa hörmət.
- Dövlət atributlarına: bayrağa, himnə, gerbə hörmət.
- Hamı tərəfindən bəyənən yaranmışlara, Tanrının yaratdığı nələr varsa hamısına hörmət.
- Tarixən yaradılmış maddi və mənəvi dəyərlərə, elmlərə və elm adamlarına hörmət.
- Bəşəriyyəti yaşadan, daim irəliyə aparan, insanların firavanlığına səbəb olan nə varsa, hamısına hörmət.
- Başqalarına hörmətlə yanaşmağı bacarmayanların başqalarından hörmət gözləməyə mənəvi haqqı yoxdur.
- Hörmətsizə də hörmətlə yanaşmaq lazımdır ki, bəlkə səndən nümunə götürə bilsin, hörmətlilər cərgəsinə qoşulmağa meyl etsin.

- Hörmətin əvəzini gözləmək “mən sənə, sən mənə” oyunu ilə məşğul olmaq normal etikaya uyğun deyil.

Vətəndaşlarını milli qruplara bölərək sayca çoxluq təşkil edən və ölkənin adını daşıyan milləti nüvə, qalan azlıq təşkil edənləri isə həmin nüvə ətrafında fırlanan zərrəciklər sayaraq, onların hamısını nəticə etibarilə nüvə qazanında qaynatmaq meyli son vaxtlar Avropada, Rusiyada “milli inkişaf strategiyası” səviyyəsinə qaldırılıb. Guya bu, həmin ölkələrdə yaşayan azsaylı xalqların qeydinə qalmaqdır.

Məsələn, Rusiya vətəndaşı olan əhalinin milli tərkibi barədə belə bir cədvəl verilib (Rusiya statistikasının məlumatı, 2012-ci il): ruslar – 111 milyon, tatarlar – 5,31 mln, ukraynalılar – 1,93 mln, başqırlar – 1,58 mln, çuvaşlar – 1,44 mln, çeçenlər – 1,43 mln, ermənilər – 1,18 mln, avarlar – 0,91 mln, mordvalar – 0,74 mln, qazaxlar – 0,65 mln, azərbaycanlılar – 0,60 mln, daqınlar – 0,59 mln, udmurtlar – 0,55 mln, mariyalılar – 0,55 mln, osetinlər – 0,53 mln, beloruslar – 0,52 mln, kabardinlər – 0,52 mln, kumıklar – 0,50 mln, başqalar – 6,66 mln.

Belə bir başlıq yazılıb: “Rus xalqı – dövlətin nüvəsidir”. “Başqaları” kimlədir, bəlli deyil. Belə çıxır ki, yəhudilər ya 6,66 mln tərkibindədir, yaxud, ümumiyyətlə, Rusiyada belə millət yoxdur. Aşkar təbliğ olunur ki, Rusiyada ruslardan başqa heç bir millətin öz milli xüsusiyyətlərinin qorumasına, təbliğinə ehtiyac yoxdur. Qaranlıq olan ikinci məsələ budur ki, Rusiyanın “beynəlmiləlçiliyi” hara getdi? Bundan əlavə, şərt qoyulub ki, rus dilini, mədəniyyətini, üstünlüyünü sözsüz qəbul etməyən xalqın bu ölkədə yaşamaq haqqı yoxdur. “Rusiya vətəndaşlarının hamısının mədəniyyətinin, mənəviyyatının nüvəsi rus mədəniyyətidir” ümumiləşdirməsini aparan, təbliğ edən dövlət rəsmiləri milli mədəniyyətlərə hörmətsizlik edirlər.

Belə “millətsevənliyin” nəticəsi, şübhəsiz, etnik ziddiyyətlərin dərinləşməsi olacaq. Belə də olur.

Bu cəhətdən Azərbaycan, həqiqi mənada, çox yüksəkdə durur, milli ayrı-seçkiliyə imkan verilmir. Milli ayrı-seçkilik təzahürlərinə Ulu Öndər Heydər Əliyev heç vaxt yol vermədi, İlham Əliyev də bu məsələdə Heydər Əliyevin siyasətini uğurla davam etdirir.

Tutduğu vəzifədən, dini inamından, milliyyətindən, yaşadığı ölkədən, cinsindən, dərisinin rəngindən asılı olmayaraq bütün insanlar üçün vacib bilinən elə keyfiyyətlər var ki, bunlara sahib olanlar cəmiyyətdə çox yüksək qiymətləndirilir. Dəqiqlik belə keyfiyyətlərdən biridir.

- iş gününün; həftəlik, aylıq, illik və perspektiv illər üzrə fəaliyyət proqramının dəqiqliyi;

- verdiyi sözə, vədə əməl etməkdə dəqiqlik;

- fikir söyləməkdə, hadisələri qiymətləndirməkdə dəqiqlik;

- çağırılmış yerlərdə, məclislərdə iştirakda, tədbirləri başlamaqda dəqiqlik;

- proqnozlar verməkdə, strateji məsələlərin araşdırılmasında dəqiqlik kimi keyfiyyətlər Heydər Əliyevin boyuna, ömrünə biçilmişdi. Bunu çoxsaylı faktlarla təsdiqləmək mümkündür.

İnsan, xüsusilə rəhbər şəxsin yüksək keyfiyyətlərindən biri də onun məsuliyyətliyi. Məsuliyyət olmayan yerdə bütöv, təmiz, səliqəli, dəqiq iş haqqında söhbət gedə bilməz.

Hesablamaya görə fəlakətlərin, zərərçəkmələrin, itirilmələrin 40-45 %-ə qədər göstəriş verənlərin və ya icraçıların məsuliyyətsizliyindən yaranır. Öz işinə, davranışına, verdiyi qərarlara, göstərişlərə Heydər Əliyev qədər məsuliyyətlə yanaşan ikinci rəhbər şəxs tanımıram. Mən 50 illik müşahidəmdən bu nəticəyə gəlmişəm. Ona görə də, Heydər Əliyevin dövlət səviyyəsində qəbul etdiyi qərarların heç birindən ictimai-siyasi ziyan olmamış, hamısı irəliləyişə, xeyirə, tərəqqiyə xidmət göstərmişdi.

Dəqiqlik, məsuliyyət, ədalət, siyasi yetkinlik, söz bütövlüyü, təmkinlilik, qayğıkeşlik, insansevərlik, çətin situasiyalardan qalib kimi çıxmağı bacarmaq kimi yüksək insani keyfiyyətləri özündə tərbiyə etmiş şəxsiyyətlər tarixən bəşəriyyəti yaşadanlar kateqoriyasına daxil olmuşlar. Heydər Əliyev belə nadir şəxsiyyətlər kimi yetişmişdi. Müxtəlif yollarla hakimiyyətə gəlmiş müasir dövlət rəhbərlərinin bir çoxunda bu keyfiyyətlərin çatışmazlığı üzündən ictimai-siyasi fəlakətlərin sayı və ölçüləri artmaqda davam edir.

13. Azərbaycan-Ermənistan, Dağlıq Qarabağ problemi barədə

Azərbaycan-Ermənistan, Dağlıq Qarabağ problemi və onun həlli yolları barədə Heydər Əliyev ən optimal yollar barədə dünya birliklərinə təkliflər vermiş, qərarlar qəbul etmişdi. İlham Əliyev həmin proqramın həyata keçirilməsi istiqamətində ardıcıl, sistemli iş aparır. Təəssüf ki, hələlik məsələ ölü nöqtəsindən tərpənmir. Səbəb nədir? Doğrudanmı, Ermənistanın işğalçı quldur dəstəsini işğal altında saxlanılan torpaqlarımızdan rədd etməyə gücümüz çatmır?

Əgər məsələ təkcə Ermənistanın üzərində olsa idi onu çoxdan həll edə bilərdik. Məsələnin bu qədər uzanmasının səbəbi Rusiya ilə Fransanın indiyə qədər ATƏT-in Minsk Qrupuna rəhbərliyinin saxlanılmasındadır. 1992-ci ildən quzu qurda tapşırılıb. Artıq həm Rusiyanın, həm də Fransanın üzündəki saxta “vasitəçi” pərdəsi cırılıb. Bunların hər ikisi ermənilərin əlinə oynayırlar.

Bu fikri söyləyərkən mən bir çox dəlillərə istinad etmişəm. Hələ 1997-ci ildə əlimə bir məxfi sənəd keçmişdi. Sənəd Qorbaçev fondunda Dağlıq Qarabağ barədə aparılan tədqiqatın nəticəsi idi, Kremlin və İrəvanın rəhbərliyinə “tam məxfi” təkliflər paketi kimi təqdim olunmuşdu. Burada əsas ideya mümkün qədər müxtəlif bəhanələrlə məsələnin həllini uzatmaq idi. 18 səhifəlik həmin sənədi tarix elmləri doktoru, professor deputat həmkarlarımdan birinə etibar etdim ki, qəzetlərin birində rusvayçı sənədi və özünün ona şərhini dərc etdirsən, ictimailəşdirsən. İstədiyim alınmadı, sənəd də yoxa çıxdı.

Rusiyanın iç üzünü açan həmin sənədin ana xəttini özünü dəlioloğlanlığa vurmuş avantürist Vladimir Jirinovski bu yaxınlarda açıqlamışdı. V.Jirinovskinin bir jurnalistlə müsahibəsini olduğu kimi təqdim edirəm.

“*Müxbir* – Rusiya prezidenti seçiləcəyiniz təqdirdə Rusiyanın Azərbaycanla münasibətləri necə olacaq?

Jirinovski – Azərbaycanla Ermənistan Dağlıq Qarabağ məsələsini Rusiyasız həll edə bilməz. Ona görə də, təklif edəcəyəm ki, Azərbaycan və Ermənistan Rusiyanın tərkibinə Zaqafqaziya federal vilayəti kimi

daxil olsunlar. Federal vilayətə başçılıq əhalinin say çoxluğuna görə Azərbaycana verilməlidir. Başçının müavinləri isə ermənilərdən seçilə bilər. Əgər Azərbaycan və Ermənistan təklifi qəbul etməsə, Cənubi Osetiya və Abxaziya kimi Dağlıq Qarabağın da müstəqilliyini tanıyacayıq.

– Bu gün Rusiya dövləti Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıyır.

– Biz tanımayacağıq. Əgər tanısaq, Ermənistanla münasibətlərimiz pozulacaq. Ermənistan bizə Türkiyəyə təzyiq vasitəsi kimi istifadə etmək üçün lazımdır. Azərbaycana Türkiyə mane olur. Əgər Türkiyə olmasaydı, Dağlıq Qarabağ problemi həll olunardı. Türkiyə nəhəng ölkədir. NATO üzvüdür. Onun güclü ordusu var. Ermənistan isə bizim sərhədimizi Türkiyə tərəfdən qoruyur. Ermənistan bizə bu səbəbdən lazımdır.

– Fransa Senatı “erməni soyqırımı”nı inkar edənlərin cəzalandırılması haqqında qanun layihəsini qəbul edib. Belə bir qanunun Rusiyada qəbulu mümkündürmü?

– Fransa Senatının qəbul etdiyi qərarı müsbət qəbul edirəm. Bizdə belə bir qanun yoxdur. Belə bir qanunun qəbulu haqda təşəbbüs irəli sürməklə Azərbaycan və Ermənistanı qıcıqlandırmaq istəmirik. Necə yaşamaq istəyirsinizsə, elə də yaşayın. Siz Sovetlər Birliyinin tərkibində yaxşı yaşayırdınız, çıxan kimi dava-dalaşa başladınız (Burada qələt edir, çünki Qarabağın işğalı hələ sovet dövründən başlamışdı – Z.Q.). Mən şərqşünasam, 20 il bundan qabaq da bu sözləri demişdim. İsrail ilə ərəblər arasında müharibə heç vaxt bitməyəcək. Azərbaycan və Ermənistan arasında da belədir. Bu problemi yalnız Rusiya həll edə bilər. İstəmirəm ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında müharibə olsun. ATƏT-in Minsk Qrupu, Fransa və başqaları heç bir zaman problemin həllinə kömək edə bilməyəcək. Biz Ermənistanı heç bir zaman tək qoya bilmərik. Çünki Türkiyə bizi birbaşa hədələyir. Türkiyənin “3-cü səhra ordusu”nun planından xəbəriniz varmı? Onlar bütün Qafqazı, Voroneji, Volqoqradı, Rostovu zəbt etmək istəyirlər. Biz buna imkan verə bilmərik”.

Bu fikirlər təsadüfi söylənilməyib. Bunun arxasında böyük pozucu, işğalçı güclər dayanır.

Jirinovskinin Rusiya parlamentinin sədr müavini – rəsmi dövlət

çinovniki olduğunu da unutmamalıyıq. Deməli, onun fikri Rusiya rəhbərliyinin fikridir.

SSRİ DTK-sının keçmiş sədri Vladimir Kryuçkovun dediyi: “Qorbaçev Qarabağı ermənilərə bir boyunbağıya satıb”.

Əslində Kryuçkov ermənilərin adamı idi. 1987-ci ildə M.Qorbaçev Sov. İKP-nin birinci katibi kimi ABŞ-da olanda Kryuçkov onu müşayiət edirdi və Qorbaçevi erməni diasporu ilə də o, görüşdürmüş, danışqların şahidi olmuşdu. Ermənilərdən aldığı neçə milyonsa dolları da Qorbaçevə rüşvət kimi o, təqdim etmişdi.

Qorbaçevin Azərbaycana, şəxsən Heydər Əliyevə qarşı düşmən gözü ilə baxması hamıya bəllidir. Qarabağ məsələsi barədə də həmişə dili topuq çalıb. Onun dediklərindən:

“...Qarabağ məsələsi çox köhnə və çətin problemdir... Həmişə demişəm ki, milli zəmində yaranan bu kimi münaqişələr kiminsə qalibiyyəti və ya kiminsə məğlubiyyəti ilə öz həllini tapa bilməz. Hər iki tərəf konsensus tapmalıdır. Bəlkə nə vaxtsa Avropanın birləşəcəyi zaman bu düynü açmaq asan olsun...”

Jirinovski ilə Qorbaçevin fikri arasında çoxmu fərq var?

Mən, “İdeologiya və mənəviyyat” kitabında Rusiyanın yeni inkişaf strategiyasını vermiş I Pyotrun övladlarına vəsiyyəti bütövlükdə əks etdirmişəm və həmin vaxtdan indiyə qədər Rusiyanın, Sovetlər Birliyinin, indiki Rusiya Federasiyasının bütün rəhbərlərinin əməl etdiyi həmin zərərli sənəd indi də əldə rəhbər tutulur, ona əməl edilir.

Gəldiyim nəticə də belədir: nə qədər ki, Rusiya işğalçı, dağıdıcı, intriqaçı siyasətindən əl çəkməyəcək, dünya xalqlarının və dövlətlərinin heç biri dinclik görməyəcək. Rusiyaya öz həddini yalnız birləşmiş dünyaya gücləri göstərə biləcək. Rusiyada rəhbərliyə gələnlərin heç birinin mənəviyyəti normal olmayıb. Ona görə də xalqlara normal gözlə baxa bilmirlər. Hər dövrdə də onların jirinovskiləri olub, gizli siyasətlərinin bir çoxunu bunlara dedizdiriblər.

Əgər özlərinin dedikləri kimi, Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərini Rusiyasız qaytarmaq mümkün hesab edilmirsə, biz isə torpaqlarımızı qaytarmağı mütləq məqsəd kimi qarşıya qoymuşuqsa, onda gərək

ermənilərdən əvvəl Rusiya rəhbərləri ilə haqq-hesabı çürüdək ki, sonra bu zəlilərdən birdəfəlik qurtulaq.

Hadisələrin gedişi göstərir ki, rus xalqının özü də işğalçı avantürist rəhbərlərinin əməllərindən zara gəliblər. Rusların çox güclü, iradəli, ağıllı alimləri, siyasətçiləri var. Məncə biz onlara arxalanmalıyıq və kömək etməliyik ki, Rusiya kimi zəngin, güclü ölkəyə yüksək mədəniyyətli şəxsiyyətlər rəhbərlik etsinlər. Yalnız bu yolla həmin ağıllı insanlar öz xalqını da yaramazların zülmündən qurtara bilərlər. Eyni zamanda, dünyada müharibələrin sayı azalacaq, müstəmləkəçilik siyasəti zəifləyəcək, Rusiyanın əsrlər boyu zəlil etdiyi xalqlar azad nəfəs alacaq.

Heydər Əliyev bu fikirləri bizə öyrədirdi:

- Zaman və məkana görə fakt və hadisələri obyektiv qiymətləndirmək lazımdır.

- Tarixi faktların, hadisələrin təhrif olunması, həqiqətlərin inkar edilməsi, səhv və saxtakarlıqların həqiqət kimi qələmə verilməsi hallarına qarşı qəti mübarizə aparılmalıdır.

- Tarix yazmaq, tarix yaratmaq qədər mühüm və məsuliyyətlidir. Həqiqətləri təhrif edilmiş məzmununda yazmaq böyük qəbahətdir.

14. Şəxsiyyət azadlıqları barədə

Vətəndaşların hüquqlarının və haqlarının, qanuni mənafelərinin qorunması; qanunvericiliyin yeniləşdirilməsi, təsirli icra mexanizmlərinin yaradılması, icraçıların səlahiyyətlərinin artırılması, hüquq-mühafizə orqanlarının texniki və texnoloji yeniliklərin məhsullarından istifadə etmək imkanlarının genişləndirilməsi, mütəxəssislərin əmək haqlarının və məsuliyyətinin artırılması istiqamətlərində aparılmış islahatlar cəmiyyətin sağlam həyat tərzinin formalaşmasına əsaslı təsir göstərir. Bu sahələrdə 1993-cü ildən Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə başlanmış islahatlar keçən 20 il ərzində özünün müsbət nəticələrini daha qabarıq şəkildə göstərməkdədir.

Lakin, həyatda bir çox insanlar həyata keçirilmiş geniş ölçülü islahatlardan gözlədiklərinin hamısına hələlik nail olunmadığını bildirirlər.

Həqiqətən müəyyən qrup vəzifəli şəxslərin səhvləri, səriştəsizliyi, tələbatı və məsuliyyəti axıra qədər dərk etməmələri üzündən zərər çəkən vətəndaşlarımız var. Avropa Məhkəməsinin bəzi qərarları belə gerilik hallarını təsdiq edir.

Deməli, ədalətli qanun, yaxşı mütəxəssis istəyi bu sahələrdə təkmilləşdirmə işlərinin arası kəsilmədən aparılması tələbini irəli sürür. Cəmiyyət həyatının bütün sahələrində yeniləşmə, təkmilləşmə kəsilməz prosesdir. Heç vaxt yeniliyin sonuna daimi nöqtə qoymaq olmaz.

İnsan haqları, şəxsiyyət azadlıqları hamının: milliyyətinə, irqindən, cinsindən, dilindən, dinlərə münasibətindən, təhsilindən və digər fərqləndirici amillərdən asılı olmayaraq, hər kəsin haqqıdır. Bütün ölkələrdə də bu haqq və azadlıqların qorunması tələb olunur.

Lakin elə intim şəxsi istəklər, əməllər, həqiqətlər var ki, bunların açıq-saçıq təbliği, qanuniləşdirilməsi milli mədəniyyətə və əxlaqa ziddir. Məsələn, lesbiyan, gey, biseksual, transseksual insanların “azad hərəkəti, istəyi” barədə Azərbaycanda qanun qəbul etmək çoxsaylı mədəni dəyərlərimizə ziyan vura bilər. Amma Avropada, Amerikada elə ölkələr, ştatlar, vilayətlər var ki, bunlarda həmin hərəkətlər “mədəniyyət” hesab olunur. Hətta bir çox şəhərlərdə “gey-parad” festivalları keçirilir və mahnı müsabiqəsinin simvolu hesab edilir, “homoseksualların qürur paradı” adlandırılır.

Vaxtilə lesbiyan, gey (homoseksual), biseksual, transseksual insanların əməlləri bir çox ölkələrdə cinayət sayılır, həmin şəxslər müxtəlif müddətə cəzaçəkmə yerlərinə göndərilirdi.

Bizə görə, bunların belə ağır cəzalandırılmaları həqiqətən qəddarlıq, insan haqlarının tapdanmasıdır. Ölkəmizdə bu tipli insanların əməllərinin nə təbliğini, qanuniləşdirilməsini, nə də ağır cəzalandırılmasını məqbul saymıram. Bu insanların intim gizlilərini izləmək də lazım gəlmir. Cəmiyyətlə bunlar arasındakı pərdəni götürmək lazım deyil. “Nə bəyənmək, nə də cəzalandırmaq, qapalı şəxsi münasibətləri aşkarlamamaq” tərəfdarıyam.

Ölkəmizdə müxtəlif səbəblər üzündən ərə gedib ailə qurmamış, yaşı 35-i ötmüş xeyli qızlar var. Bunların bəziləri işləyir, bəziləri

işləmir. Ailə qurmamaqda bunlar yox, bunlarla evlənməli olan oğlanlar təqsirkardır. Çünki, ölkədən baş götürüb xaricə gedir, orada hansı millətin nümayəndəsi qabağa düşdü onunla da evlənilər. Qızlarımız isə belə deyillər, balansız pozan oğlanlardır.

Bunu nəzərə alaraq, 35 yaşı keçmiş qızlara dövlət qayğısının – maddi və mənəvi dayağının – gücləndirilməsinə ehtiyac var. Bunlara müəyyən məbləğdə aylıq maddi yardım göstərilməsini təklif edirəm. Belə təcrübə qonşu Gürcüstanda çoxdandır tətbiq edilir.

Ərinin təqsiri üzündən ailəsi dağılmış, uşaqsız qadınlarımıza da eyni səviyyədə güzəştli maddi və mənəvi həvəsləndirmə şəraiti yaradılmalıdır.

35 yaşı keçmiş və ailə qurmamış qızlara, ərin günahı üzündən boşanmış qadınlara mükəmməl psixoloji yardımın təmin olunması da, şəxsiyyət azadlığının qorunması kateqoriyasına daxil edilməlidir.

Şəxsiyyət özünü azad hesab edirsə, onun heç kəsdən təmənnası olmayacaq. Çünki, şəxsiyyət azadlığının özü bir xoşbəxtlik göstəricisidir.

Azərbaycanın suverenliyi dövründə (1991-dən bu tərəfə) mənim nə dövlətdən, nə də dövlət başçılarından heç bir şəxsi təmənnam olmayıb. Mən Heydər Əliyevin formalaşdırdığı, həyata keçirdiyi ideologiyanın daşıyıcısı, icraçısı, müdafiəçisi olmuşam. Bu ideologiya pərdəsi altında şəxsi maraqları dalınca gedənləri, rüşvət və korrupsiya ilə məşğul olanları, talançıları və yalançıları, korporativ maraqlara görə qruplaşanları heç vaxt qəbul etməmişəm, onları özümüzdən olanlar kimi saymamışam. Mənim əqidə dostlarım, səmimi siyasi birliyimizi yaradanlar olub ki, bu gün də onlarla monolit birliyimiz var.

Şəxsiyyət azadlığının ölkə üzrə bərqərar edilməsinin üç əsas şərti var:

1) şəxsiyyət azadlıqlarına yol açan, imkan yaradan mükəmməl qanunların olması və onların həyata tətbiqi;

2) hər bir vətəndaşın şəxsi azadlığının mahiyyətini dərk etməsi və buna can atması;

3) azadlıqsevər ictimai-sosial mühitin təmin olunması.

Suveren Azərbaycanda bu şərtlərin ödənilməsi istiqamətində işlər davam etdirilir.

15. Qarşılıqlı soyqırım və terror anlayışları barədə

Soyqırım, terror bəşəriyyətə ən böyük bəlalar yetirən hadisələrdəndir. Bu vəhşiliklərin də nəzəriyyəçiləri, əməliyyatçılar var. Müasir dövrdə hər iki hadisə böyüməkdə, daha çox əraziləri əhatəyə almaqdadır.

Son 35 ildə əfqanlarla Rusiya, Avropa ölkələri, Amerika, eləcə də, NATO üzvü olan digər ölkələrin insanları arasında “qarşılıqlı soyqırım metodu” tətbiq olunur. Belə ki, həmin ölkələrin rəhbərləri “Əfqanstanda demokratiya qurmaq” üçün müasir texnika və texnologiyalarla silahlanmış qoşun göndərir, əfqanları öldürürlər. Əfqan dehقانları da borclu qalmırlar: narkotik maddələr istehsal edir, at-eşşəklə gizli yollarla İran sərhədlərinə gətirir. Oradan da müxtəlif istiqamətlərdə hava, su, quru yollarla dünyanın hər yerinə ötürür, həmin ölkələrin gəncləri arasında satışına, milyonlarla gəncin həyatdan uzaqlaşdırılmasına nail olurlar. Doğrudan da təsir əks-təsirə bərabər olur. Qırılan insanlar, qıran insanlardır. Təkcə qırım vasitələri müxtəlifdir: bir tərəf odlu silahlarla güclə qırılır, o biri tərəf könüllü – kefə qərq olmaq, tərki dünyalıq məqsədilə silahsız, narkotik maddələrlə özünüməhv yolu ilə o dünyaya gömülür. Odur ki, Avropa bu gün hər şeyin qıtlığını çəksə də, narkotik maddələrin bolluğu içərisində üzür. Sarkozilər ölkə xalqlarını, xüsusilə gəncliyi bu yolla hara qədər apara biləcəklər? Bunu tək Allah bilir. Allah yolunu azmış insanların düz yola qayıtmalarına kömək dursun!

Terrorçu “Əl-Qaidə” təşkilatının lideri Usama bin Laden ömrünü Qərb dünyasına, ABŞ-a qarşı mübarizəyə həsr etdi. Minlərlə günahsız insanların qanını tökdürdü. Nəticədə özünü də qana bələdilər. 2011-ci ilin may ayında ABŞ-ın xüsusi təyinatlı antiterror dəstəsi tərəfindən Pakistanla Əfqanıstanın sərhəddindəki Abbotabad şəhərindəki mənzilində öldürüldü. Liderliyi onun müavini Zəvahirə öz üzərinə götürdü.

Maraqlıdır ki, qətlə yetirilməsindən bir az əvvəl övladlarına, nəvələrinə yazdığı vəsiyyətinə onları Qərb ölkələrindən birinə köçməyi məsləhət görüb: “Siz Qərb ölkələrindən birinə köçsəniz əmin-amanlıq

içində yaşaya bilərsiniz”. O, eyni zamanda övladlarına və nəvələrinə tövsiyə edib: “Qərbin ən məşhur və nüfuzlu universitetlərində təhsil almağa çalışın. Oxuyun, Qərb elminə yiyələnin. Mənim kimi olmayın”. Görünür, terrorbaşı anlayıbmış ki, əməllərinin sonu heçdir. Dünyaya əmin-amanlıq, insanlara elm almaq gərəkdir. Eyni zamanda, dərk edib ki, bu gün yaxşı təhsilin, elmin mərkəzi və perspektivi Avropadadır. Vətəni Ərəbistanın (xüsusilə doğulub böyüdüyü Misirin) həm təhsil sisteminin, həm də elmi potensialının Qərbdən çox geridə qaldığını öz şəxsi uğursuz nümunəsində etiraf etməklə bərabər, Bin Laden övladlarına onun həyat tərzindən ibrət dərsi götürməyi arzulayıb.

Zəvahirisi isə müsəlmanları Qərb və ərəb ölkələrinin hökumətlərinə arxalanmamağı məsləhət bilir. Deməli, müxtəlif ölkələrdə bu təşkilatın terror planı gündəlikdə qalır.

Dünyada terror təşkilatı çoxdur və hər birinin də özünəməxsus hədəfi və planları var. Dövlət birlikləri düzgün olaraq bütün terror qüvvələrinin məhvini çalışır. Ən böyük təhlükə isə, dövlət terrorundadır. Terror təşkilatları maliyyələşdirən, onlara arxa duran dövlətlərin özlərini dəyişmədən, məhv etmədən, terror təşkilatlarının kökünü kəsmək mümkün deyil.

2012-ci ilin martında Əfqanıstanda döyüşən bir amerikan əsgəri 9 nəfəri uşaq, üç nəfəri qadın olmaqla 16 nəfəri avtomat silahla qətlə yetirərək, cəsədləri bir otağa yığıb və benzin töküüb yandırıb. Prezident Obama yenə üzr istədi. Əslində bunun özü də dövlət terrorunun bir formasıdır.

Bunun ardınca Fransanın Tuluz şəhərində bir nəfər 7 nəfər yəhudinin həyatına son qoydu. Bunların üç nəfəri uşaqdır. Yəhudilər bunu soyqırım adlandırdılar. Terrorçu da öz həyatına son qoydu. Proses başqa yerlərdə də davam edir. Ən böyük terror dəstələri ermənilərindir. Bununla belə, erməniləri çox dövlətlər, o cümlədən Fransa, Rusiya, İran müdafiə etməkdədir.

Hər soyqırım, terror yeni bir soyqırıma, terrora yol açır. Qarışıq dünyamızda nə soyqırımın, nə də terrorun sonu görünmür.

16. Qlobal təhlükələr necə yaranır?

ABŞ-ın Milli Təhlükəsizlik Bürosu 2012-ci il planında Orta Asiya, Qafqaz ölkələrini bir yerdə “alov həlqəsi”nin yeni mərkəzi (“Ərəb baharı”ndan sonrakı mərhələ) hesab etdiklərini açıqlayıb. Bildirib ki, 2012-ci ildə bu ölkələrdə gözlənilməz hadisələr baş verə bilər. Bu ölkələr “qaynayan qazan” adlandırılıb.

ABŞ-ın keçmiş prezidenti Karterin milli təhlükəsizlik üzrə müşaviri olmuş məşhur politoloq Zbiqnev Bzejinski “Strateji konsepsiya: Amerika və qlobal güc böhranı” kitabında yazıb: “Amerikanın süqutu Azərbaycan da daxil olmaqla, dünya üçün pis nəticələr verə bilər”.

Milliyyətçə polyak olan bu şəxs dünya dövlətlərində baş verə bilən böhranların səbəbləri və böhranlardan az itki ilə çıxmağın yolları barədə neçə on illərdi ki, analitik təhlillər verir.

Z.Bzejinskinin fikrincə: “Beynəlxalq aləmdə baş verən qeyri-müəyyənlik, qlobal rəqiblər arasında çəkişmələrin kəskinləşməsi, hətta açıq xaos ABŞ-ın tənəzzülünün nəticələri ola bilər”.

Bu gün Avropa Birliyi, Avropa Şurası, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı, ABŞ-ın bir neçə institutu SSRİ-nin dağılması əsasında yaranmış müstəqil dövlətlərə tutduqları əsas irad demokratiyanın “azlığıdır”. Onların arzuları bu ölkələrdə demokratiyanın çoxaldılmasıdır.

Z.Bzejinski isə belə hesab edir: demokratiya barədə arzular deyil, “müxtəlif avtoritarizm, millətçilik və dini hibridlərə əsaslanan gücləndirilmiş milli təhlükəsizlik modeli” qalib gələcək.

Dünya dövlətlərindən Rusiya, Yaponiya, Almaniya, Fransa, İran İslam Respublikası və “ikinci rəqə” aid olan bəzi ölkələrin liderləri ABŞ-ın tənəzzülünün dərinləşəcəyini və bu prosesin yarada biləcəyi nəticələri hesablamaqla məşğuldurlar.

Rusiya Amerikanın qeyri-müəyyən perspektivləri ilə bağlı xəyəllərə (hətta bədxahlığa) qapanır. Çin başa düşür ki, uğura doğru yol indiki dünya quruluşunun kəskin iflası yox, gücün tədricən yenidən bölünməsidir. Lakin, Çin millətçiliyi baş qaldırsa, qonşularla münasibətlər korrana

bilər və XXI əsrin Asiyası XX əsrin qanıqən, zorakı Avropasına çevrilər.

ABŞ-ın çökməsi bir sıra zəif dövlətlər üçün də təhlükəlidir.

ABŞ-ın zəifləməsi Meksika ilə əlaqələrin pozulmasına səbəb olacaq: Ştatlarda millətçilik və öz təhlükəsizliyinə görə qorxu güclənəcək, Meksika tərəfi isə ərazi iddiaları irəli sürəcək.

Dəniz yolları, kosmos, hibernəkan və ətraf mühit üzərində nəzarət zəifləyəcək.

ABŞ-ın qlobal əhəmiyyətinin azalmasının regional münaqişələrə yol açma biləcəyindən ehtiyatlanan Bzejinski məsləhət görür: “ABŞ ya yeni siyasi strategiya həyata keçirməli, ya da qlobal sarsıntılara hazır olmalıdır”.

Z.Bzejinskinin hesablamasına görə, Amerika çökərsə dünyanın çox ölkələri ziyan çəkəcək. Daha çox zərbə altında qala biləcək ölkələr sırasına bunlar daxil edilir: Gürcüstan, Tayvan, Cənubi Koreya, Belarus, Əfqanıstan, Pakistan, İsrail.

Gürcüstanda Rusiyanın siyasi və hərbi təcavüzü güclənəcək. Bu da Azərbaycanın maraqlarına güclü zərbə vuracaq.

Tayvan Çinin təzyiqlərinə məruz qalacaq. Tayvanın Çinlə birləşməsi reallaşma biləcək.

Cənubi Koreya ya Çinin hökmranlığı altına düşmək, ya da Yaponiya ilə münasibətləri möhkəmlətmək yollarından birini seçməli olacaq.

Əfqanıstanı Rusiya yenidən öz maraq dairəsinə çevirəcək.

Rusiya Belarusu tam nəzarət altına alacaq.

Ukraynanın Avropaya inteqrasiya olunmaq istəyini Rusiya əngəlləyəcək.

Pakistanda dövlət quruluşu dəyişə bilər, ictimai-siyasi sistemdə mürəkkəblilik yaranar.

İsrail ərəb dünyasının, Tehranın təzyiqlərinə tab gətirə bilməz.

“Böyük Yaxın Şərq”də “tektonik oyanışlar” baş verəcək. Dünyada neft-qaz böhranı maliyyə və iqtisadi böhranları daha da dərinləşdirəcək.

Bu deyilənlər tam əqlabatandır. Onsuz da dünya qaynar qazana çevrilib.

Əgər hadisələr yuxarıda göstərilən istiqamətlərdə davam edərsə, atom-

nüvə enerjisi ilə qaynadılan dünya qazanı nə vaxtsa qlobal partlayışa məruz qala bilər. Belə qlobal prosesləri silah gücünə həll etmək cəhdi ağılsızlıq əlamətidir. Qlobal təhlükəni yalnız ağıl, zəka, məsləhətləşmə gücü ilə həll etmək mümkündür. Bu şərtlə ki, “güclüyəm, əsas söz sahibiyəm” iddialı dövlət başçıları özlərinin hegemonluq istəklərindən əl çəksinlər. Hazırkı dünya nəhəng barıt çəlləyinin üstündədir. Çəllək hər cür ehtiyatsızlıq ucbatından partlaya, sivilizasiyalara son qoya bilər. Hamı ayıq-sayıq olmalıdır.

17. “Milli mentalitet” və “ziyalılıq” barədə

Son illərdə bütün mətbuat səhifələrində, televiziya və radio verilişlərində “Bizim milli mentalitetimizin xüsusiyyətləri, üstünlükləri nədən ibarətdir?”, “Kimin mentaliteti aşağı və ya yuxarıdır?”, “Ziyalılıq nədir?”, “Əsl ziyalı kimdir?”, “Kimin vətənpərvərliyi yüksəkdir?” və sair kimi suallar ətrafında müzakirələr aparılır, müşavirələr keçirilir, mülahizələr söylənilir. Çox vaxt qarşılıqlı təhqirlərlə başa çatan belə verilişləri dinləyəndə, yazıları oxuyub təhlil edəndə bir ümumi nəticəyə gəlmək mümkündür: bu mövzuları ortaya atanların əlində tutarlı, birqıymətli, bütöv, hamının qəbul edə biləcəyi elmi formulalar yoxdur. Deməli, müzakirəyə çıxarılan anlayışla ətrafında aparılan söhbətlər, əslində akademik səviyyədə (mən mövcud akademiyaları nəzərdə tutmuram), yəni yüksək elmi araşdırmalar səviyyəsində elmi laboratoriyalarda işlənilməli, ciddi elmi ümumiləşdirmələrlə, elmi sübutlarla bu sahələrdə çalışmış alimlərin sözləri xalqa çatdırılmalıdır. Söz xatirinə söz, müzakirə xatirinə müzakirə ilə vaxt almaq, nəticəsiz fikir söyləyib insanları çaşdırmaq, anlayışların mahiyyətinin düzgün dərkinə mane olmaq yolverilməzdir, vaxt və enerji itkisidir.

Bizcə, mentalitetin mahiyyətini dərk etmək üçün ilk növbədə bəşəriyyətin keçdiyi tarixi yola nəzər yetirilməlidir. Çünki, ictimai-siyasi formasiyaların dəyişməsi, insan, xalq, millət mentalitetinin, ziyalılıq səviyyəsinin, dünyaya baxışlarının dəyişməsi ilə nəticələnir. Əlbəttə, belə dəyişmələr on illər, yüz illər, min illər tələb edir.

Min illər davam edən quldarlıq dövründə insanlarda iki cür mentalitet formalaşmışdı: *qulların ümumi mentaliteti, qul sahiblərinin ümumi mentaliteti*.

Torpaqların, ərazilərin bölüşdürülməsi əsasında yaranmış təhkimçilik dövründə də iki cür mentalitet olub: təhkim olunan çoxluğun ümumi mentaliteti, təhkim edən azlığın ümumi mentaliteti.

Əkinçiliyin və maldarlığın yaranması, peşələrə çevrilməsi, əkin-səpin və mal-qaranın kənd səviyyəsində formalaşması *kəndli mentalitetini* formalaşdırdı. Dünya əhalisinin 80 %-ə qədərinin bu gün də bu sahələrlə, peşələrlə məşğul olması kəndli mentalitetinin hələ də üstünlük təşkil etdiyini heç kəs inkar edə bilməz. Bu o demək deyil ki, dünənki kəndli bu gün şəhərə köçdü, vəzifə tutdu, hətta alim oldu, deməli kəndli mentalitetini dəyişdi. Sübut etmək olar ki, məsələ belə deyil. O, adam formaca dəyişsə də məzmunca kəndli mentalitetini ya bütövlükdə, ya da qismən saxlamış olur.

Kapitalizmin və imperializmin bərqərar olması insanlara yeni tip mentalitet bəxş etdi: burjua mentaliteti. Bunun da yaranmasında sənayeləşmə, təbiət elmlərinin, xüsusilə mexanika, istilik elmlərinin nəticələrinin praktikaya tətbiqi xüsusi rol oynadı. Uzun əsrlərdir ki, kəndli mentaliteti ilə burjua mentaliteti həm kəndlərdə, həm də şəhərlərdə paralel fəaliyyət göstərir. Bir mühitdə biri çox, o biri az, başqa mühitdə əksinə.

Burjua mentaliteti əsasən kapitalizm mərhələsini normal keçmiş ölkələrdədir.

İnsanların mentalitetinin yeniləşdirilməsi günün əsas problemlərindən biridir.

Xüsusi mülkiyyətə qapılar açıldı. Amma ölkədə hələ xüsusi mülkiyyətçilər sinfi yaranmayıb. Ona görə də ölkənin idarəedilməsində yaradıcı istehsalçı sinfin fəal iştirakı barədə fikir söyləmək hələ tezdir. Dünən kasıblıq həddində yaşayan, hansı yollarlasa qəfildən varlanan tək-tək insanları burjua sinfinə daxil etməzlər.

Burjua zəhmət içərisində yetişdirilməli, tərbiyə olunmalıdır.

Kapitalizm şəraitində uzun illər ərzində formalaşmış burjua sin-

fini sovetlər məhv etdi, bir sinif kimi aradan götürdü. 70 ildən sonra geriyə – kapitalist ictimai-siyasi sisteminə dönəndə böyük boşluq göründü. Bu boşluğu doldurmaq üçün çox vaxt və zəhmət tələb olunur. Burjua sinfinin yaranması ilə insanların həyat tərzı və təfəkkür tərzı də dəyişməlidir. Həmin dəyişmələr, nəticə etibarilə mentalitetin modernləşməsinə gətirib çıxarmalıdır.

Rusiyalılar özlərinin “yeni ruslarını” oğru kapitalistlər adlandırırlar. Hesab edirlər ki, Rusiyanın yeni milyarderləri sovetlərin dağılma prosesindən istifadə etdilər, bütün SSRİ xalqlarına məxsus əmlakı, var-dövləti oğurladılar, özününkiləşdirdilər, birdən-birə milyarder oldular. Amma, mentalitetləri yaxşılığa doğru dəyişmədi. Soyğunçu, oğru mentalitetli adamlar meydana çıxdı. Bunların xalqa ziyanından başqa heç bir yaxşılığı yoxdur. Dövlət rəhbərlərinin belə “burjuaları” önə çəkmələri onu göstərir ki, Rusiyada mentalitetin modernləşməsinin ucu-bucağı görünür.

Aşağı mentalitetli cəmiyyətin gələcəyi sual altındadır. Əgər vətəndaşlar seçdikləri idarəedicilərin gündəlik fəaliyyətinə nəzarət edə bilmirlərsə, deməli, ölkənin idarəolunmasında da fəallıqları mümkün olmayacaq. İdarəetmədə seçici fəallığının olmaması o deməkdir ki, seçilmişlər öz istəklərinə görə idarə edəcəklər, fəaliyyətin uğursuz nəticələrinə məsuliyyət daşımayacaqlar. Xalq, seçici seçkidən- seçkiyə yada düşəcək, yeni vədlər eşidəcək, həyat beləcə davam edəcək...

Mentalitetlə ziyalılıq arasında dərin əlaqələr var. Yüksək mentalitetli cəmiyyətdə dəyərli ziyalılar çoxluğu yaranır. Ziyalı – düzgün, ağıllı, xeyirli yollar göstərən, başqalarına hər şeydə nümunə olan təmiz ürəkli və təmiz əməlli, yaradıcı insanlardır. Hər təhsili, elmi dərəcəsi və elmi adı, yüksək vəzifəsi olan adamlara nümunəvi ziyalı demək olmaz.

Bu gün Azərbaycanda insanların mentalitetinin təkmilləşdirilməsi və sağlam ziyalılar ordusunun formalaşdırılması üçün hər cür imkan var. Əsas məsələ bunlardan səmərəli istifadə etmək bacarığının olmasıdır.

Mentalitetin bir-birini tamamlayan mərhələsi barədə danışmaq olar: şəxsi – fərdi mentalitet, ailə mentaliteti, milli mentalitet, ümumbəşəri mentalitet.

Milli və ümumbəşəri mentalitetin formalaşmasına həqiqi dinlərin, peyğəmbərlərin, səma kitablarının (Tövrət, Zəbur, İncil, Quran) güclü təsiri olub. Dinlər saf mənəviyyat bərqərar etməyə xidmət göstərib. Məsələn, Məhəmməd peyğəmbərin 1400 il bundan əvvəl gətirdiyi islam dinini bəşəriyyətə nələri tövsiyə etdiyinə diqqət yetirək.

Həqiqi, sonradan təhrif olunmuş, zərərli və azdırıcı əlavələr verilmiş dini cərəyanlarsız, təmiz islamın amalları:

- büt-pərəstliyə son qoymaq, büt-lərə baş əyməmək;
- şəxsi ləyaqətsizlikləri aradan qaldırmaq, saf mənəviyyatlı şəxsiyyətlər yetişdirmək;
- ictimai mühiti sağlamlaşdırmaq;
- iqtisadi gerilikləri, pozuntuları, zülm-ləri aradan qaldırmaq;
- insanları dostluğa, qardaşlığa, bir-birinə arxa durmağa dəvət etmək;
- inam tərbiyə etmək: vahid, şəriksiz yaradana – Allaha inam, ata-anaya, bütün insanlara, özünə inam;
- obyektivliyə, tərəqqiyə, pragmatizmə, daxili aləmin təmizliyinə çağırış;
- şəxsi ləyaqətin qorunmasına, heç kəsin qarşısında öz mənliliyini alçaltmamağa, tənbellikdən uzaq olmağa, təfəkkür sağlamlığının qeydinə qalmağa çağırış;
- dünya malına hərisliyə uymamağa, nəfs toxluğuna çağırış;
- insan haqlarına hörmət etməyə, insansevərliyə, düzlüyə və doğruluğa çağırış;
- ikiüzlülüyə, yalançı şahidliyə, riyakarlığa qoşulmamağa, dünya ağalığı iddiasına düşməməyə çağırış;
- yaradıcılığa, təhsilə, elmə yiyələnməyə, tarixdə ilk dəfə kəbinli ailə qurmağa, dünyaya sağlam övladlar gətirməyə çağırış və s.

Səma kitablarının hamısında bir ümumi postulat var: “Tanrı mütləqdir, vahiddir, bölünməzdir, şəriki yoxdur!”

Həyatda bu postulatı qəlbən qəbul edən, bütün imkanlarını və varlığını insan ləyaqətinin yüksəldilməsinə yönəldən hər kəsin mentaliteti, ziyalılığı bəyənilən, qəbul edilən, nümunə kimi götürülə biləndir.

İslam dininin gətirdiyi bu cür ümumbəşəri dəyərlər bütün millətlərin milli mentalitetinin zənginləşməsində tarixi əhəmiyyətə malik olmuşdur. Bu gün Yer üzərində elə bir xalqa, etnik qruplara rast gəlmək olmaz ki, onlar islam mədəniyyəti nümunələrindən istifadə etməsinlər.

Hətta elə hallarla rastlaşırıq ki, islamı, onun peyğəmbərini təhqir edən atanın ağıllı övladı islamı qəbul edir, haqq yoluna düşür.

Bir misal. 1978-ci ildə çəkilmiş, islamı və onun peyğəmbərini təhqir edən “Gecə yarısı ekspresi” adlı filmin ssenari müəllifi Oliver Stounun oğlu Şon Stoun islam mədəniyyətinə yaxından bələd olandan sonra bu dini qəbul etməsi barədə bəyanat verdi. 27 yaşlı Şonun atası iudaizm inamlı yəhudidir, anası isə xristian məzhəbinə xidmət göstərir. Faktik olaraq, bu gün Stoun ailəsində üç dinə xidmət edilir. Deməli, nəinki dünyada, yaxud bir ölkədə, bir şəhərdə, hətta bir ailədə bir neçə dini inam mümkündür. Deməli, dinlər yanaşı yaşamağa, qarşılıqlı hörmətə qadirdir.

Belə nümunələr çoxdur, tolerantlığa nümunədir.

Deyilənlərlə bərabər, heç bir məntiqə, əxlaqa uyğun olmayan, islama və dünya dinlərinin mahiyyətini dərk etməyən bəzi insanlar bütün uğursuzluqlarının, hətta ictimai bəlaların səbəbkarı kimi “islam mentalitetini” göstərir. Guya “islam mentaliteti” şəxsiyyətin, millətin, xalqın taleyində mənfi rol oynayır. Bunlar insanları doğru inam yolundan ya bilmədən, ya da qəsdən azdırmaq istəyənlərdir. Məncə, bunlar “mentalitet” anlayışının mahiyyətini də dərk etməyiblər.

İslam insanlığın inkişafına bizim bildiyimizdən daha güclü təsir qüvvəsinə malik imiş. Onun qorunmasına hamımız borcluyuq.

18. Heydər Əliyevin Azərbaycan-Gürcüstan arasında əlaqələrin inkişaf strategiyası barədə

Azərbaycan və Gürcüstan suverenlik əldə etdikdən sonra qonşuluq və dostluq münasibətləri yeni müstəvidə - müasir dünya düzümünün tələbləri, xalqların mənafeləri əsasında qurulmağa başladı. Buna

qədərki dövrdə də tarixən mehriban qonşuluq şəraitində yaşamış Azərbaycan və Gürcüstan; azərbaycanlı, gürcü xalqları arasında möhkəm bağlılıq, qarşılıqlı yardımlar olub.

Gürcüstanlı azərbaycanlıların və azərbaycanlı gürcülərin qayğısı Heydər Əliyevin, Eduard Şevardnadzenin daim diqqət mərkəzində olub.

Mən 1995-2005-ci illərdə iki ölkə parlamentlərinin əlaqə qrupuna rəhbərlik etdiyim dövrdə qarşılıqlı qayğının canlı şahidi, iki böyük şəxsiyyətin fərdi tapşırıqlarının icraçısı, əlaqələndiricisi olmuşam.

İki ölkə xalqları arasındakı dostluq əlaqələri sonrakı dövrlərdə də ləyaqətlə yerinə yetirilir.

Azərbaycanlılarla gürcülər arasında nə Azərbaycanda, nə də Gürcüstanda milli ayrı-seçkilik hallarına yol verilmir. Bunlar artıq arxada – arxivlərdə qalmışdı. İndi, milliyyətdən asılı olmayaraq, hamı özünün, ölkəsinin, xalqının qayğıları ilə yaşayır, bir-birinin işinə yarayır.

Azərbaycan və Gürcüstan, Azərbaycan və gürcü xalqları arasında dostluq, qardaşlıq əlaqələrini təmin edən əsas amillər:

- qədim tarixi birləşmə həqiqətinin əsas götürülməsi;
- strateji, etibarlı, mədəni tərəfdaşlıq;

- eyni dövrlərdə işğala məruz qaldıqları bütün dövrlərdə bir-birinə arxa durmaq, qarşılıqlı yardımlaşma;

- bir-birinə səmimilik göstərmək, sevinc və kədərlərini qəlbən bölüşdürmək;

- ayrı-ayrı dövlətlər olsalar da, xalqların bir-birinin daxilində yaşayaraq əlbir fəaliyyət göstərməsi;

- ortaq tarix, ortaq elm və mədəniyyət;

- bir-birinin ərazi bütövlüyünə hörmət;

- tarixi mehriban qonşuluq əlaqələrini arasıkəsilmədən davam etdirmək;

- müstəqil dövlətlər kimi ikitərəfli əlaqələrin daim genişlənməsi, dərinləşməsi, səmərəli nəticələrin əldə olunması;

- siyasi əlaqələrin yüksək səviyyədə qurulması;

- Azərbaycan şirkətlərinin Gürcüstana iqtisadi sahədə böyük həcmdə investisiyalar qoyması. O cümlədən:

Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin çəkilməsi;

Bakı-Tbilisi-Ərzurum və Bakı-Supsa neft-qaz kəmərlərinin çəkilməsi;

Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun çəkilişi, Avropaya çıxışın reallaşması;

enerji sahəsində əməkdaşlıq;

enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması;

Poti və Kilevi arasında zavodun, bir neçə su elektrik stansiyasının tikintisi, Azərbaycanın qoyduğu yatırım sayəsində Gürcüstanda digər böyük infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi;

- humanitar sahədə geniş əməkdaşlıq, Gürcüstan vətəndaşı olan azərbaycanlıların, Azərbaycan vətəndaşı olan gürcülərin problemlərinin dövlətlər səviyyəsində həllinə çalışmaq;

- beynəlxalq arenada bir-birinin yanında olmaq, problemləri birlikdə həll etmək, qarşılıqlı faydalanmaq, bir-birini dəstəkləmək;

- bir-birinə hərtərəfli kömək etməklə birlikdə inkişafa nail olmaq;

- Azərbaycan və Gürcüstanın dövlət rəhbərləri (1993-2003-cü illərdə Heydər Əliyev–Eduard Şevardnadze, 2003-cü ildən indiyə

qədər İlham Əliyev–Mixeil Saakaşvili) arasındakı dostluq, qardaşlıq səmimi münasibətlərinin olması, iki ölkə xalqlarını xoş amallar əsasında birləşdirmək bacarığı, insanlarda həyata, gələcəyə ümid çırağı yandırmaları, qarşılıqlı səfərlərin intensiv qaydada həyata keçirilməsi.

Bu ciddi, real amillər əsasında iki qardaş xalqları – Azərbaycan və Gürcüstan xalqlarını əbədiyyətə aparan inkişaf prinsiplərini də müəyyənləşdirə bilərik.

Birinci prinsip: səmimilik, qarşılıqlı inam və qarşılıqlı hörmət.

İkinci prinsip: bütün sahələr üzrə potensial imkanları birləşdirmək, düzgün istiqamətləndirmək.

Üçüncü prinsip: ikitərəfli əlaqələri çoxtərəfli əlaqələrlə tamamlamaq, həmişə, bütün beynəlxalq qurumlarda bir nöqtədən – həqiqət nöqtəsindən çıxış etmək, bir-birini dəstəkləmək.

Bu prinsiplər fərdlər arasından bütün xalqlararası, ailələrarası səviyyədən dövlətlərarası səviyyəyə qədər olan bütün mərhələlər üçün doğrudur.

19. Heydər Əliyevin sivilizasiyalara, mədəniyyətlərə münasibəti barədə

Heydər Əliyev güclü təfəkkür sahibi, hərtərəfli inkişaf etmiş bir şəxsiyyət olmaqla bərabər dünyəvi mədəniyyətlərə, sivilizasiyalara, mənəvi dəyərlərə ləyaqətlə, dərin hörmətlə yanaşan bir şəxsiyyət, ictimai-siyasi xadim idi.

Dünya xalqlarının hər birinin milli dəyərlərini obyektiv qiymətləndirirdi. O, övladı olduğu Azərbaycan xalqının mənəvi, maddi və mədəni dəyərlərini dərinlən bilir, qiymətləndirir, təbliğ edirdi. Yaxşı nəyimiz varsa hamısından ürək dolusu danışır, fəxr edirdi. Tövsiyəsi bu idi ki, hər bir azərbaycanlı bunları bilməli, qiymətləndirməlidir. Yalnız bu zaman başqa xalqların sivilizasiyalarını, mədəniyyətlərini dərk etmək onları qiymətləndirmək mümkün ola bilər.

Heydər Əliyevin heç vaxt başqa millətlərin mədəniyyətləri, sivilizasiyaları, dinləri barədə bir mənfi fikir söyləməmiş və yazmamışdır. O, məsələni belə qoyurdu: Azərbaycan xalqının, bütün Türk dünyasının mənəvi dəyərləri, sivilizasiyaları təkamül yolu ilə həmişə yüksələn xətlə irəli gedib. Başqa xalqların sivilizasiyalarının da böyük tarixi yolu olub. Millətlər, xalqlar, ölkələr çox olsa da, hamısı bir məkanda Yer kürəsində inkişaf edib, formalaşib. Biri tez, o biri gec başlayıb, biri sürətlə, başqası nisbətən yavaş inkişaf edib. Amma bütün sivilizasiyaların bir-birindən faydalandığı danılmazdır. Bu mənada o, tövsiyə edirdi ki, bizim böyüyən nəsillər başqa xalqların dillərinə, dinlərinə, adət-ənənələrinə, milli xüsusiyyətlərinə bələd olmalı, onları öyrənməli və hörmət bəsləməlidir. Onun özü fəaliyyəti dövründə həmişə bunlara riayət etmişdi. Onun şəxsi nümunəsi ağıllı insanlar üçün örnək idi.

Mədəniyyətlərə, sivilizasiyalara hörmətdə Heydər Əliyev üçün Qərb, Şərq bölgüsü simvolik idi. Yəni o, həm Qərb, həm Şərq mədəniyyətini, bir ziyalı kimi, eyni ölçülərlə qiymətləndirirdi. Bütün mənəvi nemətləri insanlığın, bəşəriyyətin tarixi neməti hesab edirdi. Aydın məsələdir ki, Şərqə məxsus ən böyük və qədim hikmətlərə dərin rəğbətini gizlətmirdi. Çünki, Şərqdə sivilizasiyaların tarixi daha qədim və dərin olduğundan onun zənginliyi də hamıya bəllidir. Amma, Qərbin elmi-texniki və texnoloji tərəqqisini də yüksək qiymətləndirməklə bərabər, onların dərinədən öyrənilməsi, Azərbaycanda tətbiqi məsələlərinə də xüsusi qayğı göstərirdi.

Azərbaycan tarixən çox millətli məkan olduğundan, insanların bir-biri ilə yaxın münasibət yaratmalarına, yardımlaşmalarına, bildiklərini bilməyənlərə öyrətməyə və bilmədiklərini bilmələrdən öyrənməyə, bir-birinin sevincini və kədərini bölüşməyə ehtiyacları olub. Qarşılıqlı yardımlaşma həyatı zərurət kimi qəbul edilib. Mədəniyyətlərə, dini inamlara, milli adət-ənənələrə qarşılıqlı hörmət insanların gündəlik həyat tərzini sayılıb. Sivilizasiyalar əlbirliklə baş verib.

“Bütün millətlər yaxşıdır, amma, hər millətin arasında yaxşı olmayanlar da var”, “Bütün dinlər tarixən formalaşmış inam zənginliyidir,

əvəzsiz mənəvi nemətdir, hörmətə layiqdir, amma, dinlərarası münəfiqələr yaratmağa cəhd edən adamlar da var”, “Mədəniyyətlər xalqların tarixən yaratdıqları ən böyük nemətdir, daim zənginləşir, hamının nemətinə çevrilir, yüksəlir, pis mədəniyyət yoxdur” kredoşu Azərbaycanda insanların qarşılıqlı inam və hörmət düsturuna çevrilmişdi. Bu məsələlərdə milli, dini, irqi, cinsi fərqlər yoxdur.

Bununla belə, həm daxildə, həm də xaricdə ölkəmizdə ayrı-seçkilik törətməyə can atanlar da olub və var.

Heydər Əliyev Azərbaycana və bütövlükdə SSRİ-yə rəhbərlik etdiyi dövrlərdə xalqlar, millətlər, ölkələr, mədəniyyətlər, dinlər arasında möhkəm bağların yaradılması sahəsində əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir. Çoxsaylı və dərin məzmunlu tədbirlərin iştirakçısı kimi, onu deyə bilərəm ki. Heydər Əliyev xalqları, millətləri xeyirxah amallar ətrafında birləşdirmək məqsədi ilə elmi-nəzəri yollar göstərməklə bərabər, empirik araşdırmalara, sınaqmış təcrübəyə çox geniş istinad edirdi. O, nəinki heç vaxt milli ayrı-seçkiliyə, dini qarşıdurmaya, ümumiyyətlə imkan verməzdi, eyni zamanda belə əməllərə çalışan adamların, qrupların hərəkətinin qarşısını qətiyyətlə alardı, insanları xeyirli, faydalı əməkdaşlıq göstərməyə dəvət edərdi.

Erməni separatizminin, rus şovinizminin, yəhudi mənəm-mənəmliyinin qarşısını müxtəlif dövrlərdə necə aldığını dəfələrlə Heydər Əliyevin özü də xatırlatmışdı, mən də bunların canlı şahidi olmuşam.

1987-ci ildən başlayaraq Azərbaycanın mehriban xalqları arasına təfriqə salınmağa başladı. Milli və etnik qarşıdurmalar, dinlərarası ziddiyyətlər yaratmağa başladılar. İş o yerə çatdı ki, etnik separatçılıq milli separatçılığı da ötüb keçdi, hərə-mərclik yaradıldı, etnik və siyasi zəmində vətəndaş müharibəsi situasiyası yaradıldı. Elə bil yüz illərlə formalaşmış milli-etnik birlik, dostluq sarayı az bir müddətdə yerlə yeksan edildi, din-məzhəb davasına başlandı. Böyük zəhmətlə yaradılmış sivilizasiyalar dağılmaq üzrə idi. Bunların hamısı 1987-1993-cü illərdə görüb, hiss etdiyimiz həyat reallıqları idi. Əgər vəziyyətin dərinləşməsinin qarşısını almaq üçün ziyalılar Heydər Əlirza oğlu

Əliyevə müraciət etməsəydi və xalqın təkidi ilə o, Naxçıvandan Bakıya hakimiyyətə qaytarılmasaydı, mübalığəsiz demək olar ki, bugünkü Azərbaycan olmayacaqdı.

Heydər Əliyev 1993-cü ilin ortalarından başlayaraq ömrünün son gününə qədər gərgin vəziyyəti aradan qaldırmağa çalışdı. Təkcə erməni separatizminin qarşısını almaq mümkün olmadı, çünki Dağlıq Qarabağda məskunlaşmış erməni separatçılarının Ermənistan, Rusiya, Fransa və digər ölkələrdə dayaqları yaradılmışdı, onlar bu gün də separatçılara dən verməkdədirlər. Hazırda Azərbaycanda millətlər və dinlərarası konflikt deyilən şey yoxdur, müvəqqəti pozulmuş tarazlıq bərpa olunub, xalqlararası birgəyaşayış qaydaları sağlam məcraya düşüb. Sivilizasiyaların qarşılıqlı təsiri güclənməkdədir. Heç bir ayrışikliyə yol verilmir. Azərbaycan sivilizasiyaların nümunəvi inkişaf məkanı səviyyəsinə yüksəlib.

Deməli, müdrik bir dövlət xadimi tarixin gedişini həqiqətən dəyişə bilərmiş. Heydər Əliyev 1993-2003-cü illər ərzində bu fikri, nəzəriyyəni tamamilə sübut etdi. O, tarixin pisliliyə doğru gedişini yaxşılığa doğru dəyişdi.

Heydər Əliyevin gücü onda idi ki, xalqları, etnik qrupları, konfessiyaları eyni prinsiplər, ölçülər əsasında möhkəm birləşdirə bilirdi. Mədəniyyətlər, sivilizasiyalar, dinlər arasında qarşılıqlı hörmət və qarşılıqlı yardımlaşmaq mühiti yaratmağı bacarırdı. Elm, din, mədəniyyət sahəsində fəaliyyət göstərən ictimaiyyətçi ziyalıları öz ətrafında çox sıx birləşdirir, onlara ehtiram, inam bəsləyirdi, mənəvi cəhətdən həvəsləndirirdi. Din xadimlərinə böyük hörmət və qayğı göstərirdi. Dini məbədlərin bərpası, təchizi, yenilərinin inşası üzrə böyük proqramlar həyata keçirirdi və bu zaman onların hansı dinə aid olmasına fərq qoymurdu. Bunun nəticəsi idi ki, müxtəlif dini inamı olan insanlar H.Ə.Əliyevə siyasi xadim, dövlət və partiya rəhbəri kimi inanır, rəğbət bəsləyir, təkliflərini və tədbirlərini müdafiə edirdilər.

Heydər Əliyev nəzərə alırdı ki, ölkənin əsas inkişafetdirici qüvvəsi humanitar sahələrin – elm, maarif, mədəniyyət, səhiyyə, ictimai-sosial mühit, əxlaqi və mənəvi dəyərlər kompleksinin vahid dayaq nöqtəsidir.

Bu nöqtənin inkişafı, tarazlığı bütün ölkənin inkişafına təkan verir. Hər şey dayağa söykənir. Sağlam, möhkəm dayaq üzərində qurulan hər şey təhlükələrdən uzaq olur.

Xalqla dövlət xadimi arasında o zaman uçurum yaranır ki, qarşılıqlı inam, hörmət reallıqdan formallığa, əməli işdən söz oyununa çevrilir. Ədalət ədalətsizliklə əvəz olunur. Ədalətsizlik toxumu tez cücərir, çayır otu kimi torpağın alt qatından hər tərəfə kök atır, cəmiyyəti boğur.

Qərb filosof-siyasətçilərdən Henri Toro bu barədə deyib: “Ədalətsiz cəmiyyətdə vicdanlı şəxsin yeri həbsxanadır”.

Heydər Əliyev ədalətsiz cəmiyyətləri, xüsusilə M.Qorbaçevin hakimiyyəti dövründə kütləvi hal almış ədalətsizlik mühitini görmüş, dərk etmiş müdrik şəxs olduğundan, mütəfəkkirlərin belə mühit barədə fikirlərini qiymətləndirdiyindən, Azərbaycan cəmiyyətində şəffaf, saf sosial-siyasi mühitin bərqərar edilməsinə çalışdı və buna nail oldu.

Çoxetnikli, çoxmillətli, çoxsaylı dinli və təriqətli Azərbaycan Heydər Əliyevin ölkəyə rəhbərliyi dövründə ədalət hamının insanlıq haqqı, vətəndaşlıq nemətidir “kredosu” bərqərar edildi. Dövlət rəhbərindən başlayaraq ədalətlik prinsipi cəmiyyətin bütün təbəqələrini əhatə etdi.

Çəkişmələrin, narazılıqların çoxu ədalətsizliklərdən yaranır.

Ədalətsiz qərar və qanun, məmur davranışları həssas insanlar, xalqlar tərəfindən çox tez hiss edilir və dərhal əks reaksiya verir.

Heydər Əliyev ədalətsizliklərin qarşısını almaq üçün müxtəlif səviyyəli tədbirlər görürdü: profilaktik tədbir, xəbərdarlıq, cəzalandırma, vəzifədən kənarlaşdırma və b. Belə tədbirlər insanları, xüsusilə vəzifəli şəxsləri çəkindirir, ehtiyatlı davranmağa vadar edirdi. Xalq da görürdü ki, onların mənafelərinə toxunan ədalətsiz davranış sahibləri öz cəzalarına çatdırılırlar. Buradan da xalqın Heydər Əliyevə inamı artır, ona hörmətlə yanaşırdılar.

Dövr dəyişir. Qloballaşma prosesi insanların da dövrün yeni tələblərinə uyğun dəyişməsinə, sürətli inkişafını tələb edir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 2000-ci ilin başlanğıcında qəbul etdiyi “Minillik Bəyannaməsi”ndə nəzərdə tutulmuş məsələlər, o cümlədən qloballaşma prosesinin inkişafı ilə əlaqədar son 12 ildə bir çox tədbirlər

həyata keçirilib. Onlardan bəziləri Azərbaycanda olub.

Qloballaşma bütövlükdə bəşəriyyətə aid olan problemlərin həllinə xidmət göstərməklə yanaşı, BMT-də təmsil edilən bütün ölkələrin, xalqların, millətlərin özünəməxsusluğunun qoruyub saxlamasına, inkişaf etməsinə də imkan yaradır. Dünya xalqlarının ortaq gələcəyinin formalaşmasına səy göstərir.

Dəyərlər sisteminin dəyişməsi, sosial və mədəni proseslərin sürətlənməsi, həyatın bütün sahələrində stereotiplərin yeniləri ilə əvəz olunması, cəmiyyətin şüurunda baş verən yeniləşmələr və digər ümumbəşəri məsələlər qloballaşan müasir dünyanın gerçəklikləridir.

Vaxtilə elmdə, təhsildə, texnologiyalarda nəzəri problemlər kimi formalaşmış ideyalar, formullar artıq həyati gerçəkliklərə çevrilir, cəmiyyətin təkmilləşməsinə əməli kömək göstərir. İnsan faktoru getdikcə aktuallaşır, ictimai və sosial həyat tərzini təkmilləşdirir.

Qloballaşma prosesi genişləndikcə və dərinləşdikcə alimlərin qarşısında yeni, daha mürəkkəb problemləri həll etmək vəzifəsini qoyur.

Qloballaşmanın elə aspektləri var ki, yalnız sistemli təhlil və ümumiləşdirmələr əsasında prosesə aydınlıq gətirmək olar. Bir faktı təsdiqləyə bilərəm ki, insanların böyük əksəriyyəti təbiət qanunlarını, təbiətdə baş verən dərin prosesləri bilmirlər. Ona görə də insanların təbiətlə harmonik yaşamaq imkanları çox məhduddur və hər yerdə harmoniya pozulmaları ilə rastlaşırıq. Deməli, təbiət – cəmiyyət – insan münasibətlərinin elmi əsaslarını öyrənməklə humanitar aspektlərin inkişafına nail ola bilərik. Başqa cür irəliləmə istəyi gerçəkləşə bilməz.

Qloballaşmanın özü çoxvariantlıdır və hər variantın tətbiqinin öz xüsusiyyətləri və yolları var. Bunları nəzərə almadan kor-koranə axına qoşulmaq həm maddi, həm də mənəvi və mədəni itkilərə düçar olmaq qorxusu yaradır. Azərbaycanda hansı variantlardan istifadənin mümkünlüyünü müəyyən etmək üçün bütün variantlar hərtərəfli araşdırılmalı, sınaqdan keçirilməlidir. Deməli, fundamental, ciddi elmi tədqiqatlara ehtiyac var.

Hər xalqın, millətin mədəniyyətində müəyyən dəyərlər var və bu dəyərlər cəmiyyət hadisələrinin tənzimlənməsində müəyyən rol oynayır.

Qloballaşma prosesində həmin dəyərləri nəzərə almamaq inkişafa əks təsir göstərə bilər. Avropa birliyinə üzv olmuş bir çox ölkələrdə artıq xalq prosesə əks təsir göstərməyə başlamışdı. Buradan aydın olur ki, qloballaşmada milli mənlilik dəyərlərini dünyəvi dəyərlər məkanında qorumaq, daha zənginliyə istiqamətləndirmək böyük siyasi, mədəni və insani bacarıqlar tələb edir. Hər şeyə necə gəldi qol qoymaq “ura” deyər hərəkətə qoşulmaq olmaz. Hər şeyi ağıl süzgecindən keçirdikdən sonra hərəkətə keçmək olar.

Bununla bərabər, bir və ya bir necə ölkənin dəyərlərinə mütləq, toxunulmaz, dəyişməz, əvəzlənməz həqiqət kimi də baxmaq olmaz. Çünki hər şeyin dəyişmələrə məruz qaldığı bir sistemdə, məsələn, bizim Günəş sistemində və ya Yer kürəsində mütləq dəyişməz şey yoxdur. Bir dəyər bir xalq üçün əzizdirsə, başqa xalqlar üçün təhqir kimi də qiymətləndirilir. Ona görə də, qloballaşmada dəyərlərin hamı üçün əziz, ortaq, məqbul forma və məzmununda qəbul olması mümkün sayılır. Dəyərlər hamının xeyrinə, inkişafına xidmət göstərməlidir. Məsələn, azadlıq, bərabərlik, tolerantlıq, həmrəylik, qarşılıqlı ehtiram, təbiətə və cəmiyyətə faydalılıq, həqiqətpərəstlik, insansevərlik, yaşlılara və uşaqlara hörmət və qayğı, ədalətlik və digər dəyərlər hər adam, hər millət və dünya xalqlarının hamısı üçün əzizdir, vacibdir, arzuolunandır. Belə ortaq dəyərlərin tam sistemi yaradılmalı, təbliğ olunmalı, strateji məqsəd kimi hər insanın şüuruna hakim kəsilməli, gündəlik davranış normasına, həyatı tələbatə çevrilməlidir.

Dünyada sivilizasiya bütövlüyü yaradılmalıdır, sivilizasiyanın parçalanmasına yol verilməməlidir. Bunun üçün etnik prinsiplər, normalar müəyyənəldirilməlidir. Bütün dünyada qlobal etika formalaşmalıdır.

Mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası dialoq daim təkmilləşməli, dərinləşməli və sistemlə, arasıkəsilmədən davam etdirilməlidir.

Mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası münaqişə ocaqlarının yox edilməsi istiqamətində ardıcıl iş aparılmalıdır. Hər bir kəsin münaqişə törətməsinə imkan verilməməlidir. Bu işdə hər bir fərd, etnik xalq, millət, dövlət fəal olmalı, məsuliyyəti öz boynunda hiss etməlidir. Çünki, münasibətlərin korlanması, çox zaman qanlı müharibələrlə

nəticələnmişdi.

Qloballaşma sosial yönümlü olmalıdır, hər şey insanın mənafeyi və inkişafı naminə həyata keçirilməlidir. Hər yerdə sosial ədalət bərpa olunmalıdır, sosial qloballaşma da bu məqsədə xidmət göstərməlidir.

Millətləri, ölkələri daha da yaxınlaşdırmaqla bir sıra problemlər var ki, imkanı olan hər kəs bunların həllinə fəal kömək göstərməlidir. Bura daxildir:

- Multikulturalizmə aid tədqiqatların dərinləşdirilməsi;
- Müasir texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi, yeni, dünyanı dəyişdirməyə kömək edən texnologiyaların işlənilməsi;
- Elmlərdən, xüsusilə təbiət-riyaziyyat və texnika elmlərindən bütün xalqların, ölkələrin səmərəli istifadəsi üçün şərait yaratmaq, bu elmlərin inkişaf etdirilməsi işində dünya alimlərinin əlbir fəaliyyətini, kollektiv tədqiqatlarını təmin etmək;
- Biotexnologiya üzrə biliklərin geniş istifadəsinə imkan yaratmaq;
- Etika, mədəniyyət, ümumi mədəniyyət problemləri üzrə ümumi məxrəclər, bütün millətlər üçün məqbul sayılan prinsiplər müəyyənləşdirmək;
- Təbii sərvətlərin ədalətlə bölüşdürülməsi və istifadəsi sahəsində ümumi ölçülər, qaydalar, elmi prinsiplər işləyib hazırlamaq;
- Yoxsulluq, savadsızlıq, kütləvi xəstəlik, işsizlik kimi bəlalardan dünya xalqlarını qurtarmaq naminə bütün maddi, mədəni humanitar imkanlardan hamılıqla istifadə etmək;
- Müharibələrin, münaqişələrin qarşısının alınması üçün dövlətlərin əlbir fəaliyyətini gücləndirmək;
- Ənənəvi dəyərlər sistemlərinin qorunması, zənginləşdirilməsi, yeni dəyərlərin yaradılması probleminin həllinə ən güclü tədqiqatçıları cəlb etmək, elmi məhsulları hamının istifadəsinə yönəltmək;
- Etnik və mədəni özünüdərk arasında azad seçim təmin etmək;
- İnsanların əsas hüquq və azadlıqlarının hər yerdə bərqərar edilməsi istiqamətində səyləri birləşdirmək, sistemli iş aparmaq;
- İrqiçilik, ksenofobiya, dözümsüzlük kimi insanlığazidd təzahürlərə qarşı əlbir mübarizə aparmaq;

- Qlobal integrasiya əsasında meydana çıxacaq bütün məsələləri səbirlə, ardıcıl, elmi əsaslara uyğun olaraq həll etmək metodikasını hazırlamaq, tətbiq etmək;

- Sağlam qidalanmaq, büllur kimi saf hava və su qəbul etmək, ekoloji təmiz mühitdə yaşayıb fəaliyyət göstərmək, müharibəsiz və münaqişəsiz dinc həyat şəraiti yaratmaq, yüksək keyfiyyətli təhsil vermək və fizioloji sağlamlığı təmin etmək, insanların əxlaq və mənəvi sağlamlığını qorumaq.

Yer kürəsi üzərində miqrasiya azadlığı yaratmaq, sərhədsiz sərbəst hərəkət məkanı yaratmaq və insanın yüksək mədəni həyat-şəraitini bərqərar etmək kimi məsələlərin həlli sürətləndirilməlidir. Dünyada insanlara sıxıntı gətirən, onlara əzab və ürək ağrısı verən nə varsa hamısını qloballaşma prosesində həll etmək, aradan qaldırmaq mümkündür və gerçəkliyə çevrilməlidir.

Kütləvi qırğın silahlarının istehsalı hər yerdə dayandırılmalı, toplanmış arsenallar, təhlükəsiz hala gətirilməli, əbədi dəfn edilməlidir. Dünyanın istehsal müəssisələrinin hamısı insanın yüksək səviyyədə yaşamasına xidmət göstərməlidir.

Dövlətləri idarə etmək xərcləri kəskin surətdə azaldılmalı, vətəndaş cəmiyyətləri, özünüidarə orqanları bərqərar edilməlidir.

Dünyada insanların vəhdəti, millətlərin və xalqların vəhdəti, ölkələrin vəhdəti, Şərqlə Qərbin, bütövlükdə bəşəriyyətin vəhdəti, hamılıqla birgə niyyət və iş Yer kürəsini, burada məskunlaşmış insanları, canlı və cansız varlıqları dağdan qüvvələrin təsirinin qarşısını almağa qadirdir. Bu yolla da getməyin vaxtıdır. Qloballaşmanın başqa alternativini yoxdur və olmamalıdır.

Dünya yeni nizamla düzülür. Tanrı-bəşəriyyət-insan sistemi yeni mənə və yeni məzmunə malikdir. Bütün dəyərlər bu sistemdə öz yerlərini tutmalıdır. Bu, çox böyük və uzun müddətli prosesdir, dönməz və qarşısı alınmazdır. Bu həqiqətlər hər bir insanın düşüncəsinə, psixologiyasına davranışına, dünyaya baxışlarına hakim kəsilməlidir.

Mənim istəyim odur ki, həyatda hər şey öz adı ilə yazılsın, deyilsin, təhlil olunsun, qiymətləndirilsin. Amma, gündəlik həyatda heç də hər

şey adı ilə çağırılmır. Bunun da nəticəsində çox şeyin əsil mahiyyəti ya pərdə arxasında qalır, yaxud təhrif olunur. Bu sahədə ən çox “fəallıq” jurnalistlərə və siyasətbazlara məxsusdur.

Məsələn, “demokratiya” anlayışı birmənalıdır. Bir ölkədə demokratiya var və ya yoxdur. Demokratiya yarımçıq olmur. Yarımçıqlıq can qurtarmaq üçündür. O, ayrı məsələdir ki, ölkənin fərdləri demokratiyanı nə dərəcədə dərk edir, demokratiya prinsiplərini davranışında necə nəzərə alır. Eləcə də, dövlət məmurları insanların demokratik hüquqlarının təminatçısı, qoruyucusu kimi necə nümunə göstərirlər.

Mətbuatda isə demokratiyanı səhvən pillələrə bölür, jurnalistlər hətta olmayan pillələri də fərqləndirməyə çalışırlar: “gənc demokratiya”, “azad demokratiya”, “tamamlanmış demokratiya”, “mükəmməl demokratiya” və s. kimi terminlər jurnalistlərə və bəzi siyasətçilərə, məmurlara məxsusdur.

İkinci, bütün elmi ədəbiyyatda “neft” anlayışı var. Buna “qara qızıl”, “təbii qaz” anlayışına “mavi yanacaq”, “temperatur” anlayışına “hərərət” və s. kimi adların qoyulmasına nə ehtiyac var? Burada “bədiilik”dən də söhbət gedə bilməz.

Ölkədə demokratik institutların dərinləşdirilməsi, genişləndirilməsi isə başqa məsələdir. Yəni bu, uzun sürən bir prosesdir, strateji məsələdir. Bu gün heç bir ölkə-hətta min illik dövlətçilik tarixi olan ölkələr də özünün “mükəmməl demokratiya” yaratdığını deyə bilməz. Ona görə ki, insan azad doğulur, cəmiyyətlər yeniləşir, tələbat artır, yeni-yeni proseslər baş verir. Ona görə də təkmilləşmə, yeniləşmə yeni yanaşmalar, yeni vəzifələr irəli sürür. Deməli, insanların və xalqların qarşılıqlı münasibətləri, qarşılıqlı faydalanmağı həyatı tələbatə çevrilir. Qlobal problemlər qlobal qaydada da öz həlli yollarını axtarır.

Təbiətdə, cəmiyyətdə, insan təfəkküründə dəyişmənin, inkişafın sonu yoxdur. Çünki, kainat və burada baş verən dəyişmələrin özü sonsuzdur. Hər şey ibtidaidən aliyə doğru təkamül yolu ilə hərəkət edir, dəyişir.

2011-ci il oktyabr ayının 10-da Bakı şəhərində “XXI əsr: ümidlər və çağırışlar” devizi ilə Beynəlxalq Humanitar Forum başladı. 20-dən çox ölkənin iştirak etdiyi bu forumda Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Heydər oğlu Əliyev geniş nitq söylədi. İki gün davam edən Forumda çıxış edən nümayəndələrin hər biri İ. Heydər Əliyevin nitqində ifadə olunmuş əsas məsələlər barədə fikir söylədilər, səmərəli təkliflər verdilər.

Nitqdə əhatə edilmiş fikirlər:

- Humanitar sahədə əməkdaşlıq daha da dərinləşdirilməlidir.
- Avropa Şurasına, İslam Əməkdaşlığı Təşkilatına üzv olan ölkələr arasında humanitar əməkdaşlıq təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi, birgə müzakirələrin intensivləşdirilməsi vacib tələbə çevrilib.
- 2010-cu ildə Bakıda keçirilən Dünya Dirləri Liderlərinin Zirvə Görüşündə irəli sürülmüş təkliflər, söylənmiş fikirlər humanitar əməkdaşlıq üçün çox səmərəli olmuşdur. Burada qəbul edilmiş qərarlar sivilizasiyalararası dialoqun möhkəmlənməsinə kömək etmişdir.
- “Azərbaycanda müxtəlif mədəniyyətlərə mənsub olan xalqlar bir ailə kimi yaşamışlar. Bütün dövrlərdə Azərbaycanda hökm sürən ic-timai – siyasi quruluşdan asılı olmayaraq, bütün xalqlar bir ailə kimi yaşamışlar. Heç vaxt Azərbaycanda milli, yaxud dini zəmində heç bir qarşıdurma, anlaşılmazlıq olmamışdır. Heç vaxt ayrı – seçkiliyə yol verilməmişdir və bu gün müstəqil Azərbaycan bu ənənələrə sadıqdır”.
- “İndiki zəmanədə, qloballaşan dünyada belə tədbirlərin keçirilməsinin çox böyük əhəmiyyəti vardır”.
- “Azərbaycanın coğrafi vəziyyəti təbii ki, ölkənin inkişafına da təsirini göstərməkdədir. Azərbaycan o ölkədi ki, burada mədəniyyət, sivilizasiyalar görüşür, birləşir. Bizim gücümüz birliyimizdədir”.

Hörmət əlaməti olaraq adını çəkmək istəmədiyim keçmiş siyasi xadimlərdən biri yazıb ki, azərbaycanlılarda vətənpərvərlik hissləri və milli özünüdərək yalnız Çar Rusiyasının Azərbaycanı işğalından sonra başlayıb. Belə çıxır ki, Rusiya Azərbaycanı işğal etməsəydi, bizim ata-babalarımızda, özümüzdə, balalarımızda vətənpərvərlik və milli özünüdərək hissi olmayacaqmış. XX əsrin 19-21-ci illərində söylənmiş bu absurd fikrinə görə beləcədə onu bağışlamaq olardı. Amma bu səhv ideyanı bu gün qəzet mansasetlərinə çıxaran “alimlərə”, politoloqlara”, jurnalistlərə bağışlamaq olmaz.

Başqa bir absurd fikir də yayılıb, guya düzlüyü, halallığı (честность) Azərbaycana Rusiya, ruslar gətirib.

Aydın məsələdir ki, heç bir işğalçı ölkə, xalq işğal etdiyi başqa ölkəyə nəinki təmiz məənəviyyət, xeyir-bərəkət gətirmir, eyni zamanda, yaxşı, milli nə varsa hamısını dağıtmağa çalışır və dağıdır.

Rusiyanın müdrik şəxsiyyətləri etiraf ediblər ki, keçmiş Rusiyada da, Sovet Rusiyasında da: “Bacarana baş qurban”. “Kim oğurlaya bilirsə, deməli yaxşı yaşamağı bacarır”. “Başqalarına kələk gələ bilirsə, deməli işgüzar adamdır” kimi fikirlər həmişə olub və indi də belədir.

Bununla mən demək istəmirəm ki, Rusiya ilə Azərbaycanın bir dövlətdə yaşadığı dövrlərdə qarşılıqlı faydalanma olmayıb. Əksinə, Rusiyadakı elmi-texniki və texnoloji yeniliklərin Azərbaycana gətirilməsində, dünyəvi elm, təhsil müəssisələrinin açılmasında, yüksək ixtisaslı milli kadrların hazırlanmasında və digər sahələrdə çox işlər görüldü. Bunları qiymətləndirməmək nankorluq olardı.

Bu məsələləri mən təkrarən ona görə xatırlayıram ki, xidmətlərin qiymətləndirilməsində ifrata yol verilməsin: “hər şey yaxşıdır”, yaxud “hər şey pisdır” deyilməsin. Eyni hadisə və ya fəaliyyətdə olan yaxşıya “yaxşı”, pisə “pis” deyilsin, obyektivlik, ədalət hər yerdə gözlənilsin. Belə olmazsa inkişafdan da söhbət gedə bilməz.

Heydər Əliyev ömrü boyu bu prinsipi əsas götürüb. Milli özünüdərkini, vətənpərvərliyin, düzlüyün və doğruluğun Azərbaycan xalqının tarixən formalaşmış, daim inkişafda olan milli-mənəvi sərvəti olduğunu elmi əsaslarla sübuta yetirmişdir.

Bütün bəşəriyyət inkişafdadır. Ölkələrin birində inkişaf sürəti çox, başqasında nisbətən az olmasına baxmayaraq, ümumilikdə dünya inkişafının dinamikliyini, orta həddini, orta ölçüsünü müəyyənləşdirmək mümkündür. Bunun əsasında da hər bir ölkənin müxtəlif sahələri üzrə ildən-ilə inkişafının təxmini göstəriciləri hesablanır, bir-biri ilə müqayisə olunur, qiymətləndirilir.

İnkişafın klassik göstəriciləri çoxdur (ümumi daxili məhsul, əhali artımı, orta illik gəlir, sosial sahələrin inkişaf və s.). Dünyada baş verən qloballaşma, qarşılıqlı və çoxtərəfli əlaqələrin qurulması, geniş ölçülü

inteqrasiya prosesləri ölkələrin inkişafını göstərən yeni indekslərin – “müasirlik indeksləri”nin yaradılmasını tələb edir. İnsan amili və insanın inkişafına yaradılmış imkanlar, ölkədə insan azadlığının vəziyyəti, iqtisadi və sosial rəqabət üçün mövcud şərait, korrupsiyanın səviyyəsi və ona qarşı mübarizə tədbirləri, rüşvət alıb-verməyin səviyyəsi və ona qarşı mübarizə tədbirləri, işsizliyin səviyyəsi, orta yaşayış səviyyəsi, narkobiznesin səviyyəsi və buna qarşı mübarizənin səmərəsi, ölkədə təhsil və səhiyyə standartları və bunların dünya üzrə standartlara uyğunluğu, vətəndaş cəmiyyətinin və plüralizmin inkişafı, tolerantlıq və dini-milləti dözümlülük, millətlərarası münasibətlərin səviyyəsi, mehriban qonşuluq münasibətləri və digər məsələlər müasirlik indekslərinin tərkib hissələridir. Şübhəsiz bunlar da hələ son deyil. Dünyəvi tərəqqi hələ yeni-yeni göstəriciləri də bu sıraya əlavə edəcəkdir.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü, rəhbərliyi və gündəlik şəxsi fəaliyyəti əsasında müasirlik indeksləri 1993-cü ilin ortalarından ölkəmizdə sürətlə tətbiq olunmağa, bu indekslər üzrə işin təşkilinə başlandı. Az müddətdə Azərbaycanda inkişafın yeni indeksləri də daxil olmaqla qiymətləndirilməsi əsasında bəlli oldu ki, sosialist ictimai-siyasi sistemdən kapitalist ictimai-siyasi sistemə keçid belə keçidə uğramış bir sıra ölkələrlə müqayisədə daha intensiv getmiş və bir sıra sahələrdə tarixən bu yolla inkişaf etmiş ölkələrin səviyyəsinə yüksəlmişdir. Dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi, çoxpartiyalı siyasi mühitin yaradılması, mətbuat və fikir azadlığı, seçki sistemləri, hakimiyyət bölgüsü, hökumətdə əksmərkəzləşmə yolu ilə bəzi hakimiyyət funksiyalarının aşağılara verilməsi, yerli və regional özünüidarə institutunun yaradılması və digər proseslərin sürətlə getməsi dediklərimizin sübutudur.

Heydər Əliyev Azərbaycanda, SSRİ-də rəhbər vəzifələrdə çalışdığı dövrdə doğruluğun və düzgünlüyün, sosial ədalətin, hüququn aliliyi kimi ən dəyərli keyfiyyətləri cəmiyyətdə bərqərar olunması məqsədilə korrupsiyaya, rüşvətxorluğa, vəzifədən sui-istifadə, bürokratiya kimi bəlalara qarşı qəti mübarizə aparan dövlət xadimi kimi tarixə düşmüşdü.

Korrupsiya, rüşvətxorluq sosial bəladır və bütün dövrlərdə, bütün

ölkələrdə bu neqativ hal özünü göstərmişdir. Korrupsiya cinayətlərinin kökünü kəsməyə yönələn bir sıra tədbirlər indi beynəlxalq ölçüdə həyata keçirilir. Avropa Şurası “Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında”, “Korrupsiya ilə əlaqədar mülki hüquqi məsuliyyət haqqında”, Konvensiyalar qəbul olunmuşdu. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı “Korrupsiya əleyhinə konvensiya” təsdiq etmişdi.

Avropa Şurasının “Korrupsiyaya qarşı Dövlət Qrupu” (GRECO), İqtisadi İnkişaf və Əməkdaşlıq təşkilatının “Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üzrə Antikorrupsiya Şöbəsi” yaradılmışdır. Korrupsiyaya qarşı mübarizənin “İstanbul Fəaliyyət Planı” təsdiq edilmişdir.

Avropa İttifaqının Tvining layihəsi hazırlanmışdır. Azərbaycan Respublikası bu mötəbər beynəlxalq qurumların üzvü kimi konvensiyalar və tədbirlərə qoşulmuşdur. Eyni zamanda Respublikamızda “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” qanun (13 yanvar 2004-cü il) qəbul edilib. Azərbaycan Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə İdarəsi yaradılıb (2004-cü il). Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə dövlət Proqramı təsdiq olunub. “Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya” və “Milli Fəaliyyət planı” qəbul edilib.

Azərbaycan Prezidentinin sərəncamı əsasında (11 mart 2011-ci il) Azərbaycan Baş prokuroru yanında Korrupsiya idarəsi xeyli böyüdülmüş, daha səmərəli işləməsinə geniş şərait yaradılmışdır.

Respublika Prokurorluğu, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi və digər dövlət qurumları haqq-ədalətin qorunması, ictimai zərərli halların qarşısının alınması istiqamətində böyük ölçülü, sistemli tədbirlər görürlər.

Heydər Əliyev 1993-cü ildə təkrar dövlət hakimiyyətinə gələndə Azərbaycanın varlığını qoruyacaq, inkişaf etdirəcək 4 problemi ön plana çəkdi:

- Azərbaycanın suverenliyinin möhkəmləndirilməsi və dönməzliyinin təmin olunması;
- Respublikanın BMT, Avropa Şurası, dünya dövlətləri tərəfindən tanınmış ərazi bütövlüyünün təmin olunması, erməni işğalçı qoşun birləşmələrinin qeyd-şərtsiz işğal edilmiş ərazilərimizi tərk

etməsinə nail olmaq;

- Bütün sahələrdə sabitliyin bərqərar edilməsi;
- Əhalinin rifahının yüksəldilməsi.

Prezidentliyinin 10 ili müddətində bu proqramın həyata keçirilməsinə çalışdı, çoxunu uğurla həll etdi. Proses davam edir.

Erməni hökuməti hələ ki, himayədarlarına (ilk növbədə Rusiyaya, Fransaya, İrana və b.) arxalanaraq inad göstərərək işğal zonasından getmirlər. Bunların iç üzünü açan çoxlu faktlar, amillər var. Bunlardan biri hazırda elmi fəaliyyətdə olan rus tarixçisi Rudolf İvanovdur. O, yazır: "...Bütün rus-türk müharibələri ermənilər tərəfindən törədilib. Soyqırımlarda, təxribatlarda ermənilərin əli olub. Onlar 200 il ərzində yaşadıkları Rusiya imperiyasına da belə zərər yetiriblər".

"Böyük Ermənistan" ideyası tam və çirkin bir yalandır". "Ermənilər heç vaxt Roma imperiyasının tərkibində olmayıblar. Onlar hətta indiki Ermənistan ərazisində belə olmayıblar. İndiki Ermənistan ərazisi qədim Azərbaycan torpağıdır, ermənilər heç vaxt orada olmayıblar və hətta süni köçürülmələrdən sonra belə hər zaman azlıqda olublar".

Qafqazşünas alim qədim dövrlərdə və indi ermənilərin və himayədarlarının hansı sifətin sahibi olduqlarını elmi şəkildə sübut edib.

Dövr işğalçılıqla parçalanmış torpaqların yenidən birləşdirməsi dövrüdür. Almaniya ilk nümunədir. Arxası səhər Azərbaycanın və Gürcüstanın bölünmüş torpaqlarının yenidən birləşdirilməsinə, bütövləşməsinə çox qalmayıb. Hadisələrin gedişi zərər çəkmiş xalqların xeyrinə istiqamətlənib.

20. Kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə problemi

Elmi-texniki və texnoloji tərəqqinin böyük nailiyyətlərindən biri kütləvi informasiya vasitələrinin, o cümlədən teleekran vasitələrinin yaradılmasıdır. Bu vasitələr insanın özünümüdafiəsinə əvəzsiz yenilikdir.

Amma bu yeniliklə insanların ondan səmərəli istifadə etmək bacarıqları arasında hələ çox fərq var. İmkan çox, bundan istifadə etmək bacarığı, səriştəsi çox aşağıdır.

İnsanların maarifləndirilməsinə, böyüyən nəslin yaxşı nümunələr əsasında tərbiyəsinə örnək ola bilən elmi irsin təbliği üçün kütləvi informasiya vasitələrinin, o cümlədən televiziya və radionun, kinofilmlərin, qəzet və jurnalların çox böyük imkanları var. 1950-ci illərdən etibarən Azərbaycan Respublikasında bu imkanlar daim genişlənməmiş və bütün yaşayış məntəqələrini əhatəyə almışdı. Bu gün Azərbaycan tamaşaçısının bir gündə dünyanın hər yerini əhatə edən 1500-dən çox televerilişə baxmaq, minlərlə radio kanallarından informasiya qəbul etmək imkanı var.

Kompüter, internet şəbəkələri informasiya imkanlarını qat-qat çoxaldıb.

Əsas məsələ həmin imkanlardan necə istifadə etməkdədir. Xüsusilə də milli televiziya və radio verilişlərinin məzmunu, keyfiyyəti, təsir gücü bütün dinləyicilərin maraq dairəsindədir. Maraqların necə ödənilməsi məsələsi barədə çox fikirlər söylənilib.

Bir qrup, xüsusilə verilişlərə məsul olanlar və gündə bir neçə dəfə ekranları zəbt edən “ulduzlar” bütün verilişlərin “əla”, “super” olduğunu bülbül kimi ekranlardan oxuyur, irad bildirənlərə tənqidedici cavablar verirlər: “sənin zövqün yoxdur”, “müasirliyi dərk etmirsən”, “biz işimizi hər bir fərdin zövqü, marağı üzərində qura bilmərik” və s. Əlbəttə, bu onların özünəbəraət metodudur. Bu mənada onları başa düşmək olar, amma bununla keyfiyyət, məzmun yaxşılaşmaz. Bir qrup, xüsusilə mütəxəssislər, alimlər, sağlam ideyalı, milli dəyərlərə hörmət bəsləyən şəxslər radio-televiziya verilişlərində mövcud olan çoxsaylı qüsurlara, çatışmazlıqlara, səhvlərə görə narahatlığını bildirir, vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün dəyərli təkliflər verirlər.

Tamaşaçıların və dinləyicilərin bir qrupundan ötəri isə, verilişlərin keyfiyyəti o qədər də əhəmiyyət kəsb etmir, təki ekranlar, dalğalar boş qalmasın, çal-oyna bol olsun.

Mütəxəssislərin fikirlərinə, dövlət rəhbərlərinin təkliflərinə,

müşahidələrimin nəticələrinə əsaslanaraq bugünkü radio və televiziya verilişlərində narahatedici faktların bir qrupunu göstərməyi özümə borc bildim.

Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyasının birinci katibi işlədiyi vaxt Mərkəzi Komitə plenumlarının birində təxminən belə fikir söyləmişdi:

Bu gün (1970-ci illər nəzərdə tutulurdu) bəzi bəstəkarlar, müğənnilər obivatellərin (primitiv, tünəki) zövqünü oxşayan mahnılar bəstələyir, bəzi müğənnilər də bu mahnıları oxuyurlar. Gənclərin tərbiyəsinə mənfi təsir göstərdiyindən buna son qoyulmalıdır, xalqın zövqünə uyğun ciddi tərbiyəvi əhəmiyyətli, mahnılar yazılmalı, oxunmalıdır. O dövrdən xeyli vaxt keçməsinə, imkanların qat-qat artmasına, efiyə buraxılan radio-televiziya dalğalarının sayının çoxalmasına, texniki və texnoloji yeniliklərin bu sahəyə tətbiq olunma səviyyəsinin yüksəldilməsinə baxmayaraq, Ulu Öndərin 1970-ci illərdə bildirdiyi iradlar bu gün üçün də qüvvəsində qalmaqdadır.

Narahatlıq doğuran, düzəldilməsi arzu olunan bəzi məsələlər:

- proqramların, tematikanın çoxunun aktual olmaması;
- məzmunun səthiliyi, qeyri-elmiliyi, bilikli mütəxəssislər tərəfindən hazırlanmaması, ciddi redaktədən keçməməsi;
- elmi anlayışların, qanun və nəzəriyyələrin, tarixi faktların təhrif edilməsi, primitivləşdirilməsi;
- dünya görüşünün, milli-mənəvi tərbiyənin zənginləşdirilməsinə təsir göstərə bilən ciddi elmi dəyərlərdən istifadə olunmaması;
- kainat haqqında zəngin bilikləri özündə cəmləşdirmiş astronomiya elmi əvəzinə astronomiya elminə qədərki dövrə aid qeyri-elmi astrologiyanın ekranları hər gün “bəzəməsi”; həqiqi astronom alimlər əvəzinə tez-tez “astroloqları” ekranlara çıxarmaq, az qala bütün dövlət idarəçiliyinin, dünyada gedişin gələcəkdə necə olacağını bürclərin yerdəyişməsi əsasında “təyin edən” şəxslərin bilici kimi təqdim olunması;
- böyük təcrübəli, nüfuzlu, özünə inamı, sözlərinin və məsləhətlərinin dəyəri, təsiri daha çox ola bilən tərbiyəçilərin, elmi

siyasət mütəxəssislərin əvəzinə ekranlara falçıların, “politoloq” titulu ilə siyasi əlləm-qəlləmlərin tez-tez çıxarılması və onların ağızlarına gələni danışmaları;

- xaricdən götürülən ekran məhsullarının tərcümə və oxunma keyfiyyətinin çox aşağı olması;

- uşaq verilişlərinin hədsiz dərəcədə kasıblığı, çoxunun mürəkkəbliyi;

- bəşəriyyətin tarixi boyu yaratdığı çoxtərəfli zəngin mədəniyyəti artist-müğənni-rəssam mədəniyyətinə bərabərləşdirmək və günün çox hissəsini bunlar barədə dəfələrlə çeynənmiş söhbətlərə sərf etmək;

- nitq mədəniyyətinin gözlənilməməsi;

- yüksək səviyyəli mütəxəssislərlə ekranda söhbət təşkil edən aparıcının bu sahələrdən xəbərsizliyi ucbatından söhbətə yersiz müdaxiləsi, qarşıdakının elmi fikrini dinləyiciyə düzgün və bütöv çatdırmasına imkan verməməsi;

- diktör, aparıcı özbaşınalığı, yarımçıq mütəxəssislərin boşboğazlığı, abırsız zəhlətökənlik;

- müəyyən mövzu ətrafında dialoq mədəniyyəti nümayiş etdirməyə dəvət olunan müəyyən qrup dünyagörməmiş şəxslərin qarşılıqlı təhqirləri və ittihamları, belə verilişlərin çoxunun intriqa yuvası kimi yadda qalması;

- sms-lərlə, saqqız, snikers və s. reklamlarının kommersiya maraqlarının dövlət maraqlarından yüksək tutulması, mütəxəssislərin sms-lə seçilməsi kimi təhqiredici formasının geniş tətbiqi;

- bir çox verilişlərin, xüsusilə bədii yaradıcılıq məhsulu adı ilə fiziki və fizioloji cəhətdən qüsurlu (lal, pəltək, kar, kor, topal və s.) şəxslərin təhqirinə səbəb olan yamsılamalar məzmununda qurulması;

- qumar oyununun və buna bərabər əyləncələrin, spirtli içkilərin və siqaretin ekran vasitəsilə gündəlik təbliğ olunması;

- Azərbaycan təbiətinin, canlılar aləminin zəif təqdim edilməsi, Yer kürəsində, okeanların altında, kosmosda, Günəş sistemində dünyanın açılmış və açılması gözlənilən ən böyük sirləri barədə dolğun məlumatların verilməməsi, mənzərələrin göstərilməməsi, bunlar barədə

başqa kanallardan çırpışdırılmış törtöküntünün ekranlara gətirilməsi;

- sənəti təbliğ əvəzinə sənətçilərin özlərini reklam etməyinin kütləvi hal alması;

- ailə-məişət, həyat tərzinə aid verilişlərdə milli-mənəvi, universal ümumbəşəri dəyərlərin gözlənilməməsi;

- ekranda yersiz, hədsiz şit zarafatlar, atmacalar, “şəxsi fikir” adı ilə əxlaqazidd sözlər işlətmək;

- teleaparıcıların ekrandan ailələrə soxularaq onların yaşam tərzinə müdaxiləsi, ailə sirlərinə təcavüz etmək və bu zaman xarici auditoriyalara azərbaycanlı həyatının yaşam tərzinin çox keyfiyyətsiz təqdim olunması və b.

Telekanallar qaraxəbər yaymağı da şouya çevirir, saxta məhkəmələr qurub qərarlar verir, qıza oğlan, oğlana qız “bəyəndirir”, qocaları “evləndirir”, toy-şamarta qoparırlar, adına da “milli adət” deyirlər.

Mənim ən böyük iradəm Heydər Əliyevin həqiqi elmi irsinin layiq olduğu səviyyədə təqdim edilməməsidir. Tezliyindən asılı olmayaraq bu mövzuda təşkil olunan verilişlərin məzmunu, təqdim olunma mədəniyyətinin əsaslı surətdə təkmilləşdirilməsi vacibdir.

Dövri mətbuat çox genişlənmiş olsa da, rəsmi qəzetlər də daxil üst-üstə tirajlarının sayı ilə savadlı, maraqlı oxucuların sayı arasında çox böyük məsafələr var. Oxucular milyonlarla, qəzetlər yüzlərlə, minlərlə ölçülür. Elə qəzet var ki, həftənin 6 günü, hər gün də 16 səhifədə çıxır, amma 20-25 min oxucuya bir qəzet düşür. Nisbət belədir. Bəs tələbat? Əslində 5000 tirajlı qəzetin heç yüz alıcısı da olmur. Satılmayan qəzetlər bazarlarda şey-şüy bükmək üçün daha yararlı hesab edilir. Belə acınacaqlı vəziyyətin səbəbi nədir? İstər rəsmi, istər özəl qəzetlər olsun, fərqi yoxdur, hər gün buna nə qədər insan əməyi, maddi və maliyyə vəsaiti xərclənir, nəticədə də yumurta, göyərtili toxumu satanlara qismət olur.

Mən mümkün qədər həm rəsmi, həm də özəl qəzetləri alıb nəzərdən keçirməli oluram.

Qəzetlər ideoloji, siyasi, informasiya maraqlarına görə fərqlənilir.

Rəsmi dövlət qəzetləri bir qayda olaraq, dövlət başçısının bütün

tədbirlərini, məruzə və çıxışlarını, qəbul olunan qanun və qərarları vaxtında əhaliyə çatdırır. Gündəlik dünya proseslərinin müəyyən hissəsi barədə informasiyalar verir. Lakin son illərdə bütöv səhifələrlə uzun-uzadı redaksiya məqalələrində oxucu maraqlarına, gözlədiyi elmi ümumiləşmələrə və qiymətləndirmələrə çox az təsadüf olunduğundan, pul verib qəzet almağa və ya onlara abunə yazılmağa ehtiyac duyulmur.

Müxalifət qəzetləri kimi çap olunan qəzetlər isə, tənqid, təhlil adı ilə dövləti, onun rəhbərlərini, yüksək vəzifəli hökumət üzvlərini təhqir etməyi, onların barəsində sensasiyalar uydurmağı az qala “jurnalist peşəsi”nə çeviriblər.

“Biz dövlətdə təmsil olunmağımıza görə görülən heç bir tədbirə normaldır demərik” prinsipi elə bil normaya çevrilib. Halbuki özlərinin dövlət səviyyəsində müzakirə oluna biləcək bircə elmi, siyasi, iqtisadi, mədəni məzmunlu təkliflərinə təsadüf edilmir. Hər şeyə kinayəli, uzun-uzadı rəylər yazılır. Məqalələrin əksəriyyəti siyasətəbənzər olduğundan oxucuların mütləq əksəriyyətinin maraqlarını təmin etmir. Millətə, xalqa ən ləyaqətsiz fikirlər geniş yer alır. Ona görə də “Donkixot” məzmunlu, “reket” qəzetlərin böyük əksəriyyəti qaraxəbərlər daşıyıcısı kimi nüfuzunu itirir.

İstədiyini yazıb ictimailəşdirmək fikir azadlığı deyil! Təhqir, acı sözlər, söyüş söz azadlığı deyil!

Belə sarı qəzetlərdə Heydər Əliyev haqqında ağılagəlməz böhtanlar, aşağılayıcı fikirlər yazmaqda elə bil yarışa giriblər. Azərbaycanın toxunulmaz müqəddəsləri barədə hər cür ədəbsizliyin qarşısını almaq sağlam fikirli vətəndaşların hər birinin borcudur.

Özünü neytral, tərəfsiz sayan qəzetlərdə diqqəti çəkən materiallarla bərabər az əhəmiyyətli materiallara da çox verilir.

Bütün qəzetlər üçün ən böyük çatışmazlıq kimi şriftlərin xırdalığı, intervalların sıxlığı, şəkillərin tutqunluğu, zəhərli boyalardan istifadə etmək və digər texniki göstəricilərdir.

Məzmun, informasiya düzgünlüyü, onların vaxtında çatdırılması, texniki normalara tam riayət etmək, əlbəttə, oxucuların da sayının artmasına kömək göstərə bilər.

Əgər bu xüsusdakı mətbuat Heydər Əliyevin elmi irsinin yayılması, həmin sahədə tədqiqat aparan mütəxəssislərin qəzetə cəlb edilməsi məsələsini önə çəksələr oxucularının maraqlarını daha dolğun ifadə edə biləcəklər.

Belə yığcam qiymətləndirmədən sonra Heydər Əliyevin Azərbaycanın teleradio verilişləri, mətbuatı, bütövlükdə informasiya vasitələri, onların inkişafına göstərdiyi xidmətlərin əsasları barədə materialların hazırlanmasını, mütəxəssis rəyi əsasında sistemli yayılmasını günün vacib vəzifəsi hesab edirik. Kütləvi informasiyalar insanın, ailənin, ölkənin inkişafına xidmət göstərməlidir, dünyada baş verənləri xalqa düzgün və vaxtında çatdırmalıdır.

This image shows a single page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, leaving small margins at the top and bottom. There are no vertical margin lines, text, or other markings on the page.

Zahid Qaralov. Heydər Əliyevin elmi irsi (nəzəriyyə və təcrübə). I cild —
Bakı, "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013, 304 səh.

Məsul redaktor **GÜLNARƏ QARALOVA**
pedaqoji elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

ISBN 978-9952-32-014-5
ISBN 978-9952-32-072-5

© Z.Qaralov, 2013
© "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013

Şərq East
Qərb West
1986-cı ildən since 1986

www.eastwest.az
www.fb.com/eastwest.az

ZAHİD QARALOV

HEYDƏR ƏLİYEVİN
ELMİ İRSİ

(NƏZƏRİYYƏ VƏ TƏCRÜBƏ)
I CİLD

Buraxılışa məsul **SEVİL İSMAYİLOVA**

Kompüter yığımı
və korrektor **AYNUR CƏFƏROVA**

Nəşriyyat direktoru **RASİM MÜZƏFFƏRLİ**

Çapa imzalanmışdır: 19.02.2013. Format 70x100 1/16. Ofset çapı.
Fiziki çap vərəqi 19. Sifariş N 12 215. Tiraj 1000

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin mətbəəsində çap olunmuşdur.

AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17

Tel.: (+99412) 374 83 43, Faks: (+99412) 370 18 49

www.eastwest.az

www.fb.com/eastwest.az

Nəşriyyat Evinin bütün kitablarının toplusu:
<http://www.eastwest.az/az/books/> ünvanda